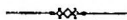

A POZSONYI
VÉRTÖRVÉNYSZÉK

ÁLDOZATAI 1674-ben.

IRTA

RÁCZ KÁROLY,

A BÁNFALVAI REF. EGYHÁZ PREDIKÁTORA.

SZERZŐ SAJÁTJA.

ÁRA 1 FORINT 50 KRAJCÁR OSZTR. ÉRT.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD BÉLA, A REF. FŐISKOLA BETŰIVÉL.

1874.

NÓM

BIRIZDÓ AMÁLIA

EMLÉKÉNEK.

A te emlékednek ajánlom ezt a művet, korán szebb hazába szárnyalt nemes lélek! ki nagy várakozással függöttél ennek elkészülésén, részvéttel hallgattad a vértanúk sok szenvedéseinek elbeszélését, sőt könnyeidet sem tartóztattad meg gyakorta azoknak hallására. Fájdalom! a sorsunkat kormányzó isteni gondviselés nem engedte meg néked, hogy e munka berekesztését és sajtó alá bocsátását megérhesd, — két kisdededdel a halál álmát aluszod már ott, honnan nem jö fel többé senki a nyomoruságra. A te osztályrészed a nyugalom és egy dicsőbb hon békéje lőn, nekem pedig a rideg egyedüliség és kora halálad feletti mély fájdalom jutott!

Az Istennek mindenben bölcs céljai vannak!

Bánfalva, augusztus 31-én 1873.

Rácz Károly,

reform. lelkész.

TARTALOM.

	LAP.
ELŐSZÓ	1
I. SZAKASZ.	
A VÉRTÖRVÉNYSZÉK KELETKEZÉSE S TAGJAI	7
II. SZAKASZ.	
A VÉRTÖRVÉNYSZÉK ÁLDOZATAI	25
III. SZAKASZ.	
TÖRVÉNYSZÉKI TÁRGYALÁS ÉS VÉGÍTÉLET	200
IV. SZAKASZ.	
BÖRTÖNÖZTETÉS A HAZÁBAN	211
V. SZAKASZ.	
A HAZÁBÓL KIHURCOLTATÁS, BÖRTÖN ÉS GÁLYARABSÁG	224
VI. SZAKASZ.	
A MEGIDÉZETTEK ÁRTATLANSÁGÁNAK BEBIZONYÍTÁSA	236
VII. SZAKASZ.	
A POZSONYI VÉRTÖRVÉNYSZÉK IGAZOLHATLANSÁGA	251
ELŐFIZETŐK NÉVSORA	257

ELŐSZÓ.

Kétszáz éve lesz 1874. március ötödik napján azon eseménynek, mely szerint a magyarországi protestantismus tervszerű üldözésének célbavételére egy merőben katolikus férfiakból álló, ugynevezett rendkívüli törvényszék összeült Pozsonyban, hogy ítéletet hozzon a lázadás ügyében megidézett protestáns lelkészek felett. Üldözött őseink ugyan mindenkor megérdemlik, hogy irántok egészben véve részvéttel és kegyeletes érzéssel viseltessünk, különösbbe pedig, a hitben erősek felől illő tisztelettel és kellő méltánylással emlékezzünk meg: de szenvedéseik eme kétszázados évfordulata, kiválóbb mértékben, mintegy hathatósabban hív fel bennünket, utódaikat arra, hogy kötelességünket irántok teljesítsük, áldozván néhány percet az ő emlékezetöknek.

Ámde minthogy az ő szenvedésök története egyszerűs mind hasznos és fontos tanulságokkal teljes, a meny nyiben az egyetemes üldöztetés idején tömör fallá alakulván, megtörték rajtok elleneik rohamai: a hazai két protestáns felekezet tagjai, a mult idők e jelenségéből a közegyetértés szép és dicső példáját tanulhatják meg, mind a jelenre, mind a jövőre nézve; mert közös ellenség ellen csak egyesült erő képes oltalmat nyújtani. Szükség azonban, hogy miként őseink hivek valának az evangyeliomi hitelvekhez, elannyira, hogy készebbek valának Megváltójokért, az Ur Jézus Krisztusért, sokféle megaláztatást, meggyaláztatást, kinos és sanyaru fogságot, szám-

üzetést, vagy az egyszerű halálnál is rettenetesebb gályarabságot elviselni, mintsem hitvallásukat megtagadni: úgy mi is, az igazaknak megismert s őseink szenvedései által is megpecsételt s nekünk utódaiknak drága örökségül épen megőrzött evangyeliomi hitelvektől ne távozzunk el soha, sem lábaink alól az evangyeliomi alapot kivéetni ne hagyjuk! Óh, ha dicső emlékezetű őscink a korszellem, kétszázaddal ezelőtt divatozó eszméinek hódolva, az akkor kiválóan botránkozás kövéül szolgált protestáns hitelveket gyáván, hűtlenül elhagyták, megtagadták volna: mi most a római egyház szertartásainak jármai, elhordozhatatlan terhei alatt görbednénk alá s tán nyoma sem volna hazánkban az evangyeliomi hitnek, s elfojtott sóhajok s titkos fohászkodások között egy újabb reformatió után óhajtoznánk. Ne bontsd el azért a régi határt, melyet a te eleid csináltak, sőt inkább tartsd meg azt, a mi nálad vagyon, hogy senki el ne vegye a te koronádat!

Az is kitűnik az üldözöttek történetéből s reájok nézve is áll bizonyos tekintetben az, a mit a „Protestáns egyházi s iskolai figyelmező“ erős tollu, tudós szerkesztője *Szenczi Molnár Albertre* vonatkozólag mond *), „hogy a reformatió zivataros kora után nem egyik vagy másik bíboros főpap vagy mágnás, hanem az Istennek e nyomorral küzdött, üldözött igénytelen szolgálói azok, kik a nemzeti irodalmat munkálták, fejlesztették“, s a kik tehát nemcsak az egyháznak hű örei, hanem a hazának is derék, hasznos fiai valának; ezenkívül pedig a különböző tudományágakat is mivelvén, idegen nyelvű irataik által a magyar név becsületét a külföld előtt emelték.

Nagyon csalódnék az, ki azt vélné, hogy a kétszázad előtti szomorú események föllevenítésének valami

---

*) Lásd a magyarországi reformált egyház közönséges énekeskönyvéről. Debrecen. 1866. 23-ik lapot.

mellékes célja is van, olyanféle például, hogy ez által a különböző felekezetek közti viszály s gyűlölség éledjen és növekedjék; mert az ilyen cél ellene van az evangyeliomnak, mely az általános emberszeretetet s egymás iránti méltányosságot parancsolja. Hanem igenis cél ebben az, hogy e hon római katolikus lakosai megismervén az őseik által a multban a protestánsok ellen elkövetett kiáltó kegyetlenkedéseket: bennök, utódaikban támadjon atyafias érzület, s a mult idők tévedéseit, bűneit helyrehozni, jóvá tenni törekvő jóakarát, hogy a Megváltó szeretete hassa át mindazokat, kik e hazában a fejedelem árnyékában találták megnyugvó helyöket, hogy ekként az élet szentebb céljainak elérésében ne legyenek egymásnak akadályai azok, kik ugyanazon egy hazának földén élnek, habár különböző hitelveket vallanak is, hanem legyenek egymásnak gyámolai, segélői és ne legyen többé sem görög, sem zsidó, sem római, sem genfi, sem ágostai között különbség, hanem mindnyájan egyek legyünk a Krisztusban!

Fő és sajátképi célja e munkának az, hogy tiszta világosságba helyheztetessék, minden elfogultság nélkül az a tényállás, hogy az üldözött protestáns lelkészek nem voltak részesei azon összeesküvésnek, melylyel vádoltattak, hanem méltatlanul, csupán azért szenvedtek, mert római katolikusokká lenni nem akartak. A vádat, melylyel sujtattak, határozottan visszautasították, s magokat ártatlanoknak vallották a törvényszék előtt, kijelentvén, hogy a lázadás ürügye alatt megidéztetés valódi és egyetlen célja az, hogy a magyarhoni protestantismus ő bennök megfojtassék. Ártatlanoknak vallák magokat nemcsak a törvényszék előtt, hanem a külföldi nemzetek s fejedelmek előtt is, kikhez sérelmes ügyökben járulni meg nem szüntek; ártatlanságukról bizonyosságot tett *Bethlen Miklós*, mellettök szólt *Apaffy Mihály* fejedelem is, ár-

tatlanoknak vallá őket még bíráik egy része is, sőt némely jezsuiták is, a kik megtérítésökre kiküldettek s beismerték előttök, hogy a lázadásnak nem részesei; de bebizonyította ártatlanságukat főként a németalföldi szövetséges államok Bécsben székelő nagy követe, *Bruininx Hamel*, a császárhoz beadott emlékiratában s mint méltatlan üldözés tárgyait szabadítá meg őket *Ruyter Adorján Mihály*, dicső emlékü holland tengernagy; büntelen voltukat igazolja az 1681-ik évi soproni országgyűlésen alkotott 25-ik törvénycikk, mely számkivetésből hazatérésöket megengedi és minden térítvényt, mely tőlök kicsikartatott, érvénytelennek nyilvánít.

De bárminő ítélettel legyenek is az emberek e méltatlanul sokat szenvedett protestáns ősök felől, azt senki meg nem tagadhatja tőlök, hogy állhatatosak maradtak az evangyeliomi hithez, minden kecségtetés, nyomás, ijesztgetés, testi bántalmazás, éheztetés s a börtönöztetés ezer nyomorai s a gályákon való kimondhatlan szenvedések közt is, tehát még akkor is, midőn az iszonyu kinoztatás s szenvedés mértéke csordultig telt. Ők már letették a jó bizonyágtételt s ama nemes harcot megharcolták, futásukat elvégezték, a hitet megtartották, végezetre eltételezt nekik az igazság koronája; ott vannak ők már, hová sem az emberi dicséretnek, sem az emberi gyalázásnak szava el nem hathat, azok közé tartoznak ők is, kik immár fehér ruhákba öltöztettek, mert „ezek azok, a kik jöttek a nagy nyomorúságból és megmosták s megfehéritették ruháikat a bárány vérében, annakokáért vagynak az Isten széke előtt, és szolgálnak neki éjjel és nappal az ő templomában és a ki ül a székben, lakik ő velek, nem éheznek többé és nem szomjuhoznak többé, és a nap hévsége vagy valami egyéb hévség nem árt nekik: mert a Bárány, a ki vagyon a szék közepében, az legelteti őket és a vizeknek élő forrásira viszi őket

és eltöröl Isten az ő szemeikről minden könyhullatást!“
(Jelenések könyve: 7. rész 14—17. versei.)

Akár Nápoly vagy Szicilia földje fogadta be, akár a tenger hullámai nyelték el, akár a fenevadak vagy ragadozó madarak falták légyen is fel nem tévővázó nemes lelkek porhüvelyét, Ur Jézusnak igénytelen de hű vitézei, a ti csontjaitok az ítéletnapjára mind összeszedetnek, s halhatatlan lelkekkel egyesülnek; emléketek pedig élni fog mindazok szívében, kik a tiszta evangyeliomi elveket, melyekért ti vitézkedtetek, meggyőződéssel hiszik és vallják, — élni fog minden időben! A mindenekeket megemésztő századok, melyek a szentséges templomok merész boltíveit, csillogó márványoszlopait és a fényes paloták kevély tornyait, pazar ékitményü csarnokait egyaránt porbadöntik s lakóikat alászállítják a férgekhez, és az érckemény sziklákat könnyű porrá morzsolják: a ti emléketek fölött semmi hatalommal nem bírnak, mert ti az örökérvényességű evangyeliomi elveknek s az enyészetet nem ismerő örök igazságoknak valátok hű bajnokai, melyek semmiképen el nem mulnak, ha szinte az ég és a föld elolvadnak is, összedöntetvén a romlandóság által! Óh dicső lelkek! hitvallásunk nemes bajnokai! a ti nagy példátok mindenkor foganatos arra, hogy a lelkeket az Idvezítő iránti hűségben, a ki tegnap és ma ugyanazon volt és mindörökké is ugyanazon lészen, és a bennevaló hitben nevelje és megszilárdítsa. „Uram! kihez mennénk? örök életnek beszéde vagyon tenálad!“

Te pedig kedves olvasó! élj jó egészségben és vedd szívesen e könyvet, s emlékezzél meg ottan-ottan, a te méltatlanul sokat szenvedett protestáns őseidről!

Bánfalva, szeptember hó 30-án 1873.

Rác Károly,
ref. lelkész.

ELSŐ SZAKASZ.

A vértörvényszék keletkezése s tagjai.

A magyarországi protestánsok ellen, a hitujítás kezdetétől, a tizenhetedik század nyolcadik évtizedének elejéig terjedő másfél századon keresztül most kisebb, majd nagyobb mértékben, részint nyíltan, részint titokban folytatott, most kisebb, majd nagyobb erővel megújulva fel támadt kegyetlen üldözés, — melynek célja a protestantismusnak a magyar haza földéről tüzzel-vassal kiirtása volt, — nem a rákos-mezei drákói törvényekben, nem a „pozsonyi 1604-ik esztendői végeztéseknek istentelen articulusában, melyet a regnicolák hite és akaratja ellen a papok az evangelicusoknak kigyomlálásáról hozzátoldottak vala ¹⁾“, nem a *Pázmán Péter* és katolikus *Ferdinánd* idejében, nem is a III-ik *Ferdinánd* alatti tömeges

¹⁾ Egy oly kéziratból idézvék, melynek szerzője valószínűleg a *Thököli-* és *Rákóczy-*korban irt. Szerinte a jezsuitákat 1619-ben Magyarhonból kitiltó edictum így végződik: „Ezek felett, ha valaki (akárki legyen az), valamelyet a jezsuita-társaság közül, a négy napok elmulván, Magyarországból találánd, azt mint pártütőt és országárulót szabadosan és bátran megölheti és az élők közül kitörölheti, semmivel azért meg nem büntettetik“.

„Igy üzetének ki a jó földről — mondja tovább e kézirat — „a mérges kigyók, de atyjok szemtelenségét követvén, csakhamar ismét visszaszemtelenkedtek, elsőben is befurván magokat (mint ama régi kigyó a paradicsomba) Nagy-Szombatba és *Homonnai György* szárnyai alá, felső Magyarországból már elszaporodtak s im bizony el is vesztek Magyarországot, ha Isten őket csodálatosan meg nem

templomfoglalásokban, mert ezeket ellensúlyozta a mohácsi vész, *Bocskai, Bethlen és I. Rákóczy György*, hanem a tizenhetedik század nyolcadik évtizedében, *I. Leopold* uralkodása alatt, a bécsi, nicolsburgi és linci békekötések után érte el tetőpontját! Igen, mert a földi javakban dusabb, polgári és egyházi hatalomban erősebb, befolyásosabb, az ország főfő-hivatalaival s méltóságaival felruházott fél mindig talált arra utat és módot, hogy a protestánsok jogait s szabad vallásgyakorlatát biztosító, országos törvények közé igtatott békekötések semmiseknek tekintessenek, sőt nyíltan is hirdette *Bársony György* váradi címzetes püspök 1671-ben Kassán és Bécsben megjelent művében azt ²⁾, hogy a király a protestánsokat az országban megtérni nem tartozik, mert — ugymond —

zabolázza. Istenem! fojtsd meg őket gonoszságukban és a mit nekünk készítettek s cselekedtek, fordítsd fejekre!”

„Lásd meg, tudd meg jó olvasó, mint megismerték őket, mely rettenetes pogánynál pogányabbul bántak a mi atyáinkkal is, mint panaszkodnak 1619 tájban költ manifestumban ők is reájok, ki volna az a magyar, ki ne igyekeznék a hazát oly later nyilvánvaló tolvajoktól megtisztítani?!”

A török miatt esett romlás elpanaszolása után így szól: „ha pedig valaki Magyarországnak nyomorodott sorsát mélyebben akarja meggondolni a hit dolgában, (holott a lelkiismereteken senki egyéb nem, hanem egyedül az Isten uralkodhatik), az igaz evangyeliomi vallást az országból a nyírt papság gyökerestül kigyomlálni igyekezik vala, mert immár az evangelicusoktól a templomok elvételtek vala, immár az evangelicus egyházi szolgák számkivettettek vala, immár a kisdedek a keresztségnek fürödőjétől megtiltatnak vala, a halottaknak temetését harangszóval és őket sereggel ékesíteni nem vala szabad és végezetre a szokott helyen eltemetni nem engedtetik vala. Immár az istenfélő házigazdák, kik az Isten ígéjének ily nagy szomjúságában házok népének az evangyeliomot olvasák vala, elszenvedhetetlen büntetéssel terheltetnek — — —” stb.

²⁾ *Cime ez*: „Veritas toti mundo declarata, argumento triplici ostendens, Sacram Caes. Regiamque Maiestatem non obligari tolerare in Hungaria lutheranam et calvinianam sectam. Quam

a békekötéseket, a melyek alapját képezik a protestánsok szabad vallásgyakorlatának, erővel csikarták ki a királyoktól és az ország rendeitől, továbbá, sem ezek a békekötések, sem az azokat megerősítő törvénycikkek nem az ország rendeinek általános megegyezésével készültek, mert a római katolikus főpapság azoknak mindenkor ellentmondott; végre, hogy a protestáns felekezetek önmagok eltávoztak saját *symbolicus* könyveiktől. Ily eszmék által, az őrvölgéssel határos vakbuzgalommal levén betelve a klerus tagjai s ezek közt főként *Kollonics Leopold* bécs-ujhelyi püspök és *Szelepcsényi György* esztergomi érsek, s kivált a jezsuiták, kik mind a polgári, mind az evangyeliomi szabadságnak esküdt ellenségei, az önkényes hatalomnak pedig mind politikai, mind egyházi tekintetben erős támaszai valának: mohón ragadták meg a rájuk nézve hasonlíthatlanul kedvezőnek mutatkozott alkalmat, hogy túlhatalmuk erejével a magyar protestáns egyházat végképen megsemmisítsék.

Látván ugyanis a római katolikus főpapság és a jezsuiták a protestantismusnak a hazában szerzett dicső győzedelmét s azon nagyszerű előhaladást, melyet az a békekötések után, Erdély nemzeti önálló fejedelmeinek védszárnyai alatt tett, megdöbbentek és mivel mind a császár ³⁾, mind kormánya, teljes befolyásuk alatt állot-

---

catholicae religionis zelo concinnavit Georgius Bársony, episcopus titularis varadiensis, presbyter Societatis, Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis Consiliarius. Cassoviae. Anno 1671. Ugyanezen évben Bécsben is megjelent. Több kiadást ért.

³⁾ Második József császár Aranda grófhoz a castiliali tanács elnökéhez következőleg ír: „a hatalmas befolyás, melyet házunk hercegei felett a jezsuiták gyakoroltak, ismeretes. II-ik *Ferdinánd* és I. *Leopold* utolsó pillanatjukig pártfogóik valának. Az ifjúság nevelése, irodalom, jutalmazások, az állam legelső méltóságainak kiosztása, a királyok fűlei, a királyok szívei, mind az ő böles vezetésök alá lettek rendelve“. (Sárosp. füz. 1868. tárca). Sőt ha áll

tak, ezeknél szüntelen azt sürgették, hogy a protestánsok az országban semmi áron el ne türessenek, sőt ir-tassanak ki kiméletlenül! *Pázmány Péter* és *Kollonics Leopold* jelszavai eléggé ismeretesek ⁴⁾. „A jezsuiták — írja Cserei — kezökön levén a directio, nagy hűségnek és kegyességnek praetextusa alatt a császárt eláltatják, hogy a magyarországi rebelliónak főindítóí, okai a magyar református és evangelicus papok volnának, mert azok a templomokban, mikor predikállottanak, szüntelen izgatták, ösztönözték hallgatóikat, hogy a császár ellen fegyvert fogjanak, azért csak haszontalan dolog volna a külső embereket büntetni, sőt inkább a büntetést azok a papok érdemlenék; különben is, ha a császár a papokat az országból ki nem üzeti, addig semmiképen a magyarokat pápistákká nem tehetné, és valameddig az egész ország pápistává nem lészen: addig csendes birodalma az ausztriai háznak Magyarországbán nem lehet, azon-kivül is tartoznék a császár ex conscientia tamquam Rex apostolicus az eretnekeket országból kiirtani“. „És a király, a katolikus mágnások és a katonaság — mond Bauhofer — a római katolikus papok s jezsuiták kezé-

az; a mit Leopoldról egy német protestáns életírója mond, hogy maga is jezsuitává lön: mi sors várhatott a magyarországi protes-tantismusra egyéb annál, mely fájdalom! csakugyan el is követ-kezett arra?! Ezért nyertek a franciscanus barátok és jezsuiták se-gélyhadat a protestánsok birtokában levő templomok s iskolák erőszakos elvételére, predikátorok és iskolatanítók elűzésére, egyházi javadalmak elfoglalására stb.

⁴⁾ *Pázmány Péter* a templomkérdés tárgyalásakor azt mondá: „jobb, ha az országot farkasok és rókák lakják, hogy nem mint eretnekek“, (szerinte Luther és Kálvin értelmét követők). Lásd: *Szalárdi Krónika* 50 lapon. *Kollonics* pedig azt szokta mondani: „Magyarországot előbb rabhá, azután koldussá, végre katolikkussá fogom tenni!“ Lásd *Balogh Ferenc*: „Magyar protestáns egyház-történelem részletei. 1872. 141. és 148. lapokat.

ben levén: mi kellett ennél több?" ⁵⁾ „Elegendő tapasztalt példája — mond a fentebb nevezett kézirat — az ő papi szent dühösségöknek, legnevezetesebben s közelebb avagy csak az 1670-ik esztendőtol fogva való ördögi munkájok az egész Magyar hazában, noha annakelőtte is, mikor és a hol lophattak alkalmatosságot, elkövették a persecutiót, mint alsó Magyarhonban sok helyeken. De most már im mire menének, mire juta ártatlan igaz ügye a Jézus Krisztus hűséges szava után hallgató, szent szájától függő kicsiny seregnek: siralmasan érezzük! szenvedén Heródes dühös katonáinak papi öldökléseiket, a bethlehemi ártatlanokkal együtt, az üldözéseknek, kergetéseknek mérgét s nagy terhét a mi édes Jézusunkkal, javainknak zsákmányoltatását a régi szent hivekkel együtt“.

„Az Isten népét és a Jézus vére által szerzett s megtisztított ekklézsiát a lelki Babylonnak fogságába ismét visszavinni akarják. De nem megyen már oda Izráel, ha Isten egyszer kiszabadította, az Istennek beszéditől és a Jézus idévezítő hititől elszakasztani igyekeznek, és az ő, Isten előtt utálatos, emberi agytól koholtatott traditióinak, találmányának csókolgatására és hamis istenek imádására, (kik veszszenek el az ég alól) nagy akaratjuk ellen is kényszerítik. A Jézus Krisztus után való hallgatástól, ő felségétől való függéstől, ellenségéhez a római nagy paráznához való hódolásra vonják, egy szóval az okos embereket, mint az oktalan állatokat a járom s igavonásra, (bűdös boruk) vallásuk (italára) vallására, minden mennyei és földi igazság ellen hajtják és vonják“.

„Eszedbe vehetd avagy csak ezekből igaz kereszttyén Magyarság, ha nem országrontó-é, nem áruló-é, nem hazád ellensége-é, nem test-lélek vesztő gyilkos-é, nem mennyei szent igazságot üldöző-é, nem igaz ártatlanokat

⁵⁾ Lásd: „Geschichte der evangelischen Kirche in Ungarn. Berlin. 1854“. 253. lapot.

rontó-é a pápista minden papi szerzet? Utálod-e hát, megtartod-e hát még tovább is ez ártalmas, édes szép hazádat megemésztő sáskákat? fenebestiakat? Ó vajha eszedbe vennéd magadat édes igaz magyar nemzetem s élni akarnál ez alkalmatossággal, melyet Isten hozzád való jóvoltából megmutatott, kezedre adott, meg kellene bizony tőlök a hazát tisztítani végképen, úgy reménylhetnéd megmaradásodat, ezen romlásából hazádnak egyszer még felépülését, másképen nem! Bizony, bizony soha nem! sőt bizonynyal várjad általok nagyobb vesztét!“

Igy következett el a Magyarhazára azon gyászos korszak, melyben nemcsak a polgári pártoskodás átka, hanem a felekezeties vakbuzgalom és olthatlan gyűlölet mérge is rongálta a zaklatott hazát. Valóban, alig van egy-egy rettenetesebb korszak hazánk történetében, mint a gyászévűtized. Az 1674-ik év az előbbieknél még szomorubban virradott fel a magyarországi protestánsokra, mert most a végmegsemmisítés vala elkövetkezendő reájok; minthogy most már nem részleges, hanem egy tervszerűleg megindított egyetemes üldözés villámai fenyegették őket. E véres drámának az 1672. és 1673-ik évi részletes idézések, a sajátlagos kedvenc szenvedélylyel üzött templomfoglalásokkal, predikátorok s tanítók elkergetésével, iskolák lerombolásával együtt csak előjátékai valának. Maga a főcselekvény 1674. március havában kezdődött Pozsonyban, „alsó Magyarország fővárosában“, mert *Széchenyi György* kalocsai érsek s a győri püspökség adminisztrátorának nyilatkozatai szerint ekkor „a magyarországi evangelicusok számára egy oly hurok készült, melyet ha nyakukba ránthatnak, soha többé az evangyéliomi vallás e hazában lábára nem áll ⁶⁾“, végződött pedig 1676-ban a nápolyi és szicíliai gályákon és Rhetia

⁶⁾ Lásd többek között: *Heidegger* Joh. Henr. „Historia papatus. Amstelaedami. 1684“. Periodus Septima. 491. lapját.

alpesei közt, s a buccarii s theatei büzhödt, sötét tömlöcökben; kezdődött a társadalmi, végződött a természeti s személyi jogok vérlázító elrablásán vagy megtapodásán! Égrekiáltó bűn, rettenetes dolog, a tizenhetedik század végén, Európa közepén, keresztyén nemzetek közt! Ez isteni és emberi jogokat összegázoló tényt teljességgel nem menti ki sem a *Vesselényi*-féle összeesküvés, melylyel palástolgatni szokták azt a protestantismus ellenségei, minthogy a protestáns predikátorok abban részesek egyáltalában nem voltak, sem az azt követő alkotmány-felfüggesztés, mert néhány ember, állam- vagy fejedelem-ellenes tette még nem ad teljes jogot a polgári vagy országos, annál kevésbé az egyházi alkotmány megsemmisítésére, annyival inkább, mert ekkor még érvényben volt az arany bulla 31-ik pontja, de meg a polgári alkotmány hatályon kívül tétele nem vonhat maga után oly következményt soha, hogy az egyházi alkotmány is eltöröltessék, sem a lelkek feletti kényszeruralomra nem jogosít soha és semmi esetben, mert a lelkeken egyedül Isten uralkodhatik. Minden kétségen túl van, hogy éppen ez idő tájban Európa más, több országaiban is kemény üldöztetés, sőt vadállati, kannibali kegyetlenkedés dühöngött a protestánsok ellen ⁷⁾, melynek átkát s szomorú eredményét ma is láthatólag érezhetően sinlik azon országok, melyekben annak gyászos következménye kiszámíthatatlan káros hatású a késő nemzedékre is; ámde, mivel hazánkban nem úgy mint másutt,

⁷⁾ Így például *Morva- és Franciaországban* 1686. táján szigorúan megparancsoltatott a pékeknek és molnároknak, hogy a protestánsoknak élelmi szert ne adjanak, ha éhen vesznek is el. Továbbá: szinte Franciaországban az olyan protestánsokat, kik nem akartak katolikus sákramentomokkal élni s a nélkül haltak meg: 1685-ben kivítették a városokból a dögnyző helyre és ott nyuzták meg. Lásd: *Peschek* evangelicus diacon: „Gegenreformation in Böhmen. 1850“. II. kötet. 148. és 150. lap.

fejedelmi kegy, octroyrozás vagy edictum által, hanem békekötések alapján államjogilag volt biztosítva s ünnepelesen szentesítve a protestánsok szabad vallásgyakorlata, a pozsonyi vértörvényszék létrejövele kellőleg nem igazolható, eljárása pedig egyáltalában menthetetlen, sőt a törvényszék tagjainak — kettő kivételével — honfiai jellemére sötét homályt von azon megfoghatatlan magokviselete, hogy a zaklatott haza e szomorú korszakában a minden szabadságot elgázoló korlátlan hatalomnak, mely előtt semmi szent nincs, anyagi haszonért, földi mulékony előnyökért vakeszközül szegődtek a szabadság utolsó védbástyájának, a magyar protestáns egyházalkotmányának lerombolására, holott mint római katolikus írók is elismerik, midőn a magyar korona Béctől kezdett függeni, úgy látszik, hogy egyuttal az isteni gondviselés az annyi veszélyekben megedzett új vallást, t. i. a protestantismust rendelte védpaizsul alkotmányunk mellé ⁸⁾, mit a történelem is igazol 1604-től 1860-ig, az országgyűlésen kívül hozzáragasztott 12-ik törvénycikktől kezdve a szeptemberi pátensig, Rudolftól a jelenkorig, és nem irtóztak a vértörvényszék tagjai a már különben is számos áldozatok számát még több ártatlanokkal nevelni s nem riadtak vissza kezeiket honfitársaik üldözésére felemelni, sőt nem borzadtak mind a honszerelmet, mind a keresztyén vallás szellemét, a szelidséget és szeretetet megöletni szívéikben a felekezeti vakbuzgalomból eredő olthatlan gyűlölet és vérszomj által! Hajh! de nem voltak már hitbuzgó, derék s egyenes jellemű *Bocskaiak*, nem éltek már a hősies bátorságu, kitünő vallásos érzelmű *Bethlenek*, nem voltak már hatalmas *Rákóczyak*, Erdély megannyi hithű fejedelmei, kik annyiszor mentet-

⁸⁾ Lásd egyebek közt: *Kassay Adolf*: „A protestantismus befolyásának történeti vázlata a magyar alkotmányra. A reformatió kezdetétől a jelenkorig. Pozsony. 1864. 15 lap.

ték meg a magyarországi szorongatott protestantismus erős gyökeret vert életfáját ellenei fejszájének halálos csapásaitól, ők régen sirjaikban szendergettek már, s a nemes szív, mely hön dolgozott az evangyeliomi protestantismus iránt lángoló buzgalomtól, immár kihült; a kar, mely fegyvert ragadott a Jézus Krisztus hamisítatlan evangyeliomának védelmére s a vallás- és lelkiismeret-szabadságát biztosító törvények megsértésének megtorlására, megmerevült, porladásnak indult az enyészet hatalmától! Alig volt már valaki a két magyar hazában, a ki az üldözött protestantismusnak pártját fogta volna, vagy csak szavát is fel merészelte volna emelni annak védelmére! Elzsibbadva heverték, tétlenül veszteglettek az erők. Ide járult, fájdalom, azon elszomorító körülmény, hogy a főrangú családok tömegesen, hűtlenül pártoltak az evangyeliomi hittől s az Ur Jézus ügyét, melyért nagy őseik nyugalomukat, javaikat, véröket, éltöket, mindenöket áldozák: gyáva könnyelműséggel, földi veszendő javakért, muló érdekekért vétkesen megtagadták; idejárt a török hatalom meggyengülése is, mit elég sajnós, de tagadhatlan, hogy az oly nagy mérvben elharapódzott véres üldözés okai közé kénytelenítettünk sorolni!

Ott ült ugyan Erdély fejedelmi székén *Apaffy Mihály*, hitbuzgó, tudományt és tudósokat egyiránt kedvelő, a protestantismus ügyének oltárára áldozatokat hozó fejedelem, de a ki, rajta kívül eső okoknál fogva, mivel tudniillik kezei kötve voltak a török hatalomtól függés és a német császár elleni óvatosság miatt, hogy még gyanuját is elhárítsa annak ⁹⁾, mintha ő a lázadókat

---

⁹⁾ Ez időben felette könnyű volt a gyanusítás és bevádoltatás; ugyanis, hogy valaki lázadónak bélyegeztessék, elég volt, ha evangelicus volt, vakmerő merészen s még vakmerőbb szemtelenséggel a *Zrinyi*-féle összeesküvést a *Luther* és *Kálvin* vallásának tulajdonították. Az így üldözni célbavétettek egy része Erdélybe

pártfogásába venné, nemcsak hogy semmit a magyarországi protestánsok ügyében nem tehetett, sőt *Bethlen Miklóst*, ki a méltatlanul üldözött, fogságra hurcolt s a hazában különböző helyeken, undok börtönökben sanyargatott, aljas és szokatlan munkákkal terhelt protestáns predikátorok érdekében nyilvánosan fellépett s 1675. jan. 4-én kelt terjedelmes levelében ¹⁰⁾ azok ártatlanságát s

Apaffy Mihály fejedelemhez menekült, nem volt ugyan itt sem biztos menhelyök, mert a konstantinápolyi német követnek utasításul adatott Bécsből, hogy kérje fel a Sultánt, hogy *Apaffy*ra parancsoljon rá, mikép a magyarhoni zsványokat, kik a római császár birodalmából méltán érdemlett büntetések elől szöktek Erdélybe, üzze el és ne engedje általok a két császár között létező békességet felbontatni; a minthogy el is jött a parancs, hogy elűzessenek, de a követől megizente szóval a porta, hogy ha a kérdéses magyarhoniak nem zsványok, hanem magyarok és nemesek, úgy csak tartsa őket *Apaffy* a hatalmas török császár ezen tartományában és tegyen tudósítást azoknak számáról és állapotáról, hogy megértvén ügyöket, gondoskodhassék rólok a nagyvezér stb. Tehát a nyugot-európai keresztyénség védőbástyáját, a magyar Siont, keresztyének ellenében a töröknek kellett oltalmaznia, a protestantismusnak, pogány nemzetben és a hazán kívül támadt pártfogója! (Lásd: „Erdélyi reformált anyaszentegyház névkönyve 1865-re“, a 26-ik lapot). Ezzel összhangzik, a mit *Mohnike*: „Zur Geschichte des ungarischen Fluchformulars, Greifswald. 1823.“ című műve 230-ik lapján mond, így írván: „fájdalom, hogy „protestáns“ és „lázádo“ igen sokszor hasonértelmű szavaknak vétettek és valjon ki mondana kárhoztató ítéletet a felett, hogy a cseh- és siléziai protestánsok kedélyei felzaklattattak?“ Így állt a dolog a magyarhoni predikátorokkal is, lázádok és lázítók voltak épen csak azért, mert protestánsok voltak.

¹⁰⁾ E levél megjelent nyomtatásban az „*Apologia ministrorum evangelicorum Hungariae etc.*“ című munka mellé csatolva 1677-ben hely nélkül és 1678-ban Utrechtben, szinte olvasható e levél: *Van Poot Ábrahámnak* 1684-ben Amsterdamban kijött: „*Naawkeurig Verhaal, van de Verfolginge aangerecht, tegens de evangelise Leeraaren in Hungarien*“ című, az üldözés tör-

az ellenök emelt vádak, különösen a *Vitnyédi*-féle állevelek alaptalanságát bebizonyította: némely gonoszindulatu rágalmazók fondorlatai következtében, Erdélyország több főfő méltóságu, előkelő férfaival együtt, kik *Apaffi* előtt valami igen rettenetes s az egész országot behálózott cselszövással s árulással vádoltattak, egy évi fogásra büntetvén, börtönbe vettette ¹¹⁾, noha pedig anynyit maga *Apaffi* is csakugyan tett a már elítélt protestáns predikátorok ügyében, hogy egy levelet irt *Szelepcsényi*hez, melyben, mint ez utóbbinak válaszából, mely 1675. január 17-én kelt, megtetszik, kemény szemrehányások foglaltattak az érsek ellen ¹²⁾.

ténetét képekkel illusztráló műve 146—188. lapjain is, magyar fordításban pedig olvasható a „Sárospataki füzetek“ 1868. évfolyam 915—936. lapjain.

¹¹⁾ Tekintsd meg az „*Apologia*“ 1678-ik évi utrechti kiadásának előszavát.

¹²⁾ Az érsek válasza következőleg hangzik: „Vettem a kegyelmed méltóságos levelét, melyen még reám is neheztelni láttatik, mintha itten a helvetica confessión való predikátorok vallásokért keményen traktáltatnának; de abban, elhiheti kegyelmed, semmi sincs, nem is volt semmi religió válogatás, se ő felségétől a mi kegyelmes urunktól, se a nemes országbiráitól, hanem a ki a rebellióban tapasztaltatott, ha szintén hitünkön volt is, animadvertáltatott úgy is ellene, nem másképen, hanem a törvény szerint, a midőn a fiscus által citáltatván vagy per contumaciam nem comparealt, vagyha comparealt, legitima inquisitio és attestatio után, juxta allegata et probata juris ordine convinctatott. Sőt még a convictiók után is ő felsége, a mi kegyelmes urunk, szokott kegyelmessége szerint gráciáját meg nem vonta tőlök, életüket megengedvén, kit az előtt meg nem cselekedett, még katolikus urakkal is, a kik az olyan vétekben találtatának. Mesterkedtek ugyan sinistra informatiójokkal némelyek ő kegyelmeik közül, az imperiumbeli helvetica confessión levő bizonyos fejedelmeknél, sőt még a pogányokkal is, hogy az eránt pártjokat fognák, a minthogy tegnap asztalomnál egy magától minapiban jó akaratjából megtért híres predikátor mondotta, hogy csak a nógrádi bégnek és ujjvári

A római katolikus főpapság és a jezsuiták kizsákmányolván ama példabeszéd igazságát: „*verd meg a pásztort, és eloszolnak a nyájnak juhait*“, (Zak. 13, 7.) miként egykor *Valerián* római pogány császár a keresztyének ellen, úgy ők most a protestánsok ellen alkalmazták s igyekeztek érvényesíteni azt, s annak szerencsés kivite-

pasának huszonötszáz tallért fizettek, de mind azok is megértvén követségek által büntetésöknök okát, abban hagyták, azt mondván, hogy sokat érdemel az, a ki ura ellen támad és másokkal is fegyvert vonyat, a minthogy ezek ellen mennyi sok rettenetes bizonyosságok a fiscus által producáltattanak, megbeszélheti kegyelmednek ezen jámbor szolgája, nemzetes Balog László uram, holott nemcsak egymás között való sok írásokbul, hanem prédikáló székekből való szavaikbul is nyilván kitetszett, publice a pogánynak bójöveteleért imádkozván és prédikálván, hogy jobb azt uralni, mint a keresztyén monarchát. Sok volna az ilyen szó, de tudván azt, hogy nem sokára ezek másképen és világ eleibe terjedni fognak, nem terhelem az kegyelmed országos és szorgalmatos gondjai között foglaltos füleit. Ime csak minapiban is minemű rut mérsárlást patráltak Berencs táján némelyek azok közül, és mily kegyetlenül bántak a rebellisek táborában némely egyházi személyeinkkel, tudva lehet kegyelmednek. Azokat köllének inkább méltóságos uram fiam meginteni és büntetni is, a kik eféle iszonyuságokra bocsátkoznak. Hogy pedig kegyelmed a mi rendünkön való egyházi személyekkel kegyesen bánik, azt jól cselekeszi, az maga hírének, nevének nagyobb terjesztésére, az minthogy én is post latam sententiam, mit nem cselekedtem a convincált prédikátorokkal interponálván magamat, az hol kívántatott? Megérthette azt eddig is másoktul kegyelmed méltósága, mert az ilyen állapotban sokat érünk az csendességben. Én ugy emlékezem, hogy még ama nevezetes Bethlen Gábor fejedelem is azt követte, mert Káldy és Sziny uraimékat, az mi rendünkön való egyházi személyeket, olykor nemcsak asztalához ültette, hanem még udvarában ordinaria praebendat is rendelt ő kegyelmeinknek s azután hasznukat is tudta venni, mivel megnevezett Sziny uramat nemcsak a római császárhoz, lengyel királyhoz, de más fejedelmekhez is követségben küldözte. Egy szóval bizonyos lehet kegyelmed, hogy itten senkinek rövidség nem következik, a ki urához köteles hívségét szentül megtartja; én is azért az én

lét saját hasznukra fordítani: tehát a magyarországi összes protestáns predikátorok ellen terjeszték ki szívtelen fondorlatuk hálóját, állítólag a fejedelem elleni pártütésben való részvétel alapján, valósággal pedig azért, hogy így ezeknek nyakuk szegetvén, majdan a vezetőitől, tanítóitól, vigasztalóitól megfosztott fejetlen népet, mint pásztor nélkül való juhokat, a római katolika egyház kebelébe vonhassák, az életadó ige helyett lélekölő szertartásainak jármaiba görbithessék; mely céljuk annál jobban sikerült, mivel e szándék magának az akkori uralkodónak sem volt kedve ellen; ugyanis tett I. Leopold több ízben oly értelmű nyilatkozatot, hogy inkább bot és tarisznya nélkül vándorol ki, vagy halált szenved, mintsem a valláson esett csorbát eltűrje; azt pedig több ízben nyilvánította, hogy legfőbb öröme volna az, ha összes birodalmában az egy ősi vallás, t. i. a római katolika, állana vissza ¹³⁾).

Ily előzmények után s ily körülmények között kiadatott a királyi parancs, 1674. január 6-án, melynek erejénél fogva megkezdődött a protestáns lelkészek és tanítók egyetemleges megidézése, ugyanazon év március ötödik napjára Pozsonyba, „alsó Magyarország fővárosába“. E végre egy rendkívüli törvényszék, úgynevezett delegatum judicium extraordinarium alkottatott össze, melynek rendeltetése az vala, hogy ítéljen a megidézett protestáns lelkészek és tanítók felett, mint a kik állító-

kegyelmes uram hívsége mellett, a mint eddig, ugy azután is, maradok mindenkoron.

Kegyelmes méltóságodnak, mint nekem kedves jóakaró uramnak, fiamnak, igaz szolgáló atyja Szelepcsényi György“. (Lásd: Johann Pogners Verzeichniss und Johann Liebergott's Tagebuch, herausgegeben durch Paul Lichner. Pressburg. 1861. 121—122. lap.)

¹³⁾ Lásd Lányi Károly: „Magyarföld egyháztörténetei. 1844.“ II. kötet, 120—121-ik lapjait.

lagosan a Vesselényi-féle összeesküvés főindítói és részesei voltak. E törvényszék a következő tagokból szerkesztetett össze, elnöke volt: *Szelepcsényi György* ¹⁴⁾, esztergomi érsek és Magyarország helytartója, többi tagjai valának: *Széchenyi György*, kalocsai érsek és a győri püspökség helytartója, *Erdödi Pálffy Tamás*, nyitrai püspök és cancellár; *Kollonics Leopold*, bécsujhelyi püspök; *Sennyey István*, veszprémi püspök; *Gubasóczi János*, pécsi püspök; *Balogh István* és *Korompai János*, a nagyszombatli káptalan tagjai; továbbá *Kerekes Menyhért*, *Vályi Mihály* és *Török György*, kik a törvényszéki asztalnál jobb felől ültek s mindnyájan egyházi férfiak valának; balfelől pedig a világiak foglaltak helyet a következő rendben: gróf *Forgács Ádám*, kincstárnok; gr. *Eszterházy Pál*, Erdödi gr. *Pálffy Miklós*, pozsonyi főispán; *Majtenyi János*, királyi személynök és *Majláth Miklós*, királyi ügyvéd nevében s személyében *Horváth György*, mint közvádoló, végül *Lapsánszky János*, az esztergomi érsek titoknoka, törvényszéki jegyző volt. Ezeken kívül ott ültek még: gróf *Pálffy Antal Pál*, *Zichy István*, *Marti-*

¹⁴⁾ Pokronczy Szelepcsényi György, az esztergomi érsekek közt ötvenhatodik, született szegény családból. Iskolai pályája elsőbb éveiben énekléssel és koldulással kereste élelmét. Tanult Nagy-Szombatban és Rómában, akkori esztergomi érsek Pázmány Péter költségén, a ki iránt is, hogy ezért szíve háládatos érzését kimutassa: „*Propositiones theologicae*“ című értekezését, melyet Rómában tartott, neki ajánlotta. A hazába visszatérvén Szelepcsényi, 1634-ben éneklő canonok és prépost lett Szentgyörgyön, nem sokára pedig veszprémi püspök. Innen 1649-ben nyitrai püspökségre ment és egyszersmind az ország cancellárja lön. 1657-ben a kalocsai érseki székre emeltetett, a Lippai György halálával pedig, 1666-ban az esztergomi érseki és országprimási méltóságot nyerte el. Adott ki Nagy-Szombatban egy ily című könyvecskét: „*Istenes énekek. Nagy-Szombat. 1680*“. 4°. Meghalt Szelepcsényi Morvaországban, Litowicán, 1685. február 19-én és Mária-Cellben eltemetett.

nus János, gróf Erdődy György, Sente Bálint, Móricz István, Mednyánszky János, Pesti András, Trsziánszky György, Fodroczy Péter, Czobor Ádám, Balassa Bálint, Orbán Pál, összesen harmincegyen, kik mindnyájan római katolikusok valának.

E törvényszék elé megidézttetett az 1674-ik év első napjaiban 730 protestáns egyházi férfiú, és pedig azon ürügy alatt, mint fentebb említve volt, hogy a *Zrinyi*-féle összeesküvésnek, a melynek fejei s részesei még 1671-ben elvérzettek és kevés kivétellel római katolikusok valának, főfő indítói és okai ők voltak, s e költött vád alapján perbe is fogattak, s közülök a kik megjelentek, halálra, a meg. nem jelentek pedig becstelen-ségre és száműzésre ítéltettek ¹⁵⁾; az idézés nem csupán a sajátlag magyar királyi alattvalókra, hanem a török-hatalom alatt levő hódoltságokra és az erdélyi fejedelemséghez tartozó némely részekre is kiterjedt, ide foglaltatván azon predikátorok is, kik az előbbi két határidőre meg voltak idézve, s az idézésen meg is je-

¹⁵⁾ Lásd Lapsánszky János törvényszéki jegyző következő című művét: „Kurtzer und wahrhafter Berichts-Auszug, womit unverhalten und sonnenklar erwiesen wird, dass die in Königreich Hungarn unkatholische Predikanten nicht in ansehen der Religion, sondern der Rebellion und Anfruhr wegen abgesetzt und des Königreichs verwiesen: auch nicht weniger ersterwehnte Predikanten nicht ins gesamt, sondern ein jeder in Sonderheit gerichtlich hier in Sachen überwiesen geurtheilet und rechtmässig verurtheilet worden. So einem hochlöblichen delegirten königlichen Gericht zu Presburg zugeschrieben und durch eben hochgedachten hochlöblichen delegirten Gerichts-Secretarium, so Ambts wegen völligen Verlauff persönlich beygewohnt, auch alles und jedes selbts treulich in die Feder übernommen verfasst worden. Erstlich gedruckt zu Tyrnau, im Monat Martio. Anno 1675. Nachgedruckt zu Sagen. Im Jahr 1678“. Először latin nyelven jelent meg. Sok kiadást ért, még 1721-ben is kinyomatott. Cáfirataikkal felléptek ellene: *Láni György*, *Krestiansky Jób* és mások.

lentek ¹⁶⁾, mint péld. *Gressner, Kalinka, Tarnóczi, Liefmann* és mások. Mert mint tudjuk, három izbeli megidézés történt, ugymint: első izben 1672. május hó 10-ik napjára Nagy-Szombatba, hová a pozsonyi predikátorok és némely világi férfiak, másodizben 1673. szeptember hó 25-ik napjára Pozsonyba, három ágostai hitvallásu szuperintendens az esperestekkel és Zólyom-, Liptó- s Turócmegyében lakó predikátorokkal együtt, harmadizben pedig 1674. március hó 5-ik napjára ugyancsak Pozsonyba idéztettek meg, összesen mindazon predikátorok s iskolatanítók, a kik még bent voltak az országban, sőt Sopronból nemcsak a lelkészek, hanem a polgárok, tanulók és minden olyan iskolás növendékek, kik éltök tizenkettedik évét betöltötték: s ez utóbbi idézés már egyetemes vagy általánosnak nevezhető, mert kiterjedt huszonhét vármegyére s a kun és jászkerületekre ¹⁷⁾. A megidézett 730 predikátor és iskolatanító közül, ártatlansága s öntudatának tisztasága érzetében, a királyi parancs iránti engedelmesség s tiszteletből megjelent e harmadik és általános idézésre Pozsonyban, adatokkal igazolhatólag 336 ¹⁸⁾, elhagyván a nyáját, melyben a Szentlélek vigyá-

¹⁶⁾ *Suhajda és Fekete István* kivételével, mivel ezek áttértek a római katholika egyház kebelébe, s nevök az 1674-ben megidézettek névsorában nem található. Suhajda nevéből társai, hittőlszakadásáért, ily mondatot alkottak: „Ah Judás!”

¹⁷⁾ E megyék a következők: Pozsony, Nyitra, Trencsin, Árva, Liptó, Turóc, Zólyom, Bars, Hont, Nógrád, Pest, Mozsony, Sopron, Vas, Zala, Veszprém, Győr, Komárom, Abauj, Szepes, Sáros, Zemplén, Borsod, Gömör, Ung, Heves és Szathmár vármegyék.

¹⁸⁾ Lehet, hogy a megidézettek közül több is jelent meg, mint a mennyiről itt említés van, csakhogy biztos adatokkal többet kimutatni nem lehet. Hogy nem mindnyájan jelentek meg, annak oka részint az, mert némely részök a megjelenés alól fölmentetett, a kassai generalis ugyanis a borsodmegyei predikátorokat, a török pedig a hódoltságokban levőket nem engedvén megjelenni;

zökká tette vala őket az Isten anyaszentegyházának legeltetésére, melyet tulajdon vérével keresett, elhagyván a kedves családi tűzhelyet, hol az édesen folyt órák gyakorta üdülést nyujtának a pálya terhei alatt megfáradott szolgának; elhagyván a szeretett hazának földét, mely oly mostoha volt szülöttei közül azokhoz, kik a beomlott kutak helyett az élőviz forrásához járultak, s vezérlettek másokat is, a kik az evangyeliomi elvekhez, igazságokhoz hiven, az élet és általános szeretet igéit vallák és hirdeték, elhagyván mindent, a mi nekik magánál az életnél is kedvesb és drágább volt, családot és hazát elhagyván úgy, hogy kibeszélhetetlen szenvedések s nyomorgások után csak évek multával térjenek vissza a hazába, sokan már csak meghalni, mások pedig úgy, hogy sok keserű és sulyos megpróbáltatások, kínzások után idegen földön, mely nem szülte s nem nevelte őket, lehelljék ki nemes lelköket és ne lássák meg többé testi szemeikkel az ő szerelmeseiket, kiknek karjaiból kiragadtatának és ne térjenek vissza a hön szeretett hazának földére többé soha!

Valóban, e szomoru időszakban olyan volt a magyar protestáns egyház, mint az ölyvek által üldöztetett galamb és a sasok karmai között vergődő vérző gerlice, melynek a nálánál hatalmasabb ellenében semmi oltalma nincs. Sem a körülményekben, sem valami hatalomban,

részint az, mert sokan a gyülekezetek közül lelkészeiket elrejtették sőt neveiket is eltitkolták a törvényszék előtt; részint az, hogy több, kivált idegen ajku predikátorok, a hazából előre kibujdostak. A megjelentek száma megállapításában a következő biztos adatok szolgáltak alapul:

1. *Téritvényeknek* s más bizonyítványoknak aláírt . . . 236,
2. *Aláírás nélkül*, főleg betegség miatt megszabadult . . . 7,
3. *Halálra ítéltetett*, tömlöcöztetett 93,

---

tehát összesen 336.

sem fegyvererőben nem talált oly védeszközt a szorongatott protestantismus, a melyet végső szüksége esetén, a reá mért halálos csapás feltartóztatására, a hatalommal szemben a mérlegbe vethetett volna, s hogy mégis elháríthatta a veszélyt magáról: azt egyedül erkölcsi súlyának s értékének, melyre elhagyatott helyzetében utalva volt, köszönhetni.

Pázmány Péter a protestantismusnak megesküdt ellensége volt, de ha az ő fegyvereit, melyekkel az ellen harcolt, megtekintjük, úgy látszik, hogy ő minden türelmetlensége s engesztelhetetlen gyűlölete mellett is nehezen hagyta volna odajutni a dolgot, a hová az az ő halála után nem egészen négy évtized lefolyása után jutott, és aligha követett volna el ily vérlázító, minden humanismust levetkező, Európát és a keresztyénséget, miveltséget, tudományt rútul arculverő, meggyalázó brutalis eljárást a protestánsok ellenében, s bár minden törekvésének végcélja az vala, hogy a katholicismus Magyarországon teljes diadalra jusson: de mivel ő nemcsak nagy jezsuita és dühös pápista, hanem hű hazafi is volt egyszermind, kiről tudjuk, hogy *I. Rákóczy Györgynek* szívesen kezet nyújtott akkor, midőn a bécsi kormány tartózkodás nélkül haladt absolutisticus törekvéseinek útján s mindent felhasznált a magyar alkotmány megsemmisítésére: bizonynyal visszaborzadt volna az oly nemtelen eszközöktől, minőkkel ekkor éltek a protestánsok ellen, hogy t. i. az evangéliom hirdetői, mint aljas, istentelen gonosztevők megbecstelenítve, halálra ítéltessenek, dögleletes börtönökben sanyargattassanak, s aljasnál aljasabb foglalkozásokra kényszeríttessenek, botokkal, dárdákkal, puskaagygyal, karddal veressenek, majd egymással összebilincseltetve, mint a barmok, csapatonként, gyalog hajtassanak s kiüzessenek az országból, s utálatos boszu s nyereszkedési vágyból,

idegen földön, judási filléreken, rabszolgákként eladás-
 sanak, örökös szolgaságra, a gályákra, melyre nincs
 példa több a világtörténelemben! Jogosan kérdésbe te-
 hető, hogy valjon micsoda dolog az: hitelvek, hittételek
 s ezekhez csatolt meggyőződés ellen, melyek a lelkiis-
 meretre tartoznak, tudomány s meggyőzés szellemi fegy-
 verei helyett testi veréssel, fenyegetéssel, ijesztgetéssel,
 térítvények aláírásának sürgetésével, sőt kényszerítésével,
 a predikátori vagy tanítói tiszt gyakorlásától eltiltással,
 súlyos bilincsekkel, földreterítéssel, vonszolással, nehéz
 törökvasakkal, börtönnel, kényszermunkával, különféle
 kínzással, éheztetéssel, szomjuhozttatással, hittől szaka-
 dásra erőltetéssel, csuffátevéssel s gályával felelni?

A pozsonyi vértörvényszék biboros tagjai pedig, —
 a mint látni fogjuk — így cselekedtek.

MÁSODIK SZAKASZ.

A vértörvényszék áldozatai.

Hogy kik legyenek már azon predikátorok és isko-
 latanítók, a kiket a pozsonyi vértörvényszék 1674-ben
 megidézett, fel vannak jegyezve főképen magának a tör-
 vényszéknek jegyzőkönyvében ¹⁹⁾, jóllehet nem mind név-
 szerint, mert mintegy 83-nak nevét a törvényszék előtt
 hallgatóik eltitkolták; különösen a számüzötteket s Er-
 délybe menekülteket előadja *Burius Fános*, korponai

¹⁹⁾ „Causa Fiscii Regii contra Verbi Divini Ministros coram
 delegato posoniensi judicio anno 1673. mota et anno 1673. termi-
 nata. April 30. 1674“. Az eredeti megvan a pozsonyi káptalan le-
 véltárában, másolatban megvan a debreceni főiskola könyvtárában,
 kéziratban. Nyomtatásban megjelent a „Sárospataki füzetek“ 1863.
 évi folyamában a tárcában: „Protestáns egyháztörténelmi kútfők“
 cím alatt.

ágostai hitvallásu lelkész az ő művében ²⁰⁾, az elítéltek neveit, kik börtönöztettek, olvashatni a *Lampe* által kiadott egyháztörténelmi munkában ²¹⁾ és *Van Poot Ábrahám* munkájában ²²⁾, mely egyébiránt nem más, mint az Otokocsi Főríz Ferenc latin nyelven irt s maig is kéziratban levő művének ²³⁾ holland fordítása; a gályákra hurcoltak neveit pedig előadja egyezőleg *Otokocsi és Láni György*, korponai iskolarektor ²⁴⁾. A börtönökben, s a gályákon vagy a kiszabadulás után idegen földön

²⁰⁾ Cime ez: „Micae historico chronologicae evangelico, pan-nonicae συναγραφικῆς collectae et adumbratae opella vigilaci diutina Joannis Burii, laureati poëtae tunc pastoris germanici Carponensis, nunc Jesu Christi 1685. et in sequentibus in ordinem redigi coeptae. Ex autographo Posoniensi edidit *Paulus Lichner*. Posonii. 1864. Typis Wigandianis“. 8° 220 lap.

²¹⁾ Cime ez: „Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania, inter perpetua certamina et afflictiones a primordiis praecipue repurgatorum sacrorum ad recentiora tempora per dei gratiam conservatae. A viro quodam doctissimo Friderico Adolpho Lampe congesta. Trajecti ad Rhenum. Apud Jacobum van Poolsum. 1728“. 4°.

²²⁾ Cime ez: „Naawkeurig Verhaal, van de vervolginge aange-recht, tegens de evangelise Leeraaren in Hungariën: nevens een bewys van der selver Onschuld aan de Rebëllie, Hr. Hamel Bruininx. Door Abraham van Poot med. doctor. Met schoone Koopere Plaatën versien. Amsteldam. 1684“. 4°. Tizenkét rézmetszettel.

²³⁾ Cime ez: „Furor Bestiae contra testes Jesu Christi in Hungaria horumque victoria divinitus data, sive pastorum hungaricorum, Christo fidelium, varia calamitas, speciatim vero multorum inaudita mortificatio, duraque captivitas a pontificiae Ecclesiae praelatis inflicta, unacum perseverantia eorum coelitus donata, et liberatione superstitem desiderata, breviter et succincte descripta a Francisco Forizs Otokocsi confessorum e triremibus liberatorum socio. Anno 1676“. Ez csak kéziratban olvasható.

²⁴⁾ Cime ez: „Narratio historica crudelissimae et ab hominum memoria nunquam auditae captivitatis papisticae, nec non ex eadem liberationis miraculosae M. Georgii Lani in Hungaria rectoris olim gymnasii Carponensis. Anno. 1676“. Megjelent Lipcsében és másutt

elhaltak neveit, rövidebb vagy hosszabb életrajzokkal együtt leírta *Kocsi Csergő Bálint* pápai iskolarektor, munkájának, melyből a 3 utolsó fejezet maig is kéziratban van, utolsó vagy 12-ik fejezetében ²⁵⁾, csupán a ref. gályarabok nevei olvashatók *Heidegger Jánosnál* ²⁶⁾.

Ezek alapján már azon predikátorok s iskolatanítók, kiket a pozsonyi vértörvényszék áldozatul kiszemelvén, felségsértési bűnvád ürügye alatt maga elé idézett, beürendes sorozatban a következők:

1. *Abádi István*, poroszlói református lelkész, Hevesmegyéből.

2. *Ábrahámfi István*, dadi református lelkész, Komárommegyéből, a tatai esperestségből ²⁷⁾.

is, nem csak latin, hanem német nyelven is. Ez utóbbi nyelven, kéziratban, meg van a mű első kiadása a debreceni főiskola könyvtárában, második kiadásban, mely 1677-ben németül jelent meg, meg van a bécsi császári könyvtárban. 4° lapozás nélkül. 56 levél. Egy képpel.

²⁵⁾ *A munka címe ez: „Narratio brevis de oppressa libertate hungaricarum ecclesiarum. Caput I—XII. Descripta a Valentino Csergő Kocsi“.* E munka kéziratban meg van *két teljes példányban* a debreceni ref. főiskola könyvtárában, 4°, pergamen kötésben. A három utolsó fejezet kézirata a nemzeti muzeumban is meg van.

²⁶⁾ *A mű címe ez: „Consolatio elegans Martyrum Joh. Heideggeri. Tiguri. Anno 1678. edita.*

²⁷⁾ *A tatai esperestség következő egyházakból állott:*

1. Ács,	Gönyő,	Neszmély,
Almás,	Gyermely,	Sutlő,
Babály,	Hereg,	25. Szend,
Bana,	15. Igmánd,	Szent-Erzsébet,
5. Bánhida,	Kéthely,	Szomod
Bay,	Kocs,	Szőny,
Császár,	Környe,	Tárkány,
Csolnok,	Lábatlan,	30. Tarján,
Dad,	20. Moca,	Tata,
10. Epely,	Nagy-Sáp,	Ung,
Ethe,	Naszály,	Vasdinnye.

Erről csak annyit tudunk, hogy 1677. március hó 13-án Ürményi Tamás kocsi lelkészszel együtt egy körlevelet bocsátott ki Tolnai R. Gergely esperest megbízása folytán, melyben tudatják, hogy az egyházakat meg fogják látogatni. De arról, hogy megjelent-e a megidőzésre vagy nem: adatok hiányában semmit nem tudhatunk.

3. *Ács Mihály*, kemenesaljai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez mind a világi, mind a theologiai tudományokban alapos készséggel bíró jeles férfiú volt, s midőn haza jött a németországi, nevezetesen a wittembergi és tübingai egyetemekből, először Kemenesalja nevű faluban, Kőszeg közelében, lett a magyar ajku gyülekezet lelkészévé. Majd az egyetemes vallásüldözés idején Győrbe, onnan pedig Gömörmegye egy kis városkájába, Rozsnyóbányára vonult, hol évek multával lelkészi hivatalt nyert, melyet azonban csak egy évig, nevezetesen 1707-től 1708-ig viselhetett. Halála után, kassai lelkész s volt szuperintendens, *M. Sárosi János* ment helyébe.

Munkái következők:

1. *Dissertatio theologica*: fontes Calvinismi obstructi sive principale falsum religionis calvinisticae, praeside Balthasare Raithio. Tubingae. 1669. 4-ed rétbén 28 lap.

2. *Bóldog halálnak szekere*, melyet az idvességes halált kívánó embereknek kedvéért maga az Ur Jézus elkészített. Strassburg 1700. 12-ed rétf, mely később 1708-ban Lőcsén is megjelent, végre 1751-ben Jénában, harmadik kiadásban, Sartorius (Szabó) János nemes-csoi predicator előszavával. 12-ed rétf, 460 lap.

3. *Arany Lánc*, avagy oly buzgó fohászzkodások és rövid alázatos imádkozások, kikkel a győzhetetlen Istent meggyőző igaz hit Ő Felségét magához kapcsolhatja. Lőcse. 1706. 8-ad rétbén. Ugyancsak Lőcsén másodszor is kikerült sajtó alól 1708-ban, 12-ed rétfben, ismét 1748-ban Lőcsén 12-ed rétfben, 154 lap, újra 1793-ban Pozsonyban és Pesten jött ki.

4. *Zengedező mennyei kar*, azaz: németből magyarra fordítottat szép isteni dicséreteket és háláadó énekeket más magyarul szerzettetett kegyes énekekkel együtt magában foglaló könyvecske. Lőcse. 1748. 12-ed rétfben, 240 lap.

5. *A mi Urunk Jézus Krisztus* kénszenvedésének históriája Jeremiás profetának siralmival és imádságával és Jeruzsalem veszedelmének históriájával együtt. Lőcsén. 1748. 12-ed rétfben, 48 lap.

4. *Acsádi János*, lódi református lelkész.

5. *Agner András*, nyitra-szerdahelyi ágostai hitvallású lelkész, Nyitra megyéből.

6. *Agner Dániel*, a libeth-bányai cseh-ajku ágostai hitvallásu gyülekezet lelkésze, Zólyom megyéből.

Ez a megidéztetésre megjelenvén Pozsonyban, aláírt azon térítvénynek, melyben a hazában bent maradhatás feltétele alatt hivataláról lemondásra kötelezte magát. 1674. május hó tizedik napján.

7. *Ágoston Balázs*, udvardi református lelkész Komárommegyéből.

8. *Albinus István*, kocskóci ágostai hitvallásu lelkész.

Ennek lelkeszsége alatt Kocskócon egyes egyházi épületek megújítottak. A megidézésre megjelent Pozsonyban, de a halálos ítélet kimondása után, hitben erőtelen lévén, csakhamar eltántorodott s a hazában bent maradók számára szóló ténitvényt, melyben hivatala gyakorlásával végképen felhagyásra kötelezte magát, aláírta 1674. május 10-én.

9. *Alistaly K. György*, szőnyi református lelkész, Komárommegyéből, a tatái egyházvidékből, mely a *Szenczi Száki János* superintendenssége alá tartozott.

Született 1620-ban, lelkészi hivatalt viselt Szőnyön. Az idézvényt, mely szerint 1674. március 5-ik napjára Pozsonyban, a rendkívüli törvényszék előtt, mint lázító, meg kellett jelennie, megkapta február hó 22-én. Megjelenvén a kitűzött helyen, oly tartalmu térítvény aláírására sürgettetett a törvényszék által, mely szerint: a) vagy a hazából kitakarodni, b) vagy a lelkészi hivatalról lemondani, c) vagy a mi mindezeknél nagyobb lett volna, hitvallását a római katolikussal kellett volna felcserélnie. Ezek közül azonban, jöllehet előbb nyájas szavakkal, ígérekkel ösztönöztetett, végre fenyegetésekkel is sürgettetett, egyiket sem tette, gátolván abban lelkiösmérete. Miért is azon év ápril hava 4-én több lelkésztársaival együtt, mint makacs, minden javainak s fejének elvesztésére ítéltetett, a nélkül, hogy a pártütésben való részvétele megbizonyított volt, s *Miskolczy Mihály* füleki református s *Zólnai István* vásoni ágostai hitvallásu lelkészszel összebilincseltetett. Az ítélet felolvasása s meghallása után ily szavakkal szólott *Szelep-*

csényi György esztergomi érsek s a törvényszék elnöke előtt: „Excellentiás Herceg Ur! bármí történjék velünk, mi egyedül a kegyelmes Istenre, mint igazságos bíróra bizzuk ügyünket és aláírni nem fogunk soha!“ E nyilatkozat hallására az érsek így válaszolt: „ti lássátok, hogy mit cselekesztek, ti tudjátok! Mindazáltal legyen tudtotokra, hogy soha meg nem szabadultok, mivel farkasverembe estetek, melyből soha ki nem jöttök, hanem a gályákra kell menetek, a hol megkeserülitek az anyátok tejét, olaszul kell tanulnotok és ott haltok meg.“ Azután május 31-én hét napi börtönbe zárátván, június 8-án húsz tisztársával együtt Leopoldvárbá vitétt fogságra, minthogy egy téritvénynek sem irt alá. Pozsonytól Leopoldvárig hóhér kísérte őket, szüntelenül azzal ijesztgetvén, hogy mindnyájukat kivégzi, ha alá nem írnak. Leopoldvári fogságában mindennapi súlyos és legundokabb munkákra szorított fogolytársaisal együtt. Egy izben *Kellió Miklós* jezsuita, ki a reájuk felügyelés tisztét hóhéri módon végezte, *Alistalyt* és *Harsányit* kivont karddal sebesítette meg, mivel az ostyát nem tisztelték.

Leopoldvárból, a következő 1675-ik évi március 18-án, bizonyos rejtek árkon keresztül titkon kivitetve, fogolytársaisal együtt Morvaországon, Ausztrián, Steierországon és Karniolán keresztül Triestbe hajtattott, az adriai tengerig, hol a kísérő katonák által utolsó fillérig kifosztatott mindenéből, szakála, bajusza — mint ön maga írja — nemzetünk gyalázatjára levágtatván, hajóval Olaszországba szállíttatott, az egész uton sok verésekkel, éhséggel, szomjúsággal, hittől szakadásra kényszerítéssel és ocsmányságokkal kintatván a császári katonák által, végre a nápolyi gályákra eladatott, rabszolgául 50 darab aranyért. A honnan kibeszélhetlen kinszenvedések után, a dicső emlékezetű holland tengernagy *Ruyter Adorján Mihály* által 1676. február hó 11-én csodálatosan, minden díj nélkül, ingyen megszabadíttatott, minek emlékezetére egy ezüst emlékpénzt kapott, melynek egyik oldalán a Ruyter képe van körirattal, a másik lapján pedig a nápolyi gályák ábrázoltatnak szinte körirattal. Megszabadulása után előbb Velencébe, majd Genfbe, onnan Zürichbe ment, hova 1676. május 20-án érkezett meg és ott *Hospinianus Rudolfnál* szállásolt, két hónapon át, a ki nagy szíveséggel és vendégszeretettel fogadta „a reformált vallásért száműzött kegyeseket.“ Zürichben időzése alatt *Lavater János* bölcsészettanár fölhívására írott életére vonatkozó emlékjegyzeteket, melyek elé Lukács 22-ik része 28—29. verseit tűzte jeligékül. Majd kiállott sok szenvedései után megújulva s erőt nyerve 1676.

julius 20-án elhagyta Zürichet, hol többi társai még azután is tartózkodtak, s visszatért Magyarországra s későbbben elébbi hivatalába ismét visszaállíttatott és folytatta lelkészi hivatalát Szőnyön, felügyelője is levén a collectaknak, innen 1677. február 20-án levelet irt *Hospinianus Rudolfnak* Zürichbe. *Csúzi Cseh Jakab*, „Édom ostroma“ című munkáját, mely 1682-ben Debrecenben jelent meg, több mások közt *Alistaly Györgynek* is ajánlotta. Jelszava ez volt: „Te, a midőn én meghalok, a béke olajágát nyujtsd felém!“

10. *Alistaly István*, vámosi református lelkész.

Tanult Debrecenben, hol a felsőbb tanulók közé beiratott 1651. december 20-án.

11. *Alistaly Péter*, polgári református lelkész.

12. *Alistyáni Sámuel*, tiszta-szalóki református lelkész.

13. *Almási Pál*, ruskinóvi ágostai hitvallású lelkész, Szepesmegyéből.

14. *Amenius János*, jamniki ágostai hitvallású lelkész, Szepesmegyéből.

15. *Angner János*, ágostai hitvallású lelkész Hontmegyéből.

Megjelenvén a megidézésen, aláírta azon térítvényt, melyben lemondott hivataláról 1674. május 10-én.

16. *Antoni Dániel*, dacsolámi ágostai hitvallású lelkész, Hontmegyéből.

Ez született Turóc vármegyében, *Háj* nevű faluban, hol az elemi tudományokat tanulta, ifju korában pedig több különböző helyeken viselt egyházi hivatalokat. 1657-től fogva 1660-ig viszkai lelkész volt, 1661-től fogva kilenc éven át a báthi nagyobb iskolának nagy sikerrel vezetője, igazgatója. 1670-ben, tehát csak egy évig pribelyi lelkész volt, 1671-től 1673-ig Ujfaluban lelkészkedett; innen azonban a templomnak és paplaknak 1673-ban történt erőszakos elvétele után, hallgatói keserű könyhullatásai közt száműzetésbe ment, de még azon évben a dacsolami egyházban, Hontmegyében nyert lelkészi hivatalát. Itt találta őt a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé idéztetés, 1674. március 5-re, hol megjelenvén, minthogy a sok hányattatásba és háborgattatásba belefáradt már, azon térítvényt, melyben magát hivatala letételére köte-

lezte, aláírta 1674. május hó 10-én, hogy eképen nyugton marad-
hasson a hazában. Neje volt *Kircher Mária*, kitől született egy
Sámuel nevű fia, ki csetneki predikátor és később szuperintendens
lett. Küzdelemteljes életét bevégezé Antoni Dániel 1675. táján.
Irott egy ily című könyvet: „*Lachrimae desolatae filiae Sion*“,
mely kéziratban maradt, s melyről *Schmal András* azt írja, hogy
látta azt a fiánál Antoni Sámuelnél. Ebben az evangyeliomi egy-
háznak az ő idejebeli szomorú sorsa van rövideden megírva *).

17. *Aros Mihály*, farádi ágostai hitvallásu lelkész,
Sopronmegyéből.

18. *Árvai András*, nagy-baráti református lelkész,
Györmegyéből.

19. *Árvai Márton*, polusztyei ágostai hitvallásu lel-
kész, Trencsinmegyéből.

20. *Augusztini János*, turóc-szent-mártoni ágostai
hitvallásu lelkész, Turócmegyéből.

Ez 1635-ben Okolitschnán volt iskolarektor, 1637-ben Sze-
pes-Olasziban, a Szepességen, 1639-ben Jolsván, Gömörmegyében,
1643-ban Zsolnában Trencsinmegyében, 1645-ben Alnoviban, 1646.
Bannovicon, mely utóbbi évben Dubnicára, egy Trencsin várme-
gyében eső s Illavától nem messze levő mezővárosba választatott
meg lelkészül, 1652-ben egyházmegyei jegyző, azután pedig sok
éven át a környékbeli egyházak esperestje lőn. Dubnicáról 1668-ban
Turócmegyébe, Szent-Mártonba vitetett lelkészül, a hol érte a po-
zsonyi rendkívüli törvényszék elé megidéztetés, melyre hogy meg-
jelent-e vagy sem, nem tudható.

21. *Ajkai Gergely*, pándi református lelkész, Pest-
megyéből.

22. — — — — acsai predikátor Pestmegyéből,

23. — — — — adandi predikátor Somogy-
megyéből,

24. — — — — armai predikátor Barsmegyéből,
kiknek nevei, a törvényszék előtt hallgatóik által eltit-
koltattak.

*) Antoni Dániel életéhez az adatokat nt. *Fabó András* ur
szívességéből nyertem.

25. *Badeumin György*, vörös-almási ágostai hitvallásu lelkész, Sárosmegyéből.

26. *Badovini János*, zavodi ágostai hitvallásu lelkész, Pozsonymegyéből.

27. *Bahil Lőrinc*, ágostai hitvallásu lelkész, Nagy-Hontmegyéből.

Ez megjelent Pozsonyban a törvényszék előtt.

28. *Balázsi András*, szulyói ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyéből.

Született *Drietomán*, Siléziában. Az üldöztetések következtében Magyarhonba jöván, 1653-tól 1658-ig kotessói lelkész, 1658-tól fogva szulyói lelkész volt 1674-ig, a midőn megidézttetvén Pozsonyba, ott megjelent s aláírta azon térítvényt, melynek tartalma szerint önkéntes száműzetésbe tartozott menni. Számkivetetésében Siléziában, Briegben telepedett le nejével és három fiával. Megfordult Wittembergben is, hol midőn nyilvánosan is kezdé mentegetni eltántorodását, mely szerint a térítvényt aláírta: *Cseh Illés*, libeth-bányai németajku lelkész így szólott: „satis est, nomina nostra duntaxat eo tradidimus, et eo ipso peccavimus.“ Majd 1681-ben visszatért Siléziába, de a nyomasztó s veszélyes körülményeket nem tudván, Teschenhez nem messze, egy faluban isteni tiszteletet tartott, miért a jezsuiták s a plebánusok vádaskodására elfogatott. De végre, neje által, egy kérvényt nyujtván az előkelőkhez, a protestáns nemesek közbenjárására szabadon bocsáttatott, de a klerus által Siléziából kitiltatott. Ekkor Lengyelországba menekült családjával együtt, hol némely pártfogóinak kegyéből élt. Elvégre visszatért a hazába 1706-ban s Hájon viselt lelkészi hivatalt 1718-ig, midőn sok nyomorainak földi bujdosásával együtt végeszakadt.

29. *Balogh István*, keresztúri református lelkész, Vas-megyéből.

30. *Barsi János*, tiszta-tarjáni református lelkész.

Tanult 1657-ben Debrecenben, honnan iskolái végeztével Madára vitetett iskolarektornak. Megidézttetett Pozsonyba 1674. március hó 5-ik napjára.

31. *Bartasovicz Timótheus* vagy *Tamás*, drienói ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez a Bartasovicz 1668. február hó 4-én lett drienói lelkésszé. Megjelent-e a vértörvényszék előtt, vagy nem: adatok hiányában

nem tudhatni (Monumenta Evangelicorum August. Conf. in Hungaria historica. III. 326. lap.).

32. *Bartholomaei Jakab*, szent-péteri ágostai hitvallásu lelkész, Turócvármegyéből.

33. *Bartholomeides Tamás*, ágostai hitvallásu iskola-rektor, Nyitramegyéből.

Ez megjelent a megidézésen, s aláírt azon térítvénynek, melyben hivataláról lemondott, 1674. május 10-én.

34. *Bartholomaeides János*, ivánka-falvai ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez 1661-ben baáni lelkész volt, de onnan az *Illyésházy György* neje *Forgács Mária* fegyveres erővel elűzte. Később azután, nevezetesen 1663-ban Ivánka-falván lett lelkésszé, a honnan megidézttetvén Pozsonyba, s ott meg is jelenvén, aláírt azon térítvénynek, melyben hivatala letevésére kötelezte magát 1674. május 10.

35. *Báthori Jeremiás*, alsó-szuhaji református lelkész, Nyitramegyéből.

Megjegyezhető róla, hogy 1651-ben Debrecenben tanult, az anyakönyvben Harsányi István van közvetlen előtte beírva. Midőn megidézttetett Pozsonyba: megjelent ott, s *Lapsánszki* „Extractus brevis“-e szerint azon térítvényt írta alá 1674. május hó 10-én, melyben önkéntes száműzésbe menésre kötelezte magát; *Otrokocsi* „Furor bestiae etc.“ előadása szerint pedig a pozsonyi laza fogságból, melyben tartattak a megidézettek sorsuk végeldőléseig, a meghallott halálos ítélet kimondása után titkon hitsorsosaihoz vonta magát Magyarország felső vidékére.

36. *Bátorkeszi István*, veszprémi református lelkész.

Tanult Debrecenben, 1641. szeptember 25-től fogva. Mint veszprémi lelkész, megidézttetett Pozsonyba, március hó 5-ik napjára 1674-ben, hol a kitűzött napra megjelenvén, több tisztársaival együtt a törvényszék némely tagjai által oly tartalmu térítvények aláírására sürgettetett, mely szerint vagy tisztével felhagyjon, vagy az országból kitakarodjék, vagy a római katolika egyház kebelébe lépjen át, de a melyek közül egyiket is el nem fogadván, sőt kiváló állhatatosságot mutatván, *Sellyei*-, *Miskolczi*- s *Czegledi Péterrel* együtt május 5-én vasra veretett s így a város utcáin fel s alá kísértetett a bámuló néptömeg előtt, a többieknek

rettentésére; de a mely szomorú látvány nem vezetett várt eredményre, sőt ellenkező hatást idézett elő, a mennyiben a többiek bátorságot s kitartást nyertek arra, hogy hasonló kinoztatást s megesufoltatást ők is készséggel hordozzanak, ha az Isten úgy akarja. Azután mind a négyen a pozsonyi várba kísértettek és ott szigorú őrizet alá vettek, elannyira, hogy hozzájuk senki be nem bocsátatott. Május 29-én d. u. 3 órakor felhozatván a börtönből és *Láni György* korponai iskolarektor is hozzájuk bilincseltetvén, elvitettek Berencsre, hol ruháikból s pénzeikből kifosztatván, börtönbe hányattak. Fogságuk ideje alatt különféle terhes, szokatlan s a mellett aljas munkákkal sanyargattattak, és a tömlőc örökös homályossága által gyötörtettek, míg nem kilenc hónapig tartott rabság után 1675. március hava elején elhurcoltattak és a nápolyi gályákra, rabszolgákkul, pénzért eladattak. Midőn Theátéből elindultak szívtelen kísérik fedezete alatt, *Bátorkeszi István*on öszszetörte dárdáját egyik durva lelkű katonára. Egyike volt ő azon hét hitvallóknak s részben vértanuknak, kik Nápolyból Sziciliába vitettek el a franciák ellen folytatott csatába, s kik közül csak öt tért vissza életben. Zürichbe lett megérkezése után a *Gyöngyösi István* magyar akademikus disputatioja alkalmával, üdvözlő verset írt hozzá. Írt egyszersmind életére vonatkozó emlékjegyzeteket a *Lavater Fános* zürichi bölcsészettanár felszólítására, de a mely ma már olvashatatlan levén, adatai fel nem használhatók ²⁸⁾. *Bá-*

²⁸⁾ Szabad legyen erre vonatkozólag, t. Antalfi János ur becses levelét, mit e tárgyban hozzám intézni sziveskedett, közleni: „Igen tisztelt tisztelendő ur! Folyó évi június 4-én kelt becses levelét megkaptam. *Bátorkeszi István*, *Zebegnyei János* és *Nikléczi Sámuel* életrajzát a legjobb akarat mellett sem tudom elküldeni.

„Zürich város könyvtárában van az eredeti kézirat, az emeleten, az északi oldalon, a lépcsőtől talán a második fiókban elhelyezve.

„Az említett három gályarab életrajza olvashatatlan, az én másolóm lerajzolta a betűknek látszó vonásokat. Ide haza sem a latin nyelv tanárai, sem a diplomatika tanára nem tudtak a lerajzolt vonásokból közölhető adatokat kisűtni.

„Zürich város könyvtárának főkönyvtárnoka dr. *Horner* tanár ur megígérte, hogy a lapokat lefényképezteti. Pénzt nem küldtem, ezer szükség miatt, mikor haza kerültem, a lemásolás ismétlése elmaradt.

„A *Szilágyi István* urnak adott válasz idejében 1861-ben még biztattak collegáim, hogy kisűtnek a karcolatokból valamit, 1863-ban reményem meghiúsult“ stb.

Tisztelettel maradván Sárospatak. 1873. jun. 8. Antalfi János, s. k., jogakadémiai tanár“.

torkeszi elhurcoltatván, helyébe a veszprémiek, még 1674-ben Losonezi Farkas Jánost, ki 13 évig (1659—1672) nagy-szombati, egy évig pedig (1673-ban) a koci egyház lelkésze volt, hívták meg lelkészül s a ki 1695-ben *Csúzi Cseh Jakabot* követvén a szuperintendensi hivatalban, meghalt 1702. jan. 8. *Bátorkeszi Istvánról*, adatok hiányában többet nem tudhatunk.

37. *Bátorkeszi Mihály*, kajászó-szentpéteri református lelkész.

38. *Bayer János*, szepes-váralljai ágostai hitvallásu lelkész s első egyházmegyei ülnök.

Született Eperjesen. Tanulását kezdette ugyanott, majd meglátogatta a wittembergi egyetemet, honnan hazajövéen, Eperjesen a bölcsészet tanára lett. Innen a besztercebányaiaktól, hol a jezsuitáknak férflisan ellentállott, németajku lelkészül hivatván meg, egy kevés ideig ott működött; azután szepes-váralljai lelkész lett. Innen idéztetett meg 1674-ben, de a törvényszék előtti megjelenésében súlyos betegsége megakadályozá, s még ugyanazon év ápril hó 30-án be is végezte e jeles férfi földi életét. A templom cinteremébe való eltemettetését a pápisták nem engedték meg, hanem a kertben, az ugynevezett halottkamrában temettetett el.

Munkái e következők:

1. *De Gnomone sciatherico*, respondento Isaaco Zabanio Brodsano Ungaro. 1658. Typis Michael Wendt. 4° 6 levél.

2. *Ostium velatrium Naturae* ichnographice delineatum, idest: fundamenta interpretationis et administrationis naturae generalia ex mundo, mente ac scripturis jacta. Anno quo atrium naturae lyceo fragario detegebat. Cassoviae. Typis Marci Severini. 1662. 8° 352 lap.

3. *Filum labyrinthi* vel Cynosura seu lux mentium universalis cognoscendis, expendendis et communicandis universis rebus accensa. Anno, quo Cynosura mentis palestrae fragariae ostendebatur. Cassoviae. 1663. 8° 407. lap.

4. *Agon rosarius* anagrammate quadruplici enudato adumbratus, dum M. Jacobus Röserus etc. ad capessendam spartam ecclesiasticam ritu solenni ad Lares patrios revocaretur. Leutsoyiae. Stanño Breveriano. 1672. fol.

5. *De agnoscendis cavendisque* insidiis Satanae. Oratio paraenetica. Jenae. 1682. 4° 12 levél.

39. *Bajnok György*, zólyomi ágostai hitvallásu iskolarektor, Zólyom vármegyéből.

Megjelent Pozsonyban a törvényszék előtt.

40. *Bajza Mihály*, református lelkész.

41. *Belinius Valérián*, keresztfalvi ágostai hitvallásu lelkész.

42. *Benedeki Mátyás*, tóth-bakai ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelent a törvényszék előtt, de a halálos ítélet kimondása után aláírta azon térítvényt, melyben hivataláról lemondott. 1674. május 10.

43. *Benedikti Tamás*, ledini ágostai hitvallásu iskolarektor, Hontmegyéből.

Megjelent a megidézésre, aláírt a térítvénynek, melyben hivatalával felhagyásra kötelezte magát, 1674. május 10-én.

44. *Benkovics* vagy *Binovicz Zakariás*, viski ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt, aláírt azon térítvénynek, mely szerint, hogy az országban bent maradhasson, hivatalával egészen felhagyásra kötelezte magát 1674. május 10-én.

45. *Beregszászi István*, hanvai református lelkész, Gömörmegyéből.

Született 1680. táján. Tanult Debrecenben, hol 1648-ban találhatik először a neve beírva az anyakönyvben. Lampe szerint 1669-től fogva 1672 ig losonci lelkész volt, honnan Hanvára vitétt el. Nem a lázadás miatt — mint önmaga írja — hanem a vallásügyében ő is megidéztetett 1674. február 24-én, hogy azon év március 5-én a rendkívüli törvényszék elé álljon Pozsonyban. Megjelenvén ott, ápril 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett s szinte két hónapon át fogságban tartatott, és minthogy, lelkiismerete tiltván, a térítvények közül, melyekkel unszoltatott, egyiknek sem írt alá, *Kapuvárra* vitétt hetedmagával, s ott a legundokabb börtönökbe vettetett, hol 1675. június elejéig sanyargattatott, különféle kínzásoknak levén alávettetve, mignem végre egy év és egy hónap elteltével, szeretett hazájának földéről elvitetett Grätzbe, hogy onnan Nápolyba hajtván, a gályákra eladattassék. 1675. július hó elsőjén Triestben szakálától, ruhájától, pénzétől megfosztván, három teljes napon keresztül borzasztó verésekkel kinoz-

tatott. Itt hajóra ülve, vitetett ugyanazon év augusztus 13-án Velence felé, de a tovább szállítás nem sikerült, mert ámbár a hajó, melyen a husz fogoly lelkész volt, katonákkal volt is megrakva, a velenceiektől visszanyomatván, kénytelen volt az Triesztbe visszaevezni. A sárvári és kapuvári foglyokat, kik összesen huszan valának, a kapitány hajlandónak mutatkozott szabadon bocsátni, ötöt 1100 darab tallérért, tizenötöt pedig 1500 darab tallérért, s ez utóbbiak nevében *Beregszászi István* küldetett Velencébe, hogy ott szerezzen pénzt, melyből a szükséges váltságdíj teljesíthető legyen, ki is az összeg felét, *Zaffius Miklós* velencei orvos fáradhatlan közbenjárására meg is szerezte, de visszamenni nem lévén köteles, ott maradt Velencében, s másoktól küldötte el a pénzt a kapitánynak. Innen 1676. január havában levelet irt Zaffius Miklóssal együtt, Genfbe, Turretinhez, a gályarabok ügyében; irt 1675. november 9-én *Séllyei Istvánnak* Nápolyba, melyben azt panaszoja, hogy már hatodik levelet küldi hozzá és még sem kap reá választ. Séllyei ugyanazon év november 22-én válaszolt neki, melyet azonban Beregszászi december 28-án kapott meg. Szinte Velencéből irt nejéhez is levelet Hanvára, 1676. május 30-án. Julius 17-én, ugyanazon évben megszabadult társaival együtt Zürichbe ment, hol *Frisius Henrik János* házánál szállásolt, itt a *Lavater János* bölcsészettanár felszólítására emléksorokat irt, élte főbb eseményeire vonatkozólag, július 24-én 1676-ban. Jelszava volt: Zsolt. 79, 11—12. versei.

46. *Beregszászi László*, görögöi református lelkész.

47. *Beregszászi János*, szalóci református lelkész, *Istvánnak* testvére.

Ez a megidézésen megjelent Pozsonyban, azonban megérkezése után csakhamar súlyos betegségbe esván, kórházba vitetett, hol ellenei elől elrejté magát, majd betegségéből felüdülven, minden fakgatás és aláírás nélkül megszabadult Pozsonyból.

48. *Berán Tóbiás*, eipeherdi iskolarektor Hontmegyéből.

Megjelenvén Pozsonyban, többekkel együtt aláírta azon ténnyet, 1674. május 10-én, melyben, a hazában maradhatás feltétele mellett, hivataláról lemondott.

49. *Bernárd Zsigmond*, obedi lelkész, Trencsinmegyéből.

Ez szinte megjelenvén a megidéztetésen, a halálos ítélet ki-

mondása után úgy megrémült, miszerint azon térítvényt, melyben hivatala letételére kötelezte magát, aláírta több ingatag társaival, 1674. május 10.

50. *Besenyei Mózes*, rátóti református lelkész.

51. *Biloviczki János*, ágostai hitvallásu lelkész Hontmegyéből.

Lelkészi tisztével végkép felhagyásra kötelezte magát 1674. május hó 10-én, azon előnyért, hogy az országban benmaradván, békében hagyassék.

52. *Bíthó Ádám*, kassai harmadik református lelkész, Abaujmegyéből.

53. *Blahó Dániel*, ágostai hitvallásu lelkész Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt, aláírt azon térítvénynek, melyben hivataláról lemondott 1674. május 10.

54. *Blahó György*, badini ágostai hitvallásu lelkész, Zólyommegyéből.

Megjelenvén Pozsonyban, a törvényszék előtt, aláírta a hivataláról lemondásra kötelező térítvényt, 1674. május 10.

55. *Blahó Mátyás*, itzépi ágostai hitvallásu lelkész.

Ezt felszentelte *Lieffmann Mihály* szuperintendens 1669. szeptember hó 15-én.

56. *Blanár György*, rovincski ágostai hitvallásu lelkész.

57. *Blásius András*, szent-mihályi ágostai hitvallásu iskolarektor Turócmegyéből.

Megjelent a pozsonyi törvényszék előtt, de mi sorsa lőn, nem tudhatni.

58. *Bliska András*, szent-antali ágostai hitvallásu lelkész, Nagy-Hont vármegyéből.

Ez 1644-ben alsó- és felső-zdányai lelkész volt, 1651-től fogva pedig Szent-Antalon folytatta lelkészi hivatalát, honnan megidézttetett Pozsonyba.

59. *Bóczik István*, puszt-födémesi ágostai hitvallásu lelkész, Pozsonymegyéből.

60. *Bogdán Mihály*, acsádi református lelkész.

61. *Bohus György*, szádoki ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1672—1673-ig csizici lelkész volt, honnan azon évben Szádokra vitetett.

62. *Bolobrádi Pál*, báthi ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez 1657-ben trencsini iskolarektor volt. Aláírt a téritvénynek 1674. május 10-én, mely szerint, hogy a hazában bent maradhasson, lelkészi hivataláról lemondásra kötelezte magát.

63. *Boly György*, abonyi lelkész.

64. *Borbély Dávid*, felső-csicseri lelkész.

65. *Borbély Miklós*, Mindszenti lelkész.

66. *Borhidai Miklós*, szentandrászi ágostai hitvallásu lelkész, Sopronmegyéből.

E derék férfiú egyike Krisztus legállhatatosabb s leghivebb szolgálóinak. Mielőtt a pozsonyi rendkívüli törvényszék működését megkezdette volna, ezt már érinté a háborgattatás vihara, ugyanis némely vakbuzgó pópista férfiak által a lelkészi lakból kiűzetett. Már számkivetésben volt akkor, midőn a pozsonyi vértörvényszék megidézte 1674. március 5-re. Ő meg is jelent, de mivel a téritvényeknek aláírni nem akart: ezért fő- és jószágvesztésre ítéltetvén, elhurcoltatott Leopoldvárra és ott bebörtönöztetett, a legkegyetlenebb és legembertelenebb módon kinoztatott: mindazáltal hite meg nem tört. Majd Leopoldvárból a következő 1675. március havában elvitetvén, mint barom, több társaival együtt elhajatott a hazából, s korbácsütések közt üzetett Nápoly felé. Utközben a meztelenségig lerongyollott, az ut fáradalma és a sok kínzás, éhség s szomjúság összetörte. Május 8-án eladatván többekkel együtt a gályákra, örökös rabszolgaságra, a súlyos munkák terhe miatt nem sokára veszélyes betegségbe esett, melyből egy kevés időre felüdült, de ismét visszaesett, úgy hogy többé fel nem gyógyult. Elhunyt Nápolyban 1675. augusztus havában.

67. *Bölyei Mihály*, predikátor.

68. *Bölyei János*, foksabadi református lelkész.

69. *Böszörményi Márton*, ceglédi református lelkész.

70. *Brecht Kelemen*, lelkész.

Erről csak annyit tudunk, hogy az országból kivándorolt, miután hivatalát letenni nem akarta; aláírt a téritvénynek 1674. május 10.

71. *Briccius Péter*, mező-szent-györgyi lelkész. (Lampe 660. lap.)

72. *Bruxaloris János*, ágostai hitvallásu lelkész.

Ez megjelenvén a törvényszék előtt, aláírta azon térítvényt, melynek tartalma szerint hivataláról lemondásra kötelezte magát, 1674. május 10. Ez Buriusnál *Puxitius* néven jön elő.

73. *Budai Mihály*, szentandrászi református lelkész.

74. *Bugány Miklós*, sajó-gömöri ágostai hitvallásu lelkész.

E derék férfiú s Krisztusnak hiv szolgája született 1625-ben. Sajó-gömöri lelkészszé lett 1657-ben Porubszky György után. Megidéztetett 1674-ben március 3-án, hogy 5-ére Pozsonyban megjelenjen, mit meg is tőn, a kimondott törvényszéki ítélet hallása után ápril 7-től fogva május 29-ig Pozsonyban tartatott könnyű fogságban, a mikor aztán tizenkilenc tisztársával együtt elvitetett Komáromba, hol június 1-én sötét börtönbe záratott; hol több ízben kényszerítettett társaival együtt az áttérésre, de ő s vele együtt Zedényi és Köpeczi Haller Balázs hitvallásuk mellett állhatatosan megmaradván, miután közülök tizenheten hittől szakadtak lőnek s az evangyeliomi hitvallást eltántorodásukban megátkozák, ők három, mint makacsok, különféle sulyos és aljas munkákkal kint tartattak. A következő 1675-ik évben március 7-én Komáromból Leopoldvárra vitetett említett két fogolytársával együtt, s az ott levő rabprédikátorokhoz csatoltatott március 10-én, nyolc nap elteltével pedig onnan elvitetett társaival együtt éjszakának idején s elhurcoltatván Nápolyba, ott május 8-án a Szent-József nevű gályára eladatott. Majd sok szenvedések után 1676. február 11-én megszabadult a gályáról s társaival együtt, nem vélvén magokat a haza földén egyelőre biztonságban, elment Zürichbe, hol nagy szivességgel fogadtatván, csaknem másfél éven keresztül ott időzött. Itt történt, hogy a Lavater János bölcsészettanár felhívására, élete némely utóbbi eseményeit leírta 1676. július 7-én, szinte irt egy rövid emléklapot Kaegius János biltensei református lelkésznek, a glarusi kantonban, 1677. október 1-én. Irt egy üdvözlő verset Gyöngyösi István magyar akademikus tiszteletére azon alkalommal, midőn az: „De Clavibus regni Dei apostolis traditis” című disputációját tartotta. Később visszatérvén a hazába, valószínűleg 1681-ben, úgy látszik, hogy 1683-tól fogva 1703-ig Gömör-Panyiton viselt lelkészi hivatalt, hol egyszersmind sok hányatta-

tásokkal s szenvedésekkel teljes életét bevégezte 78 éves korában. Jelszava volt: Zsid. 4, 15—16. és Zsolt. 30, 10 és 20-ik versei.

75. *Burius János*, korponai ágostai hitvallásu lelkész, Zólyom vármegyéből.

Született Liptómegyében, s miután tanulmányait a hazai iskolákban jó sikerrel bevégezte, Jénába ment, hogy ott tanulmányait folytassa, honnan hazatérvén, először iskolarektor lett Ur-völgyén, hol négy évet töltött, azután pedig ugyanott diakonusi hivatalt is viselt. Innen 1666-ban Korponára hivatott a németajku gyülekezet lelkészeül. Igen alapos tudományu és a hazai történelemben nagyon jártas férfiú volt, ezenkívül pedig ritka kegyességű és őszinte lelkű ember volt. Megidéztetett a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenvén, aláírta azon térítvényt — mint Lapsánszki „Extractus brevise“ bizonyítja — mely szerint az országból kivándorlásra és önkéntes számkivetésbe menetelre kötelezte magát 1674. május hó 10-én. Egy darab ideig Siléziában, Brégában és Boroszlóban élt, némely utazásokat is tett, míg végre 1686-ban ismét visszaszajött Korponára, a hol sok kiállott viszonzásai után csendesesen elhunyt 1689-ben. Művei a következők:

1. *Motiven* oder Ursachen an alle Höfe und nidrige evangelische Standtspersonen, denen von allen fast verlassenen win-selnden den unschuldigen exulanten Gutes zu thun, um Gotteswillen. 1680. 4° 232 lap.

2. *Dissertatio* de perioecis. Wittebergae. 1659. 4°.

3. *Mycae historicae* chronologicae evangelico Pannonicae συναγωγαι; collectae et adumbratae opella vigilaci diutina — — in ordinem redigi coeptae. Ex autographo posoniensi edidit Paulus Lichner. Posonii. 1864. 8°.

4. *Memorable* martyrum duorum in Ungaria veritatis evangelicae testium, unius pastoris, alterius rectoris scholae Lubethensis, qui uterque creati sunt, et hic quidem vetusolii ad cyprum publicum, ille vero inter castellum et pagum Dobronam 1527. die 22. et 24. aug. 31. Kézirat.

76. *Buzi István*, signii lelkész.

77. *Bujj Péter*, kiliti lelkész.

78. — — — — *baracscai*

79. — — — — *beresli*

80. — — — — *bozsóki*

81. — — — — *buchanodi*

} predikátorok, kiknek nevei a törvényszék előtt eltitkoltattak.

82. *Capitó Pál*, alsó-sztregovai ágostai hitvallásu iskolarektor, Nógrádmegyéből.

Ez egyike azon tizenhét rabpredikátornak, kik elítéltetvén, Komáromba vitettek s ott börtönbe vettettek, de néhány napi fogság után hittőlszakadtak lőnek.

83. *Czabány Gáspár*, ledinyi ágostai hitvallásu lelkész.

84. *Czabányi Illyés*, kormosóvi ágostai hitvallásu lelkész, Nagy-Hontmegyéből.

Megjelent a törvényszék előtt s az állhatatosak sorában állott, miért elítéltetvén Komáromba vitetett fogságra. Itt azonban néhány napi fogság annyira megtörte, hogy hitvallását megtagadván, pápistává lett.

85. *Czabányi* vagy *Lányi János*, uhorkai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez a megidéztetésre megjelenvén, minthogy semmiféle térítvénynek aláírni nem akart, több hithű társaival együtt ápril hó 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Pozsonyból *Sárvárra* vitetett fogságra, 1674. május 30-án, onnan pedig 1675. junius hóban Trieszten át Buccariba hajtattott, hol börtönbe vettetett. Itt végre sok szenvedések után hitét megtagadván, áttért a római katholika egyház kebelébe, mely tettét azonban az elkövetés után nem sokára megbánta.

86. *Czagányi György*, colovi ágostai hitvallásu lelkész.

87. *Czapkó Mihály*, richwaldi ágostai hitvallásu lelkész.

88. *Czegény Fábri György*, keszihóci ágostai hitvallásu lelkész.

Erről csak annyit tudunk, hogy 1667-ben választatott keszihóci lelkészszé.

89. *Czeglédi István*, kassai református lelkész *).

Született 1620-ik év november hó 19-én. Atyja Czeglédi István volt, ki a matólesi, misztótujfalui, tarpai s más egyházak-

*) Czeglédi István kassai református lelkész 1674-ben nem élt már, de minthogy ezen rendkívüli törvényszék előtt ő ellene is állott elő tanu, ki vádat emelt, bár halála után, ellene, mint a III-ik szakaszban előadatik: ezért ő is a megidézettek közé sorozhatónak látszott; e mellett az is kérdés, hogy a pozsonyi delegatum judicium jegyzőkönyvében, a megidézettek közt olvasható „Stephanus Czeglédi kataiensis“ nem ugyanő-e? noha megtörténhetik, hogy más egyén is birhatott az övével azonos névvel.

ban is viselt lelkészi hivatalt. Tanult Váradon és Debrecenben, mely utóbbi helyen 1631. június 5-én iratott be az anyakönyvbe, szinte tanult Sáros-Patakon is, *Thólnai János* tanár alatt. Iskolái végeztével Sátoralja-Ujhelyre ment iskolarektornak, de innen nem sokára *Harthai András* előkelő férfiú pártfogása alatt a németországi, főként a németalföldi egyetemek látogatása végett elindult 1644. ápril 27-ik napján. Legtöbb ideig tanult Leydában, *Spanheim Fridrich* alatt. Nagy, sőt kitűnő jártasságot szerzett a zsidó és görög nyelvekben s a polemica theológiában. Három évi egyetemi pályája végeztével a hazába visszatérvén, 1647-ben azonnal Kassára hivatott meg iskolaigazgatónak, hol egyszersmind *Regéczi András* mellett is segédkedett. Kitűnő szónoklataival csakhamar magára vonta a közfigyelmet, annyira, hogy már a következő 1648-ik évben a tállyai virágzó reformált gyülekezet hívta meg lelkipásztorául. Innen pedig, négy évi buzgó hivataloskodása után 1651. végén *I. Rákóczy György* özvegye Lorántfi Zsuzsánna fejedelemnő ajánlatára a beregszászi egyházba vitették, hol azonban alig tölthetett egy rövid évet, mert 1653-ik év elején, a kassai egyház hívta és nyerte meg lelkipásztorul. Itteni hivataloskodása alatt, a háborgós idők miatt igen sok baja, kellemetlensége s szenvedései valának. Különösen az 1670-ik évben a zsebesi predikátor által Kassán elkövetett kihágásokért, Csáki Ferenc generális őt vonta kérdőre s mivel a valódi tettes elő nem került, Czeglédi Istvánt 200 magyar forint birságra büntette; mit jöllehet lefizetett: mindazáltal igen rövid ideig tartó nyugalmat nyerhetett, mert még ugyanazon év szeptember 18-án egy német tiszt több katonák kíséretében Czeglédi lakára rontott, s azon ürügy alatt, hogy egy bebörtönözött főember vigasztalására viendi, fogolylyá tette, s elhurcoltatta, majd a foglyok előtt egynehány napon tartott predikálása után, szeptember 28-án este reá törvén, fejét s oldalát beszakgatták, azután egy magánházhoz vitték s egy gabona csűrbe zárták, hol kivont fegyverekkel őriztetvén, 14 hétig tartatott fogva. Kiszabadult ugyan fogságából, 10,000 forint lefizetése mellett, 1671. elején s májusig szabadon volt saját lakán, azonban már a nevezett hó 27-én, mint a Zrinyi-Nádasdy-féle összeesküvés részese, megidéztetett Pozsonyba, s bár félholt beteg volt, hallgatói keserves zokogása közben, hű nejétől kísértetve elindult, de a nagyszombati határban, június 5-én, bevégzé földi pályáját, élte 51-ik, kassai predikátorságának pedig 19-ik évében, hihetőleg a fogságában neki beadott méreg következtében. De Nagy-Szombatban nem

adatván számára temetési hely, Pozsonyba kellett szállítani, hol a királyi ügyész *Majláth Miklós* a holttestet megvizsgálván, eltemetetésére engedély adatott s június 7-én, minden halotti szertartás nélkül, a Pozsonyba megidézett protestáns főrendek gyászkíséréte mellett, az ápril 30-án lefejezett Bónis Ferenc mellé temettetett. Az ellene emelt vád, felujtattott az 1674. március 5-én összeült rendkívüli törvényszék előtt, mely vád abban állott, hogy midőn a predikátorok — állítólag — elhatározták volna, miszerint a magyarhoni lázongókhoz és az erdélyi fejedelemhez követeket küldjenek: e titkos követségi megbízást Czeglédi István teljesítette volna Medgyesi Pállal együtt, holott az nem áll, mert az egyháznak s iskolának kegyes pátrónusok szerzése és *Gorup Ferenc* győri nagypréposttal polemizáló művének (Dágon ledőlése) kinyomatása céljából járt volt Kolozsváron. Lásd bővebben a következő műben: „*Czeglédi Istvánnak* életbeli sok szenvedéséről, arestáltatásáról, Pozsonyba citáltatásáról és utjában nagy-szombati buzavetések között lett boldog kimulásáról és Pozsonyba lett tiszteletes temetéséről iratott siralmas versek. Lőcse. 1710“. 8° 8 levél. Később 1760-ban is kinyomatott.

Hogy mily fáradhatatlan szorgalmu s kitűnő tudományu ember volt Czeglédi, mutatják következő munkái:

1. „*A meghtért bűnösnek a lelkiharcban való bajvivásáról*. Kassa. 1659“. 8°.

2. „*Egy katolikus embernek* más egy igaz evangyliom tején felneveltetett kalvinista emberrel való beszélgetése. 1659. Sáros-Patak“. 8°.

3. „*Az ország romlásának okairól*. Kassa. 1659.“ 8°.

4. „*Szerelmes édes hazám kárt vallott* Magyarországh. Ir. A. C. H. K. Gy. L. T. C. I. által. Kassa, 1659.“ 8° 597 lap.

5. „*Siralmas zárandoki járásban csak nem régen haza érkezett Malach* doctornak, néhai napkor elhagyott s kicsinységében vele együtt oskolázott *Melách* tudós barátjával való pajtársi szóbeszéde. 1659. Sáros-Patak“ 8°.

6. „*Halotti beszéd* II-ik Rákóczy György Erdélyi fejedelem felett. 1661.“ 4°.

7. „*Halotti beszéd* Udvarhelyi György felett. Kassa, 1662.“ 4°.

8. „*Barátságghi dorgálás*, azaz: az igaz kalvinista vallásból kicsapott s hogy már a Szent-Péter hajójába meztelen beugrott, egy pápistává lőtt embernek megszólítása, ki is nyolc okait adván egykor hiti változtatásának, kalvinista barátjához küldött

levelében, orcázza régi pajtársa, hogy oly elhullamodott, s férges okokért kelle megvetni az Izráelnek tiszta forrását s beomlott kutra ment meríteni. Kassa. 1663.“ 8°.

9. „*Egy veres tromfosdit játszó Sandal barátomnak játék elvesztéseért való megpiriskeltetése.* Szeben. 1666.“ 12°.

10. „*Halotti beszédek* gróf Rhédei Ferenc felett. Sáros-Patak. 1668.“ 4°. Irták és mondották: *Czeglédi István, Eszéki István, Görgei Pál és Szántai Pócs István.*

11. „*Énóknak* Istennel való mindennap járása. Sáros-Patak. 1669.“ 4°.

12. „*Redivivus Japhetke,* azaz: Czeglédi Palkónak Dobravica Miklós praeceptorával való beszélgetése. Nyomt. 1669.“ 8°. 248 lap. Ajánlva van Kapi György és Kátai Ferenc istenes fautor urinak.

13. „*Az Ur frigyszekrénye előtt Dágon ledörlése,* azaz: Gorup Ferenc győri nagy prépost miséről irt könyvecskéjének oly megsemmisítése, úgy hogy még a több mostani római katolikusok is gondolóra vehetnék e könyvben költött miséjeket. Irta C. P. A. I. Kolozsvár. 1670.“ 4°.

14. „*Az Ur frigyszekrénye előtt Dágon ledörlése.* Irta C. P. A. I. Kolozsvár. 1670.“ Az előbbeninél bővebb.

15. „*Ama hétfejű és tizszarvu fene Bestián* ülő, bársonnyal s drágakövekkel felruházott, parázna Babylonnak, mely az ő paráznságának arany pohárba töltött részegítő utálatosságával megrészegítette a földnek lakosait, mezitелenségének tüköre. Pozsony. 1671.“ 12°.

16. „*Sion Vára,* vagyis: a keresztyén hit ágazatairól való tudomány. Sáros-Patak. 1675.“ 4°. Kiadta Köleséri Sámuel, ki e mű elején a Czeglédi életrajzát is közli.

90. *Czeglédi Péter,* lévai református lelkész.

„Ezen egyház“ — mint önmaga írja Lavater János felhívására tett emlékjegyzeteiben — „alsó Magyarországon Barsmegyében fekszik“. Czeglédi Péter született 1641-ben. Az idézvény, mely szerint Pozsonyba, 1674-ben, több tisztársaival együtt a rendkívüli törvényszék elé kellett állania, kézbesítettett neki március 5-én, mely nap pedig épen a megjelenési határidő volt. Megérkezett Pozsonyba március 15-én, hol ápril 4-én a vértörvényszék által, azokkal együtt, kik a térítvényeket alá nem irták, fő- és jószágvesztésre ítéltetett, s Pozsonyban a városban, főként pedig a várban hét hétig tartatott fogságban, vasra is veretve; majd má-

jus 29-én felhozatván a börtönből, négy elítélt tisztársával együtt elvitetett Berencsre, hol a várban tíz hónapig tartó súlyos fogsággal sanyargattatott, innen 1675. március hó elején elkísértetvén, Austriában Schottwienben két hétig tartó börtönre vettetett, honnan Triestbe, innen pedig Olaszországba vitetvén, a piscariai börtönben három napig, Theatéban csaknem tíz hónapon át szinte börtönben, Nápolyban pedig két hónapig a legnyomorultabb bánásmódban részesítettett. Ugyanis *Czeglédi* egyike volt azon hat fogoly lelkésznek, kik Theatéban hátrahagyattak azon oknál fogva, mert a tovább gyalogolásra már képtelenek valának. De miután betegségéből felüdült: elvitetett *Harsányi Móricz Istvánnal* együtt 1675. december hó 18-án Nápolyba, négy rabtisztársára: *Miskólczi Bodnár Mihály, Szecsei János, Huszti Mihály* és *Kóródi János* a theatei börtönben iszonyu kinok után elhunyván, elhurcoltatott pedig mindkettő a végre, hogy a többiekkel együtt a gályák súlyos igáját ők is emeljék; de — mint maga *Czeglédi* írja — „az isteni gondviselés és *Weltz György* nápolyi lakos ernyedetlen szorgalma, és sürü kérelmezései elleneik törekvését meggyusították“, úgy hogy a *Czeglédi* és *Harsányi* lábait — mint *Otrokoci* írja — a gályák rabláncai soha nem terhelték. Midőn végre a dicső emlékezetű *Ruyter* holland tengernagy megszabadítá a gályarabokat, *Czeglédi* is teljesen szabaddá lőn, s megszabadult s életben maradt társaival együtt elment Zürichbe, hol a *Burckhardt Konrád* házánál szállásolt s még 1676. július 15-én ott volt, mit bizonyít sajátkezü emlékjegyzete, melyet *Lavater János* felszólítására írott volt. Zürichbe történt megérkezése után nem sokkal egy üdvözlő verset is írt *Gyöngyösi István* magyar akadémikus tiszteletére.

Végül felemlithető, hogy *Czeglédi Péter* volt egyike azon négy református papnak, kiket *Kollonics Leopold* bécsujhelyi püspök legelőször vasra veretett, 1674. május 5-én, és a város utszáin fel s alá kísértette a bámuló néptömeg előtt; azután pedig a pozsonyi várba vitette s ott őrizet alá tétette, megparancsolván az öröknek, hogy hozzájuk senki be ne bocsáttassék.

Jelszava volt: „Töviséken keresztül a rózsákhoz!“ és 2. Kor. 1. részének 8-ik verse.

91. *Czember* vagy *Czimber György*, uj-zólyomi ágostai hitvallásu lelkész, a Szent-Erzsébet templomában.

Megidéztetvén, megjelent Pozsonyban s aláírta azon térít-

yényt, melynek tartalma szerint az országból ki kellett vándorolnia. El is hagyta a hazát s nejével Fibinger Zsuzsánnával elébb Brégába, azután Boroszlóba ment s ott maradt néhány évig, azután Lengyelországba Rawitschba ment, de mind maga, mind felesége elbetegesedvén, Budorgba tért vissza, hol neje 1681-ben meg is halt. A következő 1682-ik évben második házasságra lépett Fruzia Zsuzsánnával, ki vele együtt hordozá a számkivetés terhét, mig nem végre ugyanazon évben, a soproni országgyűlés után, M. Tarnóczy Márton szuperintendenssel együtt október hó 27-én visszatért a hazába, midőn nagy örömmel Szomolnokra hivatott lelkészül, a hol még tíz évet töltvén lelkészi hivatalában, elhunyt csendesen 1692. március havában és ugyanott tisztességesen eltemettetett. Lásd: *Burius*: „Micae etc.“ 121—122. lap.

Művei következők:

1. „*Fuga apostasiae*, oder: Flucht des Abfalls. 1677. Német nyelven.

2. „*Sex novissima*, oder: Die letzten sechs Dinge. Német nyelven.

3. *Altare orandi* seu: Oltarik modlitebny. Anno 1679. tót nyelven.

4. Siebenfacher Bet-Altar. 1680. Német nyelven.

92. *Czene István*, polgárdi református lelkész.

93. *Czerkóvi Ádám*, kocskóczi ágostai hitvallásu iskolarektor, Trencsinmegyében.

Megjelenvén a megidézésen, miután a halálos ítélet kimondását meghallotta, aláírt azon térítvénynek, melyben hivatala folytatásával végképen felhagyásra kötelezte magát, 1674. május 10-én.

94. *Czini János*, ágostai hitvallásu lelkész.

Ez is megjelenvén Pozsonyban a törvényszék előtt, aláírta azon térítvényt, melyben hivataláról lemondott, 1674. május 10.

95. *Csapó Benedek*, református lelkész.

96. *Csatai Miklós*, bokányi református lelkész.

97. *Csajtai János*, ajkai predikátor.

98. *Cseh Illés*, a libeth-bányai ágostai hitvallásu egyház németajku lelkésze.

Megjelenvén a megidézésen s ott a halálos ítéletet meghallván, minthogy hivatalát letenni nem akarta, az országból kivándorlásra kötelezte magát, mely térítvényt aláírt 1674. május 10-én.

Elhagyván ennél fogva a haza határát, száműzetésében előbb Brégában, azután Boroszlón, végre Rawischiben telepedett meg, hol mint nevelő foglalkozott. Meghalt számkivetésében, ugyanott 1678. október hó 5-én.

99. *Csere János*, felső-patányi református lelkész.

100. *Csernátoni Nagy György*, taksonyi református lelkész.

101. *Csetneki Mihály*, szentkirályi református lelkész.

102. *Csik Mózes*, szentkirályi lelkész.

103. *Csobai István*, csúdi lelkész.

104. *Csóka János*, tassi lelkész.

105. *Csopáki Imre*, vinolai lelkész.

106. *Csurgó Márton*, kádarci lelkész.

107. *Csutka János*, felső-vásárdi ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra megyéből.

Ez Láni György szerint református, mások szerint pedig, a mi valószínűbb, ágostai hitvallásu lelkész volt, s 1665-ben lett vásárdi lelkészszé. Megidézttetett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, hol meg is jelent, és miután hitvallásához állhatatos hűséggel ragaszkodott s a térítvények közül egyiknek sem akart aláírni, több tisztársával együtt fejének és minden javainak elvesztésére ítéltetett. Pozsonyból elhurcoltatott Sárvárra, hol fogságra vettetett, innen pedig Bukkariba hajtatott, hol sok ideig börtönben sinlett, s fogságában be is végezte életét vagy pedig, a mi bizonyosabb, hittől szakadt lőn.

108. *Csúzi Cseh Jakab*, hittudor és losonci református lelkész, Nógrádmegyéből.

Született Losoncon 1639-ben; iskolai pályáját kezdte a pápai iskolában, hol a törvényeknek 1652-ben irt alá. Felsőbb tudományok hallgatása végett a külföldi egyetemek látogatására ment, nevezetesen elsőben Franekerába 1663-ban, azután Utrechtbe, hol 1665-ben irta be nevét az anyakönyvbe. Franekerában hittudorrá avattatott, mint ugyanott megjelent disputatioja mutatja. Külföldről hazajövelete idejét, az eddig hozzáférhető adatok után, pontosan meg nem határozhatjuk, annyi azonban teljesen bizonyos, hogy 1668-ban már komáromi lelkipásztor volt, mert ez évben Sáros-Patakon megjelent „*Kincses Tárház*” című munkájának címlapján komáromi predikátornak írja magát. E mű előszavát Komá-

romban 1668. Szent-Iván (junius) hava 27-én irta. Lelkészi hivatalát csak kevés ideig viselhette itt, nevezetesen 1672-ig, levén ez idő alatt egyszersmind a környékbeli reformált egyházaknak esperestje is; mert ekkor tisztársával, *Veresmarti Mihálylyal*, ki azután a pápai reformált egyház lelkészévé lőn, és az iskolarektorral, *Muraközi Jakabbal* és a tanulókkal együtt, *Széchenyi György* kalocsai érsek és a győri püspökség adminisztrátora, császári fegyveres katonaság segélyével elűzte Komáromból ötöt, s az érsek indítására, *Hoffkircher Lajos* várparancsnok a reformátusok templomát s iskolaépületét földig lerontotta. Komáromból történt kiűzetése után Losoncon telepedett le *Csúzi Cseh Jakab*, 1673-ik év elején, és itt *Beregszászi István* helyében, ki Hanvára vitetett 1672-ben, predikátorrá lett. De itt sem működhetett sokáig békességben, mert már 1674-ben, mint „Édom ostora“ ajánló levelében írja: „reá sok kegyes lelkekkel együtt, nem mint gyilkosokra vagy lopókra, hanem mint keresztyénekre következett szomorú rabság és hallatlan számkivettetés által“ félbeszakadt egy időre losonci lelkészsége. Ugyanis a mondott év március 5-ik napjára megidéztetett Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, hol ártatlansága tudatában megjelenvén, hitvallása mellett minden ígéretek és fenyegetések dacára is rendithetetlen bátorsággal megmaradt és a térítvényeknek alá nem irt. Ezért 1674. ápril hó 4-én, több állhatatos tisztársával együtt fej- és jószágvesztésre ítéltetvén, Pozsonyban csaknem két hónapig tartó szabad fogságában, sok faggatásnak, kényszerítésnek, gyötörtetésnek volt kitéve. Főként május 30-án *Hoffkircher* és *Kollonics* magok elébe hivatván, többekkel együtt, faggatják s neki száz pálcát ígérnek, ha szavokra nem hajlik. Száz pálcá és hittudor! holott még az eszeveszett hitetlen zsidók is csak 39 pálcát mértek a szentírás egy másik régibb doktorára, Pál apostolra. De Csúzi a száz botra semmit nem hajtván, ismét tömlőbe debatott, melyből még azon nap délután felhozatván s rabtársaival együtt kocsikra rakatván, elvitetett *Sárvárra*, hol börtönbe vettetett és nyomorgattatott egy évig, mely idő eltelte után 1675. junius havában Triestbe szállíttatott. Itt a kíséző kapitány az egész csapatnak, melyben volt Csúzi is, szabadon bocsátatását megígérte, azon feltétel alatt, ha ezer aranyat lefizetnek, vagyis ötöt, kiknek egyike Csúzi volt, 1100 tallérért, tizenötöt pedig 1500 tallérért, és a kapitány Csúzit Bécsbe küldötte a véggett, hogy az öt fogoly váltságdíját ott szerezzze meg, hol bizonyos összeg pénznek csakugyan jutott birtokába, melyért ő maga sza-

badon bocsáttatott, s vele együtt megszabadult Beregszászi István is, ki azután Velencében időzött 1676. július 17-ig. Megfordult Csúzi Helvétiaiban is, s számkivettetéséből haza szabadulván, Losoncra, hol lelkési hivatalába ismét visszaállítottatott, a helvétákhoz több rendbeli levelet irt, melyek egyikében, mely 1676. november 1-én Vácon kelt, azt írja: „igyekezzetek azon, hogy a mi nemzetünket és egyházunkat, mely az 1567-ik évi ősi vallástételeket már egy százada, hogy bevette, szeretettel karoljátok és elősegéljétek“. Losoncon sem lőn soká maradása, de hogy mi okon kellett onnan távoznia: eddigelé bizonytalan. Tény az, hogy csak 1679. közepe tájáig működött ott, a mit bizonyít egyfelől az, hogy „*Lelki bölcseségre tanító oskolája*“ előbeszédét „bujdosásának sátorában 1679. pünköst hava utolsó napján“ írta, másfelől „*Édom ostora*“ ajánló levelének harmadik pontja, melyben azt mondja, hogy a losonciak között hat évig (1673—1679) lakott *). A következő 1680-ik évben pedig már Kocson, Komárommegyében volt predikátor, a mint ez „*Lelki bölcseségre tanító oskolája*“ elején olvasható s ennek megjelenése alkalmából ő hozzá írott üdvözlő versek feliratából nyilván kitetszik; itt írta ugyancsak 1680-ban karácson havában „*Édom ostora*“ ajánló levelét, még pedig igen levert kedélyállapotban, midőn így szól: „irtam Kocson, az én jómrá engemet megalázó Istenemtől reám bocsátott keresztviselés alatt való nyögésimkor“. Kocson Ürményi Tamás után lett predikátorrá, kiről annyit tudunk, hogy 1677. március 13-án *Abrahámfi Istvánnal*, a dadi reformált egyház lelkészével egy körlevelet bocsátott ki az esperestnek, *Tólnai R. Gergelynek* megbízásából a végett, hogy az egyházakat meg fogják látogatni. Kocsról alig két évi lelkészsege után Debrecenben telepedett le, s „*Édom ostora*“ címlapján, mely 1682-ben nyomtatott, már a „debreceni ekklezsia predikátorának“ írja magát, tényleg azonban, mint a város jegyzőkönyve bizonyítja, 1683. november 7-én lett rendes lelkész. Majd mintegy kilenc évi hivataloskodása után elhagyta

*) Ez állítás valódiságának nem áll ellent azon körülmény, hogy 1675. junistól fogva 1676. őszéig távol volt a losonci egyháztól, sőt a hazától is, számkivettetésben élván, mert a gyülekezetek, Ács és Nagy-Körös kivételével, melyek elhurcolt lelkészeik helyébe azonnal mást vittek, általában erősen ragaszkodtak előbbeni lelkipásztoraikhoz s visszajöveleiket várva várták, sőt hazabocsáttatásukért közbenjártak a pozsonyi vértörvényszék előtt, mint mutatja a rimaszombatiak s mások példája; de meg Sellyei Istvánnak 1675. november 22-én Beregszászi Istvánhoz „a neápolisi tenger hátán“ írt levele szerint: „a szegény predikátornék a parochialis házakban bent maradtak volt“.

Debrecen és 1692. őszén, a *Sellyei István* halála után, Pápára vitetett lelkésznek, a következő 1693-ik évben pedig a veszprémi augusztusi szuperintendentialis gyűlésben a pápai vagy veszprémi egyházkerület püspökévé választatott, mely hivatalt csak két évig viselhette, mivel hogy sok hányattatásokkal teljes munkás életét bevégezte Pápán 1695-ben, márc. 22-én, 56 éves korában. Csúzi Cseh Jakab, ki kora tudományosságának színvonalán állott s ki a tizenhetedik századi protestantismusnak egyik kiváló dicsekedése, valóban nagy ember volt. Az ő élete hasonló volt az égő s tiszta fénnyel világító szövétnekhez, mely a másoknak tett szolgálat közben emésztetik meg.

Művei a következők:

1. *Jac. Cseh Csúzi*. Losoncino. Ungari. Disputatio theologica de novitate Papismi. Praeside Joanne Walckenier. Franekeræ. 1665“. 4° 21 levél. (Lásd Catalogus bibliothecae hungaricae Francisci Comitiss Széchenyi. 242-ik lap.)

2. „*Kincses Tárház*, melyben világosan megmutatódik, mint kelljen keresztyén embernek teljes életében hitből élni e világon. Sárospatak. 1668.“ 12°.

E munkáját Kelemen Demeter, Csapó György, Káposztás János és Káposztás Mihály, mind külső mind belső lelki nemességgel tündöklő férfiaknak ajánlja, kik hozzá „tudományának előmozdításában kegyes segítséggel voltak“.

3. „*Lelki bölcseségre tanító iskola*, melyben az Istenhez való megtérést, annak rendét, gyakorlásának módját, rövid kérdésekbe és feleletekbe foglalva előadja Cs. Cs. J. Debrecen. 1680“. 8°.

E művét ajánlotta: „Sándor Gergely, Gyürky Pál, Iványos Miklós és Csapó János, az evangyeliomi tiszta tudományhoz való buzgósággal felékesült férfiaknak, nagy becsülettel tisztelendő patronus urainak“.

4. „*Édom ostora* vagy Abdiás próféta magyarázatja, rövid predikációkba foglalva. Debrecen. 1682.“ 8°.

Ezt a „sok teher alatt kíváncatosan zöldelő pálmafának, a losonci helvetica confession levő szent gyülekezetnek, mint egykori hallgatóinak, szinte *Komáromi István* ácsi, *Alistali K. György* szőnyi, *Marossi István* udvardi és *Kölykedi Imre* perbetei lelkészeknek“ ajánlotta.

„*Édom ostorához*“ folytatólag van csatolva ily című munkája:

5. „Következnek egynehány mind közönséges mind magános

alkalmatosságokra való Elmélkedések: melyeket is a prófétáknak és apostoloknak fundamentomán felépítve, nem emberi bölcseségnek hitető beszédével, hanem lelki erőnek megmutatásával predikálott és tiszta atyafiúi szeretetből örök emlékezetre ajánlott az tiszteletes tudós és kegyes férfiaknak, T. *Szomodí János* Uramnak, neszemélyi lelkipásztornak, T. *Körmendi György* Uramnak, füzesgyarmati Tanítónak és Seniornak, T. *Ujvári János* Uramnak, mező-őrsi Predikátornak, T. *Szentpéteri Márton* Uramnak, hetényi lelkitanítónak, T. *Szodói András* Uramnak sárói egyházi őrállónak, ez előtt Rabságában szenvedő Társainak, mostan s ezután pedig kívánatos Attyafiainak, Csúzi C. Jakab“.

109. — — — — <i>cseklovi</i>	} predikátorok, kiknek nevei, hallgatóik ál- tal, a törvényszék előtt eltitkoltattak.
110. — — — — <i>cséri</i>	
111. — — — — <i>alsó-csicseri</i>	
112. — — — — <i>csurgói</i>	

113. *Damiani Péter*, predikátor.

114. *Dán Miklós*, devecseri ágostai hitvallásu lelkész, Veszprémmegyéből.

Ez a törvényszék előtt megjelenvén, aláírt azon téritvénynek, melynek tartalma szerint, hogy az országban maradhasson, hivataláról lemondásra kötelezte magát, 1674. május 10.

115. *Daróczi János*, kozdii református lelkész, Nógrádmegyéből.

Megjelent a megidéztetésre.

116. *Deáki András*, ceglédi református lelkész.

117. *Deák Pál*, csörgei református lelkész.

118. *Debreczeni Mihály*, némedii református lelkész.

119. *Décsi György*, gyömrői református lelkész.

120. *Décsi Péter*, fülöp-szállási református lelkész.

121. *Deli János*, rátóti református lelkész.

122. *Dentulinus Tamás*, turni ágostai hitvallásu lelkész.

Ez, vagy talán ennek hasonló nevű fia a következő két mű szerzője:

1. „*Dissertatio moralis*“ de Summo Bono Praeside Christiano Röhrensec eruditorum examini subjecta. Wittembergae. Typis Joh. Borekardi. 1680.“ in 4° 8 levél.

2. „*Luem epidemicam* seu Pestem sub eo schemate, quo nunc incedit Praeside Jeremia Lossio 1682. disputationis specimine ventilandam proponit. Wittembergae. Literis Johannis Borekardi.“ in 4° 16 levél.

123. *Dimiakovics Péter*, simonii ágostai hitvallásu lelkész s esperest Vas megyéből.

Ez megjelenvén Pozsonyban a törvényszék előtt, a fenyegetések által mindjárt kezdetben úgy megrémült, hogy megjelenése után egy héttel, március 13-án 1674-ben, Nikolaides Mártonnal együtt azon 236 lelkészek sorába állott, kik bizonyítványt adtak arról, hogy a magyarhoni protestáns lelkészek, káplánok és rektorok mindnyájan lázadók és lázítók voltak, mely félelmökben aláírt bizonyítványt peesétjökkel is megerősítették. Az ítélet kimondása után aláírta azon térítvényt május 10-én, mely a törvényszék által az országból kivándorlók számára készítettett, s melynek értelmében a hazából kibujdosott.

124. *Dobuczki István*, hidvég-ardói lelkész.

125. *Doloviczenus György*, tóthfalvi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1651-ben szenteltetett föl pilgrammsdorfi lelkészszé. Ily című értekezését: „*de sanguine christianorum escario*. Wittembergae. 1702.“ M. Steller Tamásnak ajánlotta, összesen 17 levélből áll.

126. *Dorotikrius Zsigmond*, precini ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyéből.

Megjelent a megidéztetésre.

127. *Drakó János*, Burius szerint *Dániel*, osztrolukai ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, bátorsága és az evangyeliomi hitben való állhatatossága a kihirdetett halálos ítélet hallatára megtört, így aláírta azon térítvényt, mely az országban bentmaradók számára készítettett s ennek értelmében hivataláról lemondásra kötelezte magát, 1674. május 10-én.

128. *Drau Dániel*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt, eleinte azok sorában állott, kik az összeesküvésben való részességöket el nem ismerték, s a térítvényeknek alá nem irtak; de miután az

ítélet felettök kimondatott, eltántorodott s azon térítvényt, melyben hivataláról letett, több másokkal együtt aláírta.

129. *Dubiczius János*, rákosi lelkész.

130. *Durai János*, ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra megyéből.

Ez megjelent a törvényszék előtt Pozsonyban, mint Burius feljegyezte.

131. *Eckárd Abrahám*, leibici ágostai hitvallásu lelkész.

Született Siléziában. Midőn a vallásüldözés miatt hazájából kimenekülni kénytelenítettett, Magyarhonba jöve, Eperjesen lón lelkészszé a főtemplomnál, egyszersmind iskolafelügyelői tisztet is viselvén. De itt tisztársával, Sartórius Jánossal, a ki önző, civakodó és kevély ember volt, igen sokszor feszült viszonyba jött. Az 1663-ban május 15., 16. és 17-én Eperjesen tartott zsinaton az ő peres ügyök is előjött, melynek érdemében következő című iratot nyújtott be: „Brevis demonstratio Johanne Sartorium ecclesiae eperiensis diaconum non esse verum lutheranum, sed fanaticum, oblata synodo Epperiensi 1663. celebratae“. Sartórius azonban, — mint Klein írja — részrehajló ítélet folytán felmentetett, az ártatlan Eckárd pedig hivatalát letette.

Mintán Eperjesről végképen elment, a tizenhárom mezővárosok egyikében Leibicon, a Szepességen lett lelkészszé, honnan megidéztetett Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elébe, de valószínűleg nem jelent meg, hanem önkéntes számkivetésbe ment, s mint száműzött halt el Boroszlón 1682-ben.

Családi életét tekintve, neje Neumann Anna volt, kitől született két fia, egyik András, ki később Kézsmárkon lett rektorrá, a másik Ábrahám, ki atyja halála után Siléziából Magyarországra jöve és Mischlaván, Kassához közel lett lelkészszé. Anna nevű leánya pedig egy kézsmárki gyógyszerészhez ment nőül.

132. *Eckárd Christián*, kassai németajku ágostai hitvallásu lelkész.

133. *Egri Márton*, hegyessi református lelkész.

134. *Elexény János*, richwaldi ágostai hitvallásu lelkész.

135. *Endrédi Dániel*, copáki predikátor.

136. — — — — *ennii* lelkész, kinek neve hallgatói által a törvényszék előtt eltitkoltatott.

137. *Fábián Jakab*, bagonyai ágostai hitvallásu lelkész, Nagy-Hontmegyéből.

Ez 1669-ben lett bagonyai lelkészszé. Megidézttétvén, megjelent Pozsonyban s bár kezdetben szilárdan állott s a térítvények közül bármelyiknek is aláírni vonakodott, mindazáltal később, a kimondott halálos ítélet miatt annyira megrémült, hogy lelkészi hivatala letételére kötelezte magát, s a bentmaradók számára készített térítvényt aláírta 1674. május 10.

138. *Fábián János*, jászói ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyéből.

Ez 1647-ben trsztennai lelkész volt. Megjelent a megidézttetésre Pozsonyba, de nem volt benne kitartó állhatatosság, ő is, több másokkal együtt hivataláról lemondott, s az erre kötelező térítvénynek aláírt 1674. május 10.

139. *Fábri György*, középpalotai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1669-től fogva 1700-ig volt lelkész Középpalotán. Megjelent-e a megidézésen: bizonytalan.

140. *Fábri György*, nagy-lámi ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez 1667-ben keszihóci lelkész volt, a megidézéskor pedig Nagy-Lámon lelkészkedett. Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, sok faggatások után, főleg a halálos ítélet hallatára megrémülvén, aláírta azon térítvényt, mely a hazában bent maradni akarók számára készítettett s ennek értelmében hivataláról lemondott, 1674. május 10. Később azonban — úgy látszik — hogy folytatta lelkészi hivatalát, mert bizonyos dolog, hogy 1695-ben theszészi lelkész volt.

141. *Fábri Mátyás*, gyarmati ágostai hitvallásu lelkész, Győrmegeyből.

Megjelent Pozsonyban a megidézésre.

142. *Fábriczi György*, dazingói ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez 1651-től 1656-ig galgóci iskolarektor volt, honnan az utóbbi évben Perkibe vitetett lelkésznek. Megidézttetett Pozsonyba,

mint dazingói lelkész s megjelenvén ott, aláírt azon térítvénynek, melyben hivatalával felhagyásra kötelezte magát 1674. május 10., s hivatal nélkül tengődött a hazában 1681-ig, a mikor a soproni országgyűlés a térítvények érvénytelenségét kimondván, kötelezettsége alól fel lőn mentve, s ez időtől fogva Abloncon folytatta lelkési hivatalát, végre 1704—1706-ig csizsici lelkész volt.

143. *Fábricius Mátyás*, ribniki ágostai hitvallásu lelkész.

Ribniki lelkésszé lett 1660-ban, s mint ilyen, megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, de hihető, hogy nem jelent ott meg, hanem a hazából kibujdosott. Drezdában halt el számkivetésben.

144. *Fábricius Miklós*, szlatinai ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyéből.

Megidéztetvén, megjelent Pozsonyban, de bátorsága és hithűsége a halálos ítélet kimondásán hajótörést szenvedett, s félelmében aláírta azon térítvényt, melyben, a hazában maradhatás feltétele mellett, hivataláról lemondott 1674. május 10.

145. *Fábricius Péter*, szentmártoni ágostai hitvallásu lelkész. (Lásd: Lampe 660. lap).

146. *Fackler György*, uj-zólyomi ágostai hitvallásu kántor.

Ez a megidézésen megjelent, s egyike azon 92 eltántorodott atyafiaknak, kik 1674. május 10-én, a bentmaradókra szóló s hivatalletételre kötelező térítvényt aláírták.

147. *Faisold Ferenc*, subcsei ágostai hitvallásu iskolarektor, Trencsinmegyéből.

Ez 1668-ig Illaván volt rektor. A Sinapius János „Parva Schola” című munkájának dicsőítésére üdvözlő verseket írt 1658. (Monumenta evangelicorum augustanae Confessionis in Hungaria historica. IV. kötet, 402. lap.) Midőn 1674-ben megidéztetett Pozsonyba, ő is az eltántorodottak közé számláltaték; mert aláírta azon térítvényt, melyben hivatala letételére kötelezte magát, 1674. május 10.

148. *Fameliczi Mátyás*, richwaldi ágostai hitvallásu lelkész.

149. *Farkasdi Dániel*, szemerei református lelkész.

Megidézttetett 1674. március 5-re Pozsonyba, s mintán mind a felségsértési vádat több állhatatos társaival együtt visszautasította, mind az unalomig sürgetett térítvények bármelyikének is aláírását határozottan megtagadta: fő- és jószágvesztésre ítéltetett 1674. ápril 4-én. Ő egyike azon hat fogoly lelkésznek, kiket Szelepcsényi kiválasztott azon reményben, hogy még „jó embereket“ formálhat belőlök, azon szándékkal azonban, hogy az ő eberhardi kastélyán dolgozzanak. Eberhárdra vitetvén, társaival együtt sulyos bilincsbe veretik, minden vagyonából kifosztatik, folytonosan terhes, addig nem teljesített szokatlan munkákkal terheltetik, a legkegyetlenebb ütésekkel kinzatik, közgyalázatra s guanyra kitétetik. E mellett maga az érsek, a mikor csak Eberhárdon időzött, folyvást erőltette a térítvény aláírására s midőn célt nem ért, vagyis szerinte „jó emberré“ nem formálhatta, az ütlegetéstől sem tartózkodott vissza, s valóban egy izben Farkasdit oly kegyetlenül megverte, hogy eszméletlenül terült el a földön: mindazáltal hajthatatlan, állhatatos maradt mindvégig, míg nem 1675. nyarán, midőn őrizők elszunnyadtak, fogságából Némethi István nyárádi lelkésszel együtt megszökött s gyülekezetéhez szerencsésen visszajutott, hol előbbeni hivatalát ismét folytatta.

150. *Fekete György*, magyar-gencsi predikátor.

151. *Felner Antal*, uj-stubnyai ágostai hitvallásu lelkész, mely Körmöcbányához tartozó falucska, Turócmegyében.

Megidézttetvén a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, elmenekült Siléziába, Brieg nevű városba, a körmöcbányai s több más száműzött lelkészekkel együtt; de elhagyott javaiért nem sokára visszajött Magyarországba és hogy üldözői kezéből azokat annyival inkább visszanyerhesse, alávaló módon elfeledte Urának tanát, mely szerint inkább hagyjon el az ember mindent, mintsem ő tőle elszakadjon, elhagyta az evangyéliomi vallást s áttért ellenei hitvallására, a mint ezt *M. Lucius Lajos* körmöcbányai lelkész ily című iratában előadja: „Violenta nec non fraudulenta Antichristi occidentalis in Hungaria nunc furentis persecutio, ut et benignissima ex eadem liberatio. 1678.“ 4°. (Lásd: *Klein Nachrichten*. II. kötet 155—156. lap).

152. *Fellner Ferenc*, uj-zólyomi ágostai hitvallásu kántor.

Megjelenvén Pozsonyban, a törvényszék előtt, a bentmaradók

számára készült térítvényt aláírta s hivataláról lemondott 1674. május 10.

153. *Fidicinis* vagy *Fridicius István*, hráhoi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1641—1645-ig pongyelóki, 1653—1660-ig ratkóvi, végre 1660—1674-ig hráhoi lelkész volt, honnan megidéztetett március 5-re Pozsonyba 1674-ben, s ott megjelenvén, eleinte az állhatatosak közt foglalt helyet, miért is a halálos ítélet kimondása után fogságra vettetett Komáromban, de a hol alig egynehány napi börtönöztetés után, a sok szenvedésektől s nyomorúságoktól visszariadva, a térítvény aláírására jelentkezett, mi azonban már, ideje mulván, el nem fogadtatott, hanem hitvallásának megváltoztatása kívántatott; s kicsinyhitűségében erre is reá állván — hittől szakadt lön.

154. *Fieber György*, ágostai hitvallásu lelkész.

155. *Filiteius István*, ágostai hitvallásu lelkész.

156. *Fischer György*, kassai cseh ajku ágostai hitvallásu lelkész.

Született Csehországban Chlumeckben, a königgráci kerületben. Atyja Severin, anyja Dorottya nevet viselt. A hazájában megkezdődött kegyetlen üldözések miatt igen gyenge korában kénytelenített szüleivel együtt 1629. egyik éjszakáján kimenekülni. Elleneik kezéből megszabadult szüleivel együtt Magyarhonban, a Szepességen telepedett meg. Itt Szepes-Olasziban kezdette elemi tanulmányait Stankovius tanító vezetése alatt, innen Selmecre ment, hol M. Leonhardi Péter rektorsága alatt (1633—1647.) tanult, azután Kézsmárkra ment, hol M. Praetorius Dávid vezetése alatt a felsőbb tudományokat tanulta. Kézsmárkról Elbingenbe ment, hol Mybius Mihály s Comenius Amos valának tanárai. Elbingenből a legközelebbi egyetembe, Königsbergbe ment. Hazatérte után a kézsmárkiak azonnal meghívták a csehajku gyülekezet lelkészeül és egyszersmind a németajku gyülekezet diakonusául. Fölszenteltetett 1646. június 30-án Bártfán Wagner Márton szuperintendens által. Csak öt évig legeltette itt a reá bízott nyáját, mert 1651. Kassára hivatott a csehajku gyülekezet lelkészeül, hol 21 éven keresztül nagy lelkiismeretességgel munkálkodott a gyülekezetben. Midőn a főtemplom és lelkészlak elvételét, tisztársaival együtt, fényes nappal 20 katona által kísértetve, fogságba kellett mennie, melynek bilincseit két évig viselé. És mivel hitvallásától elsza-

kadni nem akart, kiutasított az országból. Utjában is üldözték és életére törtek. De Isten elvezérlé az ő hűséges szolgálját, s előbb Siléziába Briegbe, azután Boroszlóba, majd Lengyelországba Ravischiba, végre Poroszországba, Thornba ment. Hivatalt azonban egész számkivetése ideje alatt nem kapott, mert az üldözöttek ügyét több helyeken, nyilvánosan senki fel nem fogta, a mint önmaga panaszkodik ily című munkája előbeszédében: „*Eine Betrachtung zur Geduld und Trost, aller bedrängten und verfolgten evangelischen Christen, in Verlust der Häuser Gottes und sonst leiblicher und geistlicher Freude, an alle evangelische Mitchristen, die heut zu Tage hie und da leben: welche in tiefster Demuth seines Herzens übergiebt Georg Fischer, gewesener evang. Prediger bey 21. Jahren in Oberungarn in der Hauptstadt Kaschau etc.*“ 12°. A nyomtatási hely megnevezve nincs. Midőn az 1681-ik évi soproni országgyűlés a száműzöttek érdekében is alkotott törvényt s a visszatérést megengedettnek nyilvánította: Fischer György is elindult fiával együtt, hogy Kassára visszatérjen; de Lengyelországban, a vakbuzgó katolikusok közt, földi életét véletlenül bevégezte 1682-ben; hol azonban holt teste temetetlenül marad vala, ha egy protestáns kereskedő, ki felebaráti szeretetből a temetkezési költségeket nagylelkűleg fedezte, jelen nem lett volna. (Lásd: *Klein Nachrichten*. II. kötet. 157—163. lap).

157. Idősb *Fischer Mihály*, maldorfi vagy malduri ágostai hitvallásu lelkész, Szepesmegyében.

Született 1633-ban Maldúron, *Burius* szerint Béla-Bányán, atyja János, anyja pedig Roth Salomé volt. Atyja jelentéktelen és egyszerű ember volt, baromtenyésztéssel és földmiveléssel foglalkozott Béla-Bányán. Ez teljességgel nem akarta fiát tudományos pályán nevelni, hanem azon szándékkal volt, hogy ha a fiu majd erősebb s nagyobb leend, segítője lesz az ő foglalkozásában. De a fiut ez nem korlátozta vágyaiban. Egyszer atyja tudta nélkül a szántóföldet ekéstől együtt ott hagyta s elfutott Kézmárcra, hol azonban atyja reá találván, hazavitte. Másodszor is elszökött atyjától s Lőcsére ment, hol ismét föllelvén atyja, haza akarta ismét vinni; de Görgői, a földes ur, ki épen akkor megyegyűlésre ment Lőcsére, nem engedte, hanem meghagyta az atyának, hogy fiát, ki a tanulást már megkezdette, hagyja ott és menjen haza fia nélkül békességgel. Így történt, hogy Fischer Mihály Lőcsén hét évig

tanult a legnagyobb szorgalommal, s jó magaviselete által is nem csak tanítói előtt, nevezetesen *Zabler Jób* és *Zimmermann Mátyás* előtt kedvességet nyert, hanem általában mindenek előtt. A jó kezdet sok pártfogót szerzett neki, kik őt 18 éves korában a hirneves thorni gymnasiumba küldték, melyet a magyarok gyakran látogattak. Ez történt 1651-ben. Thornban 3 évig tanult Zimmermann Péter rektorsága alatt. Egyéb tudományok közt tanulta a görög és héber nyelvet. Így előkészülve az egyetemi felsőbb tudományokra, több thorni tanulóval együtt elment Lipcsébe. De mivel az itteni viszonyok nem igen tetszettek neki: Wittembergbe ment, hol közel 3 évet töltött. A hazába visszatérte után nem sokára, *Haave György* halála után, születése helyére Maldurra hivatott lelkészül; mely meghívást elfogadván, felszentelte Wagner Márton szuperintendens Bártfán 1658. december 2-án. E gyülekezet élén buzgón munkálkodott 14 évig, mely idő eltelte után felettte, valamint a hazában levő minden tisztársai felett is, összetornynosultak az üldöztetés vészes felhői, melyek nyugodalma napját homályba boríták, megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé, de hihetően nem jelent meg, hanem hallgatótól bucsút véve, önkéntes számkivetésbe ment, és Boroszlóba, a Magyarországból kiűzött lelkészek menhelyére vonult két fiával, *Mihálylyal* *) és *Zakariással* együtt, hol kilenc évet töltött el, mely évek után 1682-ben, május hóban visszatért az elhagyott hazába, szülőföldre Maldurba, honnan Kézsmárkra hivatott lelkészül. (Lásd: *Burius Micae* historicae. 161. lap és *Klein*: Nachrichten. III.)

158. Ifju *Fischer Mihály*, topporci ágostai hitvallású lelkész.

*) Idősb *Fischer Mihály* életrajzánál azt jegyzi meg *Klein*, hogy ennek a fia *Mihály* volt topporci lelkész, kinek ismét fia *János György* stoósi lelkész lett 1686-ban. Ez azonban időszámítás szerint lehetetlen; mert idősb *Fischer Mihály* 1633-ban születvén és rendes lelkészszé 1658-ban, tehát 25 éves korában levén, neki 1674-ben legfeljebb 15--16 éves fia lehetett; minthogy pedig a rendkívüli törvényszék jegyzőkönyve szerint csakugyan idéztetett meg *Fischer Mihály* nevű, még pedig mint topporci lelkész: látnivaló, hogy az teljességgel nem az idősb *Fischer Mihály* fia, hanem egy harmadik hasonló nevű egyén lehetett, a minthogy *Burius* valósággal is egészen mást említ a 162-ik lapon. Az sem áll, hogy a *Klein* által említett *Mihálynak* fia, és így az idősb *Fischer Mihály* malduri lelkésznek unokája, *János György* stoósi lelkész volt 1686-ban; mert ekkor még maga *Mihály*, az apja sem lehetett több 28 évesnél, fia pedig, ha volt, alig lehetett több idejű, mint 2--3 éves. Már pedig a lelkészi hivatal, e tekintetben igen különbözik a fejedelmi méltóságtól.

Született Siléziában. Megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé 1674. március 5-re, Topporcra, de valószínű, hogy nem jelent meg, hanem fiaival együtt kimenekült Boroszlóba, hol számkivetése ideje alatt emberbarátok jószívuságából tartotta fen magát, mig nem 1682-ben haza hivatván hallgatói által, visszatért Topporcra, de később a horvátok által itt kirabolatott és megveretett.

159. *Fontánus János*, bélai ágostai hitvallásu lelkész.

Született Tóthfalván a Szepességen. Előbb krompachi, azután bélai lelkész lett. Midőn megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elébe: hihető, hogy nem jelent meg és így száműzetvén, nejével, három fiával s három leányával együtt Boroszlóba, innen Strelába vonult, hol nagy nyomorban élt és halt el 1677-ik év október havában s tisztességesen eltemettetett. Neje visszatért Boroszlóba, hol pártfogóinak kegyéből élt.

160. *Földvári András*, kéthelyi református lelkész, Komárommegyéből, a tatái esperességekben.

A megidézésre megjelent a törvényszék előtt s kezdetben az állhatatosak közé sorakozott, mivelhogy a tértvényeknek aláírni nem akart; miért is elvitetett fogságra Leopoldvárho 1674. május hó 29-én tizennyolc ágostai hitvallásu lelkésszel együtt, de állhatatossága és türese csak kevés ideig tartott, mert hat napi súlyos rabsága úgy megtörte lelki erejét, hogy ő és három ágostai hitvallásu fogolytársa eltántorodott s négyen az evangéliomi hitvallást megtagadták, mely tettök után a többi rabpredikátoroktól elkülönítették.

161. *Fördös István*, magyar-kenyéri református lelkész.

162. *Fövenyesi István*, kerthi református lelkész.

163. *Fraidin Gottfrid*, berzsényi ágostai hitvallásu lelkész.

164. *Francisci István*, görögöi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1659-ben illavai diakonus, azután 1662-ben oláh-pataki lelkész volt, de *Andrássy* a templomot és iskolát elfoglalván, a jezsuitákat oda bevitte, Francisci Istvánt pedig elűzte, ki bujdosásában Görögön telepedett le, hol lelkészi hivatalát folytatta, mig nem azt az 1674-ik évi egyetemes üldöztetés miatt ismét félbeszakítani kénytelenítették. Megjelent-e a vértörvényszék előtt, ezt róla, valamint több másokról is, adatok hiányában nem tudhatjuk.

165. *Francisci Sámuel*, rajeci ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyéből.

Ez 1653—1658-ig tóthprónai iskolarektor volt. Midőn az általános üldöztetés megkezdődött: Rajeczen a lelkészi lakból kihánytatott s helyette Gyuracska Márton állíttatott be plébánusnak az ekklezsiába; megidézttetett a rendkívüli törvényszék elé Pozsonyba, hol meg is jelenvén, kiállott szenvedései által megtöretve, a következő szomorú sorstól pedig visszariadva, aláírt azon térítvénynek, melyben a hazában maradhatás feltétele mellett hivatalával végkép felhagyásra kötelezte magát, 1674. május 10-én.

166. *Fridelius János*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelent Pozsonyban a törvényszék előtt, de a halálos ítélet kimondása után annyira megfélemlert, hogy a bentmaradók számára készített térítvényt elfogadta, aláírta s hivataláról lemondott 1674. május 10.

167. *Friewaldski Simon*, tóth-lipcsei ágostai hitvallásu lelkész és lipthói esperest Zólyommegyéből.

Ez 1634—1642-ig breznóbányai iskolarektor volt, 1653—1674-ig Tóth-Lipcén viselt lelkészi hivatalt. Megidézttetvén a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, aláírta azon térítvényt, mely a bentmaradók számára készült s hivatalát letette 1674. május 10.

168. *Friewaldski Simon*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a megidézésre: a hivataláról való lemondásra kötelező térítvénynek irt alá 1674. május 10.

169. *Fuhmann Hieronym Kristóf*, leopolci ágostai hitvallásu lelkész, Sopronmegyéből.

Született Thüringiában Góthában, lelkészszé lett Lauffersbachon vagy Leopolcon. 1672. július 4-én Szelepcsényi érsek maga elé idézte Pozsonyba, de ágyban fekvő beteg levén, nem mehetett, ez okból a bírónak és esküdteknek Ragotschra kellett menni, a hol midőn megjelentek, kihallgatatlanul, a nélkül, hogy tudnák miért, fogságba vették, melyből 1673. április 20-án kibocsáttatván, egy ferencrendi szerzetes állíttatott melléjük azon intéssel, hogy azt mint jövődöbeli lelkészöket és predikátorukat vigyék haza magukkal és az evangélikusok az ő szolgálatával éljenek. Midőn az előjárók ezt tenni nem akarák, az előbbinél még szigorubb fogsággal

fenyegették őket. A ferencrendi szerzetes másnap az érsek komoly parancsolatjára az elvett kulcsok által a templomot birtokába vette, a lelkészi lakba beléhelyezkedett, és Fuhmannak számkivetésbe kellett mennie. (Lásd: *Klein Nachrichten* II. kötet. 167—169.)

170. *Füleki István*, napradi református lelkész, Gömörmegyében.

Született 1638-ban. Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol megjelenvén, több hithű predikátor társával együtt börtönbe vettetett; majd május hó végén, mint halálra ítélt rab, Leopoldvárhoz vitetvén, tömlőcbe vettetett, hol a sanyaru fogságon kívül súlyos és szokatlan munkákkal terheltetett, sok faggatásnak és kinoztatásnak tétetett ki, végre 1675. március elején többi fogolytársaival együtt elhurcoltatott s nehéz vasakkal lábain, gyalog hajtatott Nápoly felé, hogy ott a gályákra holtigtartó rabságra eladassék. Midőn Triestbe értek, a külvárosban egy nagy piszkos ólba záratlak; itt Gemanner kapitány, kinek Kollonics a fogoly lelkészeket általadta, katonáival Füleki Istvánt megfogatta s erővel katona ruhába akarta öltöztetni, de ez nem engedett, a ruhát eldobta magáról, miután társai is ellenzették azt, s engedetlenségeért a kapitány keményen megrugdosta s másokkal is kegyetlenül megverette, sőt büntetésül reá, ismét a szennyos ólba záratván őket, mindnyájokat éhezettette harmadnapig. Ez történt Virágvasárnap előtt egy héttel, 1675-ben. Husvét második napján Füleki s fogolytársai hajókra rakattak, még pedig azokban is oly helyre, hol mindenféle tisztátalanság volt, honnan a kimenetel meg vala tiltva, minélfogva a különben is egészségtelen levegő még romlottabbá s kellemetlenebbé lőn, elannyira, hogy a katonák, kik egy kevés időre oda lementek, betegen tértek vissza. Itt egy jezsuita is meglátogatta őket s gondoskodást ígért, de a mi abban maradt. 14 nap mulva *Pescardndl* kikötvén a hajó, a fogoly lelkészek is szárazra szállítottak, s gyalog kísértettek Nápoly felé. De Füleki Cápából elindulásakor már nem tudott menni, hanem két karjánál fogva vezették társai Nápolyba. Csak csont és bőr vala már teste, mit borzadás nélkül nézni nem lehetett. 1675. május 7-én Nápolyba beérve, másnap a gályákra eladatott, örökös rabságra 50 darab aranyon, hol ide s tova vonszoltatott. E súlyos rabság terhének hordozását azonban alig kezdette meg, már veszélyes beteg lőn, mert a vízi és száraz szokatlan súlyos munkák, ide járulván az utazás fáradalmi, erejét felemészték, úgy hogy a gályáról nem sokára kórházba kellett vinni, hol négy nap mulva, hitét

s állhatatosságát állandóan megtartva, csendesen elhunyt május 13-án 1675-ben, s eltemettetett Nápolyban.

171. — — — —	<i>fakoveceki</i>	} predikátorok, kiknek nevei, hallgatóik ál- tal a törvényszék előtt eltitkoltattak.
172. — — — —	<i>fekeházi</i>	
173. — — — —	<i>föl-egressi</i>	
174. — — — —	<i>fössii</i>	

175. *Gábor Mátyás*, gércei ágostai hitvallásu lelkész, Györmegyéből.

Megjelent a pozsonyi törvényszék előtt.

176. *Gál Imre*, felső-örsi református lelkész.

177. *Gál István*, veszprémi református lelkész.

178. *Galli András*, a kis-szebeni szlávajku gyülekezet lelkésze.

Ez korábban, nevezetesen 1655-ben a szentgyörgyi szlávajku gyülekezet pásztorja volt, egyike a cseh-morva száműzötteknek, az ősi valódi kegyesség példányképe.

179. *Galli Pál*, a szent-györgyi csehajku egyház lelkésze, Pozsonymegyében.

Ez *Andrásnak* fia, ki 1657—1660-ig szenicei iskolarektor volt. 1673-ban Szentgyörgyön viselt lelkészi hivatalt *Huber Menyhért*tel együtt, mignem 1674. február 27-én gróf *Pálffy Miklós* királyi biztos jelenlétében a szentgyörgyi templomot minden hozzátartozókkal átadták a lakosok a római katolikusoknak. Ekkor *Galli* tiszttársával együtt megidéztetvén a pozsonyi vértörvényszék elé 1674. március 5-ik napjára, ott megjelent, s minthogy hivatalát letenni nem akarta, kiutasított az országból, így aláírta azon térítvényt, mely a kivándorlók számára készítettett s kibujdosván a hazából s Hamburgot és más helyeket bejárva, végre Drezdában telepedett meg, hol a csehajku gyülekezet lelkészeül meghivatott. Itt végezte be száműzetését s viszontagságos életét 1686. junius havában. (Lásd *Burius*: „Micae historicae.“ 148. lap.)

180. *Garanai János*, foksabadi református lelkész.

181. *Gajtner Menyhért*, tvarosnai ágostai hitvallásu lelkész, Liptómeagyéből.

182. *Geutner Menyhért*, durándi ágostai hitvallásu lelkész, a szepesi tizenhat városok egyikéből.

Született Szepes-Váralján. Az egyetemes üldözés ideje alatt szülővárosában vonult meg s ugyanott halt is meg.

183. *Glochowszki Vencel*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megidézttétvén Pozsonyba, ott megjelent, de csakhamar eltántorodott s azon térítvénynek, melyben hivatala letételére kötelezte magát, aláírt 1674. május hó 10-én.

184. *Glogovius János*, ágostai hitvallásu lelkész.

Megidézttétvén Pozsonyba, ott meg is jelent s kezdetben szilárdnak mutatkozott, midőn a térítvények aláírását visszautasította, és sem fenyegetés, sem ígérlet által el nem tántorítottatott, sőt nem ejté félelembe a halálos ítélet kimondása sem; így történt azután, hogy 1674. június elején elvitetett Sárvárra, hol fogságba vettetett, s a nehéz bilincseket, a börtön egészségtelen levegőjét, a szokatlan súlyos, szünetnélküli munkaterhet egy évig s egy hónapig szenvedvén, 1675. július elején, többi fogolytársaival együtt kihurcoltatott a hazából, s Bukkariba érve, ott börtönbe vettetett, de itt az ereje feletti szenvedések által megtöretve, az evangyeliomi hitvallást megtagadta s áttért a római katolika egyház kebelébe.

185. *Glosius János*, pongyelóki ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1650-ben lett pongyelóki lelkésszé, honnan 1674-ben megidézttetett Pozsonyba, de hogy megjelent-e ott vagy nem: bizonytalan, csupán annyit tudunk, hogy száműzetésben élt egész 1683-ig, a mikor Bradnón folytatta lelkészi hivatalát 1694-ig, ekkor Rimabányára, onnan ismét 1704-ben Radványba, Zólyommegyébe vitetett lelkészül s mint radványi lelkész volt jelen az 1704. május 28-án Cseriben tartott egyházi közgyűlésen. Radványról azonban alig hat évi hivataloskodása után *Heister* tábornok parancsából neki a lelkészlakból, *Regis Márton* iskolarektornak pedig az iskola épületéből ki kellett takarodniok.

186. *Glovinszky János*, pusztavezekényi ágostai hitvallásu lelkész.

Erről csak annyit tudunk, hogy 1668-ban szentelte fel Tarnóczy Márton szuperintendens lelkésszé.

187. *Gnendelius Mihály*, neudorfi ágostai hitvallásu lelkész és az esperestség első conseniora.

Született Kulmbachon, Némethon francia kerületében. Atyja János, anyja Heufling Anna volt. A háborus idők alkalmával 1637-ben Magyarországra jött szüleivel együtt. Itt a legkitünőbb iskolákban tanult. Sopronban Valla Lukács és M. Schwanzhofer Kristóf valának tanítói. Pozsonyban M. Helgermayer Jakab, Eperjesen Dürner Sámuel, Besztercebányán M. Biener Hilarius Ernest vezetése alatt tanult. Ez utóbbi helyen gróf *Balassa Simon* két fiának volt oktatója. Midőn a ragály dühöngeni kezdett: Thornbament, hol a neustadti iskolában egy évig tanított, innen a königsbergi egyetembe ment, hol igen sokat betegeskedett. De lassankint felüdülvén, 1647-ben ismét Magyarországra jött, és a besztercebányai iskola harmadik osztályában alkalmaztatott tanítóul. Innen pedig félév múlva Szepes-Váraljára ment rektornak 1648-ban. A következő évben ugyanott diakonussá nevezte ki a gyülekezet s május 2-án fel is szentelte a lelkészi hivatalra Wagner Márton szuperintendens Bártfán. Majd Besztercebányáról Neudorfra ment lelkésznek. Innen idéztetett meg a pozsonyi rendkívüli törvényszék elébe, de hihető, hogy ott nem jelent meg, hanem önkéntes száműzetésbe ment, honnan 1682-ben az eperjesi gyülekezet hívta haza lelkészeül. Az 1685-ben megkezdődött mészárlás egyik áldozatát *Fleischhacker Györgyöt* ő kísérte a verpadra s az utolsó pillanatokban az evangyéliom ígéreteivel s vigaszával elkészíté a halálra. (Lásd *Klein: Nachrichten*. II. kötet. 173—189. lap.)

188. *Gócs Mihály*, kálnói ágostai hitvallásu tisztes agg lelkész és a nógrádi egyházmegye körlelkésze.

Született 1604-ben. Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenvén, az evangyeliomi hit iránt kitüntetett állhatatosságáért több tisztársaival együtt fejének s minden javainak elvesztésére ítéltetett, mely ítéletet félelem nélkül hallgatott végig és miután egész életében is egyedül a Krisztus volt neki nyeresége, nyugodt öntudattal s benső örömmel volt kész a halálra, mely az ő Megváltójával egyesítendi őt. Mint halálra ítélt rab, elhurcoltatott Leopoldvárra s ott börtönbe vettetett, nehéz bilincs tétetett kezeire s lábaira, e mellett szünteleni sulyos munkákkal sanyargattatott, sok fakgatásokkal, kísértésekkel, veréssel kinoztatott. Majd 1675. március havában, mint gályára ítélt rab kihurcoltatott a hazából, de utközben a kegyetlen kinzások s erőtlén aggott kora miatt ki nem birt fáradalmak következtében, Nápolytól nem messze, Aversa nevű városnál

meghalt 1675. ápril 29-én. Midőn már érezte megoszoltatásának óráját, elbucsuzék szenvedő társaitól, egyszersmind inté őket a Krisztus iránt való hűségre s állhatatosságra, szenvedéseiknek békesseges türéssel való hordozására. Midőn haldoklott, szívtelen kísérői felvetették minden szájalom nélkül egy paraszt szekérre s azon vitték Aversa felé, mignem utközben elhunyt. A katonák látván, hogy meghalt, az élettelen testet ledobták a szekérről a többi fogoly szeme láttára, s ott hagyták az országuton temetetlenül, csak azt sem engedvén meg a foglyoknak, hogy kiszenvedett társuk iránt utolsó emberi kötelességöket teljesítsék, sőt otromba szavak s ütlegetések közt tovább hajták őket, azt mondván, hogy vannak ebek és égi madarak, melyek fel fogják falni a holttestet.

189. *Gombai Mihály*, lelkész.

190. *Gömöri Kanta Pál*, abafalvi református lelkész.

Ez a megidéztetésen jelen volt s nem irván alá a téritvénynek, a Szelepcsényi által kiválasztott s fogságra Eberhárdra elvitt hat lelkész egyike ő volt. Fogságából azonban titkon, szerencsésen megszabadult s visszatért Abafalvára, hol ismét folytatta félbeszakadt lelkési hivatalát.

191. *Gömöri János*, uza-panyiti református lelkész.

Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol meg is jelent, s mivel a téritvények aláírását visszautasította: több állhatatos tisztársaival együtt halálra s minden javainak elkobzására ítéltetett. Pozsonyból elvitetett május havában Sárvára, hol börtönbe vettetett. Majd 1675. nyarán, több, részint Sárváron, részint Kapuváron szenvedő rabtársaival együtt kihurcoltatott a hazából, oly céllal, hogy eladassék a nápolyi gályákra, örökös rabszolgaságra. Bukkariba érve, tömlőcbe vettetett, hol sok keserves szenvedéseket kellett kiállania. Itt azonban nem birt elég lelkierővel arra, hogy az egyszer megismert igazságtól bárminő szenvedések dacára is el ne tántorodjék: testben s lélekben megtöretve, az evangyeliomi hitvallást megtagadta, hittől szakadtá apostatává lőn.

192. *Gönczel András*, kis-görbői lelkész.

193. *Gréb Márton*, izsákfalvai ágostai hitvallásu lelkész.

Született Béla-Bányán. 1650-ig Kézsmárkon viselt tanítói hivatalt, azután Szepes-Olasziban lett diakonussá s kevés idő múlva Izsákfalvára vitetett lelkésznek. Felszentelte Wagner Márton szuperintendens Bártfán 1651-ben ápril 16-án. Megidéztetett Pozsonyba,

de valószínű, hogy nem jelent meg, hanem az országból kibujdosott s számkivetésében nejével s fiaival együtt letelepedett Boroszlóban, hol 1678-ban földi életét bevégezte s eltemettetett a Szent-Borbála templomának cinteremében. (Lásd *Burinus*: *Micae historicae*. 161. lap.)

194. *Greb Tamás*, kézsmárki ágostai hitvallásu lelkész.

Született Béla-Bányán, a Szepességen. Atyja Jakab, anyja pedig Fidler Anna volt. Az elemi tudományokat szülővárosában tanulta, azután pedig Bártfán. Tanítói valának Günther Richard, Spleni Illyés, Pfeifer Márton, kiknek, mint megannyi jeles tanfériaknak oktatása alatt tanult 1650-ig. Ekkor Strassburgba ment, hol nagy szorgalommal gyakorlá a Dorschäus előadását 1653. Ekkor visszatért hazájába és csakhamar azon szerencse érte, hogy a következő 1654-ik évben Bierbrunnba hivatott lelkészül, mely hivatalt elfogadván, felszenteltetett Bártfán, Wagner Márton szuperintendens által 1654. szeptember 19-én. Hogy itt hány évig működött s mikor ment Kézsmárkra: határozottan nem tudható; de annyi bizonyos, hogy az 1668. február 6—9 napjain Kassán tartott egyházi közgyűlésen, mint a kézsmárki gyülekezet lelkésze volt jelen, mely időben a kézsmárki lelkészek ülést s szavazatot nyertek, a mivel azelőtt darab idő óta nem birtak, mivelhogy *kryptokalvinismus* gyanujában voltak. Mint kézsmárki lelkész idéztetett meg a pozsonyi rendkívüli törvényszék elébe, de a hol hihetően meg nem jelent, hanem önkéntes számkivetésbe ment, elhagyván a hazát s idegen országokban keresvén menedéket és segélyt. Meghalt Boroszlóban 1683-ban. Pomárius Sámuel többek között neki is ajánlotta „*de natura peccati originalis*“ című hatértekezését.

195. *Gregoriades Mátyás*, románfalvai ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyéből.

Megjelent a megidéztetésre, hol a téritvényt, mely a bentmaradókra szólt, aláírta 1674. május hó 10-én s hivataláról lemondott.

196. *Gressner Illyés*, besztercebányai ágostai hitvallásu első prédikátor.

E jeles és szószéki tanításaiban szívet megindító prédikátor, hivatala folytatásában kemény próbákat s szenvedéseket volt kénytelen kiállani. Több helyeken viselt lelkészi hivatalt; Gajdelen

1647—1652-ig, a mikor innen máshova távozván, nyolc év múlva, 1660-ban ismét visszatért Gajdelre, de a honnan még azon évben a gróf Pálfi Pál özvegye által a lelkészlekből kihánytatott. Valószínű, hogy ekkor Besztercebányára ment, honnan a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé megidéztetett. Ő volt a legelső, a protestánsok egyetemes üldözése kezdetén, ki a jezsuiták által elébe helyezett „*Uj katolikusok hitformáját*“ vagy ugynevezett *Magyar átok mintát*, mely 22. tételből áll, elfogadta és aláírta. Ezután az evangélikusoktól elvett vártemplomban ugyanazon átkos hitformát nyilvánosan letette. Épen midőn az oltár előtt az evangéliumi hitvallást megtagadta — írja *Klein*, „*Nachrichten*“. II. 195—199 lapjain — az Isten nagy hirtelenséggel vaksággal verte meg, úgy hogy az oltártól el kellett vezetni. Ez épen azon időben történt, midőn más evangéliom hirdetők, s köztök *M. Steller Tamás* akkori besztercebányai iskolarektor, a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt állottak, és sorsuk kimenetelét félelemmel, de Istenbe vetett hittel és bizodalommal várták *).

*) Az „Uj katolikusok hitformája“ következőleg hangzik:

I. Megvalljuk és állatjuk, hogy mi egyedül legfelsőbb egyházi s világi hatóságunk különös gondoskodása, s a Jézus-társaságabeli atyák szorgalma s műve által vezetettünk el az eretnek utról és hitről az igaz idvezítő római katolikára, és hogy azt szabadon, önként, minden kényszer nélkül fogadtuk el, ajkunkkal s nyelvünkkel az egyetemes világnak nyíltan tudtul adjuk.

II. Vallást teszünk róla, hogy a pápa az egyháznak feje és hogy az nem tévedhet.

III. Vallást teszünk róla, s megvagyunk győződve a felől, hogy a római pápa helytartója a Krisztusnak és hogy teljes hatalma van arra, hogy saját tetszése szerint megbocsássa minden ember vétkét, vagy pedig megtartsa, kárhozatra vesse és kiátkozza.

IV. Vallást teszünk róla, hogy a pápa akárminő új dolgot rendel, az irás szerint vagy azon kívül, sőt akármit parancsol is: az mind igaz, isteni és üdvös és hogy azért a világiaknak feljebb kell azokat becsülni az élő Isten parancsainál.

V. Vallást teszünk róla, hogy a legszentségesebb pápát mindenkinek isteni tisztelettel kell illetni, nagyobb térdhajtással, mint magát Krisztust.

VI. Vallást teszünk róla és állitjuk, hogy a pápára, mint legszentségesb atyára kell hallgatni mindeneknek mindenekben, azért az olyan eretnek, kik parancsolati ellen járnak, minden kivétel nélkül, minden irgalom nélkül, nem csak tüzre vettessenek, hanem mind testökkel mind lelkökkel kárhozatra taszítandók.

VII. Vallást teszünk róla, hogy a szentirat olvasása által származnak az eretnekségek és hitfelekezetek és hogy az forrása az Istenkáromlásnak.

VIII. Vallást teszünk róla, hogy a meghalt mindkét nemű szenteket

197. *Gross János*, kézsmárki ágostai hitvallásu lelkész.

Először leibici lelkész volt, mely hivatalra felszenteltetett 1669. január hó 29-én. Megjelent-e a vértörvényszék előtt avagy nem: bizonytalan.

198. *Günther János*, káposztafalvi ágostai hitvallásu lelkész.

Született Szepes-Olasziban. A hazai iskolákban szerzett szükséges tudományos ismeretekkel birva, meglátogatta a jénai egyetemet, hol darab időt töltve, hazajövele után szülőföldén Szepes-Olasziban lett diakonussá, 1661-ben ugyanott lelkésszé, honnan 1668-ban Káposztafalvára ment. Megidézttetett a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, de bihető, hogy nem jelent meg, hanem kibujdosott a hazából. Briegben, Silézia egy városában kevéssé megállapodott, innen Stralsundba ment, hol egyes jóltevők segélyéből, darab ideig ott tartózkodva élt. Itt írta következő című beszédét: „*Des heiligen Propheten Hoscae Christus Hungariae valeicens. Habuit domin. Cantate in templo S. Nicolai, Stralsundi. Anno 1675. Typis ibidem*“. Ez által szepességi tisztársai igen sértve érezvén magukat, a következő évben kiadtak egyező akarattal ily című munkát: „*Vertheidigtes Gottesgericht. Anno 1676.*“ Később

segítségül hívni, azok képeit tisztelni, előttök térdet hajtani, hozzájuk zarándokolni, azokat ruházni, előttök gyertyát gyújtani, jó, kegyes, szent, hasznos és idvességes dolog.

IX. Vallást teszünk róla, hogy bármelyik áldozár sokkal nagyobb, mint az istenszülő b. Szűz Mária, ki csak egyszer szülte Krisztust, s többé nem fogja szülni. A római áldozár pedig, nemcsak a mikor akarja, de bármikor akarja is, előállítja és teremti a Krisztust, sőt miután megteremtette, megeszí.

X. Vallást teszünk róla, hogy a megholtakért misét szolgáltatni, adakozni, imádkozni, hasznos és üdvös.

XI. Vallást teszünk róla, hogy a római pápának hatalma van az írást megváltoztatni, tetszése szerint többíteni és kevesbitni.

XII. Vallást teszünk róla, hogy a lelkek a halál után tisztító tűzben tisztulnak meg, és hogy az áldozár miséi azok kiszabadulását elősegítik.

XIII. Vallást teszünk róla, hogy az urvacsoráját egy szín alatt venni jó és üdvös; két szín alatt eretneki és kárhozatos.

XIV. Vallást teszünk róla és állítjuk, hogy azok, kik egy szín alatt élvezik az urvacsorát, az egész Krisztust, husa és vére, istensége s csontjaival egyetemben élvezik vagy veszik, a kik pedig két szín alatt, egyedül csak kegyeret vesznek és esznek.

XV. Vallást teszünk róla, hogy hét igaz és valóságos sákramentom van.

XVI. Vallást teszünk róla, hogy Isten a képekben tiszteltetik és hogy azok által az emberek megismerik őt.

Naumburgban a Vencel templománál lett predikátorrá, mely hivatalát midőn *Móric* szász fejedelem kegyéből elnyert volna: utána ment neje is gyermekeivel együtt. (Lásd *Burinus*: *Micae historicae*. 159. lap.)

199. *Gyarmati Márton*, kis-sarlói lelkész.

200. *Györi Mihály*, száki lelkész.

201. *Györi Péter*, szent-erzsébeti lelkész.

202. — — — — *gyöngyösi* református lelkész, ki az idézés folyama alatt az egri török basa oltalma alatt biztonságban maradt. (Lásd *Otrokocsi F. F.*: „*Furor Bestiae*“ című kéziratban levő művét.)

203. — — — — *györki* predikátor, kinek neve a törvényszék előtt eltitkoltatott.

204. *Hadik János*, ugróci ágostai hitvallásu lelkész és esperest, Trencsinmegyéből.

Született Trencsinben 1631-ben, tanult először a hazai iskolákban, Zólnán, Trencsinben, Bannovicon, Pozsonyban, Lőcsén és Körmöcbányán, azután, midőn az Illyésházi-féle alapítványt megkapta, Wittembergbe ment. Itt három évig tanult s tartott 1654-ben

XVII. Vallást teszünk róla, hogy a bold. Szűz Máriát nagyobb tisztelre méltónak kell tartani az angyaloknak s embereknek, mint magát a Krisztust, az Isten fiát.

XVIII. Vallást teszünk róla, hogy a bold. Szűz Mária az égkirálynéja s egyszersmind a fiuval uralkodik és hogy a fiu neki mindeneket tetszése szerint tartozik cselekedni.

XIX. Vallást teszünk róla, hogy a szentek csontjainak nagy hatásuk van, miért is azokat az embereknek tisztelni kell s számukra kápolnákat építeni.

XX. Vallást teszünk róla, hogy a római tudomány közönséges, tiszta isteni, idvezítő, régi és igaz; az evangyeliomi pedig, melytől önként elállunk, hamis, téves, istenkáromló, átkozott, eretnek, kárhuzatos, lázító, istentelen, kigondolt és költött. Midőn tehát egészben és átalában, minden magyarázataiban a római vallás egy szín alatt jó és üdvös, ezért megátkozzuk mindazokat, kik bennünket az elfordult és istentelen eretnokségben a kettő közül bármelyikben neveltek. Átkozottaknak nyilatkoztatjuk szüleinket, kik amaz eretnek hitben neveltek, megátkozzuk még azokat is, kik előttünk a római katolika hitet kétségbe hozták. Valamint azon két felekezeti papokat, kik nekünk amaz átkozott kelyhet nyújtották. Sőt magunkat is megátkozzuk s átkozottaknak nyilváníttuk azért, hogy amaz átkozott eretnek helyből (melyből innunk nem illett) részesültünk.

egy értekezést ily címmel: „Dissertatio de motu et quiete 4° 1654.“ Honába visszatérése után először Illavára hivatott rektor-nak, Trencsinmegyébe, honnan 1658-ban ugyanazon megye Melicie nevű falujába vitetett lelkészül, felszenteltetett ugyanazon év augusztus 29-én Kalinka Joachim szuperintendens által. Melicieről három év múlva elüzte gróf Nádasdi és egész könyvtárától megfosztá, de a báró Osztrosith család felkarolta őt. 1664-ben Nagy-Szalatnára hivatott lelkészül és végre báró Zay László pártfogása folytán Zay-Ugróra ment predikátornak. Neje Pilárik István leánya Anna volt, ki 1642-ben született. Mint ugróci lelkész választatott a környékbeli egyházak esperestjévé. Az egyetemes üldöztetés idején megidéztetett Pozsonyba 1674. március 5-re, hol meg is jelent s eleinte azok sorában állott, kik az evangyeliomi hittől sem igé-
retek, sem fenyegetések által el nem tántorodtak; így történt, hogy kimondatván a térítvényt alá nem írók felett a halálos ítélet, el-
vitetett fogságra május 30-án Leopoldvárho, hová a fogoly papok hóhér által kísértettek, de a kivégzéssel fenyegetés és a reá váró sok szenvedés elgondolása állhatatosságát megingatták s utközben, Nagy-Szombatnál az evangyéliomi hitet megtagadta. Tettét azon-

XXI. Vallást teszünk róla, hogy a szentírás tökéletlen és holt betű, míg a pápa nem értelmezi s a világiaknak olvasásra nem engedményezi.

XXII. Vallást teszünk róla, hogy a római áldozár egy miséje hasznosabb az evangélikusok száz vagy akárhány predikációjánál. Ezért átkot mondunk mindazon könyvekre, melyeket olvastunk, s melyek amaz eretnek és istenkáromló tudományt tartalmazzák. Átkot szórunk még mindazon műveinkre, melyeket, (az eretnek hitben élvén) cselekedtünk, hogy az utolsó napon Isten előtt azok nekünk semmikép ne tulajdonittassanak. Mindezeket tiszta szívvél cselekeszszük, állítván, amaz eretnek tanról való ünnepélyes lemondással, előttetek tisztelendő Atya, előttetek tiszteletes férfiak, tisztességek, jelenlevő ifjak és szüzek, hogy a római egyház ezekben és efféle cikkelekben a legigazabb. Esküszünk e felett, hogy soha többé, míg élünk, a két eretnek tan közül, (még ha szabad lenne, vagy leendene is), egyikre sem térünk. Esküszünk továbbá, hogy míg egy csepp vér lesz testünkben, amaz átkozott evangyeliomi tant mi teljesen, titkon és nyilván, kényszerítve és családsággal, szóval és tettel, üldözni fogjuk, még a fegyvert sem zárván ki. Végezetre esküszünk, (ha változván a sors, világi vagy egyházi állásba jutunk) az Isten előtt, az angyalok előtt és ti előttetek, hogy sem félelem, sem kegy által ezen idvezítő és isteni római katholika egyháztól soha eltávolozni nem fogunk, és az átkozott evangyeliomi eretnekségre visszatérni, visszafordulni vagy ahoz csatlakozni nem fogunk!

Lásd e hitformát bőven tárgyalva, s mind történetileg, mind tartalmilag igazolva: „Protestáns egyh. és iskolai lap.“ 1869. évi 295., 327., 1099., 1132., 1159., 1190., 1226. és 1254-ik s következő lapjain.

ban nem sokára megbánta s szégyenében elhagyá hazáját, s Németországba ment, hol ismét az evangyeliomi hitvallásra tért. Elhalt számkivetésében Hamburgban, 1681-ben.

Van egy munkája, mely következő címet visel:

„*Regia coeli angusta porta, arcta via*, das ist: Himmelsstrasse, enge Pforte, schmaler Weg, Ach und Weh. Das ist: summarische und exemplarische Erklärung, wie wir Christen müssen durch vieles Kreutz und Trübsal, Anfechtung, und grosse Verfolgung, in das Himmelreich eingehen, dass wir selig werden. Matth. 7. und die Pforte ist enge und der Weg ist schmal, der zum Leben führet, und wenig sind ihrer, die ihn finden. Einfältig verfasst und mit schönen tröstlichen Suspiriis oder Sprüchen der heiligen Schrift gezieret, durch Johann Hadik, gewesenen evangelischen Prediger in Ungarn, an vier unterschiedlichen Orten, bey 15 Jahren, wie auch derselben Seniore, nunmehr aber ist das sechste Jahr betrübten Exulanten. Gedruckt im Jahre Christi. 1679“. 4°. (Lásd *Klein*: II. 212—214.)

205. *Hagara Zachariás*, Burius szerint *Márton*, Klein szerint *Mihály*, mossóci ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megidéztetvén Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, ott megjelent, de félelemből letette hivatalát s az erre kötelező térítvényt aláírta 1674. május 10-én.

206. *Halasi András*, szemerei ágostai hitvallásu lelkész, Győrme gyében.

Megjelent a megidéztetésre Pozsonyban.

207. *Halasi Sámuel*, jászberényi lelkész.

208. *Halubka* vagy *Chalupka Mátyás*, cseri ágostai hitvallásu lelkész 1646-tól 1674-ig.

209. *Harfoj János*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt, aláírta azon térítvényt, melyben hivatalával végképen felhagyásra kötelezte magát 1674. május hó 10-én.

210. *Harsányi Mór*ic István, rimaszombati református lelkész, Gömörmegyéből.

Született 1630-ban, Baranyamegyében, tanult Debrecenben, hol 1651-ben jő elő neve az anyakönyvben. Nem találjuk róla feljegyezve, de kétségtelen, hogy ismeretei gyarapítása s az evangeliomi tudományban szerzendő nagyobb világosságért a külföldi egyetemeket is meglátogatta, honnan hazatérve, a szent-péteri egyházmegyében eső rimaszombati egyház hívta meg lelkészül a minden tekintetben kitűnő férfit. Midőn 1674-ben a protestánsok egyetemes üldöztetése megkezdődött: Harsányi az idézvényt február 18-án kapta, melynek értelmében március 5-ik napjára a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé kellett állania, mely határidőre hiven és pontosan megjelenvén, az ártatlanul megidézettek ügyében bátran szót emelt a törvényszék előtt, hivatkozván a békekötésekre s a protestánsok szabad vallásgyakorlatát biztosító törvényekre, melyeket mind a régibb királyok, mind a mostani t. i. I. Leopold, esküjével szentesített. De a hatalommal szemben az igazság bármely ékesszólása is hasztalan. Ápril 4-én fejének s minden javainak elvesztésére ítéltetett, mely igazságot, jogot s méltányosságot nélkülöző ítélet kimondása után, midőn Peresit, a királyi ügyész Majláth helyettese, hetek múlva is egyre a téritvények aláírását sürgette s a gondolkozásra időt is engedett: tisztársai megbizásából nemes indignatióval így felelt Harsányi: „nincsen semmi szükségünk reá, hogy erről többé gondolkozzunk vagy tanácskozzunk, mert a mint megidéztetésünk perce óta ismételve mondtuk, nem fogjuk azt cselekedni s ezen elhatározásunk mellett meg is maradjunk“. Ezért ellenei által különböző tömlöcökben iszonyu és kegyetlen módon kinoztatott, Pozsonyban ugyanis hét hétig, majd onnan május 30-án elvitetvén Leopoldvárra, vasra veretett, s fogságra vettetett, tíz hónapon át sanyargattatott s mindenféle aljas munkákra kényszerítettetett. Midőn a rabpredikátorok új börtönásásra hajtottak ki: Harsányi felszólalt kinzók előtt, ezt mondván: „imé az Isten előtt, a szent angyalok előtt és ti előttetek protestálok, hogy kegyetlenebbül bántok mi velünk, mint a pogány üldözők bántak az apostolokkal; mert az apostolok tömlőcben ugyan voltak, de magoknak tömlőcöt ásni nem kényszerítettetek!“ Mire a jezsuiták nevetve felelték: „annál serényebben dolgozzatok tehát, mennél nagyobb okotok van reá“. Sok ütlegelést is szenvedett, midőn az ostya előtt tisztelettel leborulni nem akart: kivont karddal sebesítették meg a katonák; más alkalommal addig kardlapozták, míg a kard össze nem tört rajta, ő pedig eszméletét veszítve, több mint két óra hosszáig feküdt félholtan a földön. Elvégre,

1675. március havában elvitetett Leopoldvárból, sőt el a hazából is, oly céllal, hogy gályarabul eladattassék Nápolyban. A hosszas utazás, sok gyalogolás, éhség, szomjuság, s számtalan kisebb nagyobb bajok mellett Pescarában 3 napig, Theátében kilenc hónapig tartatott börtönben; a hosszas utazás közben ugyanis, részint a nehéz bilincsek, részint az ut viszontagságai miatt annyira elromlottak lábai, hogy Theate városánál tovább nem mehetett. Nyomorult beteg létére is börtönbe vettetett s vele együtt még öt rabtársa, kik szinte képtelenek valának a tovább gyaloglásra, a többieket pedig kísérték tovább Nápoly felé. Midőn azonban ereje megjönni s egészsége javulni kezdett, őt és *Czeglédi Pétert*, mert négy társa: *Huszt Mihály*, *Kóródi János*, *Miskolczy Mihály* és *Szecsei János*, a theátei börtönben végezte életét, 1675. dec. 18-án elvitték Nápolyba, oly célból, hogy a gályákon nyomorgó rabtársaikhoz csatoltassanak; itt két hónapig undok ocsmányságokkal s utálatgerjesztő piszkosságokkal gyötörtetett, mindezeket azonban, — mint önmaga írja Lavater Jánosnak Zürichben — Isten keze által erősítette, meggyőzte. Végre az isteni gondviselés közbelépett az elnyomottak ügyében; és *Weltz György* nápolyi jó lelkű lakos fáradhatatlan buzgalma és sürgető kérelme által, az illetékes helyeken, kieszközölte azt, hogy az ellenfél azon szándéka, miszerint Harsányi is a gályákhoz láncoltassék, meghiúsult, úgy hogy ő és Czeglédi Péter a gályák bilincseit lábaikon nem viselték soha. Majd ütött a szabadulás órája és ő életben maradt társaival együtt a dicső emlékezetű holland tengernagy *Ruyter Adorján Mihály* által megszabadított 1676. február 11-ik napján. Azután elment Zürichbe, nem tartván még a hazatérést tanácsosnak, s itt több, mint másfél évig időzött *Heidegger János* házában, és mint *Bod Péter* írja róla, üldöztetésök történetét megírta Kocsi Csergő Bálinttal együtt. Itt írta meg élete némely utóbbi eseményeit Lavater János felszólítására 1676. július 15-én; irt egyszersmind emléksorokat a Glarusi kántonban fekvő biltensei reformált egyház lelkészének *Kaegius Jánosnak*, 1677. október 11-én, jeligéül tűzvén Zsid. 12, 11. versét. Zürichben időzése alatt, hihetően szállásadója, Heidegger tanár Harsányi és Séllyei arcképeit egy vászonra lefestette és a Harsányi arcképe alatt következő aláírás áll latinul, mely magyar nyelven így hangzik: „Főtisztelendő *Harsányi István* Ur, egykor Magyarhonban a ri- „ma-szombathi gyülekezet lelkipásztora, most Zürichben a Krisztus „nevéért számkivetett. Életének 48-ik évében Kr. u. 1677.“

„Harsányi István ez, kit Krisztus vértanujának
Méltán mondhatsz, mert érte nyomorga sokat.
Annyi viszontagság s sok próbák terhe alatt is
Győze, s a vértanúság fénye ragyogja körül.“

Hazatért 1677. őszén és 1678. májusban és novemberben levelet írt Rimaszombatból Heidegger Jánoshoz Zürichbe. Jelszava volt: „tisztán és állhatatosan!“ *)

Művei következők:

1. „*Narratio Brevis* de oppressa libertate hungaricarum ecclesiarum“, melyet Kocsi Csergő Bálinttal együtt írt Zürichben. Kéziratban van.

2. „*Exercitatio christiana* de augusto et sacro-sancto Nomine Christianorum, occasione Loci Actor. Capite XI. 26. sub Praesidio Joh. B. Ottii. Tiguri. Typis Davidis Gessneri 1710. in 4.º 8 levél.

211. *Hasickius Sámuel*, csehajku ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez a törvényszék előtt megjelent, azonban a kimondott halá-

---

*) A Harsányi és Séllyei arcképére vonatkozólag álljon itt t. Antalfi János hites ügyvéd és jogtanár ur következő levele: „Igen tisztelt tisztelendő ur! Zürichben Horner tanár s városi könyvtárnok ur birtokában, mint családi hagyomány őriztetik Séllyei és Harsányi mártýrok arcképe. Horner ur maga vétette le számomra fényképésszel azon két képet, melyet 1859-ben Reiffenstein és Rösch Bécsben (Barabás ur 1858-ki rajza után) többszörözött, s mely Magyarországon 1859-ben kapóssá lett.

„1857. január 28-án Horner ur szobájában magam elibe vettem a két képet, róla naplómba e következőket jegyeztem be: Séllyei fiatalabb, Harsányi ősz. A két férfi közt egy angyal tart egy levelet, rajta ez olvasható: II. Cor. IV. 9. *Αιωζόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλείπομενοι, καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι.*

„Az angyal és levél alatt van a zürichi tó, ezen uszik az a hajó, melyen Graubünden kanton felől a zürichi tavon Zürichbe érkeztek. (P. A. J.)

„I. Séllyei arcképe alatt: Vir Pl. Rev. D. Stephanus Séllyei, Ecclesiae Papensis in Hungaria quondam Pastor et superintendens, nunc Tiguri pro nomine Christi Exul. Aet. 50. Ao. Chr. 1677.“

„Hungaricos inter papensis Mysta Ministros
Sellaus Stephanus tollit ad astra caput.
Verbera, tonsuras, ergastula, vincla, triremes,
Pro Christo Martyr vivus ovansque tulit.“

„II. Harsányi arcképe alatt: Vir pl. Rev. D. Stephanus Harsányi, Ecclesiae Rimaszombathensis in Hungaria quondam Pastor, nunc Tiguri pro nomine Christi Exul. Aet. 48. Ao. Chr. 1677.“

los ítélet után megrémülván, aláírta a bentmaradók számára készült térítvényt, melyben hivataláról lemondott, 1674. május 10-én.

212. *Hatházi Mózes*, füzes-borfüi lelkész.

213. *Hautini György*, ágostai hitvallású lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a megidézésen, aláírta azon térítvényt, melyben magát hivatala letételére kötelezte, 1674. május 10.

214. *Haycius Fülöp*, vierbauí ágostai hitvallású lelkész.

215. *Héli* vagy *Illyés Gergely*, malomsoki ágostai hitvallású lelkész, Györmegyében.

Megidéztetett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, hol meg is jelent. Minthogy sem ígéret, sem fenyegetés által hitvallásától el nem állott, elébb Pozsonyban, azután pedig Leopoldvárbán fogságra vettetett, ez utóbbi helyen, erőtlén agg létére, felettte otromba s aljas bánásmódban részesült. Nevezetesen: a Kellió Miklós jezsuita egyik segéde Sánta Bene János leopoldvári iskola-mester kegyetlenül megkínozta, fejét beszakgatta, mivel nem borult térdre a római katolikus pap által körülhordozott szentség előtt. E mellett súlyos és aljas munkákkal terhelte. Majd 1675. március elején Leopoldvárból elhurcoltatott, hogy a nápolyi gá-

---

„En Stephanum Harsány, quem Christi Martyra vivum,
Tot mala perpassum dicere jure potes.
Per varios casus, per tot discrimina rerum,
Gloria Martyrii sic celebrata nitet.“

„III. A két vers közt, a hajó alatt ez olvasható:

„Heic duo spectantur Stephani, par nobile fratrum
Sellei, Harsányi: servus uterque Dei!
Par studium semperque pares habuere labores,
Museum juvenes, Martyriique senes“.

(Joh. Huldricus Pastor Abb. fecit).

„IV. A két kép alján egész szélességben ez olvasható:

„Nomina venerabilium Martyrum virorum Ecclesiarum et scholarum
hungaricarum Pastorum et Rectorum, et Tireribus Neapolitanis, aliisque carceribus Liberatorum, Tiguri pro nomine Christi inde a die 19. May Ao 1676.
pro tempore exulantium, Reformati XXIV. D. Stephanus Selleyi, D.
Stephanus Harsányi, D. Petrus Kálnai, D. Stephanus Beregszászi.
D. Samuel Tatai. D. Georgius Kőrmendi. D. Stephanus Komáromi.
D. Georgius Alistali. D. Johannes Szomodí. D. Johannes Uyvari.
D. Stephanus Bátorkeszi. D. Petrus Czeglédi. D. Stephanus Szentpéteri.
D. Basilius Köpeczi. D. Johannes Rimaszombathi. D. Stephanus Ladmoczi.
D. Michael Szalóczi. D. Andreas Szodói. D.

lyákra eladattassék, de mivel már 70 évesnél idősebb volt, a fáradalmas gyalogutazás annyira elgyengítette, hogy a gyalogmenésre képtelenné vált; egyik olasz városból a másikba menve, szamarakra ültették több erőtlen betegekkel együtt az öreg Illyés Gergelyt is, kit már annyira megemésztett a sok vereség, éhség és szomjúság, hogy a szamar hátán is mindkét felől tartani kellett egy-egy fogoly társának, hogy le ne essék; de minthogy ezeknek félkezeikkel az egyik lábokról levett vasat is kellett fogniok, Kapra-Kottánál egy szoros meredek helyen, egyik sem segíthetvén rajta, a különben is félholt aggastyán, mielőtt észrevehették volna, a samarról leesett és összezuzódva, azonnal szörnyet halt. A mi kevérs rongyos ruha volt rajta, azt levonták róla a katonák, kik csak azt sem engedték meg, hogy társai eltemessék, hanem ott hagyták temetetlenül, oly szándékkal, hogy majd feleszik az ebek vagy égi madarak. Ez történt 1675. ápril 29-én *).

216. *Helyes István*, aszó-fői lelkész.

217. *Herdina András*, sziráki lelkész.

218. *Hetyei András*, gerbi ágostai hitvallásu lelkész, Zalamegyéből.

219. *Heverkovics János*, lelkész.

Franciscus Otrokocsi. D. Michael Karasznai. D. Johannes Jablonczai. D. Martinus Szentpéteri. D. Valentinus Kocsi. D. Petrus Simoni.

Lutherani VI. D. Samuel Nicletius. D. Balthasar Nicletius. D. Nicolaus Leporinus. D. Stephanus Sédényi. D. Nicolaus Bugányi. D. Thomas Steller. (Conrad Meyer pinxit).“

„A sajtóviszonyok miatt 1859. évben lehetetlen volt Sellyei és Harsányi arcképeik alá nyomatni Bécsben ezen itt közlött jegyzeteket“.

„Tisztelettel maradván Sárospatak. 1873. július 26. stb.“

Vesd össze ezeket: a Protestáns naptár 1856. évre. 103—106. lapjain olvasható következő című cikkben mondottakkal: „Emlékezések Zürichre. Révész Imrétől.“

*) Midőn Klein „Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeiden des Königreichs Ungarn. Leipzig und Ofen, 1789.“ II-ik kötete 223. lapján Hély Illyés Gergelyről szól, végül azt mondja, hogy kivüle még hatan haltak meg ebben az utban u. m. Harsányi István, Miskolczi Mihály, Kóródi János, Szecsei János, Czeglédi Péter és Huszti Mihály, de nem így áll a dolog, mert e hat közül elhalt ugyan négy, de azok is a theátei börtönben, hol hátrahagyattak; kettő pedig, u. m. Harsányi és Czeglédi meggyógyulván Theátóban, onnan elvitettek Nápolyba, honnan későbbben megszabadulván visszatértek hazájokba.

220. *Hodoli Ádám*, vasvári lelkész.

221. *Hofstädter Ádám János*, selmeci ágostai hitvallásu lelkész.

Született a szász föld érchegyi kerületében Annabergen. Tanult Wittembergben, azután egy utat tett Magyarországon és a szász népeknek, kik 1663-ban Magyarhonban tartózkodtak, tábori lelkészek lett. 1666-ban Körmöcbányán konrektor, 1667-ben ugyanoly minőségben Selmecen működött, hol 1668-ban a németajku gyülekezet diakonusa lön. Ekkor eljegyzette a besztarcebányai legidősb lelkész, Durschkus János leányát, kitől idővel két gyermeke született, u. m. Ádám János, és Kristóf János, kik mindketten orvosi pályára léptek. Midőn 1674-ben ő is megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elébe, több tisztársaival együtt megjelent; de nem lévén elég erős a reá váró szenvedések s nyomorok elhordozására, hogy azoktól megmenekedjék, aláírta az országból kivándorlók számára szóló térítvényt s önkéntes száműzetésbe ment s ez idő alatt minden nyilvános hivatal nélkül Briegben és Görliczben tartózkodott, míg végre Sorauban első predikátorrá lett. (Lásd *Klein*: „Nachrichten“ II. kötet. 228—231. lap).

222. *Holeczi János*, trstennai ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Aláírta a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt azon térítvényt, melynek értelmében végképen lemondott hivataláról 1674. május hó 10-én.

223. *Honorszky István*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez is aláírta a bentmaradók számára készült térítvényt, melyben hivatala letevésére kötelezte magát. 1674. május 10.

224. *Horváth Dániel*, réthi lelkész.

225. *Hostonovius Mihály*, modori ágostai hitvallásu lelkész, Pozsonymegyében.

Aláírta azon térítvényt 1674. május 10-én, melynek értelmében az országból kivándorlásra köteleztetett.

226. *Hotizki András*, ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra megyéből.

A kiköltözők számára szóló térítvénynek irván alá, kivándorolt az országból. 1674. május 10.

227. *Höher Mátyás*, eperjesi ágostai hitvallásu lelkész.

Született Selmecen, Nagy-Hontmegye egyik bányavárosában, tanult 1660-ban Wittembergben. A hazába visszatérése után először Urvölgyén lett diakonus, Zólyommegyében a csehajku gyülekezetben. Innen 1666-ban Kőrmöcbányára hivatott archidiakonnak. De mivel tanításaiban nagy hévvel s kemény kifejezésekkel cáfolta a római katholika vallás tanait: 1670-ben Vesselényi által elűzve, onnan mennie kellett s biztonsága végett más helyet keresett. Ment tehát Eperjesre, hol alkalmazást nyert. De itt sem sokáig folytathatta lelkészi hivatalát, mert gróf Volkra 1672-ben tisztársaival együtt elűzte. Megidézttetett a rendkívüli törvényszék elé Pozsonyba, de hihető, hogy nem jelent meg, hanem Erdélybe menekült s ott tölté számkivetésének napjait. Majd a Thököli Imre udvari s tábori papja lőn s 1678. október 26-án egy predikációt tartott a kőrmöcbányai egyházban, és azután a templom kulcsokat átvette nyilvánosan s ünnepélyesen az oltár előtt s általadta Roth Sámuel főgondnoknak, hasonlóan cselekedett a Thököli parancsából Besztercebányán és Selmecen is. Végre 1682-ben ismét visszatért az eperjesi gyülekezet kebelébe. Kitünő szónok, jó latin s jeles költő is volt.

Művei következők:

1. „*Dissertatio de existentia et quidditate theologiae naturalis. Vitebergae. 1660.*“ 4°.

2. „*Leichenrede auf das Absterben des H. Inspektor des Kollegiums, Dániel Gutths. Kaschau. 1684.*“ 4°.

228. *Hrabeczy Miklós*, rustensi ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra megyéből.

Ez aláírt azon téritvénynek, melyben az országból kiköltözésre kötelezte magát. 1674. május 10-én.

229. *Hrabeczy Nikodémus*, kiáti ágostai hitvallásu lelkész.

230. *Huber Mihály* vagy *Menyhért*, szentgyörgyi ágostai hitvallásu lelkész, Pozsonymegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt, aláírta a kiköltözőkre szóló téritvényt, melynek tartalma szerint az országból kivándorlott, oly megkötéssel azonban, hogy a császár ellenségeihez nem csatlakozik és a hazába a fejedelem akaratja nélkül vissza nem tér.

231. *Hundlevin János*, nemesi ágostai hitvallásu iskolarektor, Nyitra megyéből.

Ez is aláírta a kivándorlók számára készített térítvényt 1674. május 10-én, s ennek értelmében a hazából kibujdosott.

232. *Hunnius Pál*, baloghi református lelkész.

Ez 1663-ban lett baloghi lelkészszé Noroszad György után. Megidéztetett 1674. március 5-re; megjelent-e vagy nem a törvényszék előtt: nem tudható.

233. *Huszár Sebestyén*, prencsfalvi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1662-től 1670-ig hársas-terényi (iharos-berényi?) lelkész volt, innen Prencsfalvára vitetett, honnan megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé 1674. március 5-ik napjára, hol a kitűzött időre meg is jelent. Eleinte az állhatatosak közt foglalt helyet, sem az ellene és társai ellen emelt vádat el nem ismervén igaznak, sem a térítvények bármelyikének is alá nem írván. E miatt fő- és jószágvesztésre ítéltetvén április 4-én, sok fakgatás, térítvények aláírására erőltetés sőt kényszerítés után, május végén elhurcoltatott, katonai fedezet alatt Komáromba fogságra, hol sötét és büszhődt tömlőbe vettetett, s egy lón sorsa a török foglyokéval, elébb naponként kilenc, később csak három krajcárt kapván napi élelemre. Ily sanyaru helyzetben, alig 3—4 napi fogsága után azok sorába állt, kik a térítvényt aláírni s hivatalukról letenni készeknek nyilatkoztak, s e szándékukat Hofkircher várparancsnok előtt ki is jelentették. De miután a Kollonics és Szelepcsényi nézete szerint ez már késő volt: Huszár tizenhat társával együtt már arra is hajlandó volt, hogy hitvallását megtagadván a római katolika egyház kebelébe térjen, csak hogy súlyos rabságából meneküljön, a mi meg is történt s tizenheted magával együtt elhagyta az evangéliomi hitvallást s letette az esküt az „*új katolikusok hitformájára*“, mint Gressner is cselekedett volt s későbbben több mások, nem csak magyar, hanem más országokban is, hittől szakadása jutalmául egy olvasót és néhány forintot kapott. Később azonban mind Huszár, mind társai e tetteket siralmasan megbánták.

234. *Huszi Mihály*, sajó-keszi református lelkész.

Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenván és hitvallása mellett, ígéret, fenyegetés és halálra ítéltetés dacára is rendithetetlen szilárdsággal megmaradván, részint Pozsonyban, rövidebb ideig tartó, részint

Leopoldváron tíz hónapi súlyos fogságra kárhoztattatott, kegyetlen bánásmódban részesült és mindennap szokatlan s aljas munkákkal terheltetett. Majd a következő 1675-ik év március elején elhurcoltatott Leopoldvárból, sőt a hazából is, s részint gyalog hajtatott, mint a barom, részint hajón szállíttatott Olaszországba Nápoly felé, hogy ott a gályákra eladattassék. De a sok sanyaruság, éhség, szomjuság s az utazás fáradalmi miatt reá jött betegség következtében Theáte városánál tovább nem mehetett s így őt fogoly társával együtt hátrahagyatott, nyomoru sors várakozott itt is reá, mert börtönbe vettetett s hét hónapig tartó kegyetlen tömlőöztetés és éhség sietteték megosztatásának óráját. A hallatlan s példa nélkül való kegyetlen, szívtelen bánásmódnak áldozatául esett Szecsei Jánossal együtt, 1675. november havában.

235. — — — —	<i>hagynei</i>	} predikátorok, kiknek nevei a vértörvény- szék előtt hallgatóik által eltitkoltattak.
236. — — — —	<i>hidvégi</i>	
237. — — — —	<i>horchoki</i>	
238. — — — —	<i>hotykai</i>	

239. *Institóris György*, berencsi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1653—1669-ig kraszkói lelkész volt, azután Berencsre vitetett, honnan megidézett Pozsonyba, 1674. március 5-ik napjára. Megjelenvén ott, kezdetben tántorithatatlan volt s mint halálra ítélt fogoly, elvitetett rabságra Komáromba s ott börtönbe vettetett, de néhány napig tartó szenvedés után az evangyeliomi hitvallást megtagadta s áttért a római katholika egyház kebelébe. Az üldözések szüntével a soproni országgyűlés után ismét visszatért Berencsre, s ujra az evangyeliomi hitvallást vévén fel, lelkési hivatalát ott folytatta 1683—1690-ig.

240. *István Miklós*, ócsai predikátor.

241. *Iváncsi György*, izsákfalvai lelkész.

242. *Kalás Márton*, kulási lelkész.

243. *Kalinka Joáchim*, illavai ágostai hitvallásu lelkész s szuperintendens, Trencsénmegyéből.

Született Teplán. Atyja, ki szinte lelkész volt, János nevet viselt, anyja pedig Mokoschini Lénárt leánya volt. Szülei által tudományos pályára szánva, a legjelesebb tanítók felügyelete alatt tanult Radványban, Kőrmöcbányán. Bitschén, Bannovicon és Eperjesen. Ez utóbbi helyről Radványba hivatott kántorságra, mely

állomást a Liptó megyében fekvő rosenbergi rektorsággal váltott fel, hol egy félévi hivataloskodás után diakonussá lett. Azon köz-elismerés, melyet szorgalma s lelkiismeretessége által magának kivívott, a gradnai lelkészi állomásra emelte őt. Mint gradnai lelkésznek, ajánlotta neki Neussel vagy Spleny Illyés Rostockban 1636-ban előadott s nyomtatásban is megjelent „*dissertatio de libero arbitrio et caussa peccati*.” 4°. című művét. Gradnáról nem sokára Rajeczre ment, innen pedig *Osztrostith István* pártfogása folytán Illavára hivatott lelkészül, hol a legnagyobb hűséggel folytatta hivatalát 30 éven keresztül. (1643—1673). Így történt, hogy midőn M. *Láni Zakariás* szuperintendens elhalálozott, a bannovici conventen, mely gróf Illyésházi Gáspár elnöklete alatt tartott 1646-ban, közakarattal szuperintendenssé választatott. Ugyanazon év február 15-én M. Láni György és Dubravius Dániel szuperintendensek által a bannovici templomban, nyilvánosan, nagy ünnepélyességgel fölszenteltetett. Hivatalát apostoli buzgalommal vitte, főkötelességének tartotta az evangyeliomi tudomány terjesztését, s többek közt egy alkalommal néhány római katolikus, részint egyházi, részint világi egyént, kik oktatás végett ő hozzá járultak, az evangyeliomi hitre térített. Ellenállott a synkretismusnak, mely törekvésében Wittembergből gyámolittatott. Énekek készítésében igen szerencsés és kitűnő volt. Előadásában elragadó megható és kedves volt, úgy hogy az országnagyok nagy gyönyörűséggel hallgatták predikációit. Különösen gyönyörködött tanításaiban az evangyeliomi vallás nagy előmozdítója gróf Illyésházi Gáspár, Liptó, Trencsén és Árva megyék főispánja, ki minden közérdekű dolgokban kikérte tanácsát. A vetélkedésben igen ügyes és gyakorlott volt. De meg kellett érnie a háborgattatás és üldöztetés gyászos napjait is. Ellene 1671-ben, július 13-án 62. szám alatt, július 28-án 64. szám alatt és így két ízben vizsgálat fogantatosított, miután a Drabicius Miklós „*Lux in tenebris*” című, esztelen rajongásokkal teljes könyvét olvasta, s erre vonatkozólag határozottan azt vallotta a törvényszék előtt, hogy azt fanaticus szelleménél fogva kárhoztatta s olvasás végett a világiak közül senkinek nem adta, Drabiciussal nem is volt közlekedése, sőt annak ellenlábasa volt mindenkor. (Lásd bővebben *Burius*: *Micae historicae*. 19. lap). Megkezdődvén a protestánsok egyetemes üldöztetése, ő is megidézttetett a vértörvényszék elé Pozsonyba s ott megjelenvén, aláírta azon térítvényt, melynek értelmében az országból tartozott kivándorolni. E tettét veje M. Tarnóczi Márton,

ki szinte önkéntes számkivetésbe ment, azzal mentegeti, hogy Kalinka Drezdába érkezése után, szenvedő fogoly tisztársainak segédkezet akart nyújtani. De nem lett sikere fáradozásának. Mert jól lehet a szászvალასztó *II. György* ő érte s vejéért közbenjárt a császárnál: mindazáltal földi életét számkivetésben rekesztette be Zittauban 1678-ban: Temetése junius 19-én történt és M. Schultz Mihály tartott felette halotti tanítást 2 Tim. 5, 7—8 verse felett, mit önmaga választott vezérigékül. Rosenbergi lelkész korában lépett házasságra Corvini Szaniszló báthi lelkész leányával Zsuzsánnával, kitől két fia született, u. m. *Zakariás* és *Dániel* és három leánya u. m. *Benigna*, Tarnóczi Márton neje, *Anna*, Prileczky Mihály hitvese és *Katalin*. (Lásd Klein: Nachrichten. II. kötet, 271—280. lap.)

Művei következők:

1. „*Lemma funereum in exequiis Magnifici domini Joannis Ostrosith de Ghyletin productum. 1637. die 1-ma junii.*“ 4°.

2. Atyjának iratai, melyeket bővitve következő címmel adott ki: „*Fusta cygnea seu exequialia*, um dass sie ihm einst nach seinem erfolgenden Absterben, sollen von heiliger Stätte abgelesen werden; hat er als Sohn ein panegyricon hinzugesetzt. Trencsin. 1638“.

3. „*Disputatio de jejuniis.*“

4. „*Verus mundus verae, piae et mundaе matronae seu Kazanj na Poshowawanj Vrozone Pany Barbary Marko z Puchoroa, Mikulasse, Hrehus Messrenina Ylawскеho Manzelky. Trencsin 1648.*“ 4°.

5. *Egy káté* cseh nyelven, de a mely több okból nyomtatásban nem jelent meg.

6. „*Ecclesiasticum protocollum*, continens summam proven-tuum, templa, parochias, et scholas concernentium 1649. in speciali visitatione conscriptum“.

7. „*Annales statuum, numerum, ordinem, proventus, caeterasque res memoria dignas ecclesiarum districtus Bannouicensis exhibentes. 1651. instituti.*“

8. „*Virtutum visitatio specialis in Comitatu Arvensi. 1647.*“

9. „*Pandectae superintendentiales, usibus venerandi contubernii Arvensis destinatae posteritatis gratia adnotatae.*“

244. *Kállai István*, felső-vályii református lelkész, Gömörmegyéből.

Megidéztetvén 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, ott

megjelent, s miután több hithű tisztársával együtt ő is állhatatosan megmaradt hitvallása mellett, elébb Pozsonyban, azután Kapuváron börtönbe vettetett s különféle terhes és aljas munkákra szorítottatott. Majd egy évi sanyaru fogság után Kapuvárról elhurcoltatott Buccariba, hol ismét börtönbe vettetett, s a kellemetlen s tisztátalan levegőjü sötét tömlőben nyolevan egész napig nyomorgattatott, nem látva napfényt. Szája megromlott, rakva lön daganattal és fekélylyel, erejét elveszté, teste összeroncsollott, elannyira, hogy midőn *Szalontai István* ügyvéd közbenjárására kiszabadult a súlyos rabságból, pokrócba kellett tenni s úgy hozni fel a tömlőcből s vinni a városba, hol Szalontai nem kevés költséggel gyógyíttatta őt. Midőn a kiszabadult predikátorokat hajóra rakták, hogy őket Velencébe szállítsák, Kállai kimondhatlan kinokat szenvedett; megérkezvén a hajó Velencébe, Beregszászi István, ki elébb megszabadulván, ott tartózkodott, házi gazdájával, hajót fogadván, elment a nagy nyomoruságból jövő szenvedő társainak meglátására. Bemenvén a hajóba, a viszontlátás örömeiben meglelte ugyan szegény Kállai Beregszászit, de szájának rothadása és annak következtében fogainak kihullása miatt csak egy értelmes szót sem szólhatott. Ott hagyván azért Kállait, elébb annak négy társát: Tatait, Rimaszombatit, Ladmaczit és Szentpéterit bevitte Velencébe, noha az idő késő éjjel volt, s úgy ment ki azután ismét Kállaiért, ki nem birván már egyik tagját sem, a Beregszászi házigazdája az ölébe vette, másik hajóra helyezettette és bevitte Velencébe, a hajóból is ölben vivén fel lakására, a hol 1676. pünköst első napján reggel 8 órakor elhunyt s másnap egy tengerszigetben a szokás szerint eltemették.

245. *Kálnai Péter*, putnoki református lelkész, Gömörmegyében.

Született 1621-ben, felső Magyarországon, Gömörmegyében. Az 1674-ik év február 26-ik napján, a putnoki várórség parancsnoka, két katonát, egy magyart és egy németet küldvén hozzá, ezek kíséretében a várba hivatta és értésére adta, hogy március 5-ik napjára Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék előtt megjelenjen. Elment tehát Pozsonyba, s törvényszék elé állt, hol pártütéssel vádoltatván, két tértvény adatott elébe oly célból, hogy valamelyiket sajátkezüleg írja alá; egyiknek tartalma az volt, hogy ha az országban akar maradni: a predikátori hivatalról és minden lelkési szolgálatoknak akár nyilván, akár titkon teljesítéséről mondjon le, s kötelezze magát, hogy a király ellenségeit sem szóval,

sem tettel nem segíti, sőt ha bármi effélét észrevesz, azt bejelenti az államhivatalnokoknak, ellenkező esetben fejét s minden javait elveszti. A másik téritvény, mely az országból kiköltözőkre szólt, azt foglalta magában, hogy ha a lelkési hivatalról lemondani nem akar, sajátkezüleg kötelezze magát arra, hogy mint ő felsége ellen lázongó, *önként, senki nem kényszerítvén*, tizenöt nap alatt hagyja el az országot, és sem ő felsége ellenségeihez nem megy, sem Magyarországra vissza soha többé nem térend, ha csak ő felsége nem engedi meg. Mely kötelezettség ellen ha vét, fogattassék meg s fejét és javait veszítse el.

A megidézettek előtt felolvastatván a két téritvény, utána tétetett, hogy a kik bent akarnak maradni, álljanak jobbra, az országból kivándorolni akarók álljanak balra; a kik pedig egyiket sem akarják, álljanak a palota végső részébe, s ímé, kivétel nélkül mindnyájan az utóbbi helyre huzódtak és a törvényszéki kiküldött szégyennel és csodálkozással távozott el.

A harmadik feltétel még ekkor nem fejtetett ki nyíltan, mely abban állott, hogy a határidő eltelte után aláírásra jelentkezők nem szabadulhatnak meg másképen, hanem ha a római katolika hitre térnek. E feltételt elfogadta Komáromban tizenhét ágostai hitvallású lelkész, Buccariban hét ágostai és három helvét hitvallású lelkész; kérték és sürgették a megidézetteket az aláírásra a királyi ügyészek, gróf Forgács Ádám, maga Szelepcsényi, legtöbbet sürgette pedig őket Kollonics bécsujhelyi püspök, a ki legkegyetlenebb és legnagyobb üldözőjük volt. Holott ha lázadók voltak: mire való volt annyi kérés, sürgetés? A lázadókat nem szokták kérni az országból kimenetelre, hanem törvényesen elítélik és megbüntetik.

Személyenkint nem is vádoltatva, tanúkkal meg nem győzve, ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltettek. És bár *Majláth Miklós* sürgette, hogy azonnal bebörtönöztessenek, még is több napokon keresztül szabadon járhattak a városon. Ez idő alatt gyakorta hivatott magához némelyeket Szelepcsényi, Kollonics, és Hofkircher, ezek hárman examinálták a fogoly predikátorokat, *Kálnaihoz* egyik így szólott: „akarsz-e engedelmeskedni a felségnek?” mire ő azt válaszolá: „nem”. „Tehát nem akarsz engedelmeskedni a felségnek?” ismétlé amaz. „Igen — válaszolt ő — ha ő felségének nyílt parancsát látja, s abból azt olvassa ki, hogy a protestánsokat nem tűri tovább, akkor mindenben engedelmeskedik”. „De ő felsége *általunk* parancsolja”, mondának az examinálók,

erre nem szólott Kálnai semmit. És midőn azzal fenyegették, hogy többé feleségét és gyermekeit nem láthatja, mert most a börtönbe, azután a gályákra fog vitetni, így szólt: „legyen meg az Ur akaratja!“ 1674. május végén börtönbe vettetett, hol 7 hétig nyomorgott, mely idő alatt a pozsonyi protestáns lakosok sok szivességet tettek vele és társaival. Majd június 5-én Leopoldvárbá, a császárnak újból felszerelt városába vitetett szekeren s ott mindjárt tömlőcbe vettetett és bilincsre veretett s tiz hónapon át kinoztattott Kellió Miklós jezsuita célja s akaratjából; hőséggel és hideggel, éhséggel és szomjúsággal, tiszta és zivataros időben, különféle és súlyos, folytonos munkákkal gyötörtetett, puska-agygyal, dárdaakkal s botokkal veretett, mivel a körülhordott szentség előtt nem akart letérdepelni, haja és szakála megtépetett. 1675. március 18-án Leopoldvárból, a kényszermunka színhelyéről, rögtön, úgy hogy a börtönbe se térhettek vissza holmicskájokért, naplementével, titkon, valami csatornán keresztül bujkálva, azután kocsira ültetve, elszállíttatott társaival együtt Morvaországban, Ausztrián át, számos lovasok kíséretében Steierországba. Innen összebilincselte lábba, két napig kényszerítetett gyalogolni. Másnap Gemanner György kapitánynak, ki őket vezette, jelentést tett, hogy tovább nem mehet, hanem le kell feküdnie az utban, mert az előtt való nap hideglelése volt, de az haragra lobbanván, egy bottal fejbe vágta Kálnait és kényszeríté, hogy menjen tovább, annyi könnyítést mégis nyert, hogy egyik lábáról még azon nap levétetett a vas, így Szászországon, Kárniólián, Istrián keresztül éhen szomjan hajtattott Triesztig, hova ápril 6-án értek, itt a külvárosban egy nagy és hosszú istállóba záratván, bajusza és szakála lenyíratott, jó ruháitól, pénzétől, a mi kevés volt, megfosztották a katonák. Itt kényszerítették katonaruha felöltésére, de nem cselekedte azt meg. Triesztben ápril 9-én hajókra rakatván, az adriai tengeren Piscarába vitetett, innen ápril 22-én elindíttatott s éhen-szomjan hajtattott Nápolyba, hova nagy fáradtságtól elcsigázva, elerőtlenedve megérkezett 1675. május 7-én. Ott a német felügyelő eladta gályarabul 50 darab aranyon, de a ki, — mint maga Kálnai írja — „harmad vagy negyed napra az ártatlan keresztyén vér istentelen eladása után, Isten szigorú ítélete által sujtatva, az élők sorából hirtelen halál által kitöröltetett“. Következő nap május 8-án a gályára vitetett, de betegsége miatt még azon napon Xenodochiumba kelle mennie, hol többféle bajok szállták meg, három izben már-már a halál révén állott, s betegsége alatt is a katolikus papok és más kémek

arra ösztönözték, erőltették, hogy vallását változtassa meg. Végre főfájás jött rá, két füléből vér folyt, jobb füléből még évekkel később is, mely idő alatt mintegy félholtan feküdt ágyában. Szeptember hó vége felé *Weltz György* nápolyi lakos gyakorta meglátogatta s szolgája által hetenkint különböző izletes ételeket küldözött neki, sőt pénzzel is segítette. Majd üdülni kezdvén betegségéből, azzal az örvendetes hírrel lepetett meg, hogy szabadulásuk bizonyos. Végre *Ruyter* és *De Haen* által (*Ruyter* áprilban *De Haen* május havában 1676-ban elesett a franciák elleni háboruban) 1676. február 11-én több társaival együtt megszabadítottott a rabságból. Innen a tengeren Belgiumba szállítottott, onnan ápril 28-án Velencébe, hol május 8-ig időzött, azután ment Zürichbe, hol, május 29-én megérkezve, kitűnő szivességgel fogadtatott és a tanárok elszállásolák a megérkezőket magok között, *Kálnai*, Kocsi Csörgő Báliattal és Jablonczai Jánossal együtt *Hottinger* H. J. zsidónyelv tanárához szállásoltatott, itt tartózkodása alatt, július 12-én leirta szenvedése történetét a Lavater János felszólítására. Itt csaknem két évig időzött s 1677. október 1-én emlékjegyzeteket irt Kaegius Jánosnak, a glarusi kantonban eső biltensei reformált egyház lelkészének. Jelszava volt: Zsolt. 119. 19. v.

247. *Kapossi István*, rima-szombati református lelkész Gömörmegyében.

Megidézttetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol megjelenvén, mivel a téritvénynek alá nem irt, többekkel együtt halálra ítéltetvén, fogságra vettetett, elébb Pozsonyban, azután Leopoldvárbán, hol felette sok kegyetlenséget állott ki; midőn valami szükséges dolgot kapott hazulról, ezért mindannyiszor keservesen meglakolt; így pl. 1674. augusztus 25-én, Kellió lehuzatta a földre s kegyetlenül megverette. Midőn 1675. márciusban 34 fogolytársait titkon elvitték, hogy a gályákra rabokul eladassanak, ő és az öreg Szentmiklósi János, mint erőtlen vén s beteg emberek, a tömlöcben ott hagyattak, nem sokára azonban, császári parancs következtében szabadon bocsáttatott. Kiszabadulván a fogságból, ismét visszatért Rima-Szombatba, hol lelkészi hivatalát folytatta, egyszersmind azon egyházvidéknek esperestje is volt s még 1678-ban élt.

248. *Kaprinyi Izsák* vagy *Ézsaiás*, budikfalvai ágostai hitvallásu lelkész Hontmegyéből.

Ez 1652-ben bradnói lelkész lőn, hol 17 évig folytatta hivatalát, 1669-ben pedig Budikfalvára vitetett lelkészül, honnan meg-

idéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé. Megjelenvén ott, aláírta azon térítvényt, melyben hivatala letelésére kötelezte magát 1674. május 10-én.

249. *Karasznai Mihály*, keleméri református lelkész, Gömörmegyében, a szentpéteresi esperességekben.

Született 1639-ben. Lelkészkedett Keleméren.

Az idézvényt, melynek értelmében március 5-ik napjára meg kellett jelenni Pozsonyban, megkapta 1674. március 1-én. Elment tehát s törvényszék elé állott, és mivel egy térítvénynek sem irt alá, fő- és jószágvesztésre ítéltetett, bebörtönöztetett elébb Pozsonyban, azután Leopoldvárbán, hova május végén vitetett el s itt 10 hónapon át sok szenvedést állott ki. Innen, német katonaság kíséretében, szállíttatott Olaszország felé s mint a barom, hajtattott gyalog, éhséggel, szomjúsággal s egyéb kínzásokkal gyötretve, vasbaverve, erejéből csaknem kimerítve Nápolyig üzetett és az átkos spanyol gályákra vonszoltatva, s ott mind terhes munkákkal, mind főleg a súlyos evező kezelésével csaknem 10 hónapig gyötrettetvén, különösen Siciliában, hova hetedmagával a franciák elleni ütközetbe elhurcoltatott, csaknem félholtáá lón. Ez utóbbi helyen csak négy hónapot töltött, mert elbetegesedvén, Nápolyba visszavitetett Köpeczi Haller Balázsszal együtt. Midőn a dicső emlékü Ruyter Adorján Mihály, holland tengernagy által 1676. február 11-én megszabadítottatott, elment Zürichbe, hol társaival együtt nagy szívesseggel s örömmel fogadtatott; szállásolt itt a *Heidegger Henrich János* tanár házábanál. Több mint másfél évig tartózkodott Zürichben, hol szenvedése történetét leírta rövideden Lavater János bölcsészettanár felszólítására 1676. július 25-én; irt egy kis emléklapot is 1677. október 10-én a biltensei reformált egyház lelkésze Kaegius Jánosnak, ki szinte nagy részvéttel volt irántok. Zürichbe történt megérkezése után nem sokkal egy üdvözlő verset irt *Gyöngyösi István* magyar akademikus tiszteletére, midőn az ott egy disputatiót tartott, s azt kinyomatván, Sellyeinek és Harsányinak ajánlotta. Jelszava volt: Jak. 2, 5. v.

250. *Karasznai János*, református lelkész.

251. *Károli Gergely*, csemőtei lelkész.

252. *Karuntez Gáspár*, lelkész.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláírt ott azon térítvénynek, melyben arra köteleztetett, hogy a hazából kiköltözik s a fejedelem engedélye nélkül nem is tér vissza.

253. *Kaulides Márton*, nagy-domásai lelkész.

254. *Kaurinszki János*, turopólyai és polichmai lelkész és esperest.

Ez egyike a száműzött cseh lelkészeknek, kik Magyarországon letelepedtek. Megidéztetett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, mint felségsértő és lázító, meg is jelent a rendkívüli törvényszék előtt s eleinte az állhatatosak sorában állott, mert sem a vádat el nem ismerte, sem a felmutatott s kínált tértívet nyeket alá nem irta. Ezért halálra s minden javainak elvesztésére ítéltetvén, elvitetett Komáromba, s ott fogságba vettetett. Itt azonban a sok szenvedések s nyomorok csakhamar megtörték, elannyira, hogy tizenhat fogolytársával együtt jelentkezett Hofkircher várpáncsnok előtt, hogy alá fogja írni a tértívet. De ez már ekkor késő volt, s ekkor már a Szelepcsényi és Kollonics véleménye szerint a római katholika vallásra áttérés kívántatott, mely feltételnek, csak hogy szabaddá lehessen, alávetette magát, megtagadta az evangyeliomi hitet s arról leesküdött, letévén az „új katholikusok hitformáját“. Hittől szakadása jutalmául egy olvasót és néhány forintot kapott a jezsuitáktól.

255. *Kazai András*, lapidi lelkész.

256. *Kazici János*, lelkész.

257. *Kajári Péter*, sár-kereszturi lelkész.

258. *Kécske Miklós*, kassai lelkész.

259. *Kecskeméthy István*, tiszá-kürthi református lelkész.

260. *Kelecsényi István*, szendrői lelkész.

261. *Kelemen Boldizsár*, ágostai hitvallású lelkész, Hontmegyéből.

Megidéztetvén Pozsonyba, ott meg is jelent, de a halálos ítélet kimondása után annyira megrémült, hogy a bentmaradókra szóló tértívet, melyben hivatalával végképen felhagyásra kötelezte magát, aláírta 1674. május 10-én.

262. *Kelöcz Lőrinc*, nagy-tennai vagy terei ágostai hitvallású lelkész, Hontmegyéből.

Megjelent a rendkívüli törvényszék előtt, de a halálos ítélettől s a reá várakozó sok nyomoroktól megijedve, eltántorodott, s azokkal együtt, kik hivatalukról lemondottak, ő is aláírta a tértívet, csak hogy az országban bennmaradhasson.

263. *Kemecsei István*, tiszta-ughi ref. lelkész.

264. *Kemmel János*, szomolnoki ágostai hitv. lelkész.

Született Lőcsén, 1636-ban. Atyját Andrásnak, anyját pedig Kreisin Zsuzsánnának hívták. Tanulási éveit a hazai iskolákban leginkább Eperjesen végezte. Tanítói valának Pihringer János, Mathaeides János és Horváth András. Ez iskolából 1655-ik évben Wittembergbe ment, a hol 4 évig tanítói hivatalt is viselt. Midőn honfitársa *Than András*, ily című értekezését kiadta: „*Gymnasia physika de hominis primaria altera facultate nempe voluntate. Wittembergae. 1659*“. 4°, héber versekben üdvözölte. Haza jövele után, mely ugyanezen évben történt, szülővárosában először conrektor, azután rektor lett. A következő 1660. évben egybekelt Stirbitz Reginával. Némi bosszúság miatt, melyet csipős irmodorával okozott magának, tanítói hivatalával 5 év múlva felhagyott, 1670-ben Szomolnokra, a Szepességre hivatott lelkésznek, és e hivatalra Lieffmann Mihály akkori szuperintendens felszentelte Kassán, május 14-én. Alig működött itt két évig, az ellenfél által elűzetett, majd megidéztetett 1674-ben a rendkívüli törvényszék elé Pozsonyba. De hihető, hogy meg nem jelent, hanem önkénytes számkivetésbe ment s így élt mindaddig, míg a soproni országgyűlés 1681-ben a protestánsok vallásszabadságát illetőleg törvényt alkotott, és ekkor a szomolnoki gyülekezet újra visszahívta lelkészeül. (Lásd *Burius*: *Micae historicae*. 169. lap.)

Művei a következők:

1. *Disertatio de materia prima peripathetica contra Ildefonsum de Pennafil. Wittembergae 1659.* 4°.

2. *Decas thesium illustrium philosophiae naturalis ibid. 1659.* 4°.

3. *Examen celebratum Leutschoviae. 1666.*

4. *Concio de haeredetario filiorum Dei jure.* Ezt Lipcsében a Miklós templomban Róma VIII. 17. verse felett 1682-ben tartotta.

5. *Navicula Christi fluctuans, ecclesiae typus.* E beszédet Dauenstadtban a koburgi hercegségben tartotta. Nyomatott Nürnbergben 1683-ban. Alapige Mát. VIII. 23—27. 4°.

6. *Jesulus exul in Aegyptum fugiens.* Tartatott Koburgban a Szent-Móric templomában a herceg jelenlétében. Nyomatott Schleusingenben 1683. 4°.

265. *Keresztési György*, nemesbábi lelkész.

266. *Kereszturi István*, tiszá-nánai lelkész.
 267. *Kereszturi János*, tiszá-varsányi lelkész.
 268. *Kis Lőrinc*, bottyáni lelkész.
 269. *Kiskó István*, madari lelkész.
 270. *Klein Mihály*, kakas vagy nagy-lomnici ágost. hitv. lelkész.

Született Michelsdorfon. Atyja *M. Klein Kelemen*, anyja pedig *Dorottya* volt. Tanult szülőföldjén 14 éves koráig, ekkor Lőcsére ment. Jeles tanítója volt itt Windisch János, kinek felügyelete s vezetése alatt 6 teljes évet töltött, azután Poroszhonba Königsbergbe ment, további tanulás és tapasztalás szerzése végett. Itt főként a theológiát, keleti nyelveket és bölcészetet tanulta, s akadémiai tanpályája végén 1646-ban bölcészet tanítója lett. Ugyanazon évben vissza is tért hazájába, s azonnal meghivatott Felkára diakonusnak, melyet örömmel fogadott. E hivatalra felszentelte őt *Wagner Márton* szuperintendens Bártfán 1647-ben, *Hase Györggyel* egy napon, ki bakabélai lelkész volt. Meddig hivataloskodott Felkán? nincs tudva, annyi azonban bizonyos, hogy 1668-ban már Kakas- vagy *Nagy-Lomnicon* volt lelkész, hol 1672. január 17-én a lelkészslakból, miután Bársony György címzetes püspök a templomot már előbb megrohanta és elfoglaltatta erőszakkal, elűzetett. Mint száműzött Késmárkon tartózkodott, de gróf Volkra General parancsára több lelkészekkel együtt, a kik oda menekültek, 3 hét alatt, nejeik s gyermekeiket hátrahagyván, a városból ki kellett takarodniok. Hol vonult meg, s hol találta fel sirját, arról semmi emlékezet nincs. Végül megjegyezhető, hogy ez a *Klein Mihály* azon naplót, melyet atyja 1644. aug. 13-ig vezetett, folytatta 1674. december 22-ig.

271. *Klementis Boldizsár*, benedekfalvi ágost. hitvallású lelkész, a Szent-István templomnál Liptómegyében.

Született Szent-Miklóson, egy liptómegyei mezővárosban, igen békeszerető férfiú volt. A hazai iskolákban tanult tudományok bevégezése után, Petrovics Mátyás helyére Okolitschnára hivatott rektornak, Liptómegyében. Onnan 1669-ben február 19-én Benedekfalvára ment lelkésznek, a Szent-István templomhoz. Itt érte az 1674-iki általános idézés, melynek következtében Pozsonyban megjelenván, aláírta azon téritvényt, melyben hivataláról lemondásra kötelezte magát, miért szabadságot nyert az országban bent-

maradhatásra, s tetszése szerint lakhatott ott a hol akart. Majd az üldözések megszűntével 1683-ban január 2-án a Szentiványi család hívta meg Szentiványra. E gyülekezet élén, mint lelkiismeretes lelkész, három évig működött, innen a Weiss György halálával Szebenbe hivatott német ajku lelkészül, 1687-ben. Itt saját kérelme után polgárjogot nyert 1690. január 14-én. Neje két fiuval u. m. Zakariással és Jánossal, s egy leánnyal Katalinnal boldogítá, de a ki 1685. május 19-én a Vág folyóba halt bele. Ő maga elhunyt 1702-ben. (Lásd *Klein*: *Nachrichten* III. kötet. 107. lap.)

272. *Klementis Timótheus*, lelkész.

273. *M. Klesch Dániel*, szepes-olaszii ágost. hitvallású lelkész, Kristófnak testvére.

Született 1619-ben. Élete hatodik évében kezdette meg az iskolázást. Atyja halála után az ő gondos anyja Rozsnyóra küldötte őt, onnan pedig *Eperjesre* és *Pozsonyba*. Itt báró *Török János* és Janosócznak volt magántanítója. E hivatalában azonban súlyos betegsége miatt csak egy évig maradhatott. Kiállott betegsége után nagyatyjához ment Bécsbe, a ki őt akkor tovább tanulás végett Németországba küldötte. Azért is először Prágába utazott, onnan pedig *Wittenbergbe*, itt időzött néhány hétig, azután meglátogatva Helmstädtet, Rintelt, Marburgot, Giessent és végre Strassburgban maradt, 1649-ben tudorrá és koszorus költővé avattatott. Nagy készsége folytán, melyet fáradhatlan szorgalommal szerzett, konrektornak hivatott Sopronba, hol a reá bízott ifjuságot 10 éven át oktatta hiven és őszintén. Onnan Kőszegre ment németajku lelkésznek és 1660-ban Szent-Györgyre, (hol 1663-ban a horvátok kirabolták és elűzték). Innen felső Magyarországra ment, mint száműzött, s 1664-ben *szepesváraljai* lelkész lőn, honnan 3 évi munkálkodása után a szomszéd szepes-olaszii gyülekezet hívta meg lelkészül. Szepes-Olasziban 6 évig működött, mert 1673-ban dec. 11-én a horvátok kirabolták mindenéből, s ő maga fogságra vetetett *Kassán*, a hol 6 hónapot töltött, azután Spankau generális szabadon bocsátotta. Ezen fogságában egy latin éneket írott; mely így kezdődik: „*Isten az én erős pajzsom*“. Lelkészi hivatala mellé érdemeinek közeliismerése több hivatalt is csatolt, u. m. 6 évig a szepességi esperestség szónoka és 2 évig esperestje volt. Megidézttetett a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé 1674. március 5-ére, de a hol hihetően meg nem jelent.

Miután a Szepességről elűzetett, elment Németországba és Jénában rektor lőn a tanács iskolájában, azután pedig a weisenfelsi gymnasiumban professor.

Végre szuperintendens lett Heldrungeben. Itt képzelt isten; kijelentésre jutott. Miért a weisenfelsi consistorium rendeletére kérdőre vonatott 1690-ben, mely őt arra birta, hogy még ugyanazon évben, önként letette hivatalát és Szászországba ment Halléba. Az ő profeciáira alkalmat szolgáltatott János *Jelenésekről* írott könyve, mely már sokak fejét megzavarta. 1695. és 96. tájon, midőn már 76 éves volt, különböző csekély értékű munkákat írt, melyek többféle ábrándokat tartalmaznak mint p. III. György szászválasztó fejedelem, minden segély és költség nélkül birtokába keríti a franciákat, országukkal együtt. A tiszta evangyeliomi tan az egész Dániában és Svédországban szétmállott. Hogy 1700-ban eljön az ítélet napja. Hogy az akkori lengyel király III. János reformátussá fog lenni. És végre, hogy a francia király az Elbe folyóhoz megy és bele ugrik. Mindezen csodálatos ötleteinek oka, némi elmezavar volt, mely azon méregtől származott benne, melyet Magyarországon kapott. Életét bevégezte Berlinben, 1697-ben 78 éves korában. A *Moller Dániel Vilmos* altdorfi tanár által megkezdett s Cwittinger Dávid által egy kevésbé bővített „*Specimen hungariae literatae* stb.“ című munkában Klesch Dániel így jellemeztetik: „agg korában gyermek volt, férfi korában Herkules, ifjúságában öreg“.

Munkái a következők:

1. *Dissertatio* de persona Christi. Argentorati. 4°.
2. *Dissertatio* de jure peregrinantium 4°.
3. *Dissertatio* de usu et applicatione terminorum metaphysicorum, ad res mysticas seu theologicas praeside Jacobo, Martini. Wittembergae, 1649. 4°.
4. *Dissertatio de notionibus* personarum sanctae et individuae trinitatis, praeside Jacobo Martini, Wittemb. 1649. 4°.
5. *Catalogus* presbyterorum Scepusiensium quotquot ab annis 150 collegio viginti quatuor virali praefuere. Bartfae. 1668. 4° 4 levél.
6. *Treuherzige Hochzeitwünsche* bey der Vermählung Herrn Georg Halliganz mit Jungfer Anna Mária gebohrnen Millelerin. Leutschau. 1669. 4°.
7. *Wahre Traumgeschichte* und unverfängliche Gemüthsbewegungen von alten und neuen Städten, mit einem herzlichen

Wunsche, vorgestellt am Hochzeitstage des Herrn Stephan Halle-
ganz mit Susanna Sonntaginn. Leutschau. 1669. 4°.

8. *Historischer Bericht* oder kurze Geschichtserzählung,
mit was für christlichen Ceremonien und Anstalten das Einwei-
hungsfest bey der neuerbauten Schlosskirche zu Schawnick, den
23-ten Sonntag nach Tritinatis, den 24-ten november 1669. ge-
feyert worden ist. Barthfeld. 1670. 4° 23 lap.

9. *Verba parentalia* in exequiis Ezechielis Görgöi, Vice-
comitis comitatus Scepusiensis. Leutschoviae. 1670. 4°.

10. *Salutatio*, qua illustrissimus et excellentissimus princeps
ac dominus Stanislaus Heraclius Lubomirsky, a seniore, oratore,
comite et iudicibus 13 oppidorum exceptus fuit in arce Lublyo.
1671. 4°.

11. Biga exulum M. Danielis Kleschii et Eliae Ladiveri, in-
nocuorum et incruentorum Christi martyrum. Wittembergae 1675. 4°.

12. Exul parentator germanicus. Wittembergae. 1675. 4°.

13. Vota in M. Michaelem Lieffinannum ecclesiae Cassovien-
sis antistitem primarium nec non liberarum civitatum superioris
Hungariae Superintendentem, nunc exulem, a milite sicario stricto
gladio citra suam culpam laesum, immo lethaliter prope per me-
dium guttur ictum, medici vero D. Conradi Victoris Schneideri et
Chirurgi Petri Rowederi ope restitutum. Wittembergae. 1675. 4°.

14. *Postsementis* euangelica granorum quinque sacrorum.
Math. 22, 24. Lipsiae. 1675. 4°.

15. *Sacrum Spicilegium* ex Luc. 16, 2. Lipsiae. 1675. 4°.

16. *Apostolica status ratio* in Politeumate coelico. Pauli
ex Phil. 3, 20. exposita, sacra foedere, privilegio, fundamento,
scopo, regno proposita et apostaticae status rationi opposita. Ham-
burgi. 1675. 4°.

17. *Evangelica status ratio* in diplomate Messiano Matth.
22, 21. exposita, summo imperio, mysterio, officio, principio, pe-
culio innixa et machiavellianae status rationi opposita. Hamburgi.
1675. 4°.

18. *Christiana status ratio* ex chronico axiome Paulino
Efes. 5. 15. poenitentia matura, prudentia pura, patientia dura,
solenniter proposita et simpliciter exposita, nec non pseudo chris-
tianae status rationi opposita. Hamburgi. 1676. 4°.

19. *Pila Dei* ex officio ecclesiastico in longum exilium pro-
jecta nunc in pulverem scholasticum dejecta. non tamen a facie

dei rejecta vicissitudini quidem subjecta, manu tamen protecta. Jenae. 1676. 4°.

20. Homagium sacrum, palmarium rationis status mysticae axioma. Ezsaiás 60. része felett tartott beszéd. Hamburg. 1676. 4°.

21. *Treuherzige Wächterstimme*, welche in seinem Elende erhoben und an seine liebgewesene, auch vormals Amts- und Kirchenaufsicht wegen, ordentlich anvertraute evangelische Gemeinden in Ober- und Nieder-Ungarn ergehen lassen. Jenae 1679. 4°.

22. *Geistliches Tagewerk* in zwoen Predigten zu Luneburg verrichtet. Év s hely nélkül. 4°.

23. *Teklenburg vergis mein nicht*, das ist: Erinnerungsschrift an die Fürstinn *Charlotte*, gebohrne Landgräfinn zu Hessen, Fürstinn zu Hirschfeld. Bremen. 1682. 4°.

24. *Pentas doctorum juris* in Hungaria. Jenae, unica duntaxat philera. 1688. folio.

25. *Entwurf des Geheimnisses* von dem Thiere mit zwei Hörnern. 1691. 4°. Két ivnyi terjedelmű. Heldrungeből eltávozása előtt kevéssel irta.

26. *Triumphus britannicus* brennonicus. 1691. folio.

27. *Aenigma* de lingua draconica. 1691. folio.

28. *Schema septem candelabrorum* 1691. folio.

29. *Oeffentliche Protestation* von dem Thier mit zwei Hörnern 1691. folio.

30. *Programma* orationi Halae de apocalypticis arcanis habendae praefigendum latino et germanico idiomate. 1691. fol.

31. *Eine Abhandlung* von den Erscheinungen des Sohnes Gottes im alten Testament.

32. *Leichenklage* über den Hintritt Cristoph Sobitsch, oedenburger Predigers. 1692. 4°.

33. *Bekennniss* des Glaubens D. Martin Luthers, erstlich ausgegangen, 1529. und nach dieser Zeit zum öftern auf neue wieder aufgelegt, in dieser achtblättrichten Form, nebst einem Bethüchlein mit dem Kalender und Passional, zum erstenmal das Jahr vor seines Lebens Ende verbessert und vermehrt von ihm selbst 1545. und nun auf vielfältiges Verlangen frommer Christen ohne einigen Zusatz herausgegeben von einem freyen und treuen Glaubensbekenner der reinen evangelischen Lehre und lautern ewigen Warhheit. Mit einer einfältigen Vorrede und kurzen Zueignungsschrift. 1692. 4°.

34. „*Programma* latine et germanice elaboratum, quo ipso

universitati Halae recens creatae gratulatur, eamque Statas, salinas sali Halini in solo salano adpellat“.

35. *Gratulatio* de homagio suscepto ob electoratum ab electore Saxoniae, Friderico Augusto, praestito. 1694“. fol.

36. „*Warnungsrede* an die Deutschen, in welcher der Verfasser absonderlich erweisen will, dass Danielis 7. 8. 10. 11. 12. de duobus distinctis cornibus gehandelt werde, acriterque in theologos invehitur. 1695“. fol.

37. „*Melospaschale rythmicum* Jesu Christo primo et ultimo, sine principio et sine termino, Angelorum et hominum imperatori semper augusto, Regi regum et domino dominantium etc. Domino et rectori ordinis nostri clementissimo gratiosissimo sacrum. Leutschoviae. 1699“.

38. „*Exulis in agro Phylireo* sacrum spicilegium d. i. Evangelische und Geistliche Nach-Erndte, welche einem armen Exulanten aus Ungarn erlaubt worden aus dem evang. Lucae XVI. aufgesammelt in einer Exulanten. Gast-Predigt. Leipzig. 1675“. 4° 20 levél.

39. „*Iteratum exulis* in agro Pyliero sacrum spicilegium, d. i. 2-te Nach-Erndte. Eine Gast-Predigt. Vorgetragen zu Leipzig mit des Verf. Bild. Leipzig. 1675.“ 4° 26 levél.

40. „*Prodialogismus gamico-mythicus* Geistlichhochzeitliches Vorgespräche zwischen Seelenbräutigam Cristo-Jesu und Braut, d. i. die reine Christgläubige Kirche. Halle. 1676“. 4° 12 levél.

41. „*Die heilige Liebes-Zunft* herrliche Pfingst, Bruderschaft und Geistlich fruchtbringende Gesellschaft in einer Gast-Predigt zu Halle vorgetragen. Halle. 1676“. 4° 22 levél.

42. *Donorum dei* sacer Septenarius, d. i. Siebenfältigen guten und vollkommenen Gaben Gottes in einer Predigt zu Halle vorgetragen. Halle. 1676.“ 4° 10 levél.

43. „*Heptalogus evangelicus* festivalis, eifrig, feyerlicher-evangelischer sieben Wort-Spruch in einer Gast-Predigt. Vorgetragen zu Windsheim. Jena. 1678“. 4° 18 levél.

44. „*Die Sionische Rosen-Gesellschaft* oder die Geist und Christ-gesinnte Genossenschaft gezogen aus dem Rosen-Spruch Hochlied Salomen 2, 16—17. erwogen. 1676. in einer Gastpredigt zu Halle. Jena. 1679“. 4° 36 levél.

45. „*Dissertatio de Jure peregrinantium sub Praesidio* Mül-leri. Jenae. 1680“. 4° 24 levél.

46. *Mysterium* pietatis circa controversiam magnum aenig-

mate gamico-propositum ac solutum, das kündlich grosse Geheimniss der Gottseligkeit in einem geistlichen Hochzeite Räthsel, vorgetragen zu Eisenach in einer Gastpredigt mit Kupf. Eisenach. 1681.“ 4° 56 lap.

47. „*Baculus Exilii*, der Elend-Stab erweitert als ein Weide Leiden und Freiden Stab etc. in einer einfältigen etc. Gastpredigt zu Amsterdam vorgetragen. Amsterdam 1682.“ 4° 24 lap.

48. „*Echo saxonica* exhibens Threnodium Pannonio-Sempro-nianam etc. oder Sachsen Hallischer Widerschall über den Hintritt *Cristof Sobitschens*, evang. Predigern bey der Oedenburger Gemeinde im Jahre 1692.“ 4° 16 levél.

49. *Letztes Testament* und fröhliches Sterblied im Jahre 1681. von ihm selbst aufgesetzt, sammt einer letzten Anrede an seine Landsleute in Ungarn. Jena.“ 4° 4 levél.

274. *Klesch Kristóf*, szombathelyi ágostai hitvallásu lelkész, a szepesi esperestség jegyzője.

Született Iglón, Szepesmegyében 1632. október 16-án. Hasonnevű atyját alig 5 éves korában elveszté. Anyja Grüssel Dorottya volt. Kezdetben szülővárosa iskolájában tanult, hol *Policius Tóbiás* működött mint tanító. 15 éves korában utazást tett Lengyelországban, Krakkón, Posenen, Meseritzen és az oderai Frankfurton át Lipsceig és Wittembergig, innen Drezdán és Lausnitzon át Boroszlóba, hol 1648-tól fogva a magdalenai gimnáziumban 2 évig tanult, itt a nagyhirű Hoffmannswaldau és más előkelők ismeretébe s barátságába jutott, kiktől sok segélyt s jótéteményt nyert. 1650-ben a wittembergi egyetembe ment és ott 3 évig tanult. 1653-ban Sperlingen alatt értekezett „De ortu animae rationalis“, 1654-ben visszatérván hazájába, Felkára hivatott diakonusnak, s még azon évi nov. 14-én *Vagner Márton* szuperintendens által fölszenteltetett Bártfán. Masfél év múlva 1656. május havában *Matzdorfi* lelkész lett Pilárik Ezsaiás helyébe, és 1661-ben szombathelyi lelkész és iskolafelügyelő és a 24 királyi lelkészek társaságának ülnöke és jegyzője lön. Majd midőn a protestánsok üldöztetése Lubomirszky lengyel kancellár boszuvágya miatt a Szepességre is kiterjedt és javai elvették, elhagyta hazáját és egyenesen Jadowba ment, hol kegyesen fogadtatott és utlevelekkel elláttatott, melyekkel aztán Klesch Dancig, Stettin és Berlinen keresztül Wittembergbe utazott hol 1674. október 9-én tanítónak lett. Innen Jénába ment, hol a lelkészekkel és írókkal megismerkedett. 1678-ban

Zesen Fülöp által királyi koszorus költővé avattatott és a német érzelmű társaságba felvételre, mely alkalommal egy rózsákon s liliomokon fekvő aranytollat kapott ezen felirattal: „*Zwar kurz doch künstlich.*“ A Chiliasmust illetőleg különböző vitairatokat adott ki, 1680-ban Thennstädtbe, Thüringiába, Weimárhoz közel és 1684-ben Erfurtba hivatott a szent Gergely templomához diakonusnak. Végre 1685-ben lelkészszé lett, mely hivatalt 20 évig viselt. 1704-ben lelkészsege félszázados ünnepét ülte meg. Meghalt 1706. február 20-án 74 éves korában, s lelkészi hivatala 52-ik évében.

Munkái következők:

1. „*De ortu animae rationalis. Sub praesidio Joannis Sperlings. 1653. Wittembergae. Typis Joan. Haken 4°.*”

2. *Concio funebris in obitum D. Samuelis Serpilii germanorum, kézsmárkiensium ministri, sub titulo: Aller Christen absonderlich, Lehrer, Lebenskrone, Leutschoviae, 1661. die 5 april 4° (Jan: 8, 51).*

3. Favonio Pomarium Hymenaeum felicis Hortulani M. Joannis Bayeri Ecclesiae Germano Evang: Warralliensis, Antistitis secundum sponsi viridissimum Surculum D. Samuelis Pomarii etc. Athaenei Epperiensis Moderatoris etc. filiam rallium transplantantis 1672. refocillat ac foecundat applaudens. Leutschoviae in fol.

4. *Porta nainitica* et Wittembergica suggerens evangelicum propugnaculum ex evangelico, Luc: 7. 11—17. Vendég predikáció Wittembergben, 1674. 4°.

5. *Andächtige Elendsstimme* auf Davids Harfenspiel.

6. *Icon angeli* ecclesiastici.

7. *Redlicher und redender Reisegefährte* eines aus Ungarn vertriebenen, der so wohl aus den Artikeln, als auch Übungen, des Königreichs, wie es daselbst von Luthers Zeiten bis auf die neueste, und grausamste, Verfolgung mit der evangelischen Religion ergangen etc. auf kürzeste vorgestellt 1675. 4°.

8. *Eine Gastpredigt* vorgestellt in der Stadt Dornburg, aus Mat: 22, 15—22. Jena. 1678 4°, 14 levél.

9. *Succincta papisticae in 13 scepus*, oppidus Hungariae 1674. institutae deformationis narratio. Jenae 1679 4°, 14 levél.

10. *Concio baptizato* Judaeo accomodata.

11. Der mit dem Göttlichen Kleinod heilsamer. Elends Kleuen gezierte. Evangelische Prediger. Jena 1679 in 8. p. 162.

12. *Palma poetica* axiomatibus notisque perspicuis, novis inventionibus et exemplis ad ornata illustrataque. 1700 8°.

13. Neue Ehrenpforte, welche dem grossen Zionis Könige, Kristo aufgerichtet wird aus Mat. 21. 1—9. 1705. 4°. Jubiliumi beszéde ez.

275. *Kocsi Csergő Bálint* pápai ref. tanár.

Született 1647-ik év augusztus havában, *Kocs* nevű faluban Komárommegyében. Atyja volt Csergő István, anyja Végh Katalin, 1664-ben Debrecenbe ment tanulni május havában s tanult *Mártonfalvi György* alatt 6 évig. 1670-ben *Munkácsra* hivatott rectornak, de a hol csak 3 hónapig tanított, mert akkor a jezsuiták vádaskodására csaknem tömlöcbe vettette II-ik Rákóczy György özvegye Bátori Zsófia, ki 1664-ben a római katholika egyházba tért s kegyetlen üldözője volt a protestánsoknak. Azonban Isten kegyelme és az egyház tekintélyes tagjainak utánjárása folytán megszabadult. Ismét visszatért Debrecenbe, hol néhány napot eltöltvén, elment Erdélybe, melynek városait bejárván, télére visszatért Debrecenbe, hol 1670. november 17-én másodizben is beirta magát az anyakönyvb*) Egész télen át tanulással foglalkozott. Majd 1671. május havában elment szülei látogatására, itt érte a pápai ref. egyház meghívása, iskolája igazgatójául. E meghívást ily súlyos viszonyok és üldözések közt, *Tholnai Gergely* és *Nógrádi Fónathán* javaslatára és buzdítására elfogadta. Hivatalába beállíttatott Urnap előtti napon. Tanított két évig, és 9 hónapig ezer veszély közt, a pápisták által folytonosan fenyegettetve, s egy alkalommal életétől is csaknem megfosztatva. Innen 1674. február 2-án megidézett lázadás ürügye alatt március 5-re Pozsonyba, hol ártatlansága tudatában megis jelent. Április 7-én elítéltetett, s néhány hétre börtönbe vettetett, melyből május elején kivétellett, s Leopoldvárba vitetett. Mielőtt azonban oda ért volna, Nagy-Szombatban május 6-án a katonák, kik kísérték, ruhájából és pénzéből kifosztották. Május 7-én megérkeztek Leopoldvárba s másnap Kellió Miklós jezsuita Kocsi Csergő Bálintnak mind a két lábára törökvasat té-

*) Az 1558—1790-ig terjedő főiskolai anyakönyvben az 1664-ik évbeli r.évbeírása után e következő jegyzés olvasható: Valentinus Csergő Kocsi, rector munkácsiensis, propter impetum Germanorum et Rakotianae intermissa rectura, discessit et 2-da vice subscripsit 1670; tandem rector papensis illinc citatus a Pontifice Archiepiscopo Szigonienſi cum Pastoribus, Helv. et Aug. Conf. ad trimesium iisdem damnatus, tandem mirifice liberatus, Academicus eiusdem factus rector 1678.

tett. Azon napon valami aljas munkára hajtattott, jóllehet balkeze, melyet 16 éves korában elvágott, munkaképtelen volt. Augusztus 16-án kihivattak a foglyok a börtönből, kora reggel a Colonellus házához, vége-hossza nélküli kérdeztetésekkel faggattattak Kubinyi István és egy jezsuita által. Egy ízben Kocsi Bálintot tüzesfákllyakkal verték meg Leopoldvárbán. Kevéssel a gályára elvitetése előtt Kellió házához idéztetett, kivel a *transubstantiatio* és *prae-destinatio* felett vitatkozott. 1675. március 18-án estve rejtek árkon keresztül kivitetett Leopoldvárból, s lovas és gyalogkísérők közt hurcoltattott *Morván, Ausztrián* át Schottwienbe, onnan öszszebilincselte lábbal kellett mennie a jéggel és hóval borított hegyeken. Majd egyik lábáról levétetvén a vas, Steierországon, Karniolán, Carinthián keresztül mezitláb volt kénytelen menni. Így ért el Triesztbe. Itt midőn társait némely ruháikból s megmaradt pénzecekskéjőkből kifosztották a katonák, őt nem fosztották ki, mert már semmije sem vala. Másnap sok verések és kinzásokkal kényszerítettett, hogy legyen katonává, de azt nem tette. Április 9-én az Adriai tengerre szállittatott, s vitetett éhen, szomjan, bogarak által mardosva, s szabadlevegőre ki nem bocsáttatva, Piskáriába, hol szárazra szállittatott, innen, éhen, szomjan, félmeztelen, kegyetlen verések közt Nápoly felé hajtattott, szándékosan hátul járt mindig, hogy az idősebbeket fedezze testével, kik erőtlének levén, lassan haladhattak, mignem május 7-én elérték Nápolyt. Másnap eladatott a gályákra 50 darab aranyon, hol iszonyu sorsa lőn, minő az Aethiopsoknak, Mauroknak, Törököknek és egyéb halálos bünt elkövetett és törvényesen elítélt foglyoknak. A *Szent Januárius* nevű gályáról irt egy levelet Debrecenbe 1675. október 5-én, melyben elpanaszolja a gályán 5 hónap óta kiállott szenvedéseiket és hogy még sehonnán nem mutatkozik segedelem, a mi ha rövid időn be nem következik, az őket háborgatók örömére teljességgel meg kell emésztetniök, a mint hogy már heten elhaltak. (*H. Illyés Gergely, Gócs Mihály, Borhidai Miklós, Mazári Dániel, Füleki István, Szilvási István*) s épen levele írása napján fekszik halva *Paulovics Mihály*, T. Szent Mártoni ágh. rector (ki meghalt 1675. október 4-én s teste a tengerbe dobatott.) Kéri azután a debreceni lelkészeket a „*nagy Istennek irgalmasságára*“, hogy megértvén halatlan nyomorúságokat, keserüljék és szánják meg ügyöket és Istent érettők való könyörgésökkal, a méltóságba helyezetttekért pedig szabadulásuk végett való esedezésökkal kérni, engesztelni, serkentgetni meg ne szünjenek és hogy időnként alamizsnát is sze-

rezzenek, melyet elküldhetnek Bécsből Santernik János által hozzájuk való jóakarajoknak megmutatására, Isten az ő könyörgésöknek közbenvetésére is bővséges megjutalmaztatója lesz. Emliti e levélben, hogy még élnek 26-an, kik között van *Sellyei István*, pápai lelkész s szuperintendens, *Köpeczi Haller Balázs*, *Komáromi István*, *Bátorkeszi István* és *Otrokocsi Főrizs Ferenc* predikátorok többekkel együtt. Megemlékezik a Theátéban hátrahagyottakról, kiknek lábaikat a vas, hosszú gyaloglás közben megrongálta, úgy, hogy azok kisebesedtek: ilyenek: *Harsányi Móríc Izván*, *Miskolczi Mihály*, *Czeglédi Péter*, *Huszt Mihály*, *Kőrödi János* és *Szecsei János* lelkészek, kiknek akkor még sem éltök, sem holtuk felől semmi bizonyost nem tudott. A kapuvári és sárvári foglyokról azt írja, hogy megszabadultak, a mint tőlök szeptember 9-én s október 1-én kapott levélből megértette*). Végre az Úr oltalmába ajánlja levelének olvasóit, minden kedveseikkel együtt. Még ezen siralmas helyzetben sem szüntek meg a jezsuiták kísértéseikkel gyötreni a szegény rab predikátorokat. Volt a többek közt egy öreg jezsuita, ki magát a gálya-rabok jótékony atyjának nevezte, szokása szerint egynehányszor predikált a gályákon. A predikálás után a fogoly papokhoz ment, s azt mondá nekik, hogy ohajtana általok valami szép *címhez* jutni, melyet ő úgy nyerne meg, ha az ő működése folytán a római katholika hitet elfogadnák; mert, ugymond, „én 60 év óta vizsgálom a különböző vallásokat, de mindnyája közt csak ezt találom igaznak“. E nyilatkozatra a szegény predikátorok nem titkolhatták el méltó boszankodásukat s ily levert állapotjokban sem tántorodtak el. *Weltz György* nápolyi lakos naponként háromszor is meglátogatta őket, s részint némi segélynyújtással, részint vigasztalással bátorította őket, mignem nyomorúságok napjai eltelvén, 1676. február 11-én Ruyter Adorján derék holland tengernagy megszabadította őket. Szabadulásuk után Szent-Margit nevű angol hajóra szállítottak s azon Velencébe vitettek, innen a rhétusok földjére s onnan május 29-én Helvétíába

---

*) Erre nézve meg kell jegyezni, hogy mivel az egész őszeg váltság-díjat, 2600 tallért lefizetni nem tudták s csak Csuzi és Beregszászi váltotta meg magát, a többi 18 fogoly tovább kísértetett Buccariba, egy tengerparti várba, hol egy minden ocsmánysággal telt börtönbe záratván, nyomorgattattak, miben az volt végcéljuk kinzóiának, hogy Málta szigetére vigyék őket a gályákra, de mint már elébb a Velenceiek Triesztben, úgy itt is némely tekintélyes egyének elleneik e szándékát megakadályozták. Mindazáltal fogságukból csak 1676. május havában szabadultak meg.

Zürichbe mentek, a hol forró szeretettel fogadták őt, s társait helvét hitsorsosaik. Szállásolt Zürichben Hottinger Henrik János héber nyelvtanár hajlékában, Jablonczi Jánossal és Kálnai Péterrel együtt. Itt tartott hosszas időzése alatt írta meg fogságuk történetét Harsányi Istvánnal együtt: „*Narratio brevis de oppressa libertate hungaricarum ecclesiarum*“ cím alatt, mely maig is kéziratban van, s melynek kilenc első fejezetét kiadta Lampe, az általa közzé tett Ember Pál-féle egyháztörténethez csatolva, Utrechtben, 1720-ban, s mely Felső-Csernatonai Bod Péter által 1738-ban magyarra fordítva, 1866-ban megjelent Lipcsében, „*Kösziklân épült ház ostroma*“ cím alatt. Írt egyszersmind Zürichben tartózkodása alatt egy igen terjedelmes emlékjegyzetet a Lavater János felszólítására 1676. július 23-án, mely olvasható: „*Sárospataki füzetek*“ 1863-ik évi IV. és V. szállitmányának 386—395. lapjain, latin nyelven. Írt szinte emléksorokat a biltensei reformált egyház lelkésze Kaegius Jánosnak 1677. október 1-én. Majd Zürichből Bâselbe, onnan pedig elment Genfbe s 1678. április 26-án felolvastattak a papi testületben bizonyítványai s ajánló levelei Zürichből, Bâselből és a berni rektortól, melyekben mindenkinek mint igen becsületes és tudományos ember és különösen mint theologus hathatósan ajánltatik. Genfben, hogy a szállás sokba ne kerüljön, Le Jeunnél lakott, fizetve havonként 6 tallért. Innen Angliába akart menni, de valószínűleg anyagi segély hiányában, miután Genfben 1678. évi július 25-én 10 tallért kapott, egyszer mindenkorra, még azon évben visszatért Magyarországra s ismét folytatta tanári hivataltát Pápán, amint ugyanazon évben tartott székfoglaló beszédéből megtetszik. Jelszava volt: Jerém. 16: 19. vers.

276. *Koledán János*, kiszucza-ujhelyi ágostai hitvallású lelkész.

Ez Burius szerint (145 lapon) *Jónás*. Hihető, hogy nem jelent meg a megidézésre, vagy ha megjelent, a kivándorlók számára készült térítvényt írta alá, s elhagyván a haza határait, Brégába vonult, innen másokkal együtt Boroszlóba ment és ott maradt 1682-ig, a midőn a puchoviak meghívására hazatért. De hivatalos tisztét nem sokáig folytathatta, mert a római katolikusok a templomot elfoglalván, őt a lelkészlakból távozásra kényszerítették: a várost azonban nem hagyta el, hanem egy nemesi telken vonulván meg, hivatalos tisztét ott gyakorlotta.

277. *Kolozsvári György*, kis-kövei lelkész.

278. *Kolumbi András*, breznóbányai ágostai hitvallásu lelkész.

279. *Komáromi István*, zamorai református lelkész.

280. *Komáromi Süllye István*, ácsi református lelkész, Komárommegyéből.

Született 1625-dik évben. Először a győri reformált egyház lelkipásztora volt, mely hivatalt 18 éven keresztül kitűnő buzgalommal viselt, t. i. 1653–1671-ig. Ez utóbbi év augusztus 4-én azonban a győri püspök s egyszersmind kalocsai érsek Szécsényi György, őt az iskolarektorral és családjával s az ágostai hitvallásu lelkészszel együtt elzavarta onnan, s neki menekülni kellett, kilenc hónapon át hordozta a számkivetés terhét Mező-Örs nevű falucskában, míg vegre az isteni gondviselés gondoskodása folytán, Komárommegyében az ácsi reformált egyházba hivatott lelkészül és ott egy évig s tiz hónapig volt a Krisztus szolgálatában; de itt sem sokáig lehetett békés maradása, mert a magyar protestáns egyház egén összegyülekezett vészterhes felhők-ből az 1674-ik év elején lecsapott a villám, mely őt is, több lelkész társaival együtt sujtotta; ugyanis, a nevezett év február havában megidéztetett lázítási vétség ürügye alatt március 5-dik napjára Pozsonyba, a hol elhagyván az ácsi gyülekezetet, (melybe utána Gál András állittatott a lelkészi hivatalba, mint Thólnai R. Gergely 'esperest 1677. ápril 7-ik napjáról kelt levele bizonyítja: lásd a „Nagy-Szombati egyház naplója“ 25-dik lapját, kézirat) megjelent s ápril 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett, mely ítélet értelmében május 8-án elvitetett Leopoldvárbá, hol fogságra vettetett s kilenc hónapig sanyargattatott. Innen 1675. március 18-án elvitetvén, hosszú tekervényes utakon, gyalog való súlyos utazás közt Olaszországba. Nápolyba hurcoltatott, hova május 7-én megérkezvén, másnap 8-án eladatott a gályákra rabságra, 50 darab aranyon, honnan sokféle nyomoruságok kiállása után 1676. február 11-én az isteni gondviselés közbelépte folytán megszabadult és elment Helvétíába, Zürichbe, hol majdnem két évig időzött. Itt a Gyöngyösi István magyar akademikus disputatioja alkalmával ahoz egy üdvözlő verset írott. Élete főbb eseményeit, különösen szenvedéseit leirta röviden ugyanott a Lavater János bölcészettanár felszólítására 1676. július 7-én. Írt emlékjegyzetet a biltensei reformált egyház lelkésze *Kaegius Jánosnak*, színté Zürichben 1677. október hó 1-én, mely eredetiben megvan a deb-

receni főiskola könyvtárában. Majd évek multával visszatért a hazába s ismét Ácson lelkészkedett, későbbben pedig esperestté választott, a mi onnan bizonyos, mert Csuzi Cseh Jakab „*Édom ostora*“ című, 1682-ben Debrecenben megjelent munkáját, egyebek közt Komárominak is, mint ácsi lelkésznek s tatai egyházvidéki esperestnek ajánlja. Jelszava volt: Jerém. 10, 23—25. versei.

281. *Komáromi Mihály*, váci református lelkész.

282. *Komáromi Miklós*, martosi lelkész.

283. *Komáromi János*, barnagi lelkész.

284. *Komjáthi István*, móríi lelkész.

285. *Kóriadri Miklós*, sucheni lelkész.

286. *Kóródi János*, cseglei református lelkész, Veszprémmegyéből.

Tanult Pápán, hol 1658—1660-ig Séllyei István után igazgató tanára volt a pápai iskolának. Azután Vas megyébe Szent-Lőrincire ment lelkésznek, honnan 1673. szeptember havában Szécsényi György kalocsai érsek elűzte. 1674-ben Cseglére hivatott lelkészül, Veszprémmegyébe. De itt nem sokáig működhetett, mert már ugyanazon év március 5-re Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé Kardos nevű káptalani szerzetes által megidézttetett. Itt meg is jelent hiven: mivel azonban a térítvényeknek alá nem irt, április 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett. Elvitetett fogságra Leopoldvárra, hol bilincsbe veretvén, börtönbe vettetett, sanyargattatott. Itt felette sokat szenvedett. Egy izben Kellió Miklós jezsuita, kinek felügyeletére voltak bízva: őt és Mazári Dánielt, az ostya nem tisztelése miatt addig verette, míg a földön el nem terültek. Mintegy 10 hónapi nyomorgattatás után 1675. március 18-án elhurcoltatott Leopoldvárból, hogy a nápolyi gályákra eladattassék. Midőn Pescaránál kikötött a hajó, melyen szállítottak a rabpredikátorok: Kóródi félholtan emelték ki társai a hajóból. Mivel tovább menni képtelen volt, lábainak a hosszas gyaloglás miatti megromlása és a nehéz bilincsek által okozott kisebesedése miatt, hátrahagyatott hatodmagával Theátéban, hol megérkezésök után kegyetlen módon börtönbe vettek. Együtt szenvedtek vele: Harsányi, Miskolci, Czeplédi, Huszti és Szecsei, kiket a sok éhség, szomjúság s betegség félholtakká győtrött. Kóródi betegsége az ápolás hiánya miatt annyira elharapódzott, hogy a sokféle nyomorok s kegyetlen bánásmód közt elesigázott test nem sokáig bírta a lélekkel való kapcsolatát fentartani. A sok sanyaruság, verés, éhség, szomjúság s beteg-

ség fölemészték földi életét a theátei börtönben és Miskolci Mihály füleki lelkész után 1675. május végén kiszenvedett 47 éves korában. „Nem éhezik többé és nem szomjuhozik többé és a nap hévsége vagy valami egyéb hévség nem árt neki: mert a Bárány, a ki vagyon a szék közepében, az legelteti őt és a vizeknek élő forrásaira viszi őt és eltöröl az Isten az ő szemeiről minden könnyhullást.” (János: Jelenések könyve 7, 16—17. versei.)

287. *Korradó Sámuel*, lelkész.

288. *Kosztolcni Sámuel*, sissóvi lelkész, Hontmegyéből.

Megjelent a megidézésen, s a halálos ítélet által félelembesve, aláírta azon térítvényt, melyben hivataláról lemondott 1674. május hó 10-én.

289. *Kozdi Mihály*, szadai lelkész.

291. *Kovács Mihály*, kádi református lelkész.

291. *Kovács János*, oszfi-asszonyfalvi református lelkész.

292. *Kökényesdi Pál*, nagy-révi református lelkész.

293. *Köpeczi Haller Balázs*, a szkárosi reformált virágzó gyülekezet lekipásztora, Gömörmegyében.

Született 1640-ben Szabolcsmegyében. Tanult Debrecenben, hol az anyakönyvbe 1659-ben iratott be, a felsőbb tanulók közé. A szkárosi egyház a megidézés előtt elhalt Szalóczi Mihály esprestsége alá tartozott. Isten ígéje s a Jézus bizonyágtétele véget — mint önmaga írja — megidéztetett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, hol megjelenvén, és semminemű térítvényt alá nem irván, ápril 4-én fejének s minden ingó és ingatlan vagyonának elvesztésére ítéltetett. Az ítélet kimondása után bebörtönöztetett s hét hétig fogságban ült. Ez idő alatt e háromféle feltétel valamelyikének elfogadására erőltették:

1. Oly térítvény vagy reversalis aláírására, melynek értelmében az országból kiköltözik és a hazába soha vissza nem térend.

2. A lelkészi hivatalnak, lázadás büntetése alatti mindörökre letevésére.

3. A pápista római hit felvételére.

Mivelhogy a kitett feltételek közül egyiknek sem irt alá, a pozsonyi hét heti fogság eltelése után, 19 lutheránus lelkészszel együtt elvitetett Komáromba s ott bilincsbe veretve, fogságra vetetett. Itt nem csak a mindennapi munkák terhesebb volta, hanem

még a legundokabb börtönben, ártalmas férgek, bogarak között megromlott légben, hosszú idő által a többiektől öt hónapig tartó elkülönítetés által is gyötörtetett; ugyanis, ő tartatott egyedüli okául annak, hogy ágostai hitvallású fogolytársai, a jezsuitáknak untig-fáradtig való unszolására, hogy t. i. hitőket változtassák meg, s térjenek a római katolika egyház kebelébe, reá nem állottak, s ezért oly nehéz bilincs tétetett reá, a minőt a török foglyokra szoktak tenni. Végre, miután 17 fogolytársa az evangyeliomi hittől elszakadt, ő harmadmagával, Bugányi Miklóssal és Zedényi Istvánnal Leopoldvárba vitetett, honnan az ott sanyargatott foglyokkal együtt 1675. március 18-án elvitetett, hogy Nápolyban a gályákra eladattassék, s gyalog hajtatott az adriai tenger partjáiig, hol hajóra szállva, hurcoltatott Pescarába, itt börtönbe zárva tartatott három napon át, azután elindított gyalog s fáradt és megtört lábakkal kényszerítettetett utazni, miért némelyek társai közül részint az utban elhullottak, részint Theátében meghaltak, nem birhatván ki az ut fáradalmait, hárman pedig Láni, Simonides és Masnitius Capra-Cottánál és Izerniánál elmenekültek, kik azután Wittembergben időztek egy darabig, a többiek Nápolyba hajtatottak, hol megérkezésük utáni napon, május 8-án eladattak a gályákra, a hol szakáluk lenyiratván, sokféle aljas foglalkozásokkal bosszantattak, gyötrettettek: majd Nápolyból hetedmagával Sziciliába vitetett Köpcezi, a franciák ellen, hol a gályákon végzett szokatlan munka miatt ketten, Mazári és Timkovics elhaltak. Sziciliában csak négy hónapot töltött, mert betegségbe esvén, visszavitetett Nápolyba Karasznai Mihálylyal együtt. Gályarabságban összesen 10 hónapot töltött sok keserű könyhullatás között. Végre a dicső emlékezetű Ruyter Adorján holland tengernagy által, a sziciliai király közbenjárására 1676. február 11-én, az Isten kegyelmesen kiragadta az olaszországi oroszlánok szájából, a holland hajókon, melyekre szállítottak, s ott jól tartattak a megszabadult prédikátorok, 6 hétig időzött, majd egy angol kereskedő hajóval Velencébe szállítottott, mely szállítás díját Ruyter saját pénzéből fedozte, 78 tallért fizetvén érettek. Három hét s néhány nap alatt Velencébe értek a megszabadultak, s itt két hétig tartózkodtak Baptist János költségén. Innen Zürichbe menve, kitünő szívességgel fogadtattak. Itt a Lavater János felszólítására szenvedése s megszabadulása történetét leírta 1676. július 25-én. Jelszava volt: „Krisztus nélkül minden hiában való, a mit látunk“, és Péld. 8, 33. „Halljátok meg az én tudományomat és bölcselkedjete, azt mondja az Ur“. Jegyzeteit a következő verssel zárta be:

„Currenti calamo sed puro corde patrone
 Scripta legas simili posco venerande reserva,
 Nam tuus est scriptor, scriptori sis quoque amicus;
 Atrum te donec claudit fatale feretrum,
 Nomen haBeto meum, quod nunC haec continet Alba
 CharTuLa, Sed propEreS, etiam signare tuumque.
 Posco Mihi NOMEN quia SUM TUUS esto MEusque
 Ut Memor Esse tui PossIm, possisque Meique.

A hazába visszatérése után 1677. januárban levelet irt a genfi papi testülethez az iránt, hogy a *Paraeus*, *Viretus* és *Balduinus* munkáit számára küldje meg. Későbbi életéről csak annyit tudunk, hogy 1690 körül miskolci lelkész s egyszersmind consenior volt.

294. *Körmendi György*, barsi református lelkész, és esperest.

Született 1629-ben. Lelkeszi hivatalt viselt Barson, honnan a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé megidézttetett 1674. február 10-én az esztergomi érsek, mint magyarországi helytartó parancsa mellett március 5-re, hol megjelenvén, ápril 4-én fejének s minden javainak elvesztésére ítéltetett; május 28-ig könnyű fogságban volt, azután börtönbe vettetett ugyancsak Pozsonyban, melyből junius 6. kivételvén, kocsin szállítatott Leopoldvárba, hol sok szenvedéseket kellett elhordoznia, mignem 1675. március 18-án ismét szekérre helyezve, Schottwienbe vitetett. Innen gyalog hajtatott Triesztig, onnan pedig hajón szállítatott Pescaráig Olaszországba s mig Nápolyba ért, sok ütlegetést, bántalmazást kellett kiállania. Itt haja, szakálla, bajusza levágatván, eladatott Szent-Januárius nevű gályára, hol többek közt azon baleset érte, hogy egy nagy gerenda a lábára esett és azt egészen összetörte. Majd útvén a szabadulás órája, 1676. február 11-én elhagyá szenvedéseinek helyét, s megszabadult társaival együtt ő is elment a helvét hitrokonokhoz Zürichbe, a hol a nagy nyomoruságból jövőket felette jó szívvél s tárt karokkal fogadták a helvéták. Itt több mint másfél évig időzött s nem sokkal megérkezése után üdvözlő verseket irt a Gyöngyösi István magyar akademikus disputátiója alkalmával, annak tiszteletére. — Ugyanott emlékjegyzetet is irt Lavater János felhívására 1676. julius havában, ugyancsak emlékjegyzeteket írott a glarusi kantonban fekvő biltensei reformált egyház lelkészének Kaegius Jánosnak, 1677. október 11-én. Jelszava volt 2 Kór. 4, 11. verse. Hazatérése után Füzes-Gyarmaton, Barsmegyében folytatta lelkészi hivatalát s későbbben azon egyházvidéknek esperestjévé lőn.

295. *Körmendi János*, tatai református lelkész.

296. *Körmöndi György*, banai református lelkész, a tatai esperestségben, Komárommegyében.

Megjelent Pozsonyban a törvényszék előtt s onnan minden aláírás nélkül megmenekült az igmándi lelkészszel együtt, s az 1677. évi február 24-én. Neszmélyre hirdetett tractualis gyűlésen jelen volt, melynek tartására március 10. és 11-dik napja tűzetett ki; meghivattak erre a predikátorok *Dadról, Kocsról, Almásról, Neszmélyről, Lábatlanról, Szomodról, Búcsúról, Bátorkesziről, Udvardból és Ölyvedről* is, megparancsoltatván egyszersmind a körlevélben, hogy a *helvetica confessio palatinata Catechesis* nálok legyen, „a biblia is cum canonibus ecclesiasticis“.

297. *Kőrösi András*, szathmári református lelkész.

298. *Kőrösi Gergely*, nagy-thuri lelkész.

299. *Kőszegi István*, kassai lelkész.

300. *Kray Pál*, bártfai német ajku ágostai hitvallású diakonus, ki a zavaros idők alatt bevégzé életét.

301. *Krizán Márton*, podluseni vagy lusani ágostai hitvallású lelkész.

Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, aláírta 1674. május hó 10-én azon téritvényt, melynek tartalma szerint hazájából kivándorolt.

302. *Krotilius Dániel*, lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a megidézésre, aláírta a bentmaradók számára szóló téritvényt, melynek értelmében hivataláról lemondott.

303. *Krudi Márton*, kis-zelovi vagy suszeli lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, aláírta azon téritvényt, melyszerint hivatala letevésére köteleztetett, 1674. május 10-én.

304. *Kun István*, zár-beréni lelkész.

305. — — — — kadartói

306. — — — — kálmi

307. — — — — kálnai

308. — — — — kalóci

309. — — — — kazári

} predikátorok, kiknek nevei hallga-

310.	—	—	—	keresztes-majori	} tóik által a pozsonyi vértörvényszék előtt eltitkoltattak.
311.	—	—	—	kis-endrédi	
312.	—	—	—	kis-éri	
313.	—	—	—	kis-kozmáli	
314.	—	—	—	kis-tőreji	
315.	—	—	—	komáromi	

316. *Ladi Illyés*, tiszolci ágostai hitvallásu lelkész.

317. *Ladiver Illyés*, zolnai ágostai hitvallásu lelkész és esperest.

Ez 1639. október 20-án lett zolnai lelkésszé, esperestté pedig 1654-ben választott. Meghalt a legsanyarubb száműzetésben.

318. *Ladmaci István*, szelici református lelkész, Gömör vármegyében, a borsodi esperestségben.

Születet 1638-ban. Megidézett 1674. február 28-án, Pozsonyba, hol március 13-án meg is jelent, és április 4-én igazságtalanul elítéltetett fő- és jószágvesztésre; s mint elítélt rab még azután szabadon járt, csak május 30-án vettetett tömlőcbe, melyből ugyanazon nap felhozatván, elvitetett Sárvára, hol június 2-án bilincsbe verve fogságra vettetett s itt sinlett 1 évig és 1 hónapig. Ezen idő elteltével elvitetett több társaival együtt Steierországba, Grácba, onnan *Triesztbe*, hol 1675. június 15-dikétől fogva verésekkel, tömlőcözésekkel és más szörnyű kínzásokkal gyötörtetett. Végre Buccariba, egy horvátországi várba hajtatott, a hol október 12-től fogva 1676. május 2-ig hideg, éhség, szomjúság s a börtön undokságai által erejéből csaknem végkép kimerülve, igen sok szenvedésen ment keresztül. Végre császári diploma erejénél fogva, *Szalontai István* közbenjárására, megszabadult. Előbb Velencébe, azután Zürichbe ment, s ott több társaival együtt darab ideig tartózkodván, ez idő alatt a Lavater János felszólítására szenvedése s megszabadulása főbb mozzanatait feljegyezte 1676. július 13-án. Jelszava volt: 1 Tim. 4, 8. „A kegyesség mindenre hasznos“ és Zsolt. 124, 7.

319. *Laki János*, nemes-dömölki lelkész.

320. *Langfeldi Christán*, macejovici ágostai hitvallásu lelkész.

Született Sziléziában, Fraustadtban, 1626-ban. Megjelenvén a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt, aláírt azon téritvénynek,

mely a kiköltözők számára készült s ennek tartalma szerint kívándorolt az országból, s nejével és gyermekeivel együtt Boroszlóba ment, a hol néhány pártfogóra talált, kiknek közreműködése folytán magát s családját fentartotta. 1682-ben több száműzöttekkel együtt ő is visszatért a hazába. (Lásd bővebben: *Klein*: „Nachrichten.“ II. kötet 327—329. lapjait.)

321. *Láni György*, korponai ágostai hitvallásu iskolarektor, Zólyommegyéből.

Született 1646-ban Teplán, Trencsén mellett. Atyjától és anyjától megfosztatván, korán árvaságra jutott, anyját a törökök ölték meg, midőn ő nyolc éves volt. Tanult születése helyén, később Trencsénben, Szakolcán, Szepes-Olasziban, Szebenben, Lőcsén, 16 éves koráig, a mikor szemgyengesége miatt mások el akarták a tanulástól vonni, de a mire ő nem állott reá. Így történt, hogy 1662-ben, Seelmann Christián lőcsei első lelkész, Sartorius András kassai lelkész s a trencsényi tractus esperestje és Mihalovicz Máté trencsényi diakonus pártfogása folytán Wittembergbe ment s ott két évig tanult, háromszor nyilvánosan disputált. Innen Rostockba ment, hol nevelőségéből szerzett magának pénzt hazamehetésre; s tanította itt Brand Dávid és Rabe Ulrich gyermekeit, mely idő alatt dolgai oly jól folytak, hogy hazájáról csaknem megfeledkezett; de egy félév múlva véletlenül nagy betegségbe esett. 1670-ben indult el hazájába s Boroszlóban hallotta legelőször, hogy ott rebellio van. Hazatérve, mindenütt szíves ellátásban részesült, a hol csak megjelent, több helyre ajánlatot és egyszerre két helyre is hívták rektornak, ugymint: Szakolcára és Korponára. Ez utóbbi helyet fogadta el. Ezután nem sokkal Eperjesre is meghivatott költészet tanárának, de azt nem fogadta el. Három évet töltött Korponán, a harmadik megidézésig. Midőn a korponai templomot a horvátok elfoglalták s a predikátorokat száműzték: ő folyvást tanított és predikált a tanácsházban, hol az istentiszteletet is tartotta. Az elbujdosott lelkészeket Selmecig elkísérte, hol majdnem veszélybe esett, nevezetesen a városi parancsnok katonáival együtt megtámadta őket, a papokat elfogni, elzárni, javaikat elkobozni akarván, s midőn ő a zajra a katonákhoz ment, a parancsnok kardot rántván, azt az ő szívének irányzá, át akarván szurni s e szavakat mondva: „te eretnek pap!“ de egy mellette álló ember így szólt: „nem pap ez,“ s így nem lett semmi bántása. Visszamenván, az istentisztelet tartását megkezdte az egész gyülekezettel együtt, s történt egykor, midőn az

imádságot elvégezte s a nép haza, ő pedig iskolájába ment, hogy két franciscánus barát s egy csapat horvát a tanácsházat megtámadta, a gyermekek mindnyájan szétszaladtak, ő pedig jóakaróhoz menekült s a városház kapujában nyilvánosan és ünnepélyesen protestált az erőszakétel ellen. Mit hallván a barátok és horvátok fenyegetőzve elmentek, mivelhogy még ekkor a protestánsok elleni királyi parancs nem volt kezökben. A kemény fenyegetés ellenére is, az előkelőbb tekintélyes hivek buzdítására az isteni tiszteletet tovább folytatta, 1673. szeptembertől 1674. március hónapig, a mikor a protestáns papok s tanítók egyetemlegesen megidézettek a pozsonyi vértörvényszék elébe.

Ámbár az állítólagos lázadás alatt bent sem volt az országban, mindazáltal ő is megidézettvén, megjelent 1674. március hó 5-ik napjára Pozsonyban, hol már április 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett. Május 8-án a legelőször vasra vert négy református lelkészhez bilin cseltetett, t. i. Séllyei, Miskolci, Bátorkeszi és Czeglédihez, a kikkel együtt való szenvedést ugyan ő dicsőségnak s dicsekedésnek tartotta, majd Berencsre, Pozsonytól mintegy 6 mértföldre, a morva határszélre vitetett, hol 9 hónapig tartott fogságban sanyargattatott. Innen 1675. március elején Schottwienbe kísértetvén, ott nehéz vasba verve, szuroksötét tömlőbe dobott, éhséggel s szomjúsággal kinoztatott, s a jezsuiták által a kitérésre mindenféle nagy ígéretek által s hizelgésekkel csalogattatott, de mégsem tántorodott el. Schottwienben testvére, ki nagy nehezen juthatott be hozzá, meglátogatta őt. A mint Schottwienben 14 napig időztek, megérkeztek leopoldvári s komáromi fogolytársaik, kiket morva s osztrák földön, éjjelenként kerülgetéssel vittek oda. Schottwienből a Gemanner kapitány felügyelete alatt Triesztbe hajtattak, hol a hajókra szállítottak s az adriai tengeren vitettek Pescaraig, hova 14 nap múlva megérkeztek, s itt kiszállva a hajóból, gyalog hajtattak Theáté felé s Láni utközben igen sok ütlegetést szenvedett Kocsi Bálinttal együtt, mignem ápril 29-én Capra-Cottához értek, mely 6 mértföldnyire van Nápolytól. Capra-Cottán tul egy erdőben valami mellék-rejtekkuttra vetődött, egy oly ponton, hol az ut kétfelé vált, itt miután kísérei közül senki sem ment utánna, bujdosott, tévedezett, egyszer katonákat látván, valami barlangüregbe bujt el. Fogolytársai a katonák kíséretében épen mellette haladtak el, de őt nem vették észre, a foglyok beszédéből hallotta e szavakat: „Szomodi uram, Szomodi uram! mit akar kegyelmed?“

Eképen szökés által megszabadulván, több olaszországi helyeket

bebujdosott, élelmét koldulással kereste s ruháját is eladta. Találkozott több tudatlan s latin nyelvet nem értő papokkal s barátokkal, utjában több izben befogatott, mint szökött katoná, de nyomoru esdeklésére szabadon bocsátatott, végre egy spanyol zarándok társasággal Rómába ment, többféle isteni tiszteleteket megnézett, különösen feltűnő volt előtte, hogy a templomokban kathedrák nem is voltak, a mise tartatván az istenitisztelet főrészeül. Megfordult Anconában is, itt hallotta egy magát korbácsoló barátnak őrijongó predikációját, valami állványon a piacon.

Sokat szenvedett éhség, s szomjúság miatt, mignem egy linej születésű német zarándokhoz állva társul, ezzel együtt énekelt az ajtók előtt rendesen egy német éneket, mely így kezdődik: „*Oh edes Jézus! szívemnek vágya, meddig kell stb.*” amaz szép discantot, ő pedig bassó-t énekelt, a mi igen tetszett az olaszoknak s bőven kaptak tőlök élelmiszert, elannyira, hogy még a szegény zarándokokat is segíthették belőle. Velencében léte alatt rá ismert egy ember, midőn épen vacsorált, mert Leibachban látta volt őt fogolytársaival. Ennek álmélkodására s kérdéseire szinte nem felelt semmit, hanem észrevétlenül elillant s a városban bujdosásban egy másik ismerőssel találkozott, kitől hasonlóképen megszökött. Velencéből elindulván július 15-én Querebe, Karinthiába jutott, itt elvált társától s egyedül folytatta utját. Innen Horvátországon keresztül Magyarországnak tartott. Pettaunál a Dráván, Rachersburgnál a Murán kelt at, hol a hidakon az örök feltartóztatták, utlevélért zaklatták s nehezen bocsátották át, mivel itt is, mint másutt, szökött katonának vélték.

Fürstenfeld steiermarki falu volt az utolsó, honnan magyar földre lépett, mely zsarnokság által elnyomatott, de neki felettébb kedves volt, s midőn hazája földére lépett, meg nem állhatta, hogy könnyei folyásnak ne eredjenek. Német-Ujvárnál egy német tiszt, ki bizonyosan spanyol szolgálatba vitt katonákat, egy darab ideig zaklatta és be akarta sorozni, de e veszélyből kimenekült s ment Kőszegre, hol némely jóltevők ruhát adtak neki, s egy emberrel elvezettették Sopronba *Lang Mátyáshoz, Eggenberg* hercegnő udvari papjához, kinél 14 napig otthoniasan tartózkodott, azután elment Berencsre, hogy a törvényszéki okmányokat elhozza onnan, nyolc nap múlva ismét Sopronba ment s végre oly szerencsés lett, hogy *Knopff Ferédiás* kalmárral összetalálkozott s vele elment Bécsbe. Ez mindaddig magánál tartotta őt, mignem szászországi fuvarosok érkezvén, azokkal elutazott Szászországba. Tizenügy

napig tartózkodott Bécsben s végre szerencsésen Lipcsébe érkezett, itt *baccalaureus theologiae* címet nyert és meghalt ugyanott 1688-ban.

Művei a következők:

1. *Drey physikalische Dissertationen*, de stillicido sanguinis ex interemti hominis cadavere, praesente occisore. Vertheidiget zu Wittemberg. 1667. Tartotta e disputatiót szeptember 1-én és 28-án, és november 2-án. Alakja negyedré.

2. „*Narratio historica crudelissimae et ab hominum memoria nunquam audita captivitatis papisticae, nec non est eadem liberationis miraculosae*. M. Georgii Lani hung. rectoris olim gymnasii carponensis. Lipsiae. Anno 1676.“ 4°.

3. „*Funda Davidis contra Goliath*, hoc est: Strigilis mendaciorum jesuiticorum, quibus hinc inde compilatis Pater Nicolaus Kellio jesuita, sub larva Joannis Lapsánszky innocentes Ecclesiarum hungaricarum ministros scripto quodam: Extractus brevis et verus etc. contaminare satagit explicata et in frontem effrontem Gygantis jesuitici proiecta a Davide Constante milite gregario. Verona-latino. Anno Hungariae fatali. 1676“. 4° 54 lap. (Ez megvan a Gr. Teleki Sámuel könyvtárában, lásd Bibliothecae Samuelis Teleki de Szék: Pars II. 41 lap.)

4. „*Dissertatio de virtute heroica*. Lipsiae. 1676.“ 4°.

5. „*Clypeus veritatis seu vindiciae narrationis historicae, nec non est eadem liberationis miraculosae* M. Georgii Láni, rectoris olim gymnasii Carponensis in Hungaria observationibus theologico historico criticis, quibus insertus est Helleborus suscriptio-nistarum ejusdem anonymi oppositae a biga juvenum Hungaria. M. Georgio Gassitio et Christophoro Mazario A. 1677.“ 4°. Ezt *Sextius János* jezsuita megcáfólása végett irta.

6. *Thraso Papae-jesuiticus* oder kurze und nothwendige Vertheidigung eines historischen Extracts, von der papistischen Gefängniß M. Georgii Láni aus Ungarn, wider die Beschuldigung eines jesuiter *Georgii Heidelbergeri* in seinem Schmach und Lastes Charten unter dem Titel: Georgius Anti-Lanius. Anno 1677“. Az egész mű 6 lapra terjed, negyedrében.

7. *Tridens romanus*, quo romano-catholici utuntur in ever-tendis lutheranis. Anno 1675“. Kéziratban van.

8. „*Hermathena seu orationes panegyricae, diversi argu-menti, cum notis rhetoricis et philologicis ex variarum disciplina-rum pene depromptis*. Lipsiae. 1682“. 8°.

9. „*Agapetus scholasticus seductus et reductus*, seu: Drama scholasticum, in quo prava studiosae pubis corruptela, nec non recta instituendi medela graphice depingitur. Lipsiae. 1685“. 8°.

10. „*Mansolaeum Saxonicum tripartitum*, seu panegyrici parentales anniversarii, cum adnexo indice. Lipsiae. 1695“. 8°. Ez már halála után adatott ki. (Lásd *Klein*: „Nachrichten“. I. kötet 409—420. lapokat, és *Burius*: „Micae historicae“. 175. lapot).

322. *Lányi Pál*, pratovici vagy pratlodici ágostai hitvallásu lelkész.

Megjelenvén a megidézésre Pozsonyba, aláírt a téritvénynek, mely szerint lelkészi hivataláról lemondott, 1674. május 10.

323. *Lányi János*, bolcsóvi lelkész.

Jegyzet: *Lányi János* uhorkai ágostai hitvallásu lelkész: lásd *Czabányi Jánost*. Ez Lipcsében halt el számkivetésben.

324. *Laskai Lőrinc*, lászlótagi református lelkész.

325. *Lazány Miklós*, lelkész.

326. *M. Lázius Ádám*, árvai ágostai hitvallásu lelkész, mely hivatalban 1668—1674-ig működött, azelőtt eperjesi tanár volt.

327. *Légrádi István*, szarvaskendi predikátor.

328. *Lendvai János*, csik-várdai ágostai hitvallásu lelkész, Győrmegeből. Megjelent a törvényszék előtt Pozsonyban.

329. *Lenthi János*, kecskeméti református lelkész.

Ez 1663-ban Franekerában tanult, hogy mikor jött haza, nem tudható, hanem a kecskeméti reformált egyház jegyzőkönyvében róla következők vagynak írva: „T. Lenthi János 25 esztendeig fungált a kecskeméti ekkleziában. Seniori tisztet is viselt, azután *substitutus püspöki* tisztet is, 1681-től fogva egész 1692-ig. (Lásd ezt: Lampe. 651. lap.) Változásra menvén, lett gyöngyösi, azután miskolci predikátor, kevés ideig debreceni is, a mennyiben az 1674-ki egyetemes üldöztetés idején Debrecenben vonult meg. Az üldözés csillapodtával visszajövé az alföldre, Dömsödön szolgált, de öregedvén s az arena rajta nehezedvén, Kecskemétre jött vacantiára s itt is temettetett el — néhai nagy emlekezetű Ungvári Gergely sok ideig alföldi püspök ipaságával nemesítvén a kecskeméti temetőt. (Lásd: „*Egyházi almanach*

1836-ik esztendőre, kiadta Polgár Mihály a dunamelléki egyházkerület előljárósága rendeletéből. 61-ik lap.)

330. *Leporini Miklós*, poltári ágostai hitvallásu lelkész és nógrádi egyházmegyei rendes jegyző.

Megidéztetett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, hol megjelenvén, több társaival együtt ápril 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett s elébb Pozsonyban, azután Leopoldvárbán szenvedett fogóságot. Ez utóbbi helyen nyugtatványt adott Kellió Miklós jezsuitának arról, hogy minden szükséges cikket, mely számára küldetett, kézhez vett. A következő 1675. év március 18-án éjjel Leopoldvárból elvitetett s verések, éhség, szomjuság s egyéb kényelmetlenségek által terhelve, mint a barom, úgy hajtatték Nápoly felé, hol május 8-án eladatott a gályákra, hol a gonosztevőkkel helyheztetett egy sorba, durva veréseket szenvedvén s kemény munkával terheltevén, mignem 1676. február 11-én a dicső emlékezetű *Ruyter Adorján* holland tengernagy megszabadítá társaival együtt és a gályákról belga hajókra szállíttatott. Majd elment Zürichbe, hol nem sokkal megérkezése után egy üdvözlő verset irt Gyöngyösi István magyar akadémikus tiszteletére, ki disputatiót tartott e tárgy felett: „*De clavibus regni dei apostolis traditis*“, melyet az Séllyeinek és Harsányinak ajánlott. Leirta megidéztetése és szenvedése körülményeit rövideden Lavater János bölcsélet tanárának felhívására 1676. július hó 16-án. Lavater János nevét következő versbe foglalta:

„Justus in Orbe micAt Nobis Noster lavatEruS
paLma pro Ut rutilAns germinaT atque viRet“.

Visszatérve Helvétíából, Nikléci Sámuellel és Zedényivel együtt bejárta Szászországot, brandenburgi örgrófságot, a Hanza városokat, Poroszországot, Sziléziát. 1677-ben Boroszlón keresztül hazájába tért s Poltáron vonult meg. De ezután Besztercebánya közelébe Zsolnára ment. A szentírásból választott mondata volt: Zsolt. 92, 13. Jelszava volt: „Az atyának nevét magasztalom.“

331. *Lévai István*, tiszatevői vagy gevoi református lelkész. (A helynév a delegatum judicium jegyzőkönyvének általam használt másolatában nem olvasható tisztán.)

332. *Lévai István*, szent-mihályi református lelkész.

333. *Lévai Márton*, füredi református lelkész.

334. *Lévai János*, alathai predikátor.

335. *Lévai János*, naszályi lelkész.

336. *Liefmann Mihály*, kassai ágostai hitvallásu lelkész.

Született 1619-ben, Habelschwerdtben, a glatzi grófságban Sziléziában. Tanult Thornban, Boroszlóban, Frankfurtban és Wittembergben. Kitűnően bevégzett 3 éves egyetemi pályája után ismét Boroszlóba ment és onnan 1650-ben Purschnitzba, a wolahrinai hercegségbe hivatott, hol 10 évig nagy dícsérettel forgolódott hivatalában, miért is a tanács 1660-ban Liegnitzbe hívta meg diakonusnak, és 1661-ben archidiakonus lett a Péter-Pál templomnál. Mivel pedig igen buzgó orthodox volt, a reformátusok közt sok ellensége támadt. De az üldözések elől megmenekült az által, hogy Kassára hivatott első lelkészül, hol 1665-ben egyszersmind az iskolák felügyelője lőn. Wagner Mártonnak 1666-ban történt halála után július 15-én Kis-Szebenben tartott zsinaton egyhangulag a felső magyarhoni hat királyi szabad város szuperintendensévé választott, mely hivatalra felszenteltetvén, azt négy évig viselte, mely idő alatt 38 lelkészt szentelt föl. Tartott egy zsinatot is 1668-ban február 6—10. napjain Kassán. Majd bezárátván s elvétetvén a kassai protestánsok temploma 1673-ban *), tisztáraival együtt a királyi kamara nevében fogságra vettetett, melyben egy évig s három hóig sinlett. Megszabadult ugyan sok alázatos kérelmezése folytán s ártatlanságának bebizonyítása után, de mégis megidézett a rendkívüli törvényszék elébe 1674. március 5-re Pozsonyba, hol a kiköltözésre kötelező térítvényt aláírván, családjával együtt elhagyta Magyarországot. Azután Boroszlóba ment s ezt követőleg nem sokára Wittembergbe, hol majdnem életét veszté. Ugyanis, midőn az 1674-dik év harmadik advent estéjén 7 és 8 óra között, Klesch Dániellel és házi urával Rovéder Péterrel együtt időtöltésből sakkozott volna, s hallotta, hogy barátja, Baumgarten Gottfried az utcán hirtelen kiáltott: segélyére sietett s felöltözetlen az utcára kiugrott, s ekkor a Baumgartent üldöző közkatonák nyakán szurást ejtettek. Wittembergben két évig tartózkodott, innen az 1676. izgalom elől Birnbaumba, Lengyelországba, onnan pedig 1683-ban Budissinbe Lausnitzba Rőmer Dániel helyére hivatott s ment első lelkészül; de nem sokára visszahivatott Magyarországra, ne-

*) A kassai templom elvétele történt a két címzetes püspök Szegedi Ferenc egri és Bársony György nagyváradai püspök által, a kamara-elnök gróf Volkra János segélyével. 1673-ban.

vezetesen 1683. május 27-én különiratban felkérte a hat királyi város szuperintendensévé, de a meghívást nem fogadta el. Budissinben 18 évig tartott hivataloskodása után elhunyt életének 83-dik, lelkészi hivatalának 52-dik évében 1702. február 16-án.

Munkái a következők:

1. „*Dissertatio* sub praesidio Jacobi Martini adversus Becannum Wittembergae. 1648.“ 4°.

2. „*Paria revocatoriæ* Michaelis Liefmann Superintendens superioris Hungariae ex Birnbaum in majori Polonia, ubi erat pastor primarius cum responso ipsius ex Polonia dato 1683. die 26. maii.“

337. *Lievini Miklós*, lelkész Hontmegyéből.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláírta a hivatalról lemondásra kötelező térítvényt 1674. május 10-én.

338. *Lipinius János*, szalatnai ágostai hitv. lelkész.

Született Besztercebányán. Ez először breznóbányai diakonus volt, innen ment Szalatnára, honnan 1674. március 5-re megidézett Pozsonyba, hol meg is jelenvén, aláírta a kiköltözőkre készített térítvényt s ennek értelmében az országból kivándorolt. Előbb Brégába, azután pedig Strehlába ment, végre Malarisch nevű faluban, Galliciában lelkészi hivatalt kapott. Meghalt ugyanott 1686. május 1-ső napján.

339. *Lisznyai Sámuel*, füleki iskolarektor, felső Magyarhonban.

Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, onnan minden aláírás nélkül megszabadult. Később azonban ruhát változtatván, ismét visszament, hogy meglássa: minő kimenetele leendő társai sorsának.

340. *Literáti Máté*, gyarmati lelkész.

341. *Literáti Tamás*, jókai lelkész.

342. *Loehner Kristóf*, bazini ágostai hitvallásu lelkész.

Született 1629-ben február 5-én, Besztercebányán. Atyja szinte Kristóf, a belső tanács tagja s egyszersmind várkapitány volt. Anyja Plotsch Annának nevezetett. Az elemi tudományokat részint magántanítóktól, részint nyilvános iskolákban szerezte meg. Atyjának 1647-ben bekövetkezett kora halála csaknem visszatartotta a továbbtanulástól. De az isteni gondviselés oly pártfogót támasztott neki, ki a szükséges segélylyel ellátta őt annyira, hogy 1651-ben Wittembergbe mehetett. Ott hallgatta a világi tudományokban Sper-

linget, Nothnagelt, Ziegrat, Pomariust, Strauchent, Bielefeldet, Tenzelt és a theologiai tudományokban Scharfent, Kalowot, Runadent, Meissmert és Quenstaedtét. Miután öt évet eltöltött az egyetemen, történt, hogy Herkau mezővárosban a lelkészi hivatal üresedésbe jött és a soproni tanács, mint a kinek felügyelete alatt a helység állott, irt a theologiai karnak, hogy jótéteményesei közül egyet szőlitsen fel e hivatalra s egyszersmind szenteltesse is föl. A facultas Loehnert választotta és a meghívást neki átadta. A felszentelés után haza jött Magyarhonba, s lelkészi hivatalát elfoglálá, melyben megerősítettett és a gyülekezet vezetésével megbízott. Midőn itt öt évet töltött, meghivatott Kőszegre, onnan pedig 1666-ban Bazinba ment diakonusnak, hol nem sokára első lelkész lőn. Itt érte a pozsonyi vértörvényszék elé megidéztetés 1674. március 5-re, a hol megjelenvén, aláírta azon térítvényt, mely a kiköltözők számára készítettett s ennek értelmében számüzetett s családjával együtt elhagyta az országot. Utját Nürnbergnek vette, mely városnak jótékony-sága és vallásos buzgalma eleitől fogva ismeretes volt. Ide évenként 100 forintot küldött neki Bazin városa; de mivel a Magyarországra visszamehetésre semmi kilátás nem mutatkozott: folya-modott a nürnbergi tanácshoz az üresedésbe jött weldeni lelkészi hivatalért, melyet meg is nyert ápril 6-án 1676-ban. Ugyanazon év augusztus 1-én aláírta a törvénykönyvet. Hét évi működése után innen Graefenbergbe hivatott lelkészül, t. i. 1683. július 5-én, s ez állomást október 7-én el is foglalta. 1687. május 2-án azon szerencsétlenség érte, hogy a lépcsőzetről leesett s hivatala folyta-tására képtelenné lőn. Később elvesztette emlékező tehetségét, egyszersmind igen erős szélhűdés érte. Elhunyt 1694. május 10-én, 65 éves korában, s eltemettetett május 15-én.

Munkája következő:

„*Indulgentiarum pontificiarum vanitas, h. e. Dissertatio theol. qua doctrinae de indulgentiis pontificiis falsitas et futilitas ostenditur. Praeside Joan. Scharsio. Wittembergae. 1653.*“ 4°. 24 levél.

343. *Lovcsány György*, hnustyai ágostai hitvallásu lelkész, Gömörmegyében.

Ez 1673. előtt alnóviai vagy jólsvai lelkész volt, de a templom királyi parancsra elvétetvén, elüzetett onnan. Megjelent a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt 1674. március 5-re s eleinte igen állhatatos volt, miért több társaival együtt elvitetett Komáromba, hol fogságra vettetett; itt azonban a szenvedések annyira

megtörték, hogy hitét elhagyta, és áttért a római katolika egyház kebelébe, melyért egy olvasót és 50 forint jutalmat kapott. Később az üldözések megszűntével ismét visszatért az evangyeliomi hitre s lelkési hivatalát folytatta Tamásfalván, s jelen volt az 1704. május 28-án Cseriben tartott egyházi közgyűlésen.

344. *Lőrincz János*, lelkész Hontmegyéből.

Ez a megidézésre megjelenvén Pozsonyban, aláírta ott a bentmaradók számára készült térítvényt, melyben hivatala letevésére kötelezte magát 1674. május 10-én.

345. *M. Lucius Lajos*, körmöcbányai ágostai hitvallásu lelkész.

346. *Lukács Sámuel*, mányi lelkész, Fehérmegyéből.

347. *Lupi György*, felső-rakoncai ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ez 1669-ben lett felső-rakoncai lelkészszé s 1674. március 5-re megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé, hol meg is jelent, s mivel egyik térítvénynek sem irt alá, fej- és jószágvesztésre ítéltetett s elvitetett Komáromba fogságra, de a szenvedésektől csakhamar visszariadt s késznek nyilatkozott hivatalát letenni, vagy az országot elhagyni. Minthogy azonban már ekkor Kollonics és Szelepcsényi azt kívánták, hogy a római katolika egyházba térjen át, mert másképen már nem szabadul meg: sok lelki tusakodás után elhatározta, hogy elébbeni hitvallását elhagyja, s e tettéért kapott jutalmul egy olvasót és néhány forintot s néhány heti fogság után megszabadult. Később megbánta eltántorodását, a mint ez megtetszik Buriusnál (*Micae historicae*, 85-ik lap) olvasható saját nyilatkozatából.

348. — — — — ladányi

349. — — — — lánghi

350. — — — — lastóci

351. — — — — lasztomiri

352. — — — — lepsényi

353. — — — — lis-mányai

354. — — — — lökéri

355. — — — — löki

356. — — — — löti

357. — — — — luchkei

} predikátorok, kiknek
nevei, hallgatóik ál-
tal a törvényszék
előtt eltitkoltattak.

358. *Magyar Dániel*, tarnasi lelkész.
 359. *Magyari Mihály*, kis-somlóí lelkész.
 360. *Magyari János*, sornóvi lelkész.
 361. *Mahner Márton*, szent-andrási lelkész.
 362. *Málossi Mihály*, gödössi lelkész.
 363. *Marossi András*, jenői lelkész.
 364. *Marossi György*, szüdi lelkész.
 365. a) *Marossi István*, bánhidai református lelkész.
 366. b) *Marossi István*, kis-béri református lelkész,

Komárom vármegyében.

Ez a vértörvényszék előtt megjelenvén Pozsonyban, onnan minden aláírás nélkül megmenekült.

367. c) *Marossi István*, szemerei lelkész.
 368. d) *Marossi István*, ungi lelkész.
 369. *Marossi Mihály*, bicskei református lelkész.
 370. *Marossi Miklós*, almási lelkész.
 371. a) *Marossi János*, péceli református lelkész.
 372. b) *Marossi János*, r.-csabai református lelkész.
 373. c) *Marossi János*, tóthi református lelkész.
 374. *Martini György*, cserencsi ágostai hitvallásu lelkész.

Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, aláírt azon téritvénynek, mely a hazában maradók számára készítettett s melynek értelmében hivataláról lemondott. 1674. május 10-én.

375. *Martius György*, zistolci lelkész.

376. *Masnitius Tóbiás*, illavai ágostai hitvallásu lelkész, Trencsinmegyében.

Ez az evangéliom egyik legszilárdabb vallója, született Kosztolnán, 1640-ben, atyja Dániel volt, ki 1634—1656-ig kosztolnai lelkész volt. Egyházi hivataloskodását Illaván kezdette Masnitius, hol elsőben (1669—1671-ig) iskolarektori, azután pedig diakonusi tisztet viselt. Megidézttetvén 1674. március 5-re Pozsonyba, állítólagos felségsértés tárgyában, ott megjelent s ártatlanságát igazolá, de a mely nyilatkozata figyelembe se vétetett, hanem két téritvény adatott elébe, hogy azok közül valamelyiket írja alá. Ő az aláírást megtagadván, ezért több határozott jellemű tisztáltásával együtt,

ápril 4-én halálra és minden javainak elvesztésére ítéltetett s börtönbe vettetett Pozsonyban, majd 36-tod magával, tizenkettenként kocsira rakatván, egy hóhérnak és 24 dragonyosnak kíséretében elvitetett Leopoldvárra, hol kemény és sulyos fogságot szenvedett, 9 hónapon át sinlődven börtönben, innen azután elhurcoltatott Nápolyba, hogy ott a spanyol gályákra eladattassék. De sikerült neki Nápoly közelében, Simonides János breznóbányai ágostai hitvallásu iskolarektorral együtt megszöknie, négy nap mulva azonban, t. i. május 11-én Kapra-Kottában elfogtatván, hat hétig tömlőcében tartatott, honnan *Weltz György*, *Weltz Fülöp* és más jóindulatu nápolyi kereskedők közbenjárására visszanyerte szabadságát és Olaszországon keresztül Németországba ment. Hazafelé jöttében huzamosabb időt töltött Wittembergben, nevezetesen 1675—1681-ig tartózkodott itt, hol kiadta ily című művét: „*Schola Crucis et Lucis*“; 1676-ban pedig, szenvedése s megszabadulása történetét adta ki ily cím alatt: „*Unerhörter Gefängniß-Process*“, továbbá: „*Apologiae vera et clara apostolicae explicatio*“ című művét ugyanott 1679-ben kiadván, azt Révai Szidónia Katalinnak, Osztrosith Mátyás nejének ajánlotta. Ugyancsak Wittembergben adta ki Simonides Jánossal együtt „*Gotteskraft und Gnade*“ című munkáját 1681-ben, van egy szláv nyelven írt rövid műve is, mely megjelent Drezdában 1682-ben s melyet Thököly Imre és Petróczi Istvánnak „*illustribus duumviris*“ ajánlott.

Wittembergből Osztrosith Mátyás által hazahivatván, 1683-tól fogva 1684-ig ismét Illaván lelkészkedett; de a földes ur, a Thököly fölkelése alkalmával hűtlenségi vétséggel vádoltatván, birtokát elvesztette, minek következtében ott és így Illaván is a vallásszabadság megsemmisített. Menekülnie kellett tehát innen Masnitiusnak s második száműzetése napjait Blatnica várában számlálta (Burius: *Micae historicae* 176-dik lap): innen a következő 1685. évben szentandrási lelkész lőn, hol azonban csak egy évet töltvén, ment Hájra, a Nigrini Miklós helyére, hol 1686—1706-ig viselte lelkési hivatalát (*Monumenta evangelicorum Aug. Conf. in Hungaria historica*. III. kötet 264. lap) Valószínű, hogy itt végezte életét is 65 éves korában.

Művei következők:

1. „*Crucis et lucis schola triplicem christianae vitae lectionem tribulationis, liberationis et gratiarum actionis continens et proponens, in qua Masnitius et Simonides etc. in libertatem vindicati Deo gloriae Didactron offerunt*. 1675.“ 8° 16 levél.

2. „*Unerhörter Gefängniss-Process*, oder wahrhafter Bericht: was gestalten zwei unschuldige Kreutz-Diener Christi und standhaftiger evangelischer Glaubens-Bekenner aus Ungarn etc. Gedruckt im Jahre 1676.“ 4°.

3. „*Apologiae vera et clara apostolicae explicatio et applicatio sive solida demonstratio: haeresin, seditionem et templi domini profanationem indigne et inique augustanae confessioni addictis imputari: cumprimis asserentibus, haeresin lutheranam, velut matrem seditionis sufficientem fuisse, caussam incarcerationis ministrorum Ecclesiae Dei evangelicae et abductionis ex Hungaria ad triremes ex clarissimis scripturis sacris opposita, disputatione publica. Wittembergae, Anno 1679. proposita.*“ 4° 20 levél.

4. „*Gottes Kraft und Gnade*, die sich an Tobia Masnitio und Joanne Simonide reichlich und beständig erwiesen. Wittemberg. 1681.“ 8° 190 lap.

5. „*Wiwolena Boží winnica*, hoc est: Vineae Dei electae. Dreždae. 1682.“ 12°.

377. *Mathiades Miklós*, kotessói ágostai hitvallásu lelkész.

Kotessói lelkésszé lett 1659-ben.

378. *Matthaei Márton*, matyasovici ágostai hitvallásu lelkész. 1672 – 1674-ig.

379. *Mazári Dániel*, tamásii ágostai hitvallásu lelkész, egyike Krisztus hű szolgálóinak, kik az ő nevéért veréseket, fogságot és különféle megaláztatást és gyaláztatot szenvedtek s kiknek csontjait idegen föld hantjai fedezik.

Ez legelőször esetneki kántor, azután revuei rektor volt, azután schumiáci lelkész lett, végre pedig Tamásiban Nógrádmegyében viselt lelkésszé hivatalt. Megidézttetvén Pozsonyba, 1674. március 5-re, megjelent ott s április 4-én fej- és jószágvesztésre ítélttetvén, elhurcoltatott fogságra a leopoldvári börtönbe, hol kilenc hónapig sanyargattatott. Egy ízben Kellió Miklós jezsuita, a leopoldvári rabpredikátorok felügyelője addig verette drabantjaival Mazári Dánielt s Kóródi Jánost, azért, hogy az ostyát tisztelettel nem illették, míg a földön el nem terültek, és a dárdanyelekek össze nem törttek. Leopoldvárból több társaival együtt elvitetett 1675. március 18-án s midőn utközben átszállították a foglyokat, egyik káplár

Mazárinak és Otrókocsinak fejét betörte, össze akarván a hajóban minél jobban zsúfolni őket. Elérvén Nápolyba május 7-én, másnap eladatott a gályákra 50 darab aranyon, innen azonban hetedmagával elvitetett Sziciliába a franciák ellen. Itt vette fiának Krisztofnak hozzá intézett szép levelét, melyet Láni György „*Captivitas papistica etc.*” című művének végén közöl, A sok verés, a tömlöcöztetés. az ut fáradalmi, a gályák sulyos evezőinek emelése, éhség, szomjúság, a kellemetlen idők, a nagy sanyaruság felemészték testi erejét, s a szeretett hazától távol idegen földön végezte szenvedésteljes életét, e szavakkal hunyt el: „ama nemes harcot én megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam!”

Syracusából, hol elhunyt, kevéssel halála előtt a következő levelet írta Nápolyba: „Üdvözlégy atyátársam kedves Nikléci! Az elmúlt napokban irtam hozzád egy cédulát, melyre semmi választ nem kaptam. Ha már nekünk innen el kell távoznunk és vissza kell költöznünk: kérünk mindnyájatokat, hogy ha valami módon használhattok, munkálkodjatok érettünk a gályák tisztviselőinél. Ha mindazonáltal semmit nem fognátok nyerni: mi a mi Urunk Jézus Krisztusért nemcsak testünket a veszélynek kitenni, hanem magát az életet is készek vagyunk letenni. Ti azonban, kik még a kikötőkben maradandotok, imádkozzatok és könyörgéseitekben ajánljatok minket az Ur Istennek! Mi hasonlóul cselekeszünk. Legyen meg az Ur akaratja! A mint az Urnak tetszik, úgy legyen! Isten veletek!” Eltemettetett 1675. augusztus hó végén Syracusában.

Fia Kristóf következő művet adott ki atyja vértanui életéről: „*Vade Daniel sive: pretiosa mors Martyris hungarici Danielis Mazarii Mystagogi Tamásfalv. in comitatu Neograd. Syracusis in Triremibus anno 1675. extincti, Epicediis celebrata et a filio publicata. Wittembergae. 1676.*” 4° 12 levél.

380. *Megyeri János*, palotai predikator.

381. *Megyeski György*, hrabóci lelkész.

382. *Melekrius János*, quintofori lelkész.

383. *Mensatoris István*, korossi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1667-től fogva szent-miklósi diakonus volt egészen 1672-ig, a mely évben már az alsó-kubini egyház lelkészeül tűnik fel, honnan azonban *Sporck*, ki teljes vallásszabadságot esküdött a magyaroknak, csak a katonákat fogadják be, — *Hieronymiades Izsák* diakonussal együtt nem sokára kivettette, s helyébe Pongrác Mártont

helyezte be plébánusnak. Midőn 1674. március 5-re megidéztetett Pozsonyba s ott meg is jelent: kezdetben az állhatatosak sorában állott, miért is ápril 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetvén, elvitetett Sárvárra, hol fogságra vettetett, innen kilenc hónapi sanyargatás után elhurcoltatott Bukkariba, egy horvátországi tengerparti várba, hol szinte sulyos fogságban sinlett, de itt, mielőtt szabadulása bekövetkezett volna, mely 1676. május elején volt, a sok szenvedések annyira elesigázták és megtörték, hogy az evangéliumi hitet elhagyván, áttért a római katolika egyház kebelébe.

384. *Mezőlaki Sámson*, perbetei lelkész.

385. *Michaelides István*, kis-kozmáli ágostai hitvallású lelkész Barsmegyében, hol 1649—1674-ig viselte a predikátori tisztelet.

386. *Mikóczy Mihály*, csajághi lelkész.

387. *Mikulics Balázs*, lelkész.

388. *Milochowicz János*, breznó-bányai ágostai hitvallású lelkész és a zólnai egyházvidék esperestje.

Született Zolnán. Tanult ifjúságában Brégában, azután Wittenbergben, honnan Tót-Prónára ment iskolarektornak, majd lelkészszé lőn egy nyitramegyei egyházban, később Radványban, végre pedig Breznó-Bányán lelkészkedett. Innen idéztetett meg a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, hol az országból kiköltözők számára készült térítvényt aláírta s ennek folytán a hazából kivándorlott s száműzetésében Brégába vonult, azután Boroszlóba költözött. Innen 1683. január 11-én a breznóbányaiak hazahívták Simonides Jánossal együtt, de nem viselhette sokáig hivatalát, mert 1684-ben január 25-én jobb létre szenderült.

Irt egy ily című munkát:

„*Ozdoba wrchnosti swetske*, hoc est: Ornamentum magistratus. Drezae. 1678“.

389. *Minder* vagy *Mendel Tamás*, téthi ágostai hitvallású lelkész, Györmegyében.

Jelen volt Pozsonyban az idézésen, de további sorsáról nem tudhatunk semmit.

390. *Miskólczi István*, pákozdi református lelkész.

391. *Miskólczi Mihály*, jánosházai református lelkész.

392. *Miskólczi Bodnár Mihály*, füleki református lelkész, tehetségére s képzettségére nézve valóban kitünő,

kegyességét tekintve, buzgó, ritka ékesszólásu, tiszteletreméltó vénségű férfiu, Krisztusnak rettenthetetlen bajnoka, dicsőséges vértanu.

Előkelő nemes családból származott, atyja Bodnár János volt. Született 1619-ben. 25 évig volt a füleki reformált egyház lelkipásztora. Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol a törvénszék előtt meg is jelent. Kocsi Csergő Bálint következőleg jellemzi őt: „Kitünő miveltségű, buzgó kegyességű, ritka szilárd-ságu, csodálatra méltó ékesszólásu, derék testalkatásu s tiszteletreméltó vénségű férfiu“. „E tulajdonainál fogva -- mond tovább Kocsi -- mindjárt március 6-án sok fenyegetésekkel s ígéretekkel sürgette az érsek. A füleki ekklézsia esedező levelét pedig sem az érsek, sem a vértörvénszék figyelembe se vette, sőt borzasztó káromlásokat szórt a reformátorok és reformátusok vallása ellen“. Két ízben szólíttatott ki különösen gróf *Forgács Ádám* és báró *Zichy István* által, hogy szakadjon el társaitól, de ő ettől még gondolatban is távol volt. Midőn március 7-én *Forgács Ádám* kincstárnok azt javallotta volna a megidézett predikátoroknak, hogy valamelyik térítvényt írják alá, s meglehetősen hosszas beszédet tartott e célból: a jelen volt lelkészek közmegegyezéséből Miskólczi Mihály felelt rá ily értelemmel: először is megköszöni, hogy őket nagyon szánja és belátván a következő veszélyt, mely ő reájok vár, figyelmezteti őket rá. De a mi őt illeti, semmiképen nem mehet arra, hogy a mely bünt el nem követett, azt mint általa véghezvittet, vallja be és ismerje el, s a mely büntetést teljességgel nem érdemel, azt saját maga szabja magára, nevezetesen hivatala letételét vagy az önkéntes száműzetésbe menettelt. Hogyha pedig, dacára ártatlanságának, megbüntettetik, ő arról nem tehet, bizik ugyan ártatlanságához, de elvégre is, a hatalommal szembe nem szállhat, s a mi rajta esik, kénytelen elszenvedni, -- mely nyilatkozatát társai is mindnyájan helyeselték s ők is hasonló értelemmel válaszoltak. Mivel a térítvények közül egyiknek sem írt alá: ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett, és az ítélet kimondása után, a többieknek rettentésére negyedmagával, Kollonics parancsából vasra veretett, és a pozsonyi vártömlőben fogságra vettetett, hol ápril 4-től fogva május 29-ig kegyetlenül sanyargattatott, míg több társai még szabadon jártak-keltek a városban. 1674. május 29-én elvitetett ötödmagával Berencsre, hol ismét kemény fogságot szenvedett. Majd a következő év március 18-án Berencsről elvitetett s hajtatott Olaszország felé, hogy el-

adattassék a nápolyi gályákra. Gályarabságra hurcoltatása közben, a bilincsek horzsolása, az ut és idő kellemetlenségei miatt lába elromlott, sőt rothadásnak indult. Peskaránál kikötvén a hajó, mely Triesztől fogva szállította a rabpredikátorokat, Miskolczt pokrócba takarva vitték be társai. A Peskarából Theatéba vivő uton így imádkozott: „O misericordissime Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, cui in sacro ministerio, licet non in illa perfectione, quae requirebatur, tamen secundum vires meae humanae infirmitatis, omni studio et bona conscientia per 25 annos servivi, miserere mei et loco horum convitiorum opprobriorum et miseriarum cito propitius concede mihi in Regno tuo requiem, honorem et exultationem!” Egyike ő azon hat szenvedőnek, kik Theatéban hátrahagyattak, mivel a kiállott sok vereség, éhség, szomjuság, hőség, hideg és fáradság miatt a tovább gyaloglásra képtelenek valának. Midőn kegyetlen kísérei Theatéban a tömlőcbe hajtották, lábain a hus rothadt levén, s így azokkal iszonyu fájdalmat szenvedvén, nem tudott járni, hanem négy kéz-láb mászott be nagy ügyvel bajjal, s borzasztó kinokat szenvedve börtönében. A rákseb elborítván lábát, el kellett vágni. Lábainak fájdalma miatt sem éjjel, sem nappal nem alhatott, sőt fájdalomkiáltásai miatt társainak sem volt nyugodalmuk. Egyéb nyavalyák mellett reá jött a vérhas is. Érezvén megoszoltatásának óráját, kérte fogolytársait, hogy olvassanak valami kegyes elmélkedést. Nálók levén az „Aureum Thuribulum“ nevű könyvecske, örömet teljesíték kérését s abból az utolsó előtti beszédet vagy imát s a VI-ik és CXLI-ik zsoltárt s más e neműeket olvasván, a halálra vált jobb sorsra méltó kitűnő férfiú, éhség, szomjuság, mezitelenség, a börtön undokságai s a bogarak által emésztetvén, tiszta s nemes lelkét kimondhatatlan szenvedések után 1675. május 19-én hajnalban hűséges teremtőjének ajánlotta, ki azt magához is vette. Teste a tömlőcből kivitetvén, eltemettetett. „Nem éhezik többé, sem nem szomjuhozik többé, sem a nap hévsége vagy valami egyéb hévség nem árt nékie, mert a bárány, a ki vagy a széknek közepében, az legelteti őt és a vizeknek élő forrására viszi őt és eltöröl az Isten az ő szemeiről minden könnyhullatást. (Jel. 7, 16—17.)

393. *Missovics János*, badini ágostai hitvallásu lelkész, Nagy-Hontmegyéből.

Ez a pozsonyi vértörvényszék előtt megjelenvén, minthogy a téritvényeknek alá nem irt, halálra ítéltetvén, Komáromba vitetett fogságra, itt azonban néhány napi szenvedés után eltántorodván

hittől szakadt lőn. Jutalmul egy olvasót s néhány forintot kapott, s a római katolika vallás tanaiban való néhány heti oktatás után elbocsáttatott.

394. *Mituch János*, oronóvi vagy ozoróci ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyében.

Megjelenvén a megidézésen, aláírt azon térítvénynek, melynek tartalma szerint hivatala letételére köteleztetett, 1674. május 10.

395. *Mohácsi Ferenc*, héregi lelkész.

396. *Mohácsi István*, lelkész.

397. *Moller Dániel*, ordini ágostai hitvallásu lelkész, Nógrádmegyében.

Azelőtt nagy-szombati iskolarektor volt. Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, aláírt azon térítvénynek, melynek értelmében a hazából kiköltözött. Nejével és gyermekeivel folyvást Zitauban tartózkodott s magántanítással foglalkozott.

398. *Molitoris Miklós*, beszerce-bányai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1645-ben Teplán lett lelkész a Carbonarius Beniamin helyén. Megidézttetvén, megjelent Pozsonyban, hol aláírta azon térítvényt, mely szerint hivataláról lemondott. Nagy inségbe s nyomorba taszittatva halt el.

399. *Mollyár György*, sókúti lelkész.

400. *Mollus Dranckó*, ocini ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt, aláírta a bentmaradók számára készült térítvényt, melyszerint lelkészi hivatala letételére köteleztetett.

401. *Monkovicénus Dániel*, bodajki vagy bodicei ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1673-ban kivettetett a lelkészslakból, de 1685-ben ismét visszatért.

402. *Mosóczi Institoris Mátyás*, kosztolnafalvai ágostai hitvallásu lelkész és esperest, Trencsínből, a divéki vagy más adat szerint a bajmóci egyházmegyében.

Kosztolnafalvi lelkésszé lett 1667-ben, s esperestté választott 1669-ben. Megidézttetvén 1674. március 5-re Pozsonyba, ott

meg is jelent, de csakhamar eltántorodott s aláírt azon térítvénynek, melyben hivataláról lemondásra kötelezte magát.

403. *Mosóczi Sámuel*, egerszegi lelkész.

404. *Mosonyi Márton*, szent-istváni lelkész.

405. *Mráz Péter*, turuckai ágostai hitvallásu lelkész, Nógrádmegyéből.

Erről csak annyit tudunk, hogy jelen volt a megidézésen.

406. *Murányalljai Pál*, brádi lelkész.

407. *Muriocki Mátyás*, lelkész, Hontmegyéből.

Ez az idézésen megjelenvén, aláírta a bentmaradókra szóló térítvényt, melynek következtében hivatalát letette.

408. — — — —	madasi	} predikátorok, kiknek nevei, hallgatóik által a törvényszék előtt eltitkoltattak, és így nem is tudhatók.
409. — — — —	marosi	
410. — — — —	marosfalvi	
411. — — — —	mártonfalvi	
412. — — — —	mohaji	
413. — — — —	mohi	

414. *Nagy András*, szél-tárkányi lelkész.

415. *Nagyczenki István*, mérgesi ágostai hitvallásu lelkész, Györmegyéből.

Megjelent a törvényszék előtt: de további sorsa ismeretlen.

416. *Naláczai András*, farkasfalvi lelkész.

417. *Neckel Dániel*, körmöci ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1659-ben lett körmöci lelkésszé, honnan megidézttetett Pozsonyba. Aláírt azon térítvénynek, mely szerint az országból kivándorlásra köteleztetett.

418. *Negyedi György*, verebélyi lelkész.

419. *Németh István*, angyalai lelkész.

420. *Némethi György*, szerencsi református lelkész, Györmegyéből.

Ez megjelent a vértörvényszék előtt s halálra ítéltetvén, elvitetett Eberhárdra s ott fogságra vettetett. Innen azonban 1675. nyarán, midőn őrizői elaludtak, többi fogolytársaival együtt szerencsésen megszökött.

421. *Némethi István*, nyárádi református lelkész, Ungmegyében.

Megjelenvén Pozsonyban a megidéztetésre s a téritvényeknek alá nem írván, halálra ítéltetett s elvitetett Eberhárdra, hol fogságra vettetett. A börtönben, hol Szelepcsényi kényszerítette az aláírásra a fogoly papokat s azok ezt tenni nem akarták: egy doronggal reájok rohanván. verni kezdette őket s Némethi Istvánnak az egyik karját úgy eltörte, hogy az egész életében használhatatlanná lett. Végre 1675. nyarán, míg az örök aludtak, szerencsésen megmenekült a fogságból. Megszabadulása után Erdélybe vonult s holta napjáig nyakába kötve hordozta kezét.

422. *Neoskóvi Mihály*, felkai ágostai hitvallásu lelkész.

Született Szepes-Várallján. Valószínűen 1641-ben ment Felkára, a Szepes-Szombatra távozott Arelt Gergely helyére, de hogy honnan, nem bizonyos. (Burius: *Micae historicae*. 155 lap). Neoskóvi mellett két diakonus működött, u. m. Lóczi Pál, kit 1646. szeptember 9-én, és Möller János, kit 1650. második adventjén szentelt fel Wagner Márton szuperintendens és bártfai lelkész. Az ő ajánlatára hívta meg a bártfai tanács 1650. ápril 4-én Felkáról Róth Györgyöt kántorul, a kántorsága 36-ik évében, március 14-én elhalt *Bucholtz Burchard* helyére. Midőn a huszonnégy királyi lelkész közé felvétellett: ez alkalommal a szokásos esküformát neki is le kellett tenni. A 13 mezőváros lelkészei közt második consenior volt. *Engel Tóbiás* szepes-szombati lelkész felett, ki 1665. július 22-én meghalt, *Peschovius Dániel* esperest rendeletéből július 25-én halotti beszédet tartott ez igék felett: „légy hiv mind halálig“. Ugyanezen év november 19-én *Peschovius Dániel* esperesttel, Gürther András szónokkal és Erinthaerius Tóbiás béalábnyai lelkész s conseniorral együtt elment a lublói várba Twarciánszky János várkapitányhoz, s utitársaival együtt kérelmezőleg előadta, hogy ha ők a 13 mezőváros bármelyikébe jönnének és azután ott elhaluának: hátrahagyott özvegyeik a nagy ezüstkanál helyett inkább valami pénzbeli adománynyal segittessenek, anyagi helyzetökhöz képest. De minden kérésök biábanvaló volt, mert a várkapitány azt felelte: „elődeim bevett szokásaitól teljességgel nem távozhatom el: marad minden a régi“. Így kénytelenek voltak eredménytelenül visszatérni. A Poprádon, 1669. november 20-án *Weiss Tóbiás* lakában tartott gyűlésben egyhangulag esperestté nevezetett s megerősített. A donnestmárki templom elvétele s a lelkésznek *Melczel Jánosnak* a lelkészlakból kihányatása alkalmával, mely 1671. június 14-én a gróf *Csáky* drabantjai által követtetett el, mint esperest, az erőszakos tény ellen, *Weiss Tóbiás* consenior-

ral és *Klesch Dániel* egyházmegyei jegyzővel együtt ünnepélyesen tiltakozott. De csak kinevették óvástételét. Az 1674-diki egyetemes üldöztetés idejében több szepesi lelkésztársaival együtt ő is száműzetett és más országokban nyomorogva tartotta fent életét. Visszatért-e későbbben a hazába, vagy idegen földön halt el nyomorban: e felől semmit nem tudhatunk.

Munkái következők:

1. „*Carmen nuptiale*, domino Samueli Csernák, ecclesiae neosoliensis pastori Slavorum sponzo et Helenae Sinapiae sponsae oblatum. 1670.“

2. „*Salutatio*, qua princeps Stanislaus Heraclius Lubomirsky in arce Lublo 1671. excipiebatur.“

3. Egy részint latin, részint német nyelven irt naplótörődék.

423. *Nerráni János*, lipcsei ágostai hitvallásu lelkész.

424. *Nicocandó Ferenc Sámuel*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, aláírt azon téritvénynek 1674. május 10-én, melyben hivataláról lemondott.

425. *Nigrini Miklós*, ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1636—1652-ig halusici lelkész volt; 1652-től fogva pedig 1660-ig Cseitán folytatta lelkészi hivatalát, de itt a II-dik Nádasdy Ferenc parancsából 1660-ban elvételén a templom, hivatalából kivettetett. Midőn megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elébe s ott meg is jelent: aláírta azon téritvényt 1674. május 10-én, melynek értelmében hivatalát letette. Az üldözések megszűntével 1684-től 1686-ig háji lelkész volt. (Lásd: *Klein*: Nachrichten. III. kötet. 286. lap.)

426. *Nigrini Miklós*, puchóvi ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Ennek másik neve *Osskersky*, valószínűleg Nigrini János egykori zólnai rektornak fia. Született Zólnában, s kezdte tanulását ugyanott, Parschitius György, Ladiver Illyés és Milochovinus Miklós vezetése alatt. Tanult továbbá Rajecen, Rosenbergen és Körmöcbányán. Ezután elment Thornba, Danzigba és Königsbergbe, mely utóbbi helyen két évig időzött. Midőn hazájába visszatért, először besztercebányai conrector, egy év múlva pedig szülő városában Zólnában rektor lett, mely hivatalát három évig jó sikerrel és nagy tetszéssel viselte. 1653-ban Moteschitzre hivatott lelkészül, egy trencsénmegyei faluba; de itt alig töltvén egy évet, a puchó-

viak hívták meg 1654-ben, mely meghívást el is fogadta. Midőn 1671-ben a Leopold király parancsára ápril 13-án minden mág-násnak, nemesnek és lelkésznek meg kellett jelenni Trencsénben, a királyi rendelet meghallgatása végett: e miatt Zólnában, ápril 2-án előleges lelkészi értekezletet tartottak a predikátorok, melyben nemcsak az ment határozatba, hogy az egész dolog teljesen a szuperrintendensre bízatik, hanem egyszersmind ő Zászkaliczky András hricsovi lelkésszel, mint az egyházmegye képviselője teljhatalmu utasítással láttatott el. Megidézttetvén a rendkívüli törvényszék elébe: minden további gondolkozás nélkül aláírta azon térítvényt, mely a bentmaradókra szólt s melynélfogva ő hivataláról lemondott. Meghalt 1682-ben, hagyván maga után egy fiut *Sámuel*t.

Van egy dissertatiója:

„De baptismi necessitate. Leutschovia. 1651“. 4°.

427. *Nigrini Pál*, ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyéből.

Ez a törvényszék előtt megjelenvén, aláírta azon térítvényt, mely a hazából kiköltözők számára készült, s azután önkéntes számkivetésbe ment.

428. a) *Nigrini János*, kiugabsteini ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt, aláírta azon térítvényt 1674. május hó 10-én, melynek értelmében hivataláról lemondott.

429. b) *Nigrini János*, nagy-stricei ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyéből.

Ez 1649-től fogva 1652-ig puchói iskolarektor volt, ezért Puchói Nigrini János néven is jön elő. A többi Nigrinitől csak abban különbözik, hogy ő, midőn 1674-ben a pozsonyi vértörvényszék előtt állott, nem mondott le hivataláról, mint azok cselekedtek, hanem megtartván hivatalát, a kivándorlók számára készült térítvényt írta alá, melynek következtében a hazából kibujdosott.

430. c) *Nigrini János*, osztrahici ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megidézttetvén a pozsonyi vértörvényszék elé, ott meg is jelent s aláírta azon térítvényt, melynek tartalma szerint hivatalát letette.

431. a) *Nikléczi Boldizsár*, agárdi ágostai hitvallásu lelkész Nógrádmegyében.

432. b) *Nikléczi Boldizsár*, alsó-sztrehovai ágostai hitvallásu lelkész, Nógrádmegyében.

Született 1636-ban, lelkészi hivatalt viselt Alsó-Sztrehován, honnan megidéztetett 1674. február 28-án Pozsonyba, március 5-ik napjára. Megjelenvén a vértörvényszék előtt, mivel a térítvényeknek alá nem irt, ápril 4-én halálra és minden javainak elkobzására ítéltetett. Ez ítélet értelmében elvitetett a leopoldvári börtönbe, hol vasra veretvén, kemény fogságra vettetett s egy évig a legsúlyosabb munkákat kellett végeznie. Innen a következő 1675-ik év március 18-án kivétetvén a börtönből, katonák kíséretében hajtattott Nápolyba, hova május 7-én megérkezvén, másnap, 50 darab aranyon eladatván örökös rabszolgaságra, a gályarabok közé számláltaték, és hordozta a nagy nyomoruság terhét mindaddig, mig nem 1676. február 11 én a dicső emlékü holland tengernagy *Ruyter* közbelépése folytán megszabadult. Azután elment Helvetiába, hol huzamos ideig tartózkodott s 1676. július havában leirta szenvedése történetét a Lavater János felszólítására. 1679-ben tért vissza a hazába s Alsó-Sztrehovára vonult. Későbbben pedig, t. i. 1685-ben Beszterce-Bányára ment, a szláv ajku gyülekezet lelkészeül, s valószínű, hogy itt végezte életét is 1704-ben. Jelszava volt: „Conscientia bene actae vitae, multorumque benefactorum recordatio jucundissima est.“ Cicero in Cat.

433. *Nikléczi Illyés*, uj-bányai ágostai hitvallásu iskolarektor.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláírta azon térítvényt 1674. május 10-én, melynek értelmében hivataláról lemondott.

434. *Nikléczi Sámuel*, uj-bányai ágostai hitvallásu lelkész.

Ezt *Burius* (177-ik lapon) kürtösi lelkésznek mondja, hihető azért, mert 1673-ban kihányatván Uj-Bányán a lelkészlakból, darab ideig *Kürtösön* tartózkodott. Megidézttetvén 1674. március 5-re Pozsonyba, ott megjelent s a térítvény aláírását határozottan megtagadta. Ezért ápril 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetvén, elvitetett Leopoldvárba, Trencsénmegyébe s ott 9 hónapig tartó fogsággal sanyargattatott; nyáron át, rekkenő hőség idején föld alatti szűk tömlőbe rekesztetvén társaival együtt, a fulasztó melegség és ártalmas szag miatt egy izben elájult, de azért szabad levegőre menni tiltva volt. 1675. március 18-án elvitetett Leopoldvárból oly cél-

ból, hogy a nápolyi gályákra eladattassék. Történt utközben, midőn Theátében voltak, hogy a városparancsnok két jogtudóssal a rab-predikátorokhoz a börtönbe lement s velők szóba állván, kérdezte, hogy mit hisznek? Erre mindegyik felekezetheliek a kellő módon és alaposan megfeleltek; kérdezték nevezett látogatók azt is, hogy mit hisznek a purgatóriumról? Mire Nikléczi Sámuel felelt ily értelemmel: „mi nem hiszünk semmi purgatoriumot, mert mint a *gazdag és Lázár* története mutatja, a halál után csak két hely van a szentírás szerint, u. m. a pokol és a menyország.“ Theátéből elvitetett Nápolyba s ott eladatott gályarabul, s hordozta a gályák bilincseit 1676. február 11-ig, a mikor *Ruyter Adorján*, a derék holland tengernagy megszabadítván a méltatlan szenvedőket, ő is szabaddá lett és elment Helvétiába, Zürichbe, hol a *Lavater János* felszólítására életrajzát rövideden leírta, de a mely már annyira megavult, hogy olvashatatlan és így adatai fel nem használhatók. Bucsut vevén a vendégszerető derék helvétáktól, Leporinussal és Zedényivel Szászországot, Brandenburgot bejárta s 1677-ben haza jöven, Tamásfalvára ment, hol lelkészi hivatalt viselt. Innen Selmece hivatott a szlávajku gyülekezet lelkészeül, de alig hogy elment oda, az ellenfél üldözése miatt futnia kellett onnan. Azután ismét Tamásfalvára tért vissza, hol (Burius szerint) meg is halt. Más adatok szerint pedig 1694—1706-ig pribelyi lelkész, 1706—1709-ig tóthprónai lelkész volt, honnan azonban kivettetett. Késő vénségben halt meg. Valószínűleg ezzel levelezett a gályákon tartó rab-ságban *Mazári Dániel* tamásfalvi lelkész. Ennek: Monumenta evang. aug. conf. in Hungaria hist. II. kötet 251-dik lapján „*Adversaria*“ című műve említettik.

435. *Nikolaides Márton*, nemes-magasi ágostai hitvallásu lelkész, Vas megyében.

Ez a törvényték előtt megjelenvén Pozsonyban, azt vallotta, hogy a predikátorok, mind innen, mind tul a Dunán, nagyban függenek Vitnyédi Istvántól. Továbbá, hogy egyszer Kőszegen tartott ez a Vitnyédi a predikátorokkal gyűlést, melyen jelenvolt Fekete István kőszegi szuperintendens is, több, körülbelül ötven predikátorokkal. Azon bizonyítványt, melyben elismeri, hogy minden predikátor és tanító felségsejrtő: aláírta 1674. március 13-án. Egyszersmind a kiköltözők számára szóló térítvényt is aláírta 1674. május 10-én s ennek következtében a hazából kivándorlott.

436. *Nógrádi János*, bóthai lelkész.

437. *Nostitius János*, soluztai ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyében.

Ez 1670. február 6-án zólnai diakonus volt. Mint soluztai lelkész, megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elébe s midőn megjelent, aláírta azon téritvényt, melynek értelmében a hazából kivándorlott és ment Boroszlóba, hol az ifjúságot héber nyelvre tanította; majd 1682-ben Zólnára visszaköltözött, de a hol nem sokáig maradhatott, mert az ellenfél garázdasága miatt 1683-ban október havában távoznia kellett onnan, s azonnal meghívták az új-stubnyaiak lelkészül. Sok évet töltött a königsbergi, hafnini és wittembergi egyetemen, honnan visszatérve, bazini iskolaigazgató lett.

438. *Nozdroviczky Pál*, görrei ágostai hitvallásu lelkész, Vasvármegyében.

Megjelent Pozsonyban a vértörvényszék előtt, s aláírt azon téritvénynek, mely a hazából kiköltözők számára készült, 1674. május 10-én, s ennek folytán az országból kivándorolt.

439. *Novák Márton*, mecenzéfi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez elsőben kossi iskolarektor volt, később ugyanott lelkészszélon, honnan azonban *Pálffy* grófné által elűzetett s bujdosásában a mecenzéfiak hívták meg lelkészököül. Az egyetemes idézésekörönkéntes számkivetésbe ment, s nejével, fiaival s leányaival Brégában, Boroszlóban, Lignitzben és végre Budissinben élt, mignem 1682-ben hallgatói által visszahívatott. Számkivetésében ily című munkát írt és bocsátott sajtó alá: „Ungarische gewisse und wahrhaftige Avisen“. Továbbá: a maga és más tisztársai élettörténetét is megírta.

440. — — —	nagy-endrédi	} predikátorok, kiknek nevei hallgatóik által a törvényszék előtt eltitkoltattak.
441. — — —	nagy-kozmáli	
442. — — —	nagy-mihályi	
443. — — —	nagy-tőreji	
444. — — —	névedi	

445. *Obernal Márton*, assa-kürthi lelkész.

446. *Óbudai András*, hartyáni vagy abai lelkész.

447. *Ochriniál Márton*, abui ágostai hitvallásu lelkész, Nyitramegyében.

Ez a rendkívüli törvényszék előtt megjelenvén, aláírt azon térítvénynek, mely szerint az országból kiköltözésre kötelezte magát; minek következtében nejével, két fiával s leányával Brégába ment számkivetésbe, a hol meg is halt, neje is ugyanott temetett el 1681. május hó 2-án.

448. *Oder János*, ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén Pozsonyban a törvényszék előtt, aláírta azon térítvényt, melyben lelkészi hivatalával véglegesen való felhagyásra kötelezte magát.

449. *Odicius Dezső*, viderinci ágostai hitvallásu lelkész, Burius szerint (163. lap) *Orlichius*.

Ez a törvényszék előtt megjelenvén, aláírta a kivándorlók számára készült térítvényt s ennek folytán az ország határait elhagyta, Boroszlóba ment számkivetésbe nejével s gyermekeivel együtt, hol mások segedelméből élt. Végre 1682. május 25-én több száműzött tisztársaival együtt visszatért a hazába, hol előbb Teplán, azután Tóthfalván lett lelkész. Midőn egykor Lőcsén látogatóban volt, ntonállókra bukkant, kik őt s a vele levőket kifosztották és megverték.

450. *Ondrekovicz Bálint*, hradegi ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyében.

Aláírt azon térítvénynek 1674. május hó 10-én, melynek értelmében hivataláról lemondott.

451. *Oroszi Pál*, thedii lelkész.

452. *Oroszki János*, laboszlári lelkész.

453. *Otrokocsi Főrizs Ferenc*, rimaszécsi református lelkész, Gömörmegyében, a borsodi esperességekben, melynek székhelye Szent-Péter.

Született 1648. október havában Otrokocson, vagy Bod Péter és Klein szerint Rimaszécsen. Tanult előbb a hazában, majd a külföldi egyetemekben, különösen Utrechtben. A hazába visszatérve, legelőször szathmári professor lőn 1669—1671. (Lampe: 619. lap.); azután Rima-szécsen lelkészkedett. Az idézvény, mely szerint március 5-re Pozsonyban meg kellett jelennie, kézbesítettett neki 1674. február 27-én. Elmenvén a kitűzött időre Pozsonyba, ápril 4-én több hithű tisztársaival együtt, kik a térítvényeknek alá nem irtak, fej- és jószágvesztésre ítéltetett; majd elhurcoltatott

Leopoldvárra, hol 9 hónapig a halálnál rettenetesebb fogságban sinlett, mig nem 1675. március 18-án elvitetett Leopoldvárból, sőt a haza határiból is s szállíttatott Nápolyba, hol május 8-án a gályákra eladatott. Innen 1675. június 6-án levelet irt *Lesden* utrechti tanárhoz, a melyben mind maga, mind társai fogságát leírja. Ennek másolata olvastatott fel 1675. november 5-én a genfi papi testületi gyűlésén. Továbbá 1676 januárban szinte irott *Turretinhez* Genfbe levelet. (Sárosp. füz. 1862. 923. lap.). Midőn 1676. február 10-én megszabadult gályarabságából: elment Helvetiába, Zürichbe s egy darab ideig itt tartózkodott, szállásolván a *Balber Rudolf József* házában. Itt tett papirra életére vonatkozó némi jegyzeteket a *Lavater János* felszólítására 1676. július 15-én. Haza jövéen száműzetéséből, elébb Gyöngyösön lett pappá 1681—1683-ig, azután Kassán. Itt azonban elmezavarba esvén, Kassáról eltételezt máshova, melynek utána elment ismét külföldre, nevezetesen: Angliába és Belgiumba, hol némely iratait sajtó útján közzétette. Haza térvén, azon rögeszméje volt, hogy az Isten őt választotta eszközül a protestánsok és katolikusok összeegyeztetésére, mely szándéka, midőn ellenkezőkre talált volna hitfelei között, nyilván áttért a római katolika vallásra és Nagy-Szombatban egy ünnepélyes prédikációt tartott 1694. aug. 29-én, a CXIX. zsolt. 176. verse fölött, magát a századik elveszett, de megtalált juhnek magyarázván. Ezután Nagy-Szombatban a hazai jogot tanította, majd rendezte az esztergomi káptalan iratait.

Otrokocsiról *Jordánszky**) következőleg beszél: „kiszabadulván a gályarabságból, elment Rómába, hol több mint egy évig időzött, s a római katolikus szertartás fönsege által elbűvöltetve, hitét megtagadta s haza térve, szóval, irással s példájával működött a római katholicismus érdekében.“ Ezen előadásnál elhallgatja, hogy Otkocsi vatikáni könyvtárnok akart lenni, de azt, noba római katolikussá lett, meg nem adták neki. Azután Nagy-Szombatban lakott. Több művei közül ezt említi fel: „*Roma civitas Dei sancta*“, melyből örömmel idézi *Jordánszky*, hogy Otkocsi maga be ismeri, hogy tisztársai, tudniilik a protestáns lelkészek legtöbbsnyire valósággal lázadók voltak. Azt is írja Jordánszky, hogy hire járt, mig Otkocsi Rómában időzött, miszerint a lelkészek azon hirt terjesztették irataikban ő felőle, mintha ő istenkáromlások és két-

*) „De haeresi abjuranda quid statuat ecclesia romano catholica? Strigonii. 1822.“ 8°.

ségbeesés közt gyalázatos és borzasztó módon mult volna ki a világból; a mi ugyan nem volt igaz; és a mit élve meg is cáfolt, azt az előtt 4 évvel (t. i. 1819-ben Jordánszky műve 1822-ben kél,) ujra felélesztették a sárospataki helvét hitvallásu tanárok. Mert midőn báró *Szepessy Ignác* erdélyi kormányzó, az uniora felszólítá a protestáns lelkészeket, azok azt felelték, a mit hajdan a ravasz róka mondott az erős oroszlánnak: „nem akarom, mert a nyomdokok visszariasztanak!“ Mert mindnyájan azok, kik csak áttérnek a római katholika hitre, e tettöket megbánták. Példa előttünk — mondák — a kitűnő *Otrokocsi Főríz Ferenc*, ki midőn Nagy-Szombatban halálát érzé közeledni, előmutatta a pusztá-fődemesi protestáns lelkésznek a helvétiai vallástételt, melyet saját kezével irt le, s melyet feje alá rejtve tartott jelképül, arra nézve, hogy azon hitvallásban akar meghalni. A mi kitudatván, a jezsuiták megfosztották a római katholika szertartásoktól és az *Otrokocsi* holt testét a városon kívül kellett eltemetni az erotnekek közé. De ezt megsemmisíti a nagy-szombati vizsgálat, ugymond Jordánszky. Mert legjelesebb férfiak bizonyágtétele szerint a szent *Miklós* templomának fala mögé temettetett és még a mi érésünkre is állott a sírkő, mely nyugvó helyét jelölte. A lelkész hivatali könyvben pedig haláláról, és eltemettetéséről a következők állanak: „Az 1718-ik évi október 1-ső napján fizette le a természet adóját kitűnő férfit *Otrokocsi Főríz Ferenc* ur, a szent theologia, bölcsészet és mind két jog tudora, életének körülbelöl 66-ik évében. Eltemettetett a Szent-Miklós templomának cinteremében.“*) Így tehát midőn a Jézus Krisztusért és annak tiszta evangéliomáért minden nyomoruságot kiállott vala, és a Krisztus élő vértanújának szép nevezetét kiérdemelte vala: hitvallását hűtlenül megtagadta és elhagyta. Meghalt Nagy-Szombatban 70 éves korában.

Munkái a következők:

1. *Kereszt alatt nyögő magyar Izraelnek* hálaadó és könyörgő imádságai. Kolozsvár 1682. 12°.
2. *Idvességes beszélgetések*. Kolozsvár 1683. 8°.
3. *Apocalyptica* tuba quinta: ortum, progressum et interitum locustarum pudent. Amstelaedami 1690. 8°. Ezt gyöngyösi lelkész korában írta 1683-ban.

*) Valósággal pedig 70 éves korában halt meg, mert Lavaternek írott emlékjegyzetében saját maga azt írja, hogy 1648. október havában született.

4. *Sententia media* ac pacificatoria de remissione peccatorum veteris et novi testamenti fidelium. Amstel. 1690. 8°. Ezt 1689. kassai lelkész korában írta.

5. *Irenicum* seu pacis consilium pro ineunda unione et concordia inter fratres protestantes, Aug. et. helv. Confessioni addictos. Franekerae. 1692. 8°.

6. *Questio decantata*: Ubi fuerit ecclesia reformata ante Lutherum, Zwinglium et Calvinum? Amstelodami. 1691, 8° a magyar királynak, Józsefnek ajánlva.

7. *Origines Hungaricae* seu liber, quovera Nationis Hungarica origo, et antiquitas veterum monumentis et Linguis praecipuis panduntur, indicato hunc in finem fonte, tum vulgarium aliquot vocum hungaricarum, tum aliorum multorum, nominum, in quibus sunt: scythia, hunnus, hungarus, magyar, jász, Attila, Hercules, Ister, Amazon. 2. Tom, Franekerae 1693. 8°.*)

8. *Veritatis antiquae Apologia*. Kis Imre jezsuita ellen írta. ki a biblia kinyomatását illetőleg akadémkoskodott.

9. *Theatrum antiquitatis* et novitatis ecclesiasticae.

10. *Furor Bestiae* contra testes Jesu Christi in Hungaria. Anno 1676. Ez kézirat.

Római katholika vallásra térése után következő munkákat írta:

1. *A tévelygő juhról* tartott egyházi beszéd. Zsolt: 119, 176. Nagy-Szombat. 1694. aug. 29. 8°.

2. *A jó lelkiismeretnek* maga mentő tanubizonysága. Kassa. 1694. 8°. Nagy-Szombatban is megjelent latinul 1694. 12°, 18 levél.

3. *Lactum ad lugentes Sion nuntium* quo ex Esaiæ 30, 26. ostenditur: instare tempus amplissimae lucis spiritualis in ecclesia christiana nec non conversionis turcarum, et tot vulnorum

---

*) A magyar Kurir 1791. évi 25-dik száma 1481—1483-dik lapjain egy közleményt hoz Debrecenből, november 15-ről, melyben az Otokocsi „*Origines hungaricae*“ berekesztő beszédének egy része eredetiben közöltetvén, az mondatik a többek közt: hogy „valamely profétziai lélektől vezéreltetvén, ez mi mostani időnkőről, ezelőtt épen szintén egész száz esztendővel világosan jövendőlt Otokocsi Főrizs Ferenc: felvirad reánk, ugymond, nem sokára bizonyosan az a boldog idő, melyben minden vérengző indulatok és ördögi gyűlölségek, melyeket a vallásbeli különbségek a hazában okoztanak, elfognak mulni és azok többé nem lesznek, hanem minden igaz hazafiaknak szívek és lelkek a kölcsönös atyafiui szeretetnek kötele által úgy együve kapcsolatnak, hogy minden félre való vonás nélkül hazájoknak boldogulását egy szívvel és egy lélekkel együtt fogják munkálódni“.

scissionemque refert, ecclesiae sanationis per Christianorum unionem futurae. Tyrnaviae 1696. 8°. 228 lap.

4. *Róma Istennek szent városa*, avagy olyan munkácska, melyben megmutattatik, hogy a régi betű szerint való Jeruzsálem és Sionon a Róma városbeli ecclesia mint egyébbe ecclesiának feje példázattott. Nagy-Szombat 1698°. 8° 117. lap.

5. „*Examen reformationis* Lutheri et sociorum ejus justum, modestum, pacificum, animae que in salutem necessarium. Tyrnaviae. 1696°. 8°.

6. „*Breve Specimen* introductionis in Juris prudentiam methodicam. Tyrnaviae 1699°. 12°.

7. „*Az Isten előtt járóknak* tökéletessége, avagy igaz kegyességnek és szentségnek utja. Nagy-Szombat. 1699°. 12° 531 lap.

8. „*Theologia prophetica*, seu: Clavis Prophetiarum et typorum sacrae scripturae. Tyrnaviae 1705°. 4°.

9. „*Antiquia hungarorum religio* vere Christiana et catholica temporibus sancti Stephani primi eorundem regis Christianis ab ipsis suscepta. Tyrnaviae. 1706°. 8°. 258 lap.

10. „*Restitutio Israel futura* Viennae. 1712°. 8°, 532 lap. E munkát 1692-ben Franekerában református korában írta.

11. „*Historia ecclesiastica* Hungarorum . . . . . descripta a Fr. Főrizs Otrokocsi : fol.“ két nagy kötet van belőle. Kézirat. Hiányos.

12. „*Media vitae* prolongandae. Viennae. 1712°. 8°.

13. „*Princeps Nadib* Christus in suis principibus. Tyrnaviae 1716°. 8° 137 lap.

14. „*Bellum sacrum*, juxta scripturas propheticas contra hostes S. Ecclesiae. Tyrnaviae. 1717°. 8° 277 lap.

454. *Öry Mátyás*, német-szeccsödi ágostai hitvallásu lelkész, Vasvármegyében.

Ez, ki már a megidézés előtt elüzetett ellenei által a lelkészslakból, megjelenvén Pozsonyban a rendelt napra, a vizsgálati egész időt színes világi öltönyben töltötte a városban s nem állott törvényszék elé, látván az ügy félelmes kimenetelét. Így minden aláírás nélkül megmenekült s végre egy gyülekezetben lelkészi hivatalt nyert.

455. — — — — öskii predikátor, Veszprém megyében, kinek neve hallgatói által a törvényszék előtt eltitkoltatott.

456. *Palonói* vagy *Burius* szerint *Pastoricus Benedek*, radványi református lelkész, Györmegyéből.

Megjelenvén Pozsonyban a törvényszék előtt, aláírta azon térítvényt, melynek tartalma szerint hivatalát letette s az országban bent maradt.

457. *Pály Dániel*, soki lelkész.

458. *Pály György*, badarili lelkész.

459. *Pápai Mihály*, hagymáskéri predikátor.

460. *Pápai János*, agg-teleki lelkész.

461. *Patay Márton*, földvári lelkész.

462. *Patay János*, alsó-nervégi lelkész.

463. *Páti Mihály*, henyei lelkész.

464. *Paulini András*, ágostai hitvallásu lelkész, Vas megyéből.

Erről s ennek további sorsáról, azon kívül, hogy jelen volt a vértörvényszék előtt, semmit nem tudhatunk.

465. a) *Paulini János*, hosszupereszlegi ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra megyében.

Megidéztetvén, megjelent a pozsonyi vértörvényszék előtt, s a kiköltözőkre szóló térítvényt aláírta 1674. május 10-én, melynek értelmében a hazából kivándorolt.

466. b) *Paulini János*, porubi ágostai hitvallásu lelkész, Trencsén megyében.

Ez a megidézésen jelen levén, a bent maradók számára készített térítvényt írta alá s ennek következtében hivatala letételére kötelezte magát, 1674. május hó 10-én.

467. *Paulinus György*, kövi lelkész.

468. *Pálóczi Mihály*, lelkész.

469. *Paulovics Mihály*, turóc-szent-mártoni ágostai hitvallásu iskolarektor.

Ez hűséges és állhatatos vértanuja a Krisztusnak. Megjelenvén március 5-én Pozsonyban a vértörvényszék előtt, mivel semmiféle térítvénynek alá nem irt, halálra ítéltetett s foglyul vitetett Leopoldvárra, hol tíz hónapon át tartatott igen súlyos fogságban. Itt midőn a római katolikus pap által körülhordozott szentség előtt nem akart letérdepelni, a Kellio segédje, Sánta Bene János, leopoldvári iskolamester kegyetlenül megkínozta, úgy hogy egyik

karja el is tört. Majd 1675. március 18-án elhurcoltatván Leopoldvárból, elvitetett Nápolyba, hova sok éhség, szomjúság, hőség s egyéb szenvedések által elcsigázva megérkezett május 7-én s másnap eladatott a gályákra, holtig tartó rabságra, 50 darab aranyon, itt öt hónapi súlyos kényszermunka viselése s kibeszélhetetlen sanyargattatás után, az ő Megváltójához mind végig hű lelkét kilehelte 1675. október 4-én s holtteste a tengerbe dobott, mint Otrokocsi írja, azon a helyen, melyet említ Pál apostol az *Apostoli Cselekedetekről* írott könyv 28-ik részének 12-ik versében. De miután a víz a partra kivetette, a török foglyok köveket kötének lábaira s ismét a tengerbe dobták. Láni előadása szerint pedig az ebek ették meg testét.

Van egy munkája: „De vocatione ministrorum“, mely 1668-ban jelent meg s melyet ő *Quetonius Sámuel* libethányai első papnak ajánlott.

470. *Pécsvárad* *Dániel*, tápió-szent-mártoni predikátor.

471. *Peskius Sámuel*, budini lelkész.

472. *Petermann György*, báthi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez a megidézésen megjelent s elítéltetvén, elvitetett Komáromba fogságra s ott börtönbe vettetett; de itt a szenvedések néhány nap alatt annyira megtörték, hogy az evangyeliomi hitvallástól elszakadt s áttért a római katolika egyház kebelébe. Egyike ő a komáromi 17 apostatának.

473. *Petermann Miklós*, Burius szerint *Illyés*, bakabányai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez már 1673-ban is idéztetett, de nem proclamáltatott s aláírás nélkül távozott el. De hogy az 1674. március 5-re történt megidézés és elítéltetés után mint lón sorsa: arról Burius, valamint más író sem tud semmit.

474. *Petri János*, szennai predikátor.

475. *Petroviciu Mátyás*, smrecsáni ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a megidézésre, aláírt azon téritvénynek, mely a bentmaradók számára készült s ennek értelmében hivataláról lemondott.

476. *Pfeiffer Márton*, bártfai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez a tudományos, szorgalmas és nyíltszívű lelkipásztor szü-

letett Bártfán. Atyja *Bertalan*, anyja pedig *Schwab Borbála* volt. Az elemi tudományokat tanulta szülő városában, hol tanítói *Graff András*, *Matthäi Dániel*, *Seyfriedt Gdspár* valának. Hogy ismereteit öregbitse: tanítói és más jó barátai tanácsára Thornbament, innen Elbingenbe és végre Wittembergbe. 1646-ban tért vissza hazájába, és mivel Günther Richard bártfai konrektor 1645-ben cholerában elhalt, ennek helyére a következő év január hó 30-án őt hívta meg a gyülekezet; miután pedig Kreuchel Illyés Besztercebányára ment rektornak, 1649-ben az ő helyére alkalmaztatott. Innen 1659-ben az elaggott *Wagner Márton* szuperintendens mellé nyert meghívást, s ugyanazon év november 30-án a lelkészi hivatalra fel is szenteltetett. Majd a Wagner Lénárt diakonus halálával 1665-ben ápril 29-én elnyerte a diakonusságot és a gyülekezet rendes pásztorává lőn, s két évi működés után, *Wagner Márton* halála után ennek utódjává lett a lelkészi hivatalban. Két zsinaton volt jelen, t. i. a szebenin, 1666. július 15-én és a kassain 1668. február 7—10 napjain. Dr. *Pamarius Sámuel*: „*De natura peccati originalis*“ című hat értekezését, többek közt neki is ajánlotta. Az ő idejében történt, 1656. július havában, midőn még rektor volt, hogy a keresztségnél eddig szokásos ördögüzés eltöröltetett. Midőn a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé megidézttetett 1674. március 5-re, valószínű, hogy nem jelent meg, hanem a fenyegető vész elől elvonván magát, hivatala gyakorlásával felhagyott, s az 1679-ben dühöngött cholerában meghalt, augusztus 10-én. Tisztársai: *Zabler Jakab* német és *Kray Pál* csehajku lelkész számkivetésbe mentek.

477. *Pilárik Ézsaiás*, korponai csehajku ágostai hitvallásu lelkész.

Született Szent-Andráson. Lelkészi hivatalt először Teplicen, azután Matzdorfon, végre Korponán viselt; a matzdorfi anyakönyvben ugyanis a következő van róla feljegyezve: „*Pilárik Ézsaiás* teplici lelkész általunk meghivatott és innen 1656. május 15-én Korponára ment“. Midőn megidézttetett Pozsonyba, ott megjelenván, aláírta a kiköltözők számára készített téritvényt s annak tartalma szerint a hazából kivándorolt s meghalt számkivetésben Leviniben.

Művei következők:

1. „*Dissertatio historico-theologica de ecclesiastico ordine novi Testamenti, Praeside Quenstedtio. Wittembergae. 1679.*“ 4° 14 levél.

2. „*De persecutione verae ecclesiae* Dissertatio theologica, Praeside Andrea Quenstedt. 1676. Wittembergae. Litteris J. G. Meyeri. 1705“. 4° 62 lap.

478. *Pilárik István*, szenicei ágostai hitvallásu lelkész s berencsi esperest.

Született Zólyom megyében, Ócsován, hol atyja, ki szinte István nevet viselt, lelkész volt, anyját Mazurkinn Annának hívták. Ifju korában igen sok viszontagság érte. Tanult szülővárosában és Besztercebányán. Kántorságra két helyre hivatott, először Geibra, melyet azonban nem fogadott el, azután Illavára, Trencsén megyébe, hova el is ment s 1637-ben házasságra lépett Paarin Eufrosinával Selmecen. 21 éves korában atyjához ment segédnek. 1639. március 4-én szenteltetett fel a lelkész hivatásra *Láni Gergely* szuperintendens által, Ó-Zólyomban. Felszentelése után harmad napra gróf Csáky Lászlótól egy tiltakozványt kapott, melynek az volt tartalma, hogy szószékbe ne merjen lépni. Midőn atyját 1642-ben a gróf tiszttartója elűzte, részint Besztercebányán, részint a Szepességen testvérénél Ézsaiásnál tartózkodott. Azután Felső-Strehovára nyert meghívást, Nógrádmegyében, Fülektől nem messze, melyet el is fogadott, innen azonban 1648-ban Teplicre ment, innen ismét 1650-ben Szent-Andrássra, Liptó megyébe, onnan pedig két év mulva Trencsénbe hivatott *gróf Illyésházi Gábor* udvarához, mint a grófnő, Szécsi Éva udvari papja. De itt nem sok időt tölthetett, mert 1652-ben már a beckői gyülekezet hívta meg lelkészül. Midőn 1660-ban *gróf Nádasdy* a protestánsok üldözését megkezdte és birtoka területéről minden protestáns lelkészt elűzött: elfoglalta a beckői templomot is és *Pilárikot gróf Thököly Miklós* mentette meg, papi öltönyét s könyveit Nádasdy megégette, csak egy latin biblia, mely még atyjáról szállott reá, maradt épen. Midőn Nádasdy ezt is a tűzbe dobatta: egy levél a levegőbe szállt fel a lángok közül, melyen többek közt ezen szavak állottak: „az Urnak beszéde megmarad mindörökké“. (Ézsaiás prof.) 1663-ban *gróf Nyári Lajos* Berencsről Szenicére hívta, mely alkalommal a tatárok elfogták az utban és február 7-én elvitték a vásárra, hogy eladják. Itt egy előkelő oláh meg akarta venni, de egy Lingó nevű jezsuita lebeszélte, míg végre egy kapitány, Vulkuin nevű 80 taléron megvette. Fogságából kiszabadulva, Magyar-Óvárra ment, onnan Kicsére, hol báró *Liszkénél* lakott. Végre Szenicére jött október utolsó napján, hol november 1-én hivatalába lépett. Itt

1670-től fogva sok viszontagságon ment keresztül. A katolikusok több ízben el akarták a templomot foglalni s midőn Bársony György 1671-ben másodszor is elment a kulcsokért s akkor sem kaphatta meg: Pilárik törvényszék elé idéztetett Nagy-Szombatba. Bujdoklása közben egy ízben meg is mérgeztetett, de abból szerencsésen kigyógyult. Szenicén 1673. Urnapján vérengzés adta elő magát, mivel a katolikusok a templomot megrohanták Horváth István vezetése alatt, ki azonban az előrohant parasztok által agyonveretett. Ezért a kántor, orgonista és harangozó felakasztattak. Turalukán sokan nyársba vonattak, kerékbe törettek, felnégyeltettek, Pilárik szerencsésen megszabadult és elment Boroszlóba, hol egy keztyüsnél tartózkodott 12 napig. 1673-ban elutazott Boroszlóból és Zittauba ment. Végre 1674-ben ápril 14-én Neusaltzra, onnan 1675-ben Baucenbe ment. 1678-ban a wittembergi theologiai kar bizonyítványt adott számára. Halála éve nem tudatik.

Munkái következők :

1. „*Favus destillans seu gemitus dominicales et festivos evangelicorum.*

2. *Harpha Davidica.* Cseh nyelven van írva, kijött Trencsénben.

3. „*Pametné prihodi* Stepana Pilarika Szeniczkého nekdi kneze leta pane 1663. od tataru zajatého, ale zvlástmim rizenim bozsím ze zajeti visvo bozeného, Zsólna. 1666“.

4. „*Ordo filiorum Noachi,* Sem, Cham, Japhet etc. in acad. Wittemberg. 1671. 4° 16 levél.

5. „*Primi labores* et continuationes Joannis Harmanni.

6. „*Postilla* Joannis Gerhardi“.

7. „*Postilla* Tilesii in tabellas synopticas redacta“.

8. „*Currus Jehovae mirabilis.* Wittembergae. Ao. 1678“. 4° 48 levél.

479. Ifj. *Pilárik István János*, modori ágostai hitvallásu lelkész.

Született 1644-ben Matzdorfon a Szepességen. Háromszoros száműzetést és súlyos betegségeket szenvedett. Ifju korában sok nélkülözésekkel küzdött, mivel szülei sok hányattatások és száműzetések miatt nem segíthették őt tanulói pályáján. De még is szerencsésen bevégezte iskolai és egyetemi pályáját, s ekkor *Titius Dávid* pozsonyi lelkész ajánlatára Nagy-Szombatba hivatott a cseh ajku gyülekezet lelkészeül. Majd következett az üldözés ideje. Lelkészi hivatala gyakorlásában Gajári Péter jezsuita akadályozta.

1671-dik évben karácson előtt néhány nappal a jezsuiták követelték a templom kulcsának átadását, de mivel megtagadtatott, megrohanták elsőben is a reformátusok templomát katonai segítséggel, az ajtókat betörték, szőszéket, padokat, ablakot szétzúztak. Azután mentek a lutheránusok templomához, ezt is elfoglalták és az ajtót bepecsételték. Másnap misét szolgáltatottak benne és mind a németajku lelkésznek, *Winkler Jakab Filepnek*, mind *Pilárik Istvánnak* megparancsoltatott, hogy 8 nap alatt a városból kitakarodjanak. E közben a püspök Pongrácz mindkettőt magához hivatva s ígéreteket tett előmozdítások végett; de ezek azokat nem fogadták el, hanem hallgatóik siránkozása közt Nagy-Szombatból kimentek s még az nap érkeztek Modorba. Innen tisztársa elment Németországba, ő pedig ott maradt s a csehajku gyülekezet lelkészévé lön.

Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenvén, aláírta azon térítvényt, melyben az országból kiköltözésre kötelezte magát; bujdosásában mind Szakolcán, mind Prekkauban fogságra vettetett, de kiszabadulván, elment Boroszlóba, honnan Jordánszmühlébe hivatott helyettes lelkészül. Itt sok küzdelem között 8 évig lelkészkedett, mignem 1683-ban ismét visszahívták a modori németajku gyülekezet tagjai, s így a hazába visszatért. Megérkezése után harmadnappal tartotta beköszönő beszédét, egy magánházban, mivel a templom el volt véve; de itt részint hálátlan hallgatótól, részint tisztársától sokat kellett szenvednie. 1688-ban elhagyta Modort és a következő évben atyjához ment Neusaltzra s mint segédje, három évig és néhány hónapig működött ott. Innen Röhrsdorfra hivatott lelkészül, hol 1711-ben éltét is bevégezé 67 éves korában.

Munkái következők:

1. „*Exercitium academicum* de mirabili cum filio Dei Jacobi lueta et post hanc reportata victoria. Gen. 32, 24. et sequentibus. Praeside Abrahamo Calowio. Wittebergae. 1669.“ 4°.

2. „*Dissertatio*. Articulus II. specialis de Christo ejusque officio praeside Joanne Deutschmanno. Wittebergae. 1671.“ 4°.

3. „*Dissertatio*: de eloquentia tribunitia“.

4. „*Katechétischer Lehrgrund* mit 35 schönen Kupferstichen. Budissin, bey Andreas Richter. 1693“. 8°. A függeléken s mutatótáblán kívül 822 lap.

5. „*Geistliche Himmelsleiter* in allerhand gebetern“.

6. „*Geistliche Seelenmusik*, oder Gesangbuch“.

7. „*Jesustlust*“.

481. *Pilarik János*, ócsvai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez a törvényszék előtt Pozsonyban megjelenvén, aláírt azon térítvénynek, mely azok számára készítettett, kik az országban bent akartak maradni, s ennek értelmében hivataláról lemondott.

481. *Platiny Mátyás*, dreveci ágostai hitvallásu lelkész.

482. *Poprádi Ádám*, béla-bányai ágostai hitvallásu lelkész.

Született Béla-Bányán, a Szepességben 1636-ban. Atyja Antal, anyja Ágnes volt. Tanult Eperjesen, azután Wittembergben, honnan két év múlva visszatért a hazába és mindjárt diakonussá lett szülővárosában. Felszenteltetett a lelkészi hivatalra Bártfán, 1663. március 3-án Wagner Márton szuperintendens által. Midőn a vértörvényszék előtt Pozsonyban megjelent, aláírt azon térítvénynek, mely az országból kiköltözést feltételezte, minek értelmében a hazát elhagyván, száműzetésbe ment és Boroszlóba vonta magát meg. Miután az üldözés csillapodni kezdett: ismét visszajött Sziléziából és 1682-ben bártfai archidiakonussá lett. 1687-ben, az ő lelkészkedése alatt vétetett el másodszor az evangelicusok temploma, a római katolikusok által. Meghalt 1692. március 10-én. (Lásd: Klein: Nachrichten. I. kötet. 318 lap.)

Száműzetésében a következő két munkát írta:

1. „*Vom Abfalle*“. 12°.

2. „*Zur Frömmigkeit leitende Pestilenzbetrachtung, von einem beständigen Mitgliede der werthen Kreuzgesellschaft Jesu*“.

483. *Poroszlai Miklós*, izsáki lelkész.

484. *Poroszlai Pál*, ványi lelkész.

485. *Porsch Mátyás*, beszterce-bányai németajku archidiakonus.

Midőn mint megidézett, a pozsonyi vértörvényszék előtt megjelent: azon térítvénynek, mely a kiköltözőkre szólt, aláírt 1674. május 10-én, s ennek értelmében, fiával s három leányával kibujdosván az országból, Brégába vonult és ott élt.

486. *Prihradni Mihály*, klenóci ágostai hitvallásu lelkész.

Ez, mint Burius a 175-dik lapon emliti, nem jelent meg a törvényszék előtt Pozsonyban.

487. *Princzfalvi András*, csöväri lelkész.
 488. *Putnoki György*, mogyoródi lelkész.
 489. *Püspöki János*, kereszturi lelkész.
 490. — — — — — pajhaji lelkész.
 491. — — — — — pere-mártoni lelkész.
 492. — — — — — pozbai lelkész, Barsme-
 gyében, és

493. — — — — — pusztasziksói predikátor,
 kiknek nevei a vértörvényszék előtt hallgatóik által eltit-
 koltattak, és így nem tudhatók.

494. *Ráb János*, harikóvi ágostai hitvallású lelkész.

Valószínű, hogy az idézésre megjelent és aláírta a kiköltözők számára készített térítvényt, mert annyi bizonyos, hogy kivándorolt az országból és részint Boroszlóban, részint Schwentnichben, részint másutt tartózkodott. (Lásd: *Burius*. 169. lap.)

495. *Ráczkevi István*, füzes-gyarmati református lel-
 kész, Barsmegyéből.

496. *Ráczkevi János*, borhidai lelkész.

497. *Radinszky* vagy *Rudinszky György*, csáci ágos-
 tai hitvallású lelkész.

Ez a pozsonyi vértörvényszék előtt megjelenő, ott azon té-
 ritvénynek írt alá, melyben magát hivatala letételére kötelezte volt,
 de mindazáltal az országból kivándorolt s társaival együtt Brégába
 vonult meg. Követte őt neje és két fia, kik közül a nagyobbik a
 hazába visszatérése után hittől szakadt lón. Radinszky a hazába
 visszatérés után, a mi hihetőleg 1682-ben történt, nyomorult mezoi
 életet élt, miután térítvényt adott volt hivataláról lemondását ille-
 tőleg, Kiszucza-Ujhely mellett. Hogy másokat hasonló sorsra jutástól
 óvjon: írta ily című művét szlávnyelven: „*Gabaonita revertens*“.
 (Lásd: *Burius* „*Micae historicae*“ 145. lapon, 57-dik szám alatt.)

498. *Rafaides János*, pásztói ágostai hitvallású lelkész.

Midőn megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elébe, megje-
 lent ott s több tiszttársaival együtt, kik a térítvényt alá nem írták,
 ápril 4-én halálra ítéltetvén, elvitetett Sárvarra, Vas megyébe és
 ott fogságra vettetvén, sanyargattatott 1675. július hó elejéig, mi-
 kor innen elszállíttatván, vitetett ki az országból oly céllal, hogy
 a nápolyi gályákra eladattassék, de csak Buccariig hajtattván, ott

tömlőcbe vettetett, s 1676. május haváig sanyargattatott. Végre a sok szenvedések lelki erejét megtörték s nem győzvén várni szabaddulásának óráját: megtagadta az evangyéliomi hitvallást s áttért a római katholika egyház kebelébe.

499. *Ragyel János*, gónii predikátor.

500. *Rakicsányi János*, körmendi lelkész.

501. *Rakiska Márton*, abelonai lelkész.

502. *Rákóczi* vagy *Ráczkevi András*, dotromi református lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt: a bentmaradók számára szóló térítvényt aláírta 1674. május hó 10-én s ennek következtében hivataláról lemondott.

503. *Rátkai Imre*, tabárdi lelkész.

504. *Rayczy András*, dobrovai lelkész.

505. *Regius Pál*, kis-szebeni ágostai hitvallásu lelkész, a Szepességről.

Született Kis-Szeben királyi városban 1639. február 27-én; atyja Regius István, anyja pedig Burg Erzsébet volt. Az isteni félelem, erény és tudományok alapját szülőföldje iskolájában vetette meg. Midőn 16-dik évét betöltötte, 1655-ben Bártfára ment tanulni, hol több mint egy évig tanult Pfeifer Márton akkori rektor felügyelete alatt. Innen 1657-ben Eperjesre ment, és ott Horváth András rektor vezetése alatt tanult. Atyja halála után, 1659-ben Boroszlóba ment, a Magdolna-iskolába, hol egy évet töltött, 1660-ban pedig Wittembergbe, honnan 1663-ban visszatérve a hazába, azonnal rektorrá lőn szülővárosában. E hivatalban 6 évet s négy hónapot töltött s ekkor Szent-Imrére, azután pedig Kis-Szebenbe vitetett lelkészül. Ő az a híres lelkész, a kinek Kis-Szebenben, a protestánsok üldöztetése és zaklatása idejében oly válságos helyzet jutott osztályrészül. A római katolikusok azzal vádolták, hogy az ő lelkészöktől, midőn a protestánsok temploma elvételét és abban az oltár előtt *Cyprián János* áldozár misét szolgáltatott, az ostyát erőszakosan elragadta és lábaival megtaposta. Ezért őt a delegatum judicium Pozsonyban 1674-ben halálra ítélte. E dologban nyomozás rendeltetett s királyi biztosok küldettek e végre Szebenbe, s jóllehet ártatlannak találtatott, mindazáltal megkiséértették titokban elfogni. *Galli András* csehajku lelkész kimutatta, hogy ő jelen volt a tolongásnál, de arról semmit nem tud, hogy Regius az os-

tyát megtapodta volna. Egy kis darab ostya ugyan leesett, de ez a római katolikus áldozár vigyázatlansága által történt, a ki az ostyatartó gyakori ide- s tova forgatása által nehányat szétszórt, de ő, t. i. Galli, a széthullottakat fölszedte és ismét visszatette a dobozba. E bizonyágtétel megszabadítá a halálos ítéllettől. De mint-hogy semmikép nem látta magát biztonságban az ellene tett sok ólálkodások miatt: 1679-ben Erdélybe vonult és itt, hogy hol, s mikor halt meg: adatok hiányában nem tudhatjuk. (Lásd: *Klein: Nachrichten*. III. kötet. 353. lap.)

506. *Régius János*, szebeni németajku ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1653. junius 4-ig kis-szebeni iskolarektor volt, akkor pedig lelkészszé választatott.

507. *Reguli Miklós*, szászi, Burius szerint sasi ágostai hitvallásu lelkész.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláírta a bentmaradást tárgyzó téritvényt, s ennek értelmében hivataláról lemondott. Több mint 80 éves aggastyán. Ennek fia a következő Reguli János.

508. *Reguli János*, bába-széki ágostai hitvallásu lelkész.

Ez a pozsonyi vértörvényszék előtt megjelenvén, atyjával egyezőleg, a hivatala letevésére kötelező téritvénynek irt alá 1674. május hó 10-én.

509. *Reménius Dániel*, ó-zólyomi ágostai hitvallásu lelkész.

Született Német-Lipesén, Liptómegyében. Tanult Königsbergben, honnan hazajövé, elébb Ó-Zólyomban, azután Trencsénben lett iskolarektor, ugyanitt diakonus, végre Ó-Zólyomban lelkész, hol segédje Trusius Jób vala. Midőn a pozsonyi vértörvényszék elé megidézttetett s ott meg is jelent: aláirt azon téritvénynek, mely a kiköltözőkre szólott s ennek tartalma szerint az országból kívándorlott s elment Sziléziába, Brégába, hol menedéket talált s hol egyszersmind életét is bevégezte 1678. október hó 22-én.

Még trencsényi rektor korában adott ki egynehány dissertatiót, u. m.

1. „*Dissertatio de gloriosa Christi resurrectione respondente Melchior Raphanides. Trenchinii. 1638.*“ 4°.

2. „*Par positionum, de universalitate mortis Christi contra*

Calvinianos respondente Daniel Sartorio. 1639.“ 4°. Ugyancsak Trencsénben jött ki ez is.

3. „*Dissertatio*, de triumphali Christi ascensione in celum. Trenchinii. 1643“. 4°.

4. „*Carmen lugubre* in obitum M. Joannis Hadik superintendentis. Trenchinii. 1642“. 4°.

510. *Reviczky Mátyás*, tamásii lelkész.

511. *Revidi János*, zsámbokréti lelkész.

512. *Rhebertin Fülöp*, lelkész.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt: aláírta azon térítvényt, mely az országból kiköltözők számára készült és ennek folytán a hazából kivándorolt.

513. *Rimaszombathi Kis János*, csoltói református lelkész Gömörmegyében.

Született 1632-ben. Mint csoltói lelkész, megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elébe 1674. március hó 5-ik napjára, hol megjelenvén s a térítvény aláírását megtagadván, ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Majd elhurcoltatott Kapuvárra, hol hetedmagával fogságra vettetett, s igen sokat szenvedett. Itt történt, hogy egy izben, midőn a rabpredikátorok a börtönben valának, egy jezsuita felszólítja Rimaszombatit, hogy a térítvénynek írjon alá, s midőn kérdené, hogy talán azért, mert rebellis: „hiszen, — ugymond ő — Gömör vármegye még eddig nem rebellis, ha pedig rebellis: akkor te is az vagy, mert régen lakol Gömör vármegyében!“ Mire a jezsuita így válaszolt: „Gömör vármegye sem rebellis, *te sem*, én sem, de a *te vallásod* rebellis!“ Kapuvárról egy évig s egy hónapig tartó fogsága után elvitetett Buccariba, hol 1675. október havától fogva 1676. május 2-ik napjáig tartott kegyetlen fogságban, melyből *öten*, kik életben maradtak, s el nem tántorodtak, a derék *Szalontai István* ügyvéd közbenjárása folytán megszabadultak, s ekkor ő elment Velencébe, innen pedig több társaival együtt Helvéciába Zürichbe s ott huzamosabb ideig tartózkodott. Itt a *Lavater János* felszólítására emléksorokat írott 1676. július 23-án, valamint *Kaegius Jánosnak*, a glarusi kantonbeli biltensei reformált egyház lelkészének is. Szállásolt Zürichben *Olley Henrik János* házánál. Jelszava volt: én örökségem az Ur! és Mik. 7, 8. és Jelen. 22, 20. Visszatérvén később a hazába, mint *Lampe* írja, lévai lelkész s egyházmegyei jegyző lett.

514. *Risius* vagy *Lampe* szerint *Rusinyi János*, ratkóvi ágostai hitvallásu lelkész.

A megidézésen jelen volt s eleinte az állhatatosak közt volt s halálra ítéltetvén, elvitetett Komáromba s ott súlyos fogságra vettetett, itt azonban néhány napi szenvedés és fakgatás ugy megtörte lelki erejét, hogy nem csak bármely térítvénynek aláírására, de az evangyeliomi hit megtagadására is késznek nyilatkozott *Hofkircher* várparancsnok előtt, ki e szándékát közölvén Kollonicssal, az még néhány hétig fogságban tartatni rendelte, míg t. i. a r. katholika egyház tanainak ösmeretébe bevezettetik; a mi megtörténvén, néhány forinttal és egy olvasóval megajándékozotva, elbocsátatott.

515. *Rohácsi* vagy *Burius* szerint *Rosacius János*, csermedi ágostai hitvallásu lelkész.

Erről az van feljegyezve, hogy a Tarnóczyi elnöksége alatt 1656. szeptember 26-án Beleschen tartott egyházi gyűlésen a kegyelemből való választást védelmezte. Mint csermedi lelkész megidéztetvén 1674. március 5-re Pozsonyba, hol megjelenvén, mivel a térítvények aláírását megtagadta, fej- és jószágvesztésre ítéltetett, s tömlöcöztetett előbb Sárváron, azután Buccariban. És miután keresztülszenvedte a sárvári és buccarii kinos fogságokat s érdemessé tette magát arra, hogy a Krisztus élő vértanujává avattassék: buccarii fogságában az evangyeliomi hitvallást nyomorultul megtagadta s pápistává lett.

516. *Rotarides Ézsaiás*, liskóvi, későbbben moschóvi ágostai hitvallásu lelkész, Liptómegyéből.

Midőn a pozsonyi vértörvényszék előtt megjelent: aláírta azon térítvényt 1674. május hó 10-én, mely a hazában bent maradókra szólt s ennek következtében hivataláról lemondott.

517. *Rotarides Tamás*, tóth-lipcsei ágostai hitvallásu iskolarektor.

Annyit tudunk róla csupán, hogy a megidézésen jelen volt Pozsonyban.

518. *Rotarides János*, eperjesi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez elsőben liptói, azután nagy-szombati szlávajku lelkész volt, Privigyen iskolarektor volt, hol *Burius Jánosnak* tanítója, későbbben pedig ipa lett. További sorsa ismeretlen.

519. *Rozgonyi János*, komjáthi lelkész.

520. *Roverdi Pál*, lelkész.

Ez a pozsonyi vértörvényszék előtt megjelenvén, aláírta azon ténnyet, mely a hazában bentmaradhatást tárgyazta, a lelkészi hivatal letelésének feltétele alatt.

521. *Rudény Mátyás*, krenci ágostai hitvallásu lelkész.

522. *Ruzanics Mihály*, egyedi predikátor.

523. *Ruzin György*, theszszéri lelkész.

Jelen volt a megidézésen Pozsonyban.

524. *Salánki István*, szent-gróti lelkész.

525. *Sallai János*, igmándi református lelkész, a tatai egyházmegyében.

Ez minden aláírás nélkül megszabadult Pozsonyból.

526. *Sályi Mihály*, takácsi református lelkész.

Ez ellen a vértörvényszék előtt vád emeltetett, mint a tanu-vallomásoknál látható.

527. *Samarjai Márton*, bayi lelkész.

528. *Sárándi János*, pelsőci lelkész.

529. *Sári István*, kajári lelkész.

530. *Sajó-Szentpéteri György*, otrokocsi református lelkész.

531. *Sajó-Szentpéteri Márton*, hetényi református lelkész.

Született Szent-Péteren, Borsodmegyében, 1634-ben. A hetényi egyház által 1666-ban választatott el lelkészül, mely község fekszik a Duna jobb partján Komárommegyében s tartozott a Szenci Száki János szuperintendenssége alá, mely kiterjedt Komárom, Győr. Esztergom és Bars megyékre. Sajó-Szentpéteri is megidézett több tisztársaival együtt Pozsonyba, Magyarország helytartójának nevében, lázadás gyanuja miatt, melylyel a protestantismus ellenei mind a polgári, mind az egyházi szabadság elnyomását leplezgették, 1674. január 10-én s megjelent azon év ápril 2-án, s már 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett, hat hétig laza fogságban, két hétig pedig börtönben sanyargatott, azután titkon szekérre rakatván, elvitetett Leopoldvárra, hol egy évi börtönfogsággal, kényszermunkákkal s kegyetlen verésekkel kinzatott, egyszerűen azért, hogy ne jöjjenek s gyermekeinek, kiket nem bocsátottak be hozzá,

némely szükséges tárgyak ügyében levelet irt, mely levelet azonban el sem küldötte; Kellió Miklós jezsuita az utca közepén lehuzatta s hat katonával 600-at veretett rá, úgy hogy patakként folyt testéből a vér. Ez történt 1674. augusztus 25-én. Mindazáltal fenyegetésekkel oly tartalmu téritvényt csikart ki tőle Kellió, mely azt bizonyítá, hogy a mit számára rokonai vagy jóbarátai küldöttek, mindent megkapott. Következő év március 18-án, bilincsbe vert lábakkal elhajtattott Triesztbe, az adriai tenger partjára, hol szűk hajóba szoríttatva, Piskáriába vitetett, innen ismét gyalog, számtalan sanyaruság közt Nápolyba hajtattott. Itt eladatott gályarabul 50 darab aranyért, és 9 hónapig a spanyol gályákhoz levén köttetve, kibeszélhetetlen nyomort és kinokat állott ki. Végre 1676. február 11-én megszabadulván a gályarabságból, elébb Velencébe, majd az Álpokon keresztül Helvéciába, Zürichbe ment, ugyanazon év 29-én érkezvén oda. Itt a Lavater János felhívására, élte főbb eseményeit feljegyezte 1676. július hóban, irt emléksorokat biltensei református lelkész Kaegius Jánosnak, ugyanott 1677. október hó 1-én. Jelszava ez volt: Hit a mi győzedelmünk és zsolt. 34, 7.

532. *Schalakius János*, farkas-falvi (ábrahámfalvi) ágostai hitvallása lelkész, Szepesmegyéből.

Született Szucsánban, a Vág mellett Turócmegyében. Atyja Benedek, anyja Suken Zsuzsánna. Hét éves korában kezdé az elemi tanulmányokat szülő városában, innen pedig ment Modorba, azután Urvölgyére, később Kassára, hol Mautner János rektor volt a felsőbb tudományokban tanítója. Betegeskedése miatt azonban kénytelen volt e reá nézve egészségtelen helyet elhagyni s a Szepes-ségre menni. Egy ideig Szepes-Váralján tartózkodott, innen Neudorfra ment, hol a tudós Pollucius Tóbiással 20 évet töltött. Ennek ajánlatára nyerte el az oláhpataki rektorságot Gömörmegyében, de majd 1646-ban visszahívták tiszttársai Neudorfra. Itt, a közszeretettől környezve, 3 évet töltött és a reá bizott ifjúság az ő vezetése alatt kitűnő előhaladást nyert. Végre meghívta őt a farkas-falvi gyülekezet a Szepességen lelkészül és e hivatalra felszenteltetett 1649. március 22-én Bártfán *Wagner Márton* szuperintendens által. E hivatalt oly lelkiismeretesen folytatta, hogy mint gondos lelkipásztor, dicséretet érdemelt ki. A feltámadt üldöztetések alkalmával kénytelen volt hazájából kivándorolni, és az evangyeliomi hit több vallóival együtt a külföldi hitrokonoknál keresni menedéket és életmódot. Miután nejét Thornban, két

fiát pedig Winzingben elveszté a halál által: ő maga is elhunyt Boroszlóban.

533. *Schedius Kristóf*, modori ágostai hitvallásu lelkész.

Midőn, mint megidézett, a pozsonyi vértörvényszék elé állt: aláírt azon térítvénynek, mely a kiköltözésre köteleztetést tartalmazta, s ennek folytán az országból kivándorolt.

534. *Schidelinus György*, szalóki ágostai hitvallásu lelkész.

Lelkészszé avatta *Liefmann Mihály* szuperintendens 1669. január 29-én. Jelen volt-e a megidézésen: nem tudhatjuk.

535. *Schlecta János*, szegvári lelkész.

536. *Schleiner János*, nagy-libérci lelkész.

537. *Schmidel Mátyás János*, belusai ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyében.

Ez 1660-ban illavai diakonus volt, 1668 után az Augusztini János helyén Dubnicán lett lelkészszé. Mint belusai lelkész, megidézettvén, megjelent a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt, de magát nagyon gyarlón viselte, s a halálos ítélettől megrémülve, aláírta azon térítvényt, mely a hazában maradni akarókra szólt és ennek értelmében hivataláról lemondott 1674. május hó 10-én.

538. *Schnatzinger János*, szepes-olaszii ágostai hitvallásu káplán.

Született Urvölgyén. Atyja János, ki bányász hivatalnok volt, toglalkozására nézve üveges; anyja Träger Katalin, ki őt 1640. november 11-én hozta világra. Először tanult szülő városában, azután Eperjesen, hova 13 éves korában ment. Itt nagy szorgalommal végezte a három felsőbb osztályt s azután Wittembergbe ment 1665-ben, hol kétszer kitűnően disputált. Innen az eperjesi collegiumhoz hivatott a syntaxista osztály vezetésére, s e hivatalába 1667-ben ünnepélyesen be is igtattatott. Öt hónap mulva a szepes-olaszii gyülekezet hívta meg iskolarektorul, 1671-ben pedig diakonussá választotta s a lelkészi hivatalra felszentelte Liefmann Mihály szuperintendens ápril 28-án. A feltámadt nagy üldözések alatt az országból kivándorolt, s nejétől és gyermekeitől a halál által, bujdosása közben megfosztatván: ő maga később Lengyelországba vonult s ott Frauenstadtban rektorságot nyert, hol egyszersmind életét is bevégezte.

Művei következők:

1. „*Dissertatio de usu legis respectu renatorum*. Wittembergae. 1666.“ 4°.

2. „*Dissertatio de attributis Scripturae*. Praeside Michaële Walthero. Wittembergae. 1666.“ 4°.

539. *Schwarz András*, strasi ágostai hitvallásu lelkész. (Burius: Micae. 158 lap).

540. *Sectius Péter*, lelkész.

Ez megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláírt azon térítvénynek, mely a hazából kiköltözést tárgyazta s ennek folytán az országból kivándorolt.

541. *Séllyei András*, bagotai lelkész.

542. *Séllyei István*, pápai református lelkész és szuperintendens a pápai vagy veszprémi szuperintendenciában.

Született 1627-ben. Lelkeszi hivatalát kezdette Pápán, hova az elhalt *Sári István* helyébe állíttatott 1652-ben; itt 1656-tól 1658-ig egyszersmind igazgató-tanára is volt a pápai iskolának, sőt ily minőségben másodizben is hivataloskodott t. i. 1661-től fogva 1663-ig, a mikor újra a lelkeszi hivatalt folytatta Pápán, az elhalálozott *Szeli György* helyére választatván meg lelkészül. Szuperintendenssé választatott 1669-ben, a Mezölakon tartott egyházkerületi gyűlésen. Megidéztetett Pozsonyba, 1674. március 5-re, hol megjelenvén, vádlott társai nevében ő volt a szószóló. Séllyei, mint kitűnő tudományosságu, nagy tekintélyű és ékesszóló férfiú közfigyelmet ébresztett s ő volt az, ki az ítélet kimondásakor így nyilatkozott: „mi ártatlanok voltunk, most is azok vagyunk, ha pedig a mi ártatlanságunkban elnyomattatunk, békességes tüőröknek kell lennünk, megvagyon írva 2 Kór. 4, 9. versében: *háborúságot szenvedünk, de abban el nem hagyatunk, megaláztatunk, de el nem veszünk*“. Séllyei e beszédére felforrott a királyi ügyész epéje s így szóla: „hát te a bírakat hamissággal vádolod: megfogd a nyelved, mert bizony mindjárt olyan helyre vitetlek, honnan az eb sem rántja ki a cipót a kezedből!“ Midőn a megidézett predikátorok a térítvény aláírására sürgettettek, s ezt tenni határozottan megtagadták: *Kollonics* azt kérdezte tőlök: „miért nem akartok aláírni?“ Mire *Séllyei* így felelt: „mert nem lettünk semmi bizonyíték által meggyőzve. El vagyunk ítélve, az igaz, de arra nem vagyunk kötelesek, hogy az ellenünkben egész jogtalanul

és méltánytalanul hozott ítélethez helyeslésünkkel járuljunk. Különben is ezzel az aláírással csak arra néznek, hogy mi egynehányan eladnók vallásunknak és országunknak szabadságát, melyet a mi eleink sok vérök hullásával kerestek és elviselhetetlen iga alá vessük mind ekklézsiáinkat, mind országunkat. Isten mentsen, hogy a mi igaz és tiszta vallásunkat aláírásunkkal megsemmisítsük e hazában, hogy azt gyűlöltté tegyük ellenségeink előtt és okot szolgáltassunk nekik vallásunk megvetésére és ócsárlására“. A megidézettek közt Séllyei volt a legelső, ki vasra veretett ápril 4-én három lelkész társával együtt a többieknek rettentésére. Május 29-én elvitetett Pozsonyból ötödmagával Berencsre, hol 9 hónapi kemény tömlöcöztetést szenvedett. Innen a következő 1675-ik évi március 25-én elvitetett, hogy a nápolyi gályákra rabul eladattassék. Schottwienben összetalálkozván Séllyei szerencsétlen száműzött társaival, így kiáltott fel: „óh Istenem! micsoda időkre tartottál meg minket? Adjad végre, hogy segítségedben bizva, a mi nyomorúság még hátra vagyon, meggyőzzük!“

Theátéból elindulásuk után a gyalogolás miatt már annyira elfáradt, hogy két felől karjánál fogva kellett tartani, hogy a többiekkel haladhasson és szívtelen kísérői mégis bántalmazák, mit látván Kocsi Csergő Bálint, pápai tanár, mint erőteljes ifju a Séllyei és más idősebbek iránti tisztelet s részvétből szándékosan hátuljárt, oly célból, hogy durva kísérőik által a tisztos vénekre mért ütlegetek ő fogja fel; mindazáltal 1675. ápril 29-én majdnem áldozatul esett Séllyei a katonák kegyetlenségeinek. Nevezetesen: mivel nem haladt oly gyorsan, mint az utána menő káplár, Ploss akarta volna: e miatt a durva káplár úgy megkinozta Séllyeit, hogy ez a szájából és orrából bőven kifolyó vérrel festette meg a szamar oldalát, melyre ültetett. Nápolyba érkezvén, eladatott gályarabul 50 darab aranyon, örökös rabszolgaságra, hol ismét sok kegyetlenséget és sanyaruságot kellett kiállania. Nápolyból több levelet irt Velencébe Beregszászi Istvánhoz, melyek közül az, mely 1675. november 22-én kelt, fenmaradt, ebben tudatja Beregszászival, hogy szabadulásuk felől még eddig semmi bizonyost nem tudnak, említi, hogy Harsányitól kapott levelet Theátéból, továbbá, hogy *Szeneci Száki Fános* szuperintendens sok rendbeli számkivettetései és bujdosásai után husvét előtt 3 héttel meghalt, azt is írja, hogy az elhurcolt lelkészek családja a lelkészi lakokban mindenütt benmaradt, örömmel említi, hogy a pápai, szőnyi iskolák virágoznak stb. Végre 1676. február 11-én a dicső emlé-

kezetű *Ruyter Mihály*, tengernagy által a gályarabságból kiszabadított, a kinek midőn átmentek hajójára a gályarabok, a CXVI. CXXIV. és CXXV. zsoldárokat énekelték. Angol kereskedők hajóján Velencébe szállíttatott, innen pedig többi társaival együtt Helveciába, Zürichbe ment, hol a lelkészek és tanárok nagy örömmel s részvétellel fogadták a Krisztus nevéért kegyetlen kínokat és méltatlan gyalázatot szenvedett, hitfeleiket ezen szavakkal: „*ezek azok, a kik jöttek a nagy nyomorúságból és megmosták és megfehéřítették ruháikat a Báránynak vérében*“. (Jelen 7, 14.)

Megérkezett Zürichbe 1676. május 19-én és ott időzött 1677. október 20-ig, szállásolva levén *Hospiniánus Rudolf Jánosnál* Alistaly K. György szőnyi lelkészszel együtt, ki azonban még 1676. július 20-án eltávozott Zürichből. Hospinianus művészileg lefestette Séllyeit Meyer Konrád által ezen felirással: „Igen tisztelendő *Séllyei István* ur, Magyarországbán a pápai egyház egykori lelkipásztora és szuperintendens, most a Krisztus nevéért száműzött Zürichben, életének 49-ik évében 1676.“

„Égre emelt fővel magyar egyház papjai közül
Séllyei István ez: pápai pap, ki verést
Nyírest, tömlőcöt, és robotot, s gályát örömetst türt,
Mint élő s győztes vértanu Krisztusáért.“

Séllyei István arcképe a zürichi városi szép könyvtárban díszes helyre függesztve áll, „Helvécia, a művelt világ s anyaszentegyház több nagy embereinek arcképei között. Azon kisebb arckép, mely a debreceni főiskola könyvtárában minden aláírás nélkül van s melyet ottan az előtt csak homályos hagyomány után gyanítottunk Séllyeinek lenni, a zürichinek szakasztott mása, sőt igen valószínűen ugyanazon kéz műve. Mindkét arckép ábrázolja Séllyei Istvánt, mint egy buskomoly, szenvedésektől feldult, de tisztán magyar arcu tisztos aggot, nagy egész szakállal s bajusszal, hátranyomott hosszú hajjal, feje tetején egy kisdud sapkával, tógában s papi palásttal, mely elöl is egészen reáborul, jobb kezében egy egyszerű könyvvel. Állása és egész kifejezése ezen remek ecsettől festett arcképnek a bölcs kinszenvedőt vagy vértanút ábrázolja, ki el nem alélván a kínok között s megvetvén mintegy azokat, érzéseivel azon dicsőbb tájékokon jár, hol a nagy lelkek a földi gyötrelmek és fáradoalmak után megnyugosznak“. (Lásd: Protestáns naptár. 1856. 103 - 106. lapjait.) Zürichben időzése alatt emlékjegyzeteket is irt Séllyei, a biltensei reformált egyház lelkészének, Kaegius Jánosnak, 1677. október 11-én. Midőn

ugyanaz év október 20-án elhagyandó volt Zürichet társaival együtt, tartott egy hála- s bucsubeszédet mindnyájok nevében, mely Zürichben ki is nyomtatott ily címmel: „*Oratio valedictoria a viro venerando ac clariss: Stephano Séllyei, superintendente, constantissimo Christi martyre, pridie discessus ex Urbe Tigurina cum inde a 19. maii Anni 1676. ad diem 20. octobris anni 1677. hospes in eadem fuisset, nomine RR. DD. fratrum suorum exhibita*“.) Végre 1677. őszén hazatért Séllyei honába, és Pápán folytatta ismét lelkészi és püspöki hivatalát azontul még 15 évig. Meghalt 1692. október hó 17-én 65 éves korában. Tetemei a pápai temetőben nyugsznak. (Séllyei Istvánról olvasható egy igen szép, tanulságos s élethű történeti beszély: Protestáns Naptár. 1858. évf. 57—70. lapján Győri Vilmostól.)

543. *Sennyei István*, üllői református lelkész.

544. *Serág András*, vladenci lelkész, Hontmegyéből.

Ez a megidézésen megjelent s aláírta azon térítvényt, mely a hazában maradókra szólott s ennek értelmében hivataláról lemondott. 1674. május 10.

545. *Serpilius Ágoston*, kézsmárki ágostai hitvallásu lelkész.

Ez Serpilius János kézsmárki lelkész és iskolafelügyelő s alsó-poprádi tractus első esperestjének ifjabbik fia, anyja Frey Éva volt. Született Kézsmárkon, 1643. szeptember 15-én. Szülői mindent megtettek, hogy jó nevelést nyerjen, ugyanazt munkálták hű tanítói. Az alsóbb tudományokat tanulta szülőföldjén, 1659-ben Kőszegre ment, egy év múlva pedig onnan Sopronba; itt mintegy két évi tanulás után Wittembergbe ment, hol 1664-ben kétszer disputált. Még ugyanazon évben, szeptember hó vége felé, betegen fekvő anyja, kinek óhajta volt, fiát még egyszer életében látni, haza hívta. Ő sietett is anyja ez óhaját teljesíteni, de már anyját nem találta életben; atyja sem élt már, az előtt 8 évvel elhalván. Haza térése után Lőcsét választotta lakhelyül, hol a predikálás-

---

*) Gróf Kemény József „Uj magyar museum“ 1860. X-ik évfolyam I. kötet 244-ik lapján azt írja, hogy az ő könyvtárában Séllyeinek ily című német szövegű műve van meg kéziratban, mely egyébaránt nem más, mint a fentebb címzett latin beszéd: „Danksagens Rede, mit welcher die vertriebene ungarische Prediger von der Stadt Zürichisten Abscheid demüthigst nehmen, gestellet im Namen seiner Mitfrömdlingen durch Stephanum M. Séllyei, der reformirten Kirchen zu Pápa in Nieder-Ungarn gewessenen Pfarrer und selbiger Gegend superintendentem. Anno 1677“.

ban magát gyakorolta. Vissza akart ugyan ismét menni Németországba, de anyagi helyzeténél fogva e szándékkal fel kelle hagyni. 1666. október 23-án Kézsmárkra hivatott archidiaconusnak s ennek folytán november 2-án Liefmann Mihály szuperintendens ünnepélyesen felszentelte. Midőn a kézsmárkiak az őt királyi város sorába ülssel és szavazati joggal felvették: 1668-ban, az akkori szuperintendens által február 6—9. napjain Kassán tartott zsinaton jelen volt tiszttársával Greeb Tamással együtt. Az egyetemes üldöztetés idején ő is elűzetett hivatalából, s a haza határát elhagyva, száműzetésbe ment, s darab ideig mint magános ember saját pénzéből élt Boroszlóban nejével Meltzl Zsuzsánnával együtt. Nehány nyomorban töltött év után lelkeszsé lett Lengyelországban Neu-Bojanowában, hol 1699. július 19-én be is végezte viszontagságteljes életét.

Művei következők:

1. „*Dissertatio de bello. Praeside Balduino. Wittembergae. Anno 1664*“. 4°.

2. „*Dissertatio de absoluta romani pontificis potestate, quam ex Matth. 16, 17—18. adversarii evincere conantur. Praeside Deutschmanno. Wittembergae. Anno 1664*“. 4°.

3. Nehány *éneket* is írott német nyelven.

546. *Serrarius Márton*, deserici predikátor.

547. *Simonyi Péter*, simonii református iskolarektor, Gömörmegyében.

Született 1639-ben. Megidézett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba, hol megjelenvén, ápril 4-én fejének s minden javainak elvesztésére büntettetett, azután börtönbe vettetett Leopoldvárbán, honnan elhurcoltatott Nápolyba és 1675. május 8-án eladatott gályarabul 50 darab aranyon. Itt sok terhes munkával és veréssel sanyargattatott, mignem 1676. február 11-én a dicső emlékezetű Ruyter Adorján holland tengernagy által megszabadítatva, elment Helvéciába, Zürichbe, hol július 18-án emléksorokat írt Lavater János bölcészet tanár felszólítására. Írt emlékjegyzeteket Kaegius Jánosnak is, a biltensei reformált egyház lelkészének 1677. október 1-én. Jelszava volt: Jelen: 2, 10. v.

548. *Simonides Jakab*, keszthelyi vagy Burius szerint nemes-kéri ágostai hitvallásu lelkész, Sopronmegyéből.

Ez egyike a Komáromban pápistává lett ágostai hitvallásu tizenhét lelkésznek.

549. *Simonides János*, breznóbányai ágostai hitvallásu iskolarektor.

Született Szepes-Olasziban. Atyja Simonides Pál, ki nyolc évig Várallján, azután Olasziban, mint archidiakonus, 14 évig mint olsnavi lelkész s végre 28 éven át mint teplici lelkész működött, ez utóbbi helyről azonban száműzetett. Simonides tanult Illaván, Selmecen, Kőrmöcbányán és a haza más helyein, a gymnasiumi tanfolyamot végezte Eperjesen, hol tanítói M. Bayer János, Zabár Izsák és Pomár Dániel voltak. Midőn M. Fábricius János breznóbányai iskolarektor Kassára hivatott meg: helyébe Simonides állíttatott be 1669-ben, s viselte hivatalát hat évig, 1674. március haváig, mely hónap 5-ik napjára Pozsonyba idéztetett, mint felségsértő, s ott megjelenvén, mivel a térítvények közül egyiknek sem irt alá, ápril 4-én halálra s minden ingó s ingatlan vagyonának elvesztésére ítéltetett, s ez ítélet kimondása után még két hónapi laza fogságban tartatván Pozsonyban, junius 3-án vasra veretvén, elhurcoltatott Leopoldvárra, hol kilenc hónapra át a legkegyetlenebb bánásmódban részesült, mignem 1675. március 18-án, több társaival együtt elvitetett Leopoldvárból, oly célból, hogy a nápolyi gályákra, élethosszigtartó rabságra eladatassék. Midőn azonban Nápoly felé kísértetett: sikerült utközben 1675. május 7-én, Masnitius Tóbiással együtt, megszöknie. De visszafele jövele közben, négy nap mulva elfogatván, Kaprakottában bebörtönöztetett, honnan 6 hét mulva, némely jóindulatu nápolyi kereskedők közbenjárására szabadult ki, azután *Weltz György*, *Railand Jakab* s más vendégszerető nápolyiaknál szíves fogadtatásban részesülvén, öt hét multával haza indult, utba ejtvén Rómát, és Florencen, Páduán, Ferrarán, Velencén, Lombardián és az Álpokon át Rhaetiába, Helvéciába, Sveviába és Szászországba érkezett s végre három évi utazása után Magyarországra haza tért. Németországi utazásában betért Wittembergbe, 1676. január 15-én, hol nemcsak egyetemi jogot nyert, hanem néhány hónapon át az egyetem költségén élt, itt írta azon két művét, melyek közül egyikben Kellió Miklós jezsuitát az áruló Judás tanítványának állítja, másikkban pedig a pozsonyi idézéstől megszabadulásáig való szenvedéseit adja elő. Ugy látszik, hogy hazatérése után nem sokáig időzött Magyarországon, hanem 1678-ban Boroszlóba ment, nejével együtt, honnan azonban az iránta háladatos

gyülekezeti tagok 1683-ban hazahívták Breznó-Bányára Milochovicz János lelkészszel együtt. De itt nem maradt soká, mert Sinapius Dániel Lőcsére hivatván meg, helyébe a radványiak Simonides Jánost választották lelkészül. Később Radványt is odahagyta, mert adatok bizonyítják, hogy 1700-ban padári lelkész, 1704-ben pedig a beszterce-bányai csehajku gyülekezet lelkésze és a zólyomi esperesség seniora volt, mert Regius Márton egy művét, mely 1704-ben Kolozsváron jelent meg, Simonidesnek, mint besztercebányai lelkésznek és esperestnek ajánlotta *). Meghalt Simonides Besztercebányán, s eltemettetett a vártemplomba, de innen a későbbi üldözések folytán, hitfeleink a templom birtokából kizavartatván, holtteste kiásatott.

Művei következők:

1. „*Lesso panegyricum* etc. Davidis Lani ecclesiarum evangelicarum dobroensis, prividiensis, briznóbaniensis diversis, temporibus pastoribus et etc. in Christo obdormientis. Leutschoviae. Literis Samuelis Brewer“. 4° 8 levél.

2. „*Studium Catecheticum* de creatione, angelis, imagine Dei, in statu int: et providentia Dei, quod in examine autumnali; Johannes Simonides rector Scholae Briznob. 1670. ad ventilandum proponit. Leutschoviae. Typis Samuelis Brewer“. 4° 20 levél.

3. „*Collegium apostolico-lutheranum*, in quo omnes apostolos et lutheranos, et Nicolaum Kellio Judae proditoris discipulum esse, ostenditur. Wittembergae. Typis Matthaei Henckelii. Anno 1676“. 4°.

4. „*Galeria omnium sanctorum*, catenis christianae virtutis sibi devinctorum nominibus et symbolis in procelloso mundi pelago secure et cum honore circumvehendis opera et Studio Johannis Simonidae briznensis scholae in Hungaria rectoris, post diversis in locis ev. J. C. vincti, nunc exulis et liberati captivi, recollectionem dispersionis Israél in spe Esa. 30, 15. et silentio ibi! — ubi! expectantis, anno 1676. idest:

CrVentIs eXILII DVrIssIMo

eXoptatae LIberatIonIs IVCVnDIssIMo.

5. „*Exul predicamentalis* per decem classes rerum dida-

*. Czime ez: „Garizim és Ebal, melyeknek egyikén áldást, a másikon átkot parancsolt az Isten. A bárány életének könyve, vagy az isteni örök elválasztásnak és elhagyásnak dekretumának nagy titkáról való elmélgedések. Kolozsvart. 1704“. 4°.

ctice, canonice, problematice deductus (sermone partim ligato, partim soluto) Wittembergae. Anno 1679“. 8° 192. lap.

550. *Sinapius Dániel*, radványi ágostai hitvallásu lelkész, Zólyommegyében. (*Klein*: Nachrichten III. 397. l.)

Született Szucsánban Turócmegye egyik mezővárosában a Vág folyó mellett, atyja Sinapius Mihály, ki ugyanott lelkész volt. Kora ifjúságától fogva azon igyekezett minden erejéből, hogy tiszteletre méltó elődeihez, kik nagyérdemű férfiak valának, hasonlóvá legyen. Ez okból teljes szorgalommal tanult. Minden törekvései szerencsések voltak, bár előhaladásában nehézségekkel kellett ottan-ottan megküzdnie. Wittembergben szerencsésen bevégzett akadémiai pályája után, 1661-ben Gömörmegyébe Jolsva mezővárosába hivatott, az onnan káplánságra lépett Lang Izráel helyében rektorul. Az ifjúság oktatása körül kifejtett kitűnő szorgalma nagy hirt szerzett neki. Majd 1665-ben a kövii gyülekezet hívta őt meg lelkészül, mely hivatalra azonban nem felső Magyarországon, hanem egy másik kerületben szenteltetett föl, mivel épen akkor, a felsőmagyarországi szabad királyi városok szuperintendensi hivatala a Wagner Márton szuperintendens s bártfai lelkész halála által üresedésben volt és még be nem töltetett. Köviről két évi hivataloskodása után Teplára és onnan Radványba, Zólyommegye egyik mezővárosába vitetett lelkészül. A feltámadt üldözések alkalmával ő is megidéztetett a pozsonyi rendkívüli törvényszék elébe, de itt minden hitbuzgósága dacára is eltántorodott, sem mint szenvedjen a Krisztus evangéliomáért, inkább aláírta a kiköltözők számára készített térítvényt 1674. május 10 én s ennek értelmében a hazából kívándorlott. Bujdosásában egy ideig Brégában, azután Boroszlóban tartózkodott. Végre Lengyelországban Bajonowában rektorságot nyert. Midőn 1683-ban a béke s nyugalom némileg helyreállott az országban, száműzetéséből visszahívták a radványiak, de a kknél nem sokáig maradt, hanem innen elment Lőcsére, a csehajku gyülekezet lelkészeül, mely hivatalban hiven, s lelkiismeretesen járt el 1706-ban történt halálaig. (Lásd: *Burius* „Micae historicae“ 177-dik lap.)

Művei következők :

1. „*Osgyáni Bakos Gábor* urnak stb. eltemetésekor rozsnýó-bányai gyermekek által declamáltatott magyar versek. Kassa. Nyomatatta Tüersch Dávid. 1666“. 4° 19 levél. Ezt a mukát kövii lelkész korában írta volt.

2. „*Sertum ex horti theologici Areolis IV. decerptum*. Nyomatott Kassán. 1666. 4°. Ezt jolsvai rektor korában írta.

3. „*Hortulus animae*. Lesnae. Typis Michaëlis Buch. 1676“. 12°.

4. „*Neoforum latino-slavicum*. Lesnae. 1678“.

5. „*Examen apum* cum automnali mellatione. Lesnae 1681“.

6. „*Veram veris gloriam*. Lesnae. 1682“.

7. „*Coelum bajonoïense*, in quo stella Augustinus Serpilus. Lesnae. 1682“.

8. „*Vota gamica secunda* secunde vota reverendo Georgio Cembero ministro neosoliensi, in exilio virginem Trusianam in conjugem ducenti, ab amicis exulibus oblata. Lesnae. 1682“. 4°.

Lőcsei lelkész korából következő művei maradtak fen kéziratban :

1. „*Cythara sanctorum* Georgii Tranoscii multis modis amplificata. 1684“.

2. „*Nucleus Neumanni* slavice redditus 1703“.

3. „*Die Perle der Kinder Gottes* oder Geistliche Seelenschatz. Cseh nyelven. 1701“.

4. „*Oves suspirantes inter scrinia venerandi condam Joannis Glossii latitantes*“.

5. „*Memoria fratris Joannis Sinapii*“.

551. *Sinapius János*, trencsényi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez Dánielnek testvére; tanult Königsbergben, innen Bannoviczra hivatott Conrectornak, később pedig Galgóczra, a Vág mellé ment iskolarektornak; honnan néhány év múlva Szakolczára vitézt lelkészül, (1655) azután Galgóczra léptettetett elő. Gróf Forgács Ádám gyakran meg szokta hívni asztalához a végből, hogy figyelmes hallgatója lehessen annak, midőn Sinapius János, a szinte vendégekül meghívott szerzetesekkel vallásos vitákat kezd. Mivel pedig tudományos vitatkozásaival mindig sarokba szorította és elhallgatatta a szerzeteseket: ezek a grófnét feltűztették ellene, a ki elvégre annyira vitte a dolgot a grófnál, hogy az őt 1661-ben egy délelőtti 9 órakor elűzte Galgóczról. Hallgatói sirva kísérték ki, maga pedig kivonulása alkalmával sok könyhullatások közt énekelte a XXIII-dik zsoltárt: „Az Ur énnékem őriző pásztorom!“ Végre midőn Szent-Péter nevű faluhoz ért a Vág mellett, Galgóctól $\frac{1}{4}$ -ed mértföldnyire, intette és kérte hallgatóit, kik őt elkísérték, hogy az evangéliumi tudomány tisztaságától semmikép el ne álljanak. Majd Szakolczán, Nyitramegyében valami hivatalra alkalmaztatott. Innen

végre Trencsénbe ment lelkésznek. Az ő lelkészkedése alatt 1672-ben vétetett el az ottani evangélikusok temploma és ő, mivel a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt a térítvényt aláírni nem akarta, kiutasított az országból. (Lapsánszky János törvényszéki titoknak szerint pedig, azok között, kik az országból kiköltözésre kötelező térítvényt aláírták, harmadik helyen áll.) Elhagyván tehát a haza határait, külföldön vonta meg magát. Meghalt Halléban, az ott uralkodó cholérában, nejével és két gyermekével együtt 1678-ban. (Lásd: *Klein* „Nachrichten“ III. kötet 400. lap, és *Bod Péter*: „Magyar Athenás“ 240. lap.)

Művei következők:

1. „*Sermo sacer* in obitum supremi et perpetui Comitum comitatus thurociensis Pauli de Reva defuncti. 1644“.

2. *Parva schola* in usum discipulorum Christi accommodata et disposita. Leutschoviae. 1658“. 4°.

3. *Spicas* Sinapianas.“

4. *Henoch cum Deo ambulans* veris Christi confessoribus ad imitandum productus. Görlitzii. Typis Christophori Zipperi. 1676“. 12°.

5. „*Idea boni principis*, historicis Brennorum symbolis brevissime concepta. Halae Saxonum 1682“. 4°.

6. „*Ormithica sacra* oder geistliche Vogelbeitze. Halle. 1682“. 4°.

7. „*Horologium sacrum* bene impensi temporis in usum studiosorum deum timentium. Bartfae. 1709“. 12°.

552. *Skultéti Dániel*, répási ágostai hitvallásu lelkész.

553. *Skultéti Márton*, blesovai ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyéből.

Megjelenvén a rendkívüli törvényszék előtt Pozsonyban, aláírta azon térítvényt, mely a bentmaradók számára készült s ennek értelmében hivataláról lemondott, 1674. május 10-én.

554. *Skultéti János*, ajkai, Burius szerint alásóni ágostai hitvallásu lelkész, Veszprémmegyéből.

Ez 1640 körül szepes-váraljai rektor volt. Mint lelkész, megidézttetett 1674. március 5-re, Pozsonyba a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelent és aláírta azon térítvényt, melyben hivataláról lemondásra kötelezte magát.

555. *Smotana András*, dabroni vagy dobrai ágostai hitvallásu lelkész, Veszprémmegyében.

Jelen volt a megidéztetésen.

556. *Somogyi Péter*, veszprémi református lelkész.

Jelen volt-e a megidézésen, vagy nem: bizonytalan. Neve csupán a törvényszék jegyzőkönyvében jó elő, de azontul sem az elítéltek, sem a bebörtönzöttek, sem a gályákon szenvedett s onnan megszabadult predikátorok között nem emlittetik, csak egy adattal birunk, de a melynek hitelessége kétes, hogy t. i. midőn Triestben hajókra rakattak és szállittattak Peskarába a fogoly lelkészek: Somogyi Péter a hajón Kálnai Péter és Séllyei István között ült volna. Valószínű, hogy Somodi vagy Szomodi János szendi református lelkész nevével van felcserélve az ő neve, mert Szomodi valóban elhurcoltatott a gályákra; míg ellenben Somogyi Péternek mint gályarabnak nevével sehol nem találkozunk.

557. *Sós Gergely*, kövágó-örsi ágostai hitvallásu lelkész, Zalamegyében.

Erről csak annyit tudunk, hogy jelen volt a megidéztetésen.

558. *Speczkó Dániel*, felső-sipeki ágostai hitvallásu lelkész.

Midőn a rendkívüli törvényszék előtt megjelent: aláírt azon térítvénynek 1674. május 10-én, mely szerint hivatala letételére kötelezte magát.

559. *Spetkius Gábor*, alsó-pribelyi ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Megjelenvén a törvényszék előtt Pozsonyban, aláírt azon térítvénynek, mely a bentmaradókra szólt s ennek értelmében hivataláról lemondott.

560. *Srnka Mihály*, breznó-bányai diakonus, kit a horvátok, lakára rohanván, megkorbácsoltak.

Midőn megjelent a pozsonyi vértörvényszék előtt: aláírta azon térítvényt, mely a hazában maradhatás feltétele mellett, hivatalának végképen letevésére kötelezte őt.

561. *Stefanides István* vagy *Sámuel*, móríc-hidi ágostai hitvallásu lelkész Györmegyéből, ki a megidézésen jelen levén, hivatalával végleg felhagyásra kötelezte magát 1674. május hó 10-én.

562. *Stefánides János*, maskóvi ágostai hitvallásu lelkész.

563. *Stefanovics Sámuel*, ráckevei predikátor.

564. *M. Steller Tamás*, besztercebányai ágostai hitvallásu iskolarektor, Zólyom megyében.

Született Gömör megyében Nagy-Szlaboson, *Rezick* szerint (Schulgeschichte Ungerlandes) Besztercebányán, 1640-ben. Tanult Wittembergában 1667 és 1668-ban. Megidéztetett a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, az idézvényt február 2-án kapta s március 3-án már Pozsonyban, 5-én pedig a törvényszék előtt jelen volt. Ápril 7-én fő- és jószágvesztésre ítéltetvén, börtönbe vettetett. május 29-én Leopoldvárra vitetett, hol június 5-én vasra veretvén, undok munkákra hajtattott; egy izben csaknem halálra verték hóhérlói, midőn ugyanis egy barátja levelet küldött neki, a mely ugyan elfogatott s így kezéhez nem jutott: Stellert magához hivatja a parancsnok és Kellió Miklós jezsuita jelenlétében, nem elég, hogy megfogatván hét ember által, törökösen megvereti, hanem maga is keményen megrugdosta, hajánál fogva irgalmatlanul földhöz verte, s társaitól elszakítván, bezáratta. Leopoldvárból 1675. március 18-án elvitetett éjjel és elhajtattott Nápolyba, hol május 8-án eladatott a gályákra, 50 darab aranyon, örökös rab-szolgaságra. Sok nyomorai után megjelenvén a dicső emlékü Ruyter holland tengernagyban a szabadtás angyala, 1676. február 11-én kiszabadult a gályarabságból s társaival együtt elment Zürichbe, hova midőn megérkezett: üdvözlő verset irt Gyöngyösi István magyar akademikus tiszteletére; július 27-én pedig emléksorokat irt Lavater János bölcsészettanár felszólítására, Mikeás 7. 9. versét választván jeligéül. Innen elutazván Nikléczius Boldizsárral és Bugány Miklóssal együtt, bejárta Angolhont, Dániát, Svédországot és Hollandiát. Visszatérvén a hazába Czember Györggyel együtt 1683-ban, Besztercebányán telepedett meg és ott kórházi lelkész lett; 1715-ben azon nagy csapás érte, hogy szeme világát elvesztette. Kitünő miveltségű és türelmű férfiú volt. Jelszava volt:

„Optima sperentur metuantur pessima, sed quae
Sors tulerit, forti pectore quisque ferat“.

Művei következők:

1. „*De existentia spiritus infiniti*, qui est Deus. Praeside M. Sim. Fried. Frenzelio, philosophiae adjuncto. Wittemb. 1667“. 4°.
2. „*De triplici Spiritus sancti gratiae* vocantis iustificantis et conservantis quidditate et diversitate, sub Praes: Abrahamo Calovii. 1667“. 4°.
3. *Dissertatio in symbolum apostolicum* de vita aeterna. Praeside Joanne Deutschmanno. 1667“. 4°.

4. „*Votum Jacobi patriarchae* Gen. 28, 20—22. Praeside Joanne Deutschmanno. 1668“. 4°.

565. *Strba György*, korponai ágostai hitvallásu harangozó.

Midőn a predikátorokkal és iskolatanítókkal együtt ő is megidéztetett és meg is jelent, de a térítvénynek alá nem irt: ezért ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetvén, elvitetett Komáromba, hol bilincsekbe veretvén, fogságra vettetett és kegyetlen sanyarúságot szenvedett. Itt négy napi fogság annyira megtörte, hogy már a térítvény aláírására jelentkezett, a mi azonban már ekkor el nem fogadtatván tőle: arra is reá állott, hogy az evangyeliomi hittől elszakadjon; tehát általtért a római katolika egyház kebelébe, mely tettéért egy olvasót és mintegy 25 forintot kapott jutalmul. De azért nem bocsáttatott szabadon azonnal, hanem mintegy négy hét mulva, mely idő alatt oktatást nyert a római katolika egyház tanaiban. Hittől szakadását nem sokára törődött szívvél megbánta.

566. *Strba Péter*, felső-lehotai ágostai hitvallásu lelkész.

567. *Stürtzer Mátyás*, uj-zólyomi ágostai hitvallásu rektor.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláirt ott azon térítvénynek, mely a hazában maradás feltétele alatt hivataláról lemondásra kötelezte őt, 1674. május hó 10.

568. *Svelz János*, ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra-megyéből.

569. *Svonovics Sámuel*, mihályi lelkész.

570. — — — — kis-sarlói

571. — — — — setét-kúti

} predikátorok, kik-

nek nevei a törvényszék előtt, hallgatóik által eltitkoltattak.

572. *Szabadka Máté* vagy *Márton*, kameneci ágostai hitvallásu lelkész.

Ez korábban illavai diakonus volt. Az egyetemes idézéskor, Burius előadása szerint („*Micae historicae*“ 174. lap). Erdélybe menekült, vagy pedig elrejtőzött valamelyik magyarhoni vármegyében, pl. a török uralma alatt levők egyikében.

573. *Szádi András*, nagy-sárosi református lelkész.

574. *Száki Dániel*, neszmélyi predikátor.

575. *Szákonyi Mátyás*, nagy-szitkei lelkész.

576. *Szalacsi János*, kenderesi református lelkész.

577. *Szalai János*, runyai református lelkész.

Ez kezdetben kiváló állhatatosságot mutatott, s ezért halálra ítéltetvén, elvitetett Kapuvárra, hol fogságra vettetett. Innen 1675. május havában elhurcoltatott, hogy a nápolyi gályákra eladattassék; de a velenceiek ellentállván, csak Bukkariig vitettek a rab-predikátorok s itt bebörtönöztettek. Itt a sok szenvedések után megtöretve, tizen közülök, az evangyeliomi hitet megtagadván, áttértek a római katolika egyház kebelébe. Ezek közé számíltatték Szalai János is.

578. *Szalóczi Mihály*, zubogyi református lelkész Gömörmegyében, a szentpéteri esperestségben.

Született 1626-ban. Mint zubogyi lelkész, megidéztetett 1674-ben a pozsonyi rendkívüli törvényszék elé, hol március 5-ik napjára megjelent és ápril 4-én fejének s minden javainak elvesztésére ítéltetett. Azután bebörtönöztetett elébb Pozsonyban, hét hétig tartatván fogságban, ekkor Leopoldvárba hurcoltatva, ott 10 hónapig sanyargattatott, Olaszországban pedig, noha a hosszas ut fáradalmi miatt is igen sokat szenvedett, 3 napig tartatott börtönben, mignem végre a nápolyi gályákra eladatott 1675. május 8-án, 50 darab aranyon, hol sok veréssel, éhséggel, szomjúsággal, szokatlan nehéz munkákkal tíz hónapig kinoztatott, szakálla, haja s bajusza leváogatván, meggyaláztatott. Elvégre sok sanyaruságok után a dicső emlékezetű holland tengernagy, *Ruyter Adorján Mihály* által 1676. február 11-én a gályarabságból megszabadított, s szabaddá lett társaival együtt elment Helvéciába, Zürichbe, s ott Lavater János bölcsészettanár hajlékában szállásolt, csaknem másfél évig, ki igen nagy szívésséggel fogadta, s kinek felszólítására emlékjegyzetet készített 1676. július 13-án, jeligekül tűzvén elébe Jel. 3, 21. versét. Midőn Zürichbe megérkezett: az akkor ott disputatiót tartott Gyöngyösi István magyar akademikus tiszteletére üdvözlő verseket írott. A következő 1677. év október 10-ik napján pedig a biltensei reformált egyház lelkészének, Kaegius Jánosnak írott emléksorokat. Jelszava volt: „Reménység az én kutföm“.

579. *Szánthó Jugi Miklós*, alsó-örsi predikátor.

580. *Szathmári István*, tapolcafői református lelkész, Veszprémmegyéből.

Ez kezdetben igen állhatatosan viselte magát, miért is, mint elítélt rab, Eberhárdra vitetett, s ott fogságra vettetett, melyből úgy szabadult ki, hogy hitvallását megtagadván, általtért a római katolika egyház kebelébe, megszabadulása után azonban tettét megbánva, előbbi hitvallásához tért vissza és lelkészi hivatalát haláláig viselte.

581. *Szathmári Mihály*, teveri református lelkész, kiről csak annyit tudunk, hogy jelen volt a megidéztetésen.

582. *Szathmári János*, kovácsi református lelkész.

583. *Szecsei István*, krnyói predikátor.

584. *Szecsei János*, sághi református lelkész, Gömör-megyéből.

Ez Krisztusnak hű bajnoka és dicsőséges vértanu. Halálra ítéltetvén, Leopoldvárra vitetett fogságra, hol tíz hónapig sanyargattatott, azután március 18-án, 1675-ben elvitetett a hazából idegen földre s mint barom, hajtatott Nápoly felé, hogy ott gályarabul eladattassék. de az út fáradalmai s lábainak a bilinesek általi megrongcsoltatása miatt annyira erőtlen beteggé levén, hogy Theáténál tovább menni képes nem volt: tehát hatod magával hátrahagyatott, s ott tekintet nélkül nyomorult állapotára, börtönbe vetetett, hol nem sokára meg is halt.

585. *Szegyényi Gergely*, brogyáni vagy osgyáni ágostai hitvallású lelkész.

586. *Szelei Jakab*, predikátor, Nógrádmegyéből.

587. *Szenczi István*, kéttornyulaki lelkész.

588. *Szenczi János*, szent-gróti lelkész.

589. *Szenczi Száki János*, tatai református lelkész és a XVII. században utolsó szuperintendens a komáromi szuperintendenciában, mely samarjainak vagy felső dunamellékinek is szokott neveztetni, s kiterjedt Pozsony, Nyitra, Mozsony, Komárom, Győr, Esztergom, Bars, Hont és Pest-Pilis egyesült megyékre.

Ez korábban samarjai, a megidéztetéskor tatai, *Szomodi János*

nos előadása szerint pedig (Sárospataki füzetek: 1863. 256. lap 8-dik szám alatt) neszmélyi református lelkész volt. Megjelenvén a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt, ott aláírt azon térítvénynek 1674. május 10-én, mely által a hazából önkéntes száműzetésbe menetelre kötelezte magát s kibujdosván a hazából, sok rendbeli számkivettetései és bujdosásai után meghalt 1675. március havában, mint Séllyei István írja a gályákról Beregszászban Velencébe, husvét előtt 3 héttel.)*

Midőn *Komáromi Csipkés György* 1666-ban következő című művét adta ki: „*Igaz hit, azaz: oly 241 magyar predikációk, melyekben a keresztyéni igaz hitnek és vallásnak minden ágazatai úgy be foglaltatnak, hogy mind a tanítók, s mind a tanulók, mi legyen hiendő vallások és vallandó hitek, elégségesképen megtanulhatják. Szebenben. Nyomatott Szenczi Kertész Ábrahám által, 1666*”: e munka megjelenése alkalmából, Komáromi Csipkés Györgyhöz a következő üdvözlő verset írta Szenczi Sz. János, mely a mű végéhez van csatolva s latin felirattal együtt így hangzik:

„Ad rever. ac Clariss. D. Authorem *Georgium C. Comarium* SS. Theol. Doctorem etc. Theologiam hungarico idiomate edentem Applausus ungaricus:

„Titkait Istennek sáfárló Doctori szolga
S Christus nyájának szent dolgát mutató példa,
Ez magyar népek nyelvén használni ki sokban
Kévánsz; szentírást, hit dolgát, tudva tanítván,
Méltó dicsérnem szent munkád, mert sokakat épít,
Éllyl hát, Istennek drága edénnye, hosszas időt.
Szenczi Száki János szuperintendens és samarjai
Predikátor. Eklén. 6. Maii. 1666.”

590. *Szendrei György*, balogi református lelkész, s esperest.

Született 1626-ban, elsőben tályai lelkész s 1668-tól fogva egyszersmind esperest, az egyetemes idézéskor pedig balogi lelkész

*) A komáromi vagy samarjai öt (komáromi, tatai, komjáthi vagy ürményi, barsi vagy lévai, drégelypalánki vagy szololai) tractusból állott reformált szuperintendens Szenczi Száki János halálától fogva szuperintendens nélkül volt a 18-dik század elejéig, midőn t. i. 1711. november hó 4-én Szomodon megválasztott 62 szavazattal Magyar Kossa Péter, ki 1720. június 12-én Aranyoson meghalt. Egybeolvadt a két szuperintendens (komáromi és veszprémi) 1736. június 29-én. (Lásd bővebben: Tóth Ferenc: „Tul a dunai püspökök élete“. 164 s következő lapjait)

volt. Igen állhatatos szolgája a Krisztusnak, ki állhatatosságát s Ura iránti hűségét élte utolsó percéig megtartotta. Halálra és minden javainak elvesztésére ítéltetvén, foglyul vitetett Kapuvárra, de ott bármint kinoztatott, fogságában soha legkisebb jelét sem adta ingatagságának. A Dávid zsoltárait, melyeket könyv nélkül tudott, énekelgette. Majd 1675. májusban Kapuvárról elhurcoltatván s a hazából kivitetvén, Bukkariban 50 év óta nem tisztított büszhödt börtönbe dobatott, hol kinzói 39 napig sanyargatták, azután valami magán hajlékba vitték, de 1676. február 13-án (a mikor már a tényleg gályán szenvedett társai szabadok valának) ismét előbbi dögletes börtönébe kénytelenítettett visszatérni és várni, míg szenvedésének napjai megszámláltatnak, és a szabadulásra való segedelem meg fog érkezní, meg is érkezett az a halálban, melynek előpostái a betegségek a halál révébe helyheztették őt. Midőn már beszélni nem tudott, a vérengző poroszlok durva kezei által megragadtatott, lépcsőkön, fákön, köveken keresztül kiméletlenül vonszoltatott, s oly szűk nyíláson dobatott be a tömlőcbe, hogy testéről a bőr lehorzsolódott, s belőle a vér kiserkedezett. 1676. február 19-én a többi foglyok bementek a szegény *Szendrei* látogatására, hogy sebeit valami gyógyszerrel enyhítsék: de nagy csodálkozásokra nem mozdult, kémlelgették, de a lélek már elhagyta porsátorát.

Holttestét a tömlőcből kivivén, koporsó nélkül a földbe ásták el. Egyéb vigasztaló elmélkedések közt a következővel is erősíté a halálra készült lelkét:

„In ultimo vitae meae discrimine,
Tuo misertus numine
Assere me Domine!
Vocem palato cum negabit jam dolor
Et decidit vultu Calor
Sis mihi praesto precor.
Cum sensus aures deseret, cor halitus
Verbo tuo me Spiritus
Erudiat coelitus.
Concutientem mortis in caligine
Lustra tuo me lumine
Unica spes animae.
Lux ad viam Salutis est Fides tui
Hac me simul ad languidum
Non sinas destitui.
Praesta mori fretum Tui Fiducia
Ne criminis mens conscia,
Spe cadat et venia.

Et spiritum Carnis solutum carcere,
 Sinu tuo mox assere
 Ne pereat, patere.
 Me mortis aeternae Satan damnat reum,
 Et sentit iratum Deum
 Culpa scelusque meum.
 At tu tui me rore sparsum sanguinis
 A labe mundum criminis,
 Redde salus hominis.
 Per dura passionis dirae funera
 Per Saevaeque tua Vulnera
 Ob mea fers Scelera.
 Livor tuus meo medetur Vulneri
 Mors dira nostro funeri
 Et meritum Sceleri.
 Tu constitutus es salutis janua,
 Sic Fido! sit o mutua
 Sit mihi vita tua!
 Quando voles hinc me vocabis ocyus
 En tuus sum vivus, et sum mortuus
 Christe veni citius!"

591. *Szendrei Márton*, harmaci református lelkész.

75 éves aggastyán, Krisztusnak erényes életben megöszült szolgálja, ki 42 éven át szolgált Magyarhon különböző reformált gyülekezeteiben és épen Diós-Győrön is. Megidézttetvén a pozsonyi vértörvényszék elé, ott megjelent és kiváló állhatatosságot mutatott, ezért több társaival együtt fő- és jószágvesztésre ítéltetett. Május 30-án az érsek, Szelepcsényi, palotájába hivatván, így szóla hozzá: „Te öreg, te vén! akarsz-e aláírni a térítvénynek?” „Nem, úgymond az öreg Szendrei, mert hogyha eddig szolgáltam a Krisztusnak, ez öregségemben sem akarom azt elhagyni!” Elvitetett Kapuvárra, börtönbe vettetett, de fogságában a kísértéseket szilárdan tűrte s győzte meg. Meghalt a kapuvári börtönben 1675. március 5-én éjjélkor. Másnap 8 órakor a bilincsek levétetvén a holttestről, magok a fogoly predikátorok a bástyán kívül, a Rába folyó partján nagy siralommal, nagy fájdalom s könyhullatások között eltemették azt.

592. *Szentandrási Pál*, csegei református lelkész.

593. *Szentgyörgyi Mátás*, berentei predikátor.

594. *Szentgyörgyi János*, csicsói lelkész.

595. *Szentkirályi András*, sipei vagy zsipi református lelkész, Gömörmegyében.

Ez Krisztus hiv szolgáinak egyike, azoknak, kik az ő evangyeliomának szolgáltak és éltek, azért szenvedtek és haltak meg. Megidézttetvén a pozsonyi vértörvényszék elé: ott megjelent s hitvallása mellett állhatatosan megmaradt. Elítéltetvén fő- és jószágvesztésre, foglyul vitetett Sárvárra, hol bebörtönöztetett, innen egy évi különféle módon való kinoztatás után kivitetett a hazából, hogy a gályákra majdan eladattassék, de elleneinek e szándékát a velenceiek megghiusították, s a rabpredikátorokat szállító hajót a buccarii kikötőbe visszazoritották. Így Szentkirályi Buccariában börtönbe vettetett, hol sok szenvedések után életét is bevégezte.

596. *Szentmiklósi János*, kajári református lelkész és esperest Györmegyében.

Született 1604-ben, a megidézttetéskor már 70-éves agg volt. Midőn megjelent a vértörvényszék előtt és a téritvényeknek aláírni nem akart, fő- és jószágvesztésre ítéltetett. Pozsonyból elvitetett Leopoldvárra, hol bilincsbe veretvén, kemény fogságra vettetett. Itt midőn kérte a felügyelőt, Kellió Miklós jezsuitát, hogy vele, ki már 70 éves, ne bánják oly kegyetlenül, mert különben lehetetlen, hogy a kínzások alatt meg ne haljon, attól ezt a feleletet nyerte: „hát te vén, neked kedvezzek-e én? ha meghalsz sem kedvezek, hanem kivonatlak a váron kívül a ganéjdombra, hogy ott az ebek egyenek meg!” Végre azonban leopoldvári fogságából, hol társainak 1675. március 18-án történt elhurcoltatása alkalmával, miután elaggott erőtlen ember volt, a börtönben hátrahagyatott, császári parancs folytán megszabadult 1675. június 6-án s visszatért gyülekezetéhez.

597. *Mangó Szentpéteri István*, simonii református lelkész, Görmörmegyében.

Megidézttetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol megjelenvén s törvényszék elé állván, miután a téritvénynek alá nem írt, fej- és jószágvesztésre ítéltetett, s elvitetett fogságra, hetedmagával Kapuvárra, május 31-én, innen pedig a következő 1675-dik évi július 1-ső napján, sok kínzások után és között, hajtatott mint a barom, s kihurcoltatott a haza földéről, elébb Triesztbe, azután pedig Buccariba, hol mindkét helyen tömlöcöztetett. Az utóbbi helyen kegyetlen fogságot szenvedett tíz hónapig, melyből 1676. május elején szabadult ki, honnan elébb Velencébe, hol ő és szenvedő társai *Zaffius Miklós* orvosnak sok szivességgel éltek, azután pedig Zürichbe ment, hol *Ulrich János* lelkésznel szállásolt szinte

másfél évig. Itt irt emlékjegyzeteket *Lavater János* bölcészettanár felszólítására 1676. július 22-dik napján, jeligékül tüzvén az emlék-sorok felibe Máté: 10, 24—25. verseit. Szinte irt emlékjegyzeteket a következő 1677-dik év október 11-én a glárusi kantonban fekvő biltensei reformált egyház lelkészének, ki részvétellel s jó indulattal viseltetett a Krisztus evangéliomáért sok sanyaruságot s nyomort szenvedett száműzött kegyesek iránt, *Kaegius Jánosnak*, Zsolt. 4, 7-dik versét tüzvén felibe jeligékül. Jelszava volt: „A kegyesség mindenre hasznos“.

598. Ifj. *Szentpéteri István*, jánosii református lelkész.

Részint Pozsonyban, részint Sárváron tömlöcöztetett, majd 1675. július 1-ső napján elvitetett a haza földéről a vad természetű *Kövér Gábornak* Kollonics szolgalelkű satellesének kísérete alatt, oly céllal, hogy a nápolyi gályákra eladattassék, de a velenceiek a rahpredikátorokkal megterhelt hajót a buccarii kikötőbe visszanyomták, minek következtében Buccariban tömlőcre hányattak, és kinoztattak. A sok szenvedések miatt tizen elszakadtak az evangyeliomi hittől s ezek közt az ifju Szentpéteri István is áttért a római katolika egyház kebelébe.

599. *Szentpéteri János*, felső-szuhaji lelkész.

600. *Szideri György*, predikátor.

601. *Szilisi János*, atáni lelkész.

602. *Szilvási István*, császári református lelkész.

Született 1619-ben. 25 éven át több reformált egyházakban, u. m. Budán, Bicskén, Kocson, végre Császáriban viselt lelkészi hivatalt, valódi lelki atya, tudományos férfiú, kegyes, jámbor és felette szerény. Midőn megidéztetett Pozsonyba, a rendkívüli törvénytörés élé 1674. március 5-ik napjára, ott hiven megjelent, és miután a tértvények közül egyiknek sem irt alá: ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Pozsonyból elvitetett Leopoldvárra, hol bilincs tétetvén reá és fogságra vettetvén, kegyetlen kínzásokat szenvedett. Így pl. *Loyola Ignác* ünnepén Kellió Miklós jezsuita, drabantjaival megfogatván *Szilvásit*, miután nem akart bemenni a római katolikus templomba, erővel behuzatta és úgy megkinoztatta, hogy az a templom kövezetén elnyulva feküdt a szertartás végeztéig, és onnan társai vitték vissza a tömlőcbe, össze levén ronsoltatva annyira, hogy e napnak sulyos szenvedéseit a gályákon történt haláláig folyvást emlegette. Más alkalommal *Szilvásit Harsányival* együtt addig kardlapoztatta *Kellió*, míg a kard el

nem tört rajtok. Majd 1675. március 18-án elvitetvén Leopoldvárból s kihurcoltatván a hazából, Nápolyban a „Szent-Klára“ nevű gályára eladatott 50 darab aranyon, holtigtartó rabszolgaságra. De itt csakhamar elbetegesedett, úgy hogy kórházba kellett vinni, hol mintegy 3 hétig feküdt s folytonosan könyörgésben vala foglalatos. Itt az áldozó pap, kinek a gályarabok római katolika vallásra térítése volt tiszte, szünet nélkül kísértgette, de azért ő el nem tántorodott soha csak egy percre is. Meghalt 1675. július hó 2-án. Eltemettetett-e vagy pedig temetetlen teste a tengerbe dobott: nem tudható, annyi azonban bizonyos, hogy a foglyok rendes temetkezési helyén nem temettetett el.

603. *Szivitzki* vagy *Schwitzki András*, a delegatum judicium jegyzőkönyve szerint *sághi*, Kocsi Csergő Bálint előadása szerint pedig *pozsonyi* ágostai hitvallásu lelkész.

Született 1629-ben. Megidézttvén a pozsonyi vértörvényszék elé 1674. március 5-ik napjára, ott pontosan megjelent s mivel egy térítvény aláírására sem volt hajlandó: ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Elvitetett Sárvára s ott bilincsrre veretvén, bebörtönöztetett, éhen-szomjan kinoztatott. Hét hónapig a betegség és fogság terhét s kellemetlenségeit békétűréssel viselte. Midőn sem énekelni sem imádkozni nem birt már: társait kérte fel ezek teljesítésére. A gyógykezelés és ápolás hiánya miatt betegsége a tömlőc mélyében egyre növekedvén, elvégre 1675. január hó 6-án elhunyt az Urban, sanyaru fogságában. Öltönyei a sárvári kapitányéi lettek. Meghalt a tömlőcben, bilincsek közt, melyek csak holta után vétettek le róla.

604. *Szoboszlai Mihály*, gyöngyösi lelkész.

605. *Szodói Balogh András*, sárói református lelkész, Barsmegyében.

Megidézttetett Pozsonyba a rendkívüli törvényszék elé 1674. március 5-ik napjára, hol megjelenvén és mindenféle térítvény aláírását megtagadván, fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Fogságra Leopoldvárbán vettetett, hol sok kegyetlenségeket kellett kiállania. Történt pl. hogy egy nap négyszer verette meg Kellió és pedig oly kegyetlenül, hogy arcbőre feldagadt és vére özönlött a földre. Leopoldvárból a következő év március 18-án elvitetvén, elhurcoltatott Nápolyba, hol május 8-án eladatott a gályákra, örökös rabságra, 50 darab aranyon. Innen sok sanyaruságok után megszaba-

dult 1676. február 11-én és többi társaival együtt elment Helvéciába, Zürichbe, hol csaknem két évig tartózkodott, szállásolván *Hofmeister János* logicatanár lakásában. Ugyanitt a *Lavater János* bölcsészettanár felszólítására emlékjegyzeteket írott 1676. július hó 17-én, jeligékül tűzvé az emléksorok fölibe Ének: 2, 2. versét. Szinte írott emléksorokat a biltensei reformált egyház lelkésze *Kaegius Jánosnak*, 1677. szeptember 11-ik napján, a szentírásból Ján. 15, 19. versét tűzvé azok fölé. Jelszava volt: „Jövel Uram Jézus!” Jel. 22, 20. A hazába visszatérése után ismét Sárón lelkészkedett, mit bizonyít az, hogy Csuzi Cs. Jakab: „Édom ostroma” című munkájához csatolt „Elmélkedések”-et, melyek 1682-ben Debrecenben jelentek meg, többek között Szodóinak is, mint „sárori egyházi öröklőnek” ajánlja.

606. a) *Szokolai István*, szabadszállási lelkész.

607. b) *Szokolai István*, gombai predikátor.

608. *Szokolai Pál*, perőcsei lelkész.

609. *Szokolai János*, kerepesi lelkipásztor.

610. *Szomodi János*, szendi református lelkész, Komárommegyében.

Született 1624-ben. Lelkészkedett Szenden, a Száki János neszmélyi lelkész szuperintendenssége alatt és Mányoki Mihály tátrai lelkész esperestsége alatt. Megidézttetett 1674. március hóban s jó lelkiismeretében bizván, megjelent a pozsonyi vértörvényszék előtt március 15-én, s itt miután a térítvények aláírását megtagadta, ápril 4-én fejének és minden javainak elvesztésére ítéltetett. Azután elvitetett Leopoldvárra, hol 35 tisztársával sulyos fogságra vetetvén, kegyetlenül sanyargattatott egy egész éven keresztül, e mellett jobbról-balról, bár sikertelenül, szüntelen kísértetvén. Végre 1675. március 18-án mind a 36-an, éjjel, lopva, kivitettek Leopoldvárból s hozzájuk csatoltatván a berencsi 5 fogoly, kegyetlen német katonákkal körülvétetve, Morvaországon, Ausztrián, Steierországon, Karniolán, Istrián, az adriai tengeren és a nápolyi királyságon keresztül kísértetve, mint a barom úgy hajtattak, mignem május 7-én megérkeztek Nápolyba. Ezekkel együtt eladatott másnap, gonosztevőkkel, bálványimádókkal, hitetlenekkel megrakott gályára 50 darab aranyon, holtig tartó rabságra. A nápolyi állomáson naponkénti sulyos, szokatlan munkákkal kegyetlenül kinoztatott, mert bár szünet nélkül dolgozott, hóhérlői mégis szüntelenül verték, mignem végre, megtekintvén az isteni gondviselés a foglyoknak

sanyaruságát, 1676. február 11-én a dicső emlékezetű holland tengernagy *Ruyter Adorján Mihály* által megszabadított, és jól lehet vágyódott hazájába, de nem tartván a hazatérést még tanácsosnak: elment Zürichbe, hol *Ziegler Gáspár* lelkésznél szállásolt és ott a Lavater János bölcészettanár felszólítására emlékjegyzeteket írt 1676. július 15-én, azok felibe jellegköl tűzvén Galat. 6, 14. versét. Zürichbe történt megérkezésekor üdvözlő verset írott *Gyöngyösi István* magyar akademikus tiszteletére, ki épen akkor tartotta következő tárgyú disputációját: „*De clavibus Regni Dei apostolis traditis*“, melyet Gyöngyösi ugyanott ki is nyomatván, azt *Sellyeinek* és *Harsányinak* ajánlotta. A hazába visszatérése után neszmélyi lelkipásztor lett, a mint ezt bizonyítja Csuzi Cs. Jakab, ki az „*Édom ostorá*“-hoz csatolt s Debrecenben 1682-ben megjelent „*Elmélkedések*“-et több tisztársai között *Szomodi János*nak is, mint „*neszmélyi lelkipásztornak*“ ajánlotta.

611. *Szödényi Mihály*, tarcsai lelkész.

612. *Szőkevény János*, nagy-körtési lelkipásztor.

613. *Szőklík Jeremiás*, bethlenfalvi predikátor.

614. *Szőnyi Virág János*, aszári református lelkész.

Ez, midőn megidéztetett a vértörvényszék elé, ott meg is jelent és minden aláírás nélkül megszabadult Pozsonyból.

615. *Sztraka Mihály*, breznó-bányai ágostai hitvallású lelkész.

Ez jelenvolt a törvényszék előtt Pozsonyban, s ott aláírta azon téritvényt, mely a bentmaradók számára készítettett s ennek folytán hivataláról lemondott.

616. — — — sachurici

617. — — — szécs-kereszturi

618. — — — nagy-szelesi

619. — — — szent-györgyi

620. — — — szentmihály-uri

621. — — — szilasi

622. — — — szini

623. — — — szobei

624. — — — szokolai

625. — — — szögyéni

} predikátorok, kiknek nevei hallgatóik által a törvényszék előtt eltitkoltattak.

626. *Tamás György*, lelkész.

627. *Tarczali Péter*, szathmári lelkész.

628. *Tarnóczi Márton*, divék-ujfalui ágostai hitvallású lelkész.

Született Beckón, Trencsénmegyében. Szülei a tudományos pályára szánták és a felőle táplált reményeket be is töltötte. Elvégezvén tanulását a hazai iskolákban, kiment Németországra, Wittembergbe és ott tanult 1648-ig. Itt 1646-ban tartott egy disputatiót: „*de pseudophilosophia cacodoxorum et sobria philosophia orthodoxorum*“, 1648-ban ismét disputált ily tárgy felett: „*de theologia heterodoxa et orthodoxa*“. Mind a kettő megjelent nyomtatásban, negyedréti alakban. A következő 1649-ik évben, mindjárt a hazába visszatérése után Szenicére hivatott rektornak, Nyitramegyébe. Egy év múlva trencsényi rektor lett. Ez állomásán nagy és alapos készülsége által nagy hirt szerzett magának, úgy hogy nem sokára lelkészi állomásra nyert meghívást Privigyre, ismét nem sok idő múlva szuperintendensi hivatallal diszesítettett. A Ludányban 1656. március 29-én tartott gyűlésben, ipa Kalinka Joachim szentelte fel ünnepélyesen ez új hivatalra. Oly férfiú volt ez, ki életében sok és válságos eseményeket ért meg. Mert alig mult el 4 év, midőn 1660-ban gróf *Pálffy Pál* özvegye által Privigyrről elűzetett. Száműzetésében a divék-ujfalui gyülekezet hívta meg lelkészeül. Innen idéztetett meg a pozsonyi vértörvényszék elé, és ott 42 tisztársával együtt aláírt azon térítvénynek, mely a hazából kiköltözni akarók számára készült, s ennek értelmében az országból kivándorlott, és Németországba vonult, hol sok viszontagságokat állott ki, mignem 1682-ben a soproni országgyűlés után a divék-ujfalui gyülekezet visszahívta, melynek kebelében ismét folytatta lelkészi, mint szinte szuperintendensi hivatalt is, hatásköre kiterjedvén három megyére, úgy mint: Pozsonyra, Nyitrára és Barsra. Bevégező földi pályáját e derék férfiú 1685-ben, Blatnicán, Turócmegyében. Gyászbeszédet tartott felette *Krmann Dániel*, mosóczi rektor, későbbben szuperintendens.

Még trencsényi rektor korában írta e három disputatiót:

1. „*Speculum orthodoxiae lutheranae* respondente Valentino Perenyi. Trenchini. Typis Laurenti Benjamin de Hagen. 1649“. 4°.

2. „*Statera theologica adversus coturium* respondente Isacco Draschoviczy Thurociense. Trenchini. 1650“. 4°.

3. „*Spicilegium biblicum* in stipula praedestinationis, respondente Joanne Krmann. Trenchini. 1651“. 4°.

A következő műveket pedig részint lelkész korában, részint száműzetésében írta:

1. „*Clenodium raptum* non ereptum, seu: Oratio funebris in obitum Pauli Osztrosith anno 1653. in templo illaviensi sepulti“.

2. „*Schema lares*, virtutes, labores, honores cineres Nicolai Osztrosith describens. An. 1660“. 4°.

3. „*Threnographia* prosapiae Kalinkianae Zittauiae. 1678“. 4°.

4. „*Halcyonia sive vico-danico* germanica. Zittauiae. 1682“. 4°.

5. „*Misnia celebris* Zittauiae. 1683. 4°.

6. „*Lessus lugubris* exulum hungaricorum.

7. „*Antiglyphice metrica* pro sermone valedictorio enucleata. Leutschoviae“. 4°.

8. „*Martini Tarnóci et Tobiae Masnitii ac Danielis Mollerii*, pacis oliva domino Nicolao L. B. à Gersdorf Zittauiae oblata“. 4°.

9. Saját *életrajza*, önkezűleg írva. Kézirat. (Lásd bővebben: Klein: Nachrichten. II. kötet. 505—507. lapjait).

629. *P. Tatai Sámuel*, tornaalljai református lelkész Gömörmegyében.

Tanulását kezdette 1657-ben Debrecenben, 1660-ban contrascribai hivatalt viselt, seniori hivatala bevégezése után — mint a főiskolai anyakönyvi bejegyzés mutatja — Kőrösre vitetett. Megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé 1674. március 5-ik napjára, melyre midőn megjelent s a térítvények aláírását megtagadta: ápril 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Elvitetett fogságra Sárvárra, hol undok börtönbe dobattván, abban egy évig és egy hónapig szenvedett; majd 1675. július 1-én az országból kivetetvén, keményebb és iszonyubb fogságra vettetett Triesztben 15 napig, onnan a kikötőbe szállíttatván és ott július 15-től fogva október 11-ig most a városban, majd pedig a várban rettentő nyomorúságokat szenvedvén, utóbbi napon elindíttatott Buccari felé, Kővér Gábor kísérete alatt, hová az utazás nehézsége, a kövek és hegyi utak alkalmatlan volta, a horvátok bosszantása, gunyja és kegyetlensége között, továbbá, lábujjairól a körmök, egynek kivételével lehullván, nagy fáradtan és erőtlenül megérkezett Buccariba, és ott oly börtönbe vettetett, melyet a szeméttől, mocsoktól és hulladékoktól 50 esztendő óta sohasem tisztítottak, a hol nyakvasakkal és láncokkal keresztül-kasul megkötöztetve tartatott, éjjel-nap-

pal sötétségben, még pedig oly helyzetben, hogy 80 napig sem ülnie, sem állania nem lehetett, hanem folytonosan feküdnie kellett, mely idő alatt, néha valamivel jobb kenyérrel, máskor pedig köles és korpá eledellel tápláltatott és felette igen kevés és rozsvizzel, inyjei megromlottak és scorbut betegségbe esett, a miatt, hogy 15 napig egy falat kenyeret sem evett, egyedül Isten különös kegyelme és a víz táplálta; mignem végre 1676. május 2-án megszabadult s szirteken és kősziklákon keresztül elérkezett Zürichbe 1676. július 15-én. Itt a Lavater János felszólítására szenvedése történetét leírta 1676. július 22-én, jellegkül tüzvén fölibe Jerém: 51, 10. versét és 1 Tim. 6, 6 versét, ugyanitt irott emléksorokat a biltensei reformált egyház lelkésze *Kaegius Jánosnak* 1677. október 11-én. Jelszava volt: „Kegyelmes szentháromság! én örökségem!”

630. *Tieftrunk Dániel*, soproni ágostai hitvallásu iskolarektor.

Ez az 1656-ban elhalt *Sarnichhausen Henrik János* után lett 1657-ben modori lelkészszé. Igen tudományos ember volt, Pilárik István az Ur szőlője lelkiismeretes és hiv munkásának nevezi őt. Azonban egy kemény predikációja miatt, melyre az 1660. július 3-diki földrengés adott alkalmat, elbocsáttatott hivatalából. A gyülekezet a wittembergi theologiai facultáshoz fordult ez ügyben és attól e tárgyban véleményt kért; a mi meg is lőn, de nem a gyülekezetnek szolgáltatott elégtétel, hanem sokkal inkább, az elbocsáttott lelkésznek szolgáltat előnyére az ítélet. Három év multával 1663-ban törökök és tatárok ütöttek az országba és Modorból sok lakost elhurcoltak magukkal. Midőn Tieftrunk Modort elhagyá, Pozsonyban lett rektorrá, innen pedig szinte rektori hivatalra Sopronba ment. Innen idéztetett meg 1674. március 5-re Pozsonyba, a hol meg is jelent és ott aláírta azon térítvényt, mely a hazában maradók részére készítettett s ennek következtében hivataláról lemondott. Meghalt Sopronban.

Munkái következők:

1. *Dissertatio de utilitate et necessitate Arabismi ad notitiam solidam Ebraea caeterarumque linguarum orientalium comparandam, defendebat sub praesidio eius M. Johannes Hrabsky. Wittembergae. 1654. 4°.*

2. „*Pentas thesicum de philosophia in genere defensa in gymnasio posoniensi, a Balthasare Nikletio. 1663. 4°.*

3. „*Plausus cum M. Christian Seelmann Leutschoviam* in ministerium ecclesiasticum evocaretur. Leutschoviae. 1665“. fol.

631. *Tili István*, nagypéceli lelkész.

632. *Titius Dávid*, pozsonyi ágostai hitvallásu lelkész.

Született Sziléziában és 1654-ben jött Pozsonyba az Eckhardt Bertalan helyére s itt később, nevezetesen 1658. február 18-án néhai Heuchhelin György János özvegyével kelt egybe. Az első idézés alkalmával, t. i. 1672. május 10-ére megidéztetett tisztársaival együtt Nagy-Szombatba, hol Kollonics parancsára, az ugynevezett oroszánbarlangba vettetett s 20 hétig tartatott fogságban. Innen kiszabadulván, visszatért Pozsonyba, de 1674. március 5-re ismét megidéztetett a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenvén, aláírta azon térítvényt, mely a kiköltözők számára készült, s melyben az országból kivándorlásra kötelezte magát. Elhagyván azért a haza határát, visszatért Sziléziába és ott Wolauban lelkészi és esperesti hivatalt viselt. Itt 1679. június 16-án be is végző sokat zaklatott földi életét. (Lásd: *Klein* „Nachrichten“. I. köt. 423. l.)

Művei következők:

1. „*Calix in manu Domini* oder Leichenpredigt des Herrn Tobiae Planckenaus Pressburger Stadt-Richters, sammt desselben Bildniss. Pressburg. 1671“. 4°. 18 levél.

2. „*Miles Deo et Caesari charus et fidus*, oder Leichenpredigt des Johann Walthers oberster, über Psalm: CXVI. vers 7—9. Posonii. am 1-ten März. 1672“. 4°.

633. *Titius Gottfried*, selmeci ágostai hitvallásu lelkész.

Ez az előbbeninek testvére, ki mint menekült jött Magyarországra Sziléziából, hol Qweitschban lelkészi hivatalt viselt. 1656. január 15-én nyert meghívást Pozsonyba, a kórházi templomhoz, innen 1660-ban Selmecre hivatott archidiakonusnak. Megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé tisztársaival Windisch Jánossal és Hofstädter Ádám Jánossal együtt, hol megjelenvén, 1674. május 10-én aláírta azon térítvényt, mely a kiköltözők részére készítettett, ennek folytán kötelezve volt arra, hogy lelkészi hivatalát Magyarhonban nem gyakorolja, hanem az országból kivándorol. Így tehát elhagyta Magyarországot s visszatérve Sziléziába, itt egy ideig Boroszlóban tartózkodott, honnan néhány hónap mulva Rankauba hivatott helyettes lelkészül. (Lásd: *Klein* „Nachrichten“. I. k. 425. l.)

634. a) *Tolnai István*, szelei lelkész.

635. b) *Tolnai István*, vásonkői lelkész.

636. c) *Tolnai István*, veszprémi református iskola-rektor, ki a pozsonyi rendkívüli törvényszék előtt azzal vádoltatott, hogy a török vezérhez leveleket vitt titkos megbízásokban.

637. *Tornai Dávid*, tihanyi lelkész.

638. *Tornai Miklós*, páti lelkész.

639. *Tornai János*, csermelyi lelkész.

640. *Tóth Mihály*, lelkipásztor.

641. *Tököli István*, dobozi református lelkész.

Megidézttetvén a pozsonyi vértörvényszék elé, ott megjelent, s mivel a térítvények aláírását sürgető kívánalmakat, sőt kényszerítéseket nemes határozottsággal visszautasította: fej- és jószágvesztésre ítéltetett; Pozsonyból elvitetett Kapuvárra, hol bilincsbe veretvén, börtönbe vettetett. Innen 1675. július 2-án kivéttetett s elhurcoltatott a hazából s elébb Triesztben, azután Buccariban szenvedett sanyaru tömlőcözést. Buccariból ellenei a Málta szigetére akarták vinni s ott gályarabul eladni, de a velenceiek ebben megakadályozták őket, ennek folytán a buccarii börtönbe tartatván fogóságban, ott végezte be is sok nyomorgatással teljes életét.

642. *Töpei János*, bacuróvi ágostai hitvallású lelkész.

Ez, midőn a vértörvényszék előtt megjelent: aláírt azon térítvénynek, mely a bent maradók számára készítettett s ennek értelmében hivataláról lemondott 1674. május 10-én.

643. *Tranoscius Sámuel*, szentmiklósi ágostai hitvallású lelkész, Liptóme gyében.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt 1674. március 5-dik napjára, miután a halálos ítélet kimondatott, félelmében azon térítvénynek, melyben a hazában maradhatás feltétele mellett hivatala letételére kötelezte magát, aláírt 1674. május hó 10-én.

644. *Trivkovics* vagy *Timkovics János*, lestei ágostai hitvallású lelkész.

Ez először tamásfalvi lelkész volt, hol 1652—1655-ig működött, azután pedig Lestén folytatta lelkészi hivatalát. Innen idéztetett meg 1674. március 5-dik napjára Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenvén, mivel a térítvények aláírását megtagadta, fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Majd elvitetett 1674.

május végén Leopoldvárra, hol vasra veretve tömlőcbe vettetett s 10 hónapig tartatott súlyos fogságban, melynek tartama alatt sok kinoztatáson ment keresztül, mig nem 1675. március 18-án éjjel titkon elvitetett Leopoldvárból, s a hazából is kihurcoltatván, Nápolyba szállíttatott s ott 1675. május 8-án gályarabul eladatott 50 darab aranyon. Nápolyból ugyanazon év július 3-án elvitetett, s vele együtt még 6 gályarab társa, Sziciliába a franciák ellen, honnan a sok szenvedés és szokatlan munkákkal terheltetés után Nápolyba visszatérve, meghalt megérkezését követő éjjelen, 1676. február 5-dikén.

645. *Trusius Jób*, ó-zólyomi ágostai hitvallásu diakonus.

Született Rosenbergen. Tanult Dantzigban és Königsbergben, utóbbi helyről hivatott az új-zólyomi conrektorságra, honnan nem sok idő múlva Korponára ment iskolarektornak, későbbben pedig Moteschitzki halálával az ó-zólyomi diakonusságra hivatott meg. Innen megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, a vértörvényszék elé, a hol is midőn megjelent: aláírta azon térítvényt, mely a kiköltözők számára készült, s melynek értelmében a hazából kívándorolt, nejével Csertikia Dorottyával, két fiával Gáborral és Sámuellel s leányával Zsuzsánnával, s elébb Sziléziában, Brégában vonta meg magát, hol végre szemeinek világa megromlott. Sámuel fiát eltemette Boroszlóban 1684. augusztus 28-án.

Munkái következők:

1. „*Calathum poeticum*, venerabili ministerio. Wratislaviensi inscriptum. Anno 1674“.

2. „*Miscellaneorum biblicorum libri I. ex Genesi mosaica, industria, cura, poëtica cultura concinnati Pars. Hamburgi. Ao. 1676.*“ 8° 36 levél.

3. „*Breve ethicae Weissianae opusculorum. Anno 1678.*“

4. „*Triga Centurias variorum Epigrammatum circumvehens, easque cuius castae Poëseos amatori in delectationem et utilitatem exhibens. Lipsiae. Literis Joh. Georg. 1683.*“ 8° 36 levél.

5. „*Statua in perennem Mnemosynen exulum Hungariae. Lipsiae. 1687.*“ 4°.

646. *Tunka Mihály*, lelkész, Hontmegyéből.

Jelen volt a megidézésen s ott aláírta a bentmaradók számára készített térítvényt s ennek értelmében hivataláról lemondott 1674. május hó 10-én.

647. *Turniczai Balázs*, tapolcai, Burius szerint felpéci ágostai hitvallásu lelkész és esperest Györmegyéből.

Jelen volt a megidézésen, de további sorsáról nem tudunk semmit.

648. *Turóczi Végh András*, füleki ágostai hitvallásu lelkész.

Ez Krisztusnak egyik dicsőséges vértanuja, ki letette ama jó bizonyosságtételt, mely az ő szilárd jellemének tanúsága. Midőn a rendkívüli törvényszék előtt megtagadta a tértvények aláírását s állhatatos maradt minden kegyigéret és fenyegetés, sőt épen a halálos ítélet hallására is, mely ápril 4-én azokra, kik a törvényszék tagjainak akaratja előtt meg nem hajlottak, kimondatott: Pozsonyból elvitetett Leopoldvárra, hol bilincsbe veretvén, fogságra vettetett, itt felette sokat szenvedett, különösen megkinoztatta Kellió, a Loyola Ignác ünnepén, midőn Szilvásival együtt a római katolikus templomba hurcoltatta erővel s midőn az ajtón be menni nem akart, megtagasztaltatta. Leopoldvárból 10 hónapi fogság nyomorai után kivitetett az országból s részint hajón szállíttatott, részint gyalog, mint a barom, hajtatott Nápolyba, hová 1675. május 7-én megérkezvén, másnap több társaival együtt eladatott gályarabul 50 darab aranyon. Itt is kijutott neki osztályrésze a szenvedések-ből, egy izben például egy elejtett nagy gerenda lábára esett, és azt úgy megsebesítette, hogy másoknak kellett őt a fogházba bevinni. Végre sok szenvedései után a dicső emlékezetű Ruyter Adorján megszabadítván a szegény gályarab predikátorokat, szabaddá lett ő is 1676. február 11-én és elment Rhetiába, (a mai Bajorország és Tirol egy része) s ott végezte be számkivetését és életét s ugyanott el is temettetett tisztességesen. Halála után öltönyében találtatott meg azon szépen leirott könyörgés, melyet a nyomorult fogoly predikátorok Leopold császárért számkivetésökben mindennap ismételni szoktak. (Lásd bővebben: „Kösziklán épült ház ostroma. 1866. Lipcse“. 34-dik lapján.)

649. *Turóczi János*, kajáli ágostai hitvallásu lelkész. Pozsonymegyében.

Jelen volt a megidézésen Pozsonyban, további sorsa azonban nem tudható.

650. *Tutpertius János*, ágostai hitvallásu iskolarektor Hontmegyéből.

Ez megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt: ott aláírta

azon térítvényt 1674. május 10-én, melynek tartalma szerint a hazában maradhatás előnye végett, hivataláról lemondott.

651. — — — — tassi	} predikátorok, kiknek nevei a törvényszék előtt hallgatóik által eltitkoltatván, nem tudhatók.
652. — — — — terebesi	
653. — -- — — tergenyei	
654. — — — — alsó-toronyai	
655. — — — — felső-toronyai	
656. — -- — — tót-soki	
657. --- — — — tóthi	

658. *Udland Gottfried*, vierbaui ágostai hitvallásu káplán Szepesmegyéből. (Burius szerint *Utland*.)

Született Sziléziában Midőn megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé: ott megjelenvén aláírta azon térítvényt, mely az országból kiköltözők számára készítettett a törvényszék tagjai által s ennek értelmében kivándorolván Magyarhonból, visszatért Sziléziába és ott Boroszlóba vonult, hol 1678. október 18-án meg is halt.

659. *Udvári Pál*, seregélyesi református lelkész.

660. *Ungvári Gergely*, nagy-körösi református lelkész és a duna-melléki reformált egyházkerület szuperintendense.

Nagy-körösi lelkész korában 1663-ban a *Patai* vagy *Kannási Sámuel* helyébe szuperintendenssé választatott. Ily minőségben megidéztetett 1674. március 5-dik napjára Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, de nem jelent meg, hanem bizván Ali bég török császári tanácsos pártfogásában: egész családjával együtt Budára menekült s az egész üldözés ideje alatt ott vonta meg magát. Az üldözés megcsillapodása után vissza akart térni Nagy-Körösrre, de hallgatói -- hihetően elmeneküléseért -- nem fogadták vissza többé, miért is a körösi egyházat ünnepélyesen átok alá vetette; de így sem ért célt, későbbben Ráckeviden folytatta lelkészi hivatalát, melyet öregsége miatt 1685-ben letevén, Kecskemétre költözött, odaváló lelkész *Lenti János*hoz mint vejéhez. kire a szuperintendensi kötelességek teljesítését is bízta, 1690-ben történt haláláig.

A pozsonyi vértörvényszék előtt az első tanu, mert 179 volt összesen, a ki a komáromi lelkészek ellen vallott, azt állította, miszerint Ungvári Gergelytől hallotta azt, hogy a predikátorok a budai vezérhez futottak s ingerelték azt a német császár ellen,

azt mondván neki, hogy ha az eretnekeket nem segíli: a törökökre is végyeszély fog következni.

661. *Ungvári István*, kun-szentmiklósi református lelkész.

662. *Urbanovics András*, binóci ágostai hitvallásu lelkész, Trencsénmegyében.

Megidézttétvén 1674. március 5-dik napjára Pozsonyba: ott megjelent, de megértvén a halálos ítéletet, mely a protestáns lelkészekre és tanítókra, mint állítólagos lázítókra kimondatott, eltántorodott és május 10-én aláírt azon térítvénynek, mely az országból kiköltözésre kötelezte őt. E miatt azután nagy lelkigyötrelmet és tusakodást szenvedett, mely miatt midőn már nem volt nyugalma: kívánta a titoknoktól, Lapsánszky Jánostól, hogy törölje ki onnan az ő nevét. Mire a titoknok így felelt: „Kitöröllek semmirevaló. de az élők könyvéből, takarodjál szemem elől. a száműzöttek közt vagy!” Erre Urbanovics felettébb megörült, igen állhatatos lett s készen volt a halálra is, mint Láni írja, el is vitetett Leopoldvárra, de azontul nevével nem találkozunk sem a fogságban, sem a gályákon szenvedők közt. Valószínű, hogy csakugyan kibujdosott az országból, mert bizonyos felőle, hogy meghalt Sziléziában Boroszlóban, számkivetésben, 1681-ben.

663. *Urbanovics Jakab*, rosenbergi ágostai hitvallásu lelkész, Hontmegyéből.

Jelen volt a megidézésen, s aláírt azon térítvénynek 1674. május hó 10-én, melynek tartalma szerint hivatala letételére köteleztetett.

664. *Ursini Mihály*, lónya-bányai ágostai hitvallásu lelkész, Nógrádmegyéből.

Ez is megjelent a pozsonyi vértörvényszék előtt, de a halálos ítélet félelembe ejtette, minek következtében aláírta azon térítvényt, melyben hivataláról, az országban maradhatás feltétele mellett, lemondott 1674. május hó 10-én.

665. *Ujj András*, görzsöni lelkész.

666. *Ujlaki János*, alásoni predikátor.

667. *Ujvári István*, vas-dinnyi református lelkész, a tatai egyházmegyéből.

668. *Ujvári Tamás*, tápió-szentmiklósi református lelkész.

669. a) *Ujvári János*, tót-vásóni predikátor.

670. b) *Ujvári János*, mező-őrsi református lelkész, Győrmegyében, a pápai egyházkerületben.

Született 1634-ben. Tanult Debrecenben 1650-ben. Mint mező-őrsi lelkész, megidéztetett a pozsonyi vértörvényszék elé 1674. március 5-re, hol megjelenvén, miután a téritvények aláírását nem teljesítette, ápril 4-én fő- és jószágvesztésre ítéltetett s Pozsonyból elvitetett Leopoldvárra, hol szigorú, kemény fogságra vettetett, melyben egy éven át sok kínztatást szenvedvén, végre 1675. március 18-án onnan elvitetvén, sőt a hazából is kihurcoltatván, részint hajón szállíttatott, részint mint barom, gyalog hajtattott Nápolyba és ott május 8-án 50 darab aranyon eladatott a gályákra, holtig tartó rabszolgaságra. Itt egyéb sanyaruságok mellett az a veszedelem is érte, hogy a kötélgyártó eszköz nehéz sebet ejtett fején. Elvégre sok nyomorúságok után, Sziciliába a spanyol király segedelmére küldött holland hajóhad tengernagya, a dicső emlékü *Ruyter Adorján Mihály* által megszabadíttatván, többi szabaddá lett társaival együtt elment a helvétákhoz Zürichbe, hol Gessner Jakab János lakásában szállásolt s ugyanitt emléksorokat írott Lavater János bölcsészettanár felhívására 1676. július 15-én, jel-igékül tüzvén azok felé Koloss. 1, 24. versét. Visszatérvén később a hazába, ismét Mező-Örsön folytatta lelkészi hivatalát, a mi meg tetszik onnan, hogy Csúzi Cseh Jakab az ő „Egynehány elmélkedéseit“, melyek 1682-ben Debrecenben jelentek meg, neki, mint „mező-őrsi predikátornak“ ajánlotta.

671. *Ürményi László*, baichi lelkész.

672. *Ürményi Tamás*, kocsi református lelkész, a tatái esperestségben.

Megidéztetett 1674. március 5-ik napjára Pozsonyba a rendkívüli törvényszék elé, de arról, hogy megjelent-e vagy nem: semmit nem tudhatunk. Annyi fel van róla jegyezve, hogy 1677. március 13-án Ábrahámfi István dadi református lelkészszel együtt körlevelet bocsátott ki, esperesti megbízás folytán a végett, hogy az egyházakat meg fogják látogatni. Valószínű, hogy 1679. végén vagy 1680. elején már meghalt, mivel 1680. vége felé már Csúzi Cseh Jakab volt kocsi predikátor, a mint ez ennek „Édom ostora“ című munkája ajánló leveléből és a hozzá írott üdvözlő versekből kitűnik.

673. — — — — — ujlaki }
 674. — — — — — ujevári } predikátorok, kik-
 nek neveit, a pozsonyi vértörvényszék előtt, hallgatóik
 eltitkolták.

675. *Zabler Jakab*, bártfai csehajku ágostai hitvallásu lelkész.

Született Bártfán 1639-ben. Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol megjelenvén, aláírta azon térítvényt, mely a kiköltözők számára készült, s melynek értelmében a hazából kívándorolt és Hayn-ban telepedett le, honnan egykor ősei származtak. Követték számkivetésébe: neje, Jakab nevű fia és egy kis leánya. Haynból 1677-ben Mühlbergre hivatott lelkészül. Az üldözés megszüntével visszahívták a bártfaiak, mely meghívást elfogadván, lelkősi hivatalába beállíttatott 1682-ben, 1685-ben pedig, bár az akkori nyomasztó viszonyok miatt a szokásos ünnepélyes beigtatás nélkül, a szepességi városok szuperintendensévé választatott. De 1699-ben, január 30-án fiával Jakabbal együtt, ki ugyancsak Bártfán archidiakonus volt, Kálmánczay István királyi biztos által elűzetett és siralmas számkivetésbe menni kénytelenítettett. Végre 1703-ban visszatért Bártfára, hol előbbi hivatalába, mindenek nagy öröme, visszahelyeztetett. Meghalt 1711-ben Bártfán. (Lásd bővebben: „Monumenta evangelicorum augustanae confessionis in hungaria historica“. I. kötet: 76—81. lapokon.)

676. *Zabojnik György*, méznevelői vagy Burius szerint madaróvi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1669-ben szenográdi lelkész volt. Mint méznevelői lelkész megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, a rendkívüli törvényszék elé, hol megjelenvén, kezdetben igen állhatatosan viselte magát, mert a térítvények aláírását megtagadta. A halálos ítélet kimondása után, néhány hétig könnyű fogságban tartatván még Pozsonyban, május végén elvitetett Komáromba, hol vasra veretvén, fogságra vettetett, de alig négy napi tömlöcöztetés után a térítvények aláírására jelentkezett Hofkircher várparancsnok előtt, de a minnek már a Szelepcsényi és Kollonics ítélete szerint nem levén ideje, az kívántatott tőle, hogy az evangyeliomi hittől elszakadván, térjen át a római katolika egyház kebelébe; mit ő meg is tett, s hittől szakadásának jutalmául egy olvasót és néhány forintot kapott s miután elegendő oktatást nyert a római kato-

lika vallás tanaiban, elbocsáttatott. Ő azonban ezen tettét nem sokára siralmasan megbánta, úgy hogy későbbben ismét visszatért az evangyeliomi hitvallásra *).

677. *Zabrági János*, sághi lelkész.

678. *Zachariades Illyés*, zólnai ágostai hitvallásu lelkész.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláírta azon ténitvényt 1674. május 10-én, mely a bentmaradók számára készítetett, s melynek értelmében hivataláról lemondott.

679. *Záhorszki Christián*, simonii ágostai hitvallásu lelkész.

Jelen volt a megidézésen, s azon előnyért, hogy a hazában maradhasson: a hivatala letetésére kötelező ténitvényt aláírta 1674. május 10-én.

680. *Zarkóczi István*, nagy-bozsányi ágostai hitvallásu lelkész és esperest.

Ez 1673. január 23-án tartott gyűlésben választatott az elhunyt Rezieh Miklós esperest helyébe. Megjelent a pozsonyi vértörvényszék előtt s azon ténitvénynek, melyben hivatalával végképen felhagyásra kötelezte magát, aláírt 1674. május hó 10-én.

681. *Zarnócsai András*, nadlani ágostai hitvallásu lelkész.

Erről csak annyit tudunk, hogy lelkésszé választatása bejelentetett 1669. szeptember 12-én tartott gyűlésben, de a melyről viszont nem tudhatni, hogy hol és mi tárgyban tartatott.

682. *Zászkaliszky András*, hricsóvi ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1658—1660-ig német-prónai iskolarektor volt.

683. *Zatcei* vagy *Burius* szerint *Satterius Mátyás*, kontbei ágostai hitvallásu lelkész.

---

*) Ágostai hitvallásu írók neheztelnek Lampéra azért, hogy *Zabo jnik György*öt is a hittől szakadtak közt említi. De nem kell téveszteni szem elől, hogy két *Zabo jnik György* élt azon időben, egyik ez, ki Komáromban apostata lett 1674-ben, és ez ifjabb volt; másik az, a ki 1656—1671. március 12-ig bozsóki lelkész és egyszersmind szuperintendens is volt (*Monumenta Aug. Conf. evang. in hungaria historica*: III. kötet. 281. lap), de a ki a jezsuiták által elűzetvén, 1672. május 12-én meghalt. Tehát 1674-ben már nem is élt.

Jelen volt a megidézésen s ott azon térítvénynek, melyben hivatala letevésére kötelezte magát, aláírt 1674. május hó 10-én.

684. *Zaturides Mátyás*, korszakai ágostai hitvallásu lelkész.

685. *Zebegnyei János*, gönci református lelkész és esperest Torna-, Abauj- és Sáros vármegyékben.

Ez elébb Tokajban, azután Göncön lelkészkedett s 1658-tól fogva esperesti hivatalt is viselt.

686. *Zedényi István*, boldogasszony-dörgicsei ágostai hitvallásu lelkész, Zala vármegyéből a Balaton tava mellett.

Lázadás ürügye alatt megidézttetett 1674. február 16-án Pozsonyba, hogy március 5-én megjelenjen a rendkívüli törvényszék előtt. Meg is jelent, de csak március 30-án s már ápril 4-én kimondatott reá az ítélet, mely fejének s minden javainak elvesztésében állott. Pozsonyból elvitetett május 29-én a komáromi várba, hol vasma veretvén, fogságra vettetett. Itt sok munkával, bosszantásokkal, kínzásokkal sanyargattatott és hitegetések által kísértetett 1675. március 9-ig, a mikor Komáromból elvitetett Bugánynyal és Köpeczivel Leopoldvárba, minthogy 17 társai, nem fogadtatván már el akkor a térítvény aláírása, hanem a hitvallás megváltoztatása kívántatván, hittől szakadtakká lőnek, és csak hárman maradtak hitvallásukhoz hívek. Március 18-án pedig Leopoldvárból elvitetett estve rejtek utakon a várból s a hazából kihurcoltatván Morvaországon, Felső-Ausztrián, felső Steierországon és alsó Karniolán s végre Trieszten át az adriai tengerig hajtattott, innen hajón szállittatott Pescarába, majd innen Nápolyig ismét gyalog hajtattott, hova megérkezvén, május 8-án a gályákra eladatott 50 darab aranyon. De a nápolyi állomáson nem sokáig volt, mert július 1-én ő és hat társai elvitettek onnan, elébb a palermói kikötőbe, azután Melasse erőd kikötőjébe Sziciliába a franciák ellen, hol miután 14 hetet töltött, ismét a palermói kikötőbe tért vissza a hajóhaddal; de ugyanazon időben agyvelőgyuladást kapván és csaknem holtta levén, már-már a tengerbe dobatott, hanem a főhajóskapitány megakadályozván e szándékot, szerencsésen életben maradt. Három hét múlva, azaz októberben Nápolyba visszavitetett, hová negyednapra érkezett meg a palermói kikötőből történt elindulása után, ugyanis három nap és két éjjel hajózáván a tyrheni tengeren, érkezett a nápolyi kikötőbe, a hol szenvedett tovább is

a gályákon, 1676. február 11-ik napjáig, a mikor a dicső emlékezetű holland tengernagy, *Ruyter Adorján Mihály* által kiragdatott az oroszlánnak, vérengző ellenségeinek torkából. Szabadulása után, holland hajón Szicilia fővárosába, Palermóba, innen Melassóba szállíttatott, itt pedig egy „Margit“ nevű angol hajóra rakatván, vitetett a messeni öblön keresztül a közép tengerre, innen az adriai tengerre s azután Velencébe. Itt partra szállván társaival együtt, elment Helvéciába, Zürichbe, hol nagy szivességgel fogadtatott. Itt szenvedése s megszabadulása történetét főbb vonásokban feljegyzette a Lavater János bölcsészettanár felhívására, 1676. július 8-án, jeligékül tűzvén felibe zsolt. 44, 5—6. és 8—9. verseit. Üdvözlő verset is irt Zürichbe történt megérkezése után nem sokkal, az épen akkor ott disputatiót tartott Gyöngyösi István magyar akademikus tiszteletére.

687. *Zelscuraich József*, felkai ágostai hitvallásu káplán, Szepesmegyéből.

688. *Ziegler Fülöp*, szakolcai ágostai hitvallásu lelkész.

689. *Zimáni Simon*, vagy *János*, zsémbéri ágostai hitvallásu lelkész.

Ez egyike azon 17 apostatának, kik Komáromban szenvedtek fogságot, de alig négy napi tömlöcöztetés után áttértek a római egyház kebelébe.

690. *Zólnai István*, vázsoni ágostai hitvallásu lelkész, Veszprémmegyéből.

Megidézttetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol meg is jelent s kezdetben állhatatosan viselte magát, s ezért az ápril 4-én kimondott halálos ítélet után vasra veretvén Alistali K. Györggyel és Miskolczy Mihálylyal bilincselttetett össze. Midőn május 5-dik napjának éjjelén, a megidézettek neveit a törvényszéki kiküldöttek felirogatták s az írás közben sokakat megvertek és megtaszigáltak : Zólnait erősen arculverték. Állhatatossága azonban nem sokáig tartott, mert már 1674. május 10-én aláírt azon térítvénynek, mely a hazában maradók számára készült, s annak értelmében hivataláról lemondott.

691. — — — — — zilci predikátor, kinek neve, hallgatói által a törvényszék előtt eltitkoltatván, nem tudatik.

692. *Fablonczai Mihály*, monori lelkész.

693. *Fablonczai János*, békési református lelkész.

Született 1639-ben. Tanult Debrecenben 1661-ben, honnan 1662-ben Sáros-Patakra ment. Az 1666. március 17-én Mádon, több mint 400 atyafiakból álló gyűlés színe előtt bocsáttatott ki, törvényes meghívás útján Zebegnyei János esperest által, a Tornamegyében fekvő körtvélyesi reformált egyház lelkészeül, hol hat és fél évet eltöltvén, Gróf *Keglevich Miklós* horvát születésű tornamegyeyi kényur által *Szelepcsényi György* esztergomi érsek és más római katolikusok parancsából elzavartatván, 1673. március 5-én ugyanazon kényur által katonákkal és jezsuiták által tovább üzetvén, mint hajdan Dávid, erdőkben, berkekben, kősziklák közt lakott családjával együtt, majd Berethe nevű faluba érkezett, hol fél évet töltött nyilvános hivatali foglalkozás nélkül (titkon azonban végezvén azt); innen a békési egyháztól új meghívást nyert, mit elfogadván, elment oda, de csak nyolc hónapig lakhatott ott s hirdethette az igét, mert a putnoki római katolikus vallású katonai parancsnok *Kalló András* megidézttette Pozsonyba 1674. március 5-re s azon megyebeli lelkésztársaival együtt megjelent ott március 17-én és miután hitvallását illetőleg sok próba, sok kísérlet tétetett ellene, április 4-én fej- és jószágvesztésre ítéltetett, a halálos ítélet kimondása után még darab ideig szabadon volt szállásán. Május 27-én az érsekhez hivatván, megvizsgáltatott s azután a pozsonyi börtönökbe vettetett, honnan június 17-én kivétetvén, kocsin többekkel együtt Leopoldvárra szállíttatott, és részint Nagy-Szombatban, részint a leopoldvári utban ruhájától, pénzétől, könyvétől megfosztatott. Leopoldvári fogságában a legkeményebb és legundokabb munkákkal, jó és rossz időben, télen jobban mint nyáron folyvást terheltetvén: csak katonakenyéren és vizen tartatván, számtalan verésekkel illetetett, puskaaggyal és dárdákkal üttetett, mivel a római katolikus szertartások iránt tisztelettel viseltetni nem akart, a templomba be s kivonszoltatott; 1675. március 18-dikán estve, Leopoldvárból, a munka színhelyéről, nem a nyilvános kapun, hanem valami rejtek-árkon titkon kiszállíttatván, az ott termett gyalog és lovas katonák kíséretében kocsin, Morvaországon, Ausztrián, Schottwienén át, egész napon keresztül, törökvasba verve, hajtatván mint a barom, majd másnap egyik lábáról a vas levétetvén, Steierországon, Kárniolián át Triesztbe vitetett, hol valami rejtekhelyen, a városon kívül szakálától, bajuszától megfosztatott s katonai öltöny felvételére s fegyverhordozásra kényszerítették, a

melyeket visszautasítván, ismét kifosztatott pénzből és ruháiból, hajóra tétetett és az adriai tengeren szállíttatott hajón, Pescarába. Innen az Álpokon, nagy kősziklákon keresztül, éhen, szomjan kísértetett Nápolyba, hol május 8-án a „Capitaneatus“ nevű gályára eladatott 50 darab aranyon, itt haját és szakállát, mely már egy kevéssé nőni kezdett, egy török levágván, az olasz tisztek osztályozása s elhelyezése folytán a „Szűz-Mária“ nevű gályára tétetett által. Midőn a gályák Sziciliába hajtattak Messana ellen, a gályákon levő foglyok számára készült ruhákat adtak neki, melyeket midőn nem akart felölteni, a foglyok megragadták, csupaszra levetkeztették s a ruhákat erővel ráhúzták és azon gályákon levő tisztársaival *Köpeczivel* és *Karasznaival* együtt 1675. június 4-én Sziciliába vitetett s Melassó várba szállásoltatott, társai azonban, erőtlenségek miatt négy hónap mulva onnan visszavitettek Nápolyba, ő mint egészségesebb, egyedül maradt vissza a gályákon, éjjeli s nappali hajózásban s evezésben volt épen úgy, mint más gonosztevők s muhamedánok, 1675. június 4-től fogva 1676. február 11-ig, mely idő alatt hogy hányszor veretett kékre csupasz teste, ostorral, kötéssel, korbáccsal, mennyi éhséget, szomjuságot szenvedett, mennyi veszélyt látott szemei előtt, mennyi hideget szenvedett s viselte a nap terhét: alig képes a nyelv elbeszélni. Megérkezvén a hollandok Sziciliába a franciák ellen, midőn tudakoznák, hogy mely hajón volnának a magyar lelkészek: Jablonczait elrejtették a hajón, és a hollandok közül senki beszélgetésre hozzá nem bocsáttatott, sőt a miket Nápolyból, az ő pártfogója Weltz György, az ő táplálására küldött, azokat is elfogták és eltagadták ellenei. Végre azonban február 9-én társaihoz visszatért Nápolyba és két nap mulva a dicső emlékü *Ruyter Adorján Mihály* holland tenger nagy által megszabadított rabságából. Szabaddá lévén, elment társaival együtt Zürichbe, hol Hottinger Henrik Jánosnál szállásolt Kocsi Csergő Bálinttal és Kálnai Péterrel együtt és itt megérkezése után nem sokkal üdvözlő verseket irt az épen akkor ott disputációt tartott Gyöngyösi István magyar akademikus tiszteletére. Ugyanitt leirta szenvedése történetét Lavater János zürichi bölcészettanár felszólítására 1676. július 19-én jeligékül e verset tűzvén felibe:

„FleBILE principium melior fortuna sequetur,
Nam manus Excelsi vertere cuncta potest“.

694. *János István*, maklári lelkész.

695. *Jarskó János*, predikátor.

Jelen volt a megidéztetésen és ott aláírta azon térítvényt, melynek értelmében a hazában maradhatás előnye tekintetéből hivataláról lemondott, 1674. május 10-én.

696. *Jaskoniczi Pál*, lelkész.

Megjelenvén a vértörvényszék előtt Pozsonyban, aláírt azon térítvénynek, mely által az országban bent maradás feltétele alatt hivataláról lemondásra köteleztetett 1674. május 10-én.

697. *Fenei Albert*, burai lelkész.

698. *Johannides András*, friwaldi ágostai hitvallásu lelkész.

Midőn megjelent a pozsonyi vértörvényszék előtt: ott aláírta azon térítvényt, melyben, hogy a hazában maradhasson, hivatala letetésére kötelezte magát 1674. május 10-én.

699. *Johannides Fülöp*, bajnai ágostai hitvallásu lelkész.

Ez 1660-ban privigyi diakonus volt, de *Khuen Francisca* grófnő, Pálffy Pál özvegye által a templom elvétetvén, a paplakból gyalázatosan kivettetett. 1662—1666-ig vitkóci lelkész és 1670-től fogva egyházvidéki jegyző volt. Megidézttetvén 1674. március 5-re Pozsonyba, ott megjelent, és miután a térítvények aláírását megtagadta, fő- és jószágvesztésre ítéltetett s elvitetett fogságra Sárvarra, onnan Buccariba, hogy a Málta-szigeten gályarabul eladatassék, mely szándékát azonban az ellenfélnek a velenceiek meg-hiusították. Így azután Buccariban, tömlőbe vettelve, igen kemény fogsággal sanyargattatott, mintegy 5 hónapig, a mikor állhatatossága és béketűrése megtörvén: az evangyéliomi hittől elszakadt és áttért a római katolika vallásra.

700. *Johannides György*, nagy-levárdi ágostai hitvallásu lelkész, Nyitra megyében.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt 1674. március 5-ik napjára: aláírta azon térítvényt, mely a bentmaradók részére készült és annak értelmében hivatalát letette.

701. *Johannides János*, kis-maróthi ágostai hitvallásu lelkész.

Megidézttetvén 1674. március 5-re Pozsonyba a rendkívüli törvényszék elé, ott megjelent s kezdetben kiváló állhatatosságot mutatott bárminemű kísértéssel, de a halálos ítélet kimondásával szemben is. Elítéltetése után mintegy hónappal, t. i. május 8-án

délután 3 órakor Szelepcsényi György érsek, Láni Györggyel és még 12 lelkészársával együtt magához hivatván őt, az érsek így szólott: „lássátok én egy szánakozó atya vagyok, nem akarom, hogy rajtatok valami rossz történiék, de ti magatok vagytok ennek okai, mert nem akartok aláírni“. Erre Johannides János kezdett el ilyen formán válaszolni: „hercegséged szánakozó atya, mi pedig elveszett gyermekek vagyunk stb. mit hallván Láni György így szólott: „mi *elveszett gyermekek* nem vagyunk, hanem ha hercegséged csakugyan szánakozó atya: vegye figyelembe, hogy Isten is azért nevezetetik szánakozó atyának, mert az embereket lehetetlen dolgokra nem kényszeríti“, Johannidest pedig helytelen nyilatkozatáért megdorgálta s elhallgattatta. De minthogy még ekkor is visszautasította a térítvény aláírását Johannides: több társaival együtt elvitetett Komáromba s ott fogságra vettetett, azonban alig négy napig tartó tömlöcöztetés után, a szenvedések által megtöretve, jelentkezett a térítvény aláírására, mely midőn már kevés volt, és a hitvallás megváltoztatása kívántatott: arra is reá állott és áttért a római katolika egyház kebelébe. Így aztán szabadon bocsáttatott, miután még néhány hétig a római katolika vallás tanaiban oktattatott, s hittagadása jutalmául egy olvasót és egy-néhány forintot kapott.

702. *Judicis Pál*, ágostai hitvallású lelkész, Nyitra-megyében.

703. *Vácsi János*, vörösházai lelkész.

704. *Vadász Mihály*, tiszaroffi református lelkész.

705. *Vágsi János*, fegyverneki református lelkész.

706. *Wagner János*, felső-sztrégovai ágostai hitvallású lelkész, Hontmegyéből.

A megidézésen jelen levén, aláírta azon térítvényt, mely a hazában maradók számára készült, s ennek tartalma szerint hivataláról lemondott 1674. május hó 10-én.

707. *Valentini Ádám*, abelonai vagy polinchi lelkész, Hontmegyében.

Aláírt a bentmaradókra szóló térítvénynek s ennek értelmében hivatalát letette. 1674. május hó 10-én.

708. *Váradi Mihály*, szathmári református lelkész.

709. *Városi István*, verőcei református lelkész, Nógrádmegyében.

710. *Vásárhelyi Sámuel*, jánoshidi református lelkész.

711. *Varsány György*, réthási lelkész.

712. *Weber János*, bazini ágostai hitvallásu lelkész.

Megjelenvén a pozsonyi vértörvényszék előtt, aláirt a kiköltözők számára készült térítvénynek s annak folytán az országból kivándorolt.

713. *Vécsei Péter*, megyeresi református lelkész.

Ez 1677. ápril 7-én sápi lelkész volt. (a nagy-szombati egyház naplója szerint) s mint ilyen a felszentelendő lelkészek vizsgálására neveztetett ki, a nesz mélyi református lelkésszel *Körösi R. Mihály*val együtt, *Thólnai R. Gergely* bátorkeszi lelkész és esperest által.

714. *Vécsei Tamás*, radványi református lelkész.

715. *Vecsei János*, tószegi-paládi református lelkész.

Tanult Debrecenben 1658—1660-ig.

716. *Veimóczi György*, ó-zólyomi ágostai hitvallásu iskolarektor.

Aláirt a bentmaradókra szóló térítvénynek s lemondott hivataláról 1674. május 10-én.

717. *Weiss Tóbiás*, poprádi ágostai hitvallásu lelkész.

Született Béla-Bányán. A Contubernium második conseniora volt. Ennek lakásán tartatott 1669. november 20-án a 24 királyi lelkészatyafiak összejövetele, melyben *Noscovius Mihály* esperestté választatott. Hihető, hogy a megidézésen nem volt jelen, hanem önkéntes számkivetésbe ment. Meghalt Danzigban 1675-ben és Schwarz Andrással, számüzött társával együtt ugyanott eltemetett. (Lásd: *Burius „Micae historicae“* 157. lap.)

718. *Vigil János*, nagy-szőlősi ágostai hitvallásu lelkész, Veszprém megyéből.

Aláírta azon térítvényt, melyben a hazában maradhatás előnyéért hivatala letevésére kötelezte magát 1674. május 10-én.

719. *Vigleb János*, komáromi ágostai hitvallásu lelkész.

Széchenyi György érsek által elűzetvén, nejével és gyermekeivel Arnstadtba ment, ott letelepedvén, egy ideig ott tartózkodott, nem sokára ahoz közel Siltzbrückben lelkészi állomást nyert.

720. *Viktoris János*, nagy-ugróci ágostai hitvallásu lelkész.

721. *Vincze Ferenc*, mihályfalvai predikátor.
 722. *Virga Pál*, brogyáni ágostai hitvallásu lelkész.
 723. *Vischán János*, nemsovai ágostai hitvallásu lelkész.

724. *Visnyóvszki Gáspár*, mezgóci ágostai hitvallásu lelkész.

Aláírt azon térítvénynek, mely a bentmaradók számára készült s ennek értelmében hivataláról lemondott 1674. május 10-én.

725. *Vitális Pál*, busóci lelkész.

726. *Vizlicenus János*, peklői ágostai hitvallásu lelkész, és sárosmegyei esperest.

Ez 1641. január 30-án képviselőül neveztetett ki *Dubravius Dániellel* a zólnai gyűlésből, gróf *Illyésházy Gábor* menyegzőjére. Hihető, hogy a megidéztetésen nem volt jelen, hanem önkéntes számkivetésbe ment és abban halt meg is Boroszlóban.

727. *Vörösmarti István*, szent-gáli lelkész.

728. *Vörösmarti Mihály*, pápai református lelkész.

Tanult Pápán, hol 1652-ben lett felsőbb tanuló ifjuvá Csuzi Cseh Jakabbal együtt, kivel szinte együtt viselt lelkészi hivatalt is Komáromban 1672-ig, a midőn a győri püspök Széchényi György császári fegyveres katonaság segélyével elűzte onnan s ettől fogva Pápán folytatta lelkészi hivatalát Séllyei Istvánnal együtt, ki Triesztben, midőn hurcoltatott Nápolyba, tőle elbucsuzott. (Lásd: Sárospataki füzetek. 1863. 253–254. lapját.) Erről Tóth Ferenc, a pápai egyházzól írott művében azt írja, minden esetre Lampe után, de a mi hibás adat, hogy 1664-ben lett pápai lelkészszé. A megidéztetésen, úgy látszik nem volt jelen, hanem lelkészkedett Pápán és *Zaffius Miklós* velencei orvossal levelezésben állott a gályarab lelkészek ügyében. *Vörösmartiról* Zaffius 1676. január 11-én kelt levelében a nápolyi gályaraboknak ezt írja a többek közt: „Itaque pro vobis ubique vigilari videtis. Decem ab hinc diebus literas 14. decemb. scriptas a doctissimo Domino *Michaelae Veresmarti*, vigilantissimo ecclesiae papensis pastore accepi: illi etiam nomen et labor noster in Domino innotuit. Gratias sudoribus agit et ut pergatur, orat. Pereat, qui opus Domini negligenter peragit. etc. (Lásd bővebben: *Lampe*: Historia ecclesiastica 483. lapon.)

729. *Vörösmarti Tamás*, serkei református iskola-rektor.

Megidéztetett 1674. március 5-re Pozsonyba, hol megjelent, s folyvást az állhatatosak sorában volt, miért is fej- és jószágvesztésre ítéltetvén, hatod magával fogságra hurcoltatott az eberhardi tömlöcbe. Sikerült ugyan 1675. nyarán fogságából megszöknie, de nem sokára elfogatván, ismét ellenei kezébe került, s a rozoki várba záratván, ott az érsek, Szelepcsényi addig verette, kinoztatta, mignem hivatalát megtagadta. Ennek következtében szabadon bocsátatott.

730. *Vöröstói Pál*, ethei református lelkész, a tatai esperestségben.

731. — — — —	vain-enyingi	} predikátorok, kiknek nevei a törvényszék előtt hallgatóik által eltitkoltattak.
732. — — — —	alsó-várad	
733. — — — —	felső-várad	
734. — — — —	varsáni	
735. — — — —	vásáros-falvi	

HARMADIK SZAKASZ.

Törvényszéki tárgyalás és végítélet.

Az elszámlált 735 protestáns egyházi férfit közül a rendkívüli törvényszék előtt, biztos adatokkal igazolhatólag megjelent 336, némelyek a kitűzött napnál elébb, mások pedig későbbben érkezvén Pozsonyba.

A királyi ügyész a következő vádakát emelte ellenök a törvényszék előtt: a római katolika vallást ócsárolták, minden katolikusokat és így magát a császári királyi apostoli Felséget, a magyarországi egyházak legfőbb védnökét és kegyurát, hitszegőknek, istenteleneknek, bálványimádóknak, a törököknél is alábbvalóknak és pápista ebeknek nevezték, a népet lázadásra izgatták a szószék-ből a köz katolikus állam és uralkodó ellen, hogy a Krisztus és császár hiveit üldözzék, a pápista papokat

gyilkolják; a templomokat megszenteltelenítették, az oltárokat széthányták, az ereklyéket meggyalázták, Krisztus testét (az oltári szentséget) földre szórták, megtaposták s nem Krisztus, hanem ördög testének nevezték, a szentek és Isten választottai ellen káromló szavakat mondtak, Szüz-Máriát bűnös asszonyaikhoz hasonlónak mondták, Vitnyédi Istvánnal, Ketzer Ambrussal és más rebelisekkel összeköttetésben állottak, a lázongókat segítették, Szenicén, Szobotiszten, Turalukán, Puchón és más helyeken zavargásokat és vérengzéseket idéztek elő, Magyarhont török járom alá akarják juttatni, adófizetést ígértek a töröknek, a budai vezérhez, kanizsai basához az Ujvári, Váradi és Nógrádi béghez és más török tisztviselőkhöz követeket küldözgettek, azoktól segílyt kértek és felajánlották magokat a muhammedanismusra. Nemcsak a rebellisekhez, hanem ő felsége más ellenségeihez is leveleket küldöttek, azokat az ország elfoglalására ingerelték, a rendkívüli törvényszék elé idéztetés ellenében a törököknél kerestek menedéket, kiknek az idézést teljesítő birói kiküldötteket elárulták, a törökök által elfogatták és halálra korbácsoltatták. Főként a hontmegyei prédikátorok a nógrádi béghez futván, a nemesek biráját, és esküdt ülnökét, kik az idézés végrehajtására voltak kiküldve, Nógrádon iszonyu tömlöcökbe hányatták a törökök által, kik már-már karóba akarták huzni őket, s még akkor is, midőn 500 botot vertek rájuk, 20 darab aranyért bocsátották szabadon.

Miután ily szörnyű és istentelen dolgokat cselekedtek a megidézettek, vádló ügyésze azt kívánja, hogy az elsorolt merényletek és bűntények tényleges okozói, a szent sákramentom szétszórói és megtapodói kezöknek és láboknak elvágatására, a képek összerombolóival és megégetőivel együtt, a felségsértési büntényt is ide számítva, elevenen megégettetésre ítéltesse az 1553. 7. törvénycikk és

Mátyás VI. Decretuma 61. cikkelye értelmében; egyéb bűntények elkövetői pedig fejöknak, és mind ingó, mind ingatlan vagyonaiknak, bár hol találtassanak azok az országban, elvesztésével sujtassanak, Szent István király 2. Decretuma 51-ik fejezete, III. Decretuma 14., 16., 49. fejezete, a Jus tripartitum II. Része 12. címe 51., ugyan-csak 1556. 23. t. c. szinte az 1606-ik évi bécsi béke, továbbá az 1548. 14. és 15. t. c. s az 1506. 40. t. c. és más szentesített törvények értelmében.

A megidézettek nevében előállott Séllyei István pápai református lelkész és szuperintendens, és felelt a törvényszék előtt az ellenök emelt vádakra, melyeket a leghatározottabban visszautasított és valótlannak állított; mivel azonban a törvényszék egyedüli célja az volt, hogy a megjelentek menthetlenül elítéltesse: noha megengedett nekik, hogy védő ügyvédek állíthassanak, kik is hárman voltak, u. m.: *Heiszler Ferdinánd Menyhért*, *Szalontai István* és *Szendrei Nagy Ferenc*; mindazáltal ezek védelmét semmibe sem vette, sőt a vértörvényszék elnöke Szelepcsényi ezek védbeszédeit előre beadatván magának, kitörülte azokból azon bizonyítékokat, melyekkel azt igazolták, hogy a protestáns predikátorok nem a rebellióért, hanem a religióért üldöztetnek s üldöztetésük végforrása a római katolikus főpapok türelmetlenségében s hatalomkörük terjesztését célzó vágyaikban rejlik. Főként *Szelepcsényi* és *Kollonics* voltak azok, kik kiméletlenül zaklatták a szegény predikátorokat, kegyetlen kivégeztéssel vagy holtigtartó gályarabsággal rettentvén őket. Ezek ketten, a megidézettek előtt, ócsárolták egymást hátuk megett s egyik a másikkal ijesztgette őket. Szelepcsényi pl. több ízben ajánlá a predikátoroknak, hogy csak irjanak alá, mert ha az a „veres katona“ (*Kollonics*) eljön: majd megtanítja őket! Ám ha tökéletesen ártatlannak nyilvánítottak volna is, a törvényszék előtt és

és által: mégsem menekedhettek volna meg az elítélte-téstől, mert az írástudók és farizeusok gondoskodtak hamis tanukról, kik vagy nem igaz dolgokat koholtak, vagy a tényeket elferdítve adták elő. Ilyen hamis tanu volt összesen 179, köztök nő 5, ágostai hitvallásu lelkész 1. Ezek vallomásai, lényegökre nézve, a következőkbe vonhatók össze:

„*Vitnyédi*vel folytonos összeköttetésben voltak a protestánsok. Hogy *Vitnyédi* a predikátoroknak nagy patrónusa volt. Hogy a predikátoroknak nagy egybeköttetése és barátsága volt *Vitnyédi* Istvánnal, kinek két levelét, melyek egyike állítólag Bethlen Miklóshoz, másika Ketzner Ambrushoz íratott, szinte hamis tanuk produkálták, mely levelekben a predikátorok a rebellió indítói s vezetőiként szerepeltetnek.“

„Hogy *Szalontay* nevű ügyvéd több helyekre küldetett a predikátorok által, de hogy mi célból, nem tudatik, mert a dolog titokban tartására mindkét részről eskü által vannak lekötve,“

„A kézsmárki lelkészek becsmérelték a katolikusokat s bálványimádóknak nevezték őket. Egy kézsmárki lelkész nagy örvendezéssel ment a forradalmárok eleibe s azokat a városba, onnan a várba vezette. A kézsmárki lelkészek a tekintélyesebb polgárokkal a templomban, zárt ajtók mellett magános gyűléseket tartottak. Egy kézsmárki lelkész azt mondotta, hogy inkább a lázongókhoz csatlakozik, mint a németekhez. Egy kézsmárki lelkész nyilvános szónoklatában a katolikusokat bálványimádóknak s pápista ebeknek mondotta.“

„A felső-magyarhoni lelkészek levelezési egybeköttetésben álltak a rebellisekkel; a *levárdi* lelkészek *Levárdon* titkos összejövetelt tartottak, melyekben jelen voltak több eretnekek *Morvából*, *Ausztriából* és más helyekről. A *bazini* lelkészek nyilvános szónoklatban azt mondták,

hogy a pápisták az egyháznak fattyu gyermekei, hogy a misét nem az Isten, hanem az ördög találta fel és gondolta ki.“

„A predikátorok saját hallgatóik előtt bálványimádóknak nevezték a római vallásukat s ujjongva hirdették, hogy a török a tatárokkal és az erdélyiekkel együtt nem sokára eljön a római katolikusok és a császár ellen, továbbá, hogy a pápa minden római katolikust, mint a kik az ő lova farkához vannak kötve, maga után vonszol a pokolba. Továbbá, a predikátorok azt mondták a rebellisekről: *oly nagy már azok hatalma*, hogy a télen Morvában fognak telelni; a kőszegi kálvinista szuperintendensnek kíséretet adtak a palotai török őrséghez, honnan a törökök eleibe mentek.“

„A 21-ik tanu azt vallotta, hogy a predikátorok könyörgéseket s böjtöt rendeltek, a császárt és római katolikusokat fenyegették. A *takácsi* predikátor azt monddta: hogy ha máshonnan nem kapunk is segílyt, elég lesz a töröké, segít az, meg az Isten is, a tatárokkal együtt! A lutheránus és kálvinista nép úgy szerződött predikátoraival, hogy vérét is kész érettök ontani. A predikátorok a rebellisekhez és Erdélybe követeket küldöttek, még pedig *Czeglédi Istvánt* és *Megyesi Pált*.“

„A predikátorok a szent-gróti zavargásnak s ott a római katolikusok megölettetésének okai, továbbá *Cyprián* római katolikus papot levetkeztették és száját teletömtek lóganéjjal. A római katolika hitet ördögi kutyahitnek nevezték.“

„A 157-ik tanu azt vallotta, hogy a predikátorok gyakran tartottak értekezleteket, a felett: miképen vehetnék meg Bécset, és hogy ha ügyök roszul lesz, a törökrészre futnak. A predikátorok s hallgatóik azt mondták, „*Dicsőség legyen Istennek!* a rebellisek már egészen meg-

semmisítették a császári sereget; fél már a császár, de egy kissé ezentul még jobban fog félni!”

„Tizenkét predikátor a kanizsai basához futott s 1000 császári tallért vittek neki, hogy őket segítse. A predikátorok a világiakkal *Szőny* faluban össze szoktak gyülekezni és ott könyörgéseket tartanak a rebellisek szerencsés előhaladásáért.”

„*Péchy Gábor* azt vallja, hogy midőn a rebellisek közelgettek Kis-Szeben felé, egy szebeni lelkész elkapván az asztalról az ostyát, a földön elszórta.”

„A 23-ik tanu azt vallotta, hogy a *szebeni, pécs-ujfalui berzevici, osztro-pataki* és más predikátorok a római katolikusok és a császár ellen izgattak. A sajó-keszi lelkész *Husztli Mihály* azt mondotta a néphez intézett beszédében: nem sokára itt lesz az idő, melyben üldöztetnek a pápisták és maga is meg fog ölni egynehány pápistát!”

„A predikátorok nagy tombolással vannak a rebellisek szerencsés előhaladásán. A *szilvágyi* predikátor azt mondotta, hogy *Moha* faluban 500 predikátor gyűl össze és ott tanácskoznak, bizonyos követeket küldöttek a törökökhöz védelemért, mert inkább biznak a törökben s inkább lesznek törökök, mint pápisták.”

„A predikátorok és iskolarektorok a lázongók táborában voltak s velök értekeztek.”

„A *pápai* lelkészek és iskolatanítók több ízben éjjel nappal fegyverben voltak és zavargást csináltak, és azt mondták, hogy minden pápai németet meg kell ölni, a *tatai* római katolikus pap lakát felgyújtották, szidalmazták és Szűz Máriát bűnös feleségeikhez hasonlónak mondták, így szólván: „mi volt az a ti Máriátok, nem egyéb egy közönséges nőnél, mint bármelyik is: *coinquinare* illam et simul vestram fidem papisticam!”

„A predikátorok a *pápai* katolikus áldozárt, midőn misézett, a templomból kidobták s zavargást csináltak;

továbbá a környékbeli lelkészek a pápai iskolában össze szoktak gyűlni s ott tanácskoznak.“

„A kajári lelkész, *Szentmiklósi János* azt mondta: nem sokára megérkeznek a törökök a tatárokkal együtt a mi segítségünkre, csak hadd legyenek a pápisták abban a hiedelemben, hogy azoknak roszul foly dolguk!“

„A *kadartói* lelkész mocskolódó szidalmazást szólott a császár ellen. A *turalukaiak* a római katolikusokat körmenet alkalmával fegyveres kézzel támadták meg. A *jenői* predikátor a nógrádi béghez futott, esedezvén annak pártfogásaért, hogy t. i. őt és a többi lelkészeket ne bocsássa el Pozsonyba, hogy törvényszék elé állíttassanak, egyszersmind biztosította a béget, hogy mindnyájan a törökökhöz akarnak csatlakozni, s midőn *Pyry István* a hontmegyei lelkészeket megidézte Pozsonyba: azok azt válaszolták, mivelhogy ez a nógrádi bég tudta nélkül van: a törvényszék előtt nem fognak megjelenni. Továbbá, hogy a nógrádi bég az idéző és e vallomást tevő *Pyryt*, *Terczi Mihálylyal* együtt karóba akarta huzatni: e helyett sok közbenjárásra 500 botot veretett rájuk s ezen felyül 24 darab aranyat csikart ki tőlök.“

„*Morvai Pál* azt is vallja ezen kívül, hogy a predikátorok azt is megígérték a nógrádi bégnek, hogy muhammedánusokká lesznek, csakhogy pártfogolja őket. A predikátorok *Komáromban* gyűléseket tartottak, a melyeket midőn a pápista pap meg akart akadályozni, rögtön bizonyos kálvinisták fegyveres kézzel rohantak rá. A *komáromi* lelkészek a budai vezérhez futottak s azt mondták, hogy ha az eretnekeket nem segíli: a törökökre is végveszély fog következni, s hogy ezeket épen *Ungvári Gergely* nagy-körösi lelkész mondotta volna.“

„A *jános-házai* predikátor azt mondotta: inkább legyen ő és mások törökké, mint pápistává. A *szőlősi* predikátor azt mondá egy alkalommal, hogy 18 lelkész

küldetett a budai török Vezérhez. A *szenicei* lelkész az Ujváron levő török sereget levele által segítségül jöve-
telre ösztönözte. A *szenicei* rebelliónak és a *turalukai*
vérengzésnek szerző okai a predikátorok voltak. Bizonyos
Szacsek nevű, a *szenicei* templomban, az oltárról elragad-
ván az ostyát, földre dobta és megtapodta, e káromló
szavak kíséretében: „*ha a pápisták Istene vagy: segítsd*
most őket!“

„A predikátorok a *misét* emberi vagy sertési *hulla-
dékhoz, tisztátalansághoz* hasonlónak mondták s hallga-
tóikat ingerelték a római katolikusok ellen. A *szenicei*
rebellisekkel kölcsönös levelezést folytatnak.“

„A *modori* lelkészek a *szenicei* lelkészekhez vonultak
és ott azt a nőt, ki *Boychi* pápista papot megölte saját
kezével, rejtve tartják, a rebelliseket hajlékaikban táplál-
ják és közszónoklataikban azokat hallgatóiknak ajánlották,
és azt nyilvánították, hogy inkább a töröknek fizetnek
adót, mint a császárnak!“

„A 74-ik tanu azt vallotta, hogy a *papkesziesek*, predi-
kátoruk ösztönzésére, a veszprémi kanonokot, ki lelkészö-
ket a rendkívüli törvényszék elé idézte, megtámadták,
egyik inasát megtaposták, a másikat holtra verték.“

„Egy keresztyén fogoly azt mondta volna, hogy a
nógrádi bég megesküdött muhammedánusi hitére, hogy
ha a Pozsonyba megidézett *lutheranus* vagy *kalvinista*
lelkészek közül *csak egy is elvész: helyette 4 pápista papot*
végeztet ki!“

„*Losonci János* Nagy-Szombatból elüzött, most Vesz-
prémben hivataloskodó lelkész azzal vádoltatott, hogy a
soproni s más lelkészekkel és *Vitnyédi Istvánnal* együtt
lázongást akart indítani, s midőn törvényszékileg elüze-
tett: a nép tömegesen kísérte.“

„Végül előmutatott a *szenicei* várparancsnok egy ily
című, magyar nyelven nyomtatott könyvecskét: „**Győze-**

delmeskedő fegyverek“, mely a helvét s ágostai hitvallásuaknak felette igen ajánltatott s 1673-ban bizonytalan szerző által sajtó alá bocsáttatott, mely könyvecske merőben tele van lázításokkal, ingerlésekkel, izgatásokkal és a legrutabb szitkokkal, ő felsége tekintélye, a római katolika hit és ő felsége minden hívei ellen, kik abban *nyúzóknak, filiszteusoknak, telhetetlen oroszlánoknak, bálványimádóknak, hitszegőknek, istenteleneknek, lelkek zsarnokainak, hitetlen sasoknak* neveztetnek, és végül, hogy az *összes római katolikusok* a föld színéről eltörlelendők!“

Részint a tanúk kihallgatása, részint a térítvényaláírási kísérletek közben lefolyt egy hónap; eljött ápril 4-ik napja, melyre az ítélet kimondása kitűzve vala. Reggeli 8 órára tehát az érsek udvarába hivattak a predikátorok. Előlegesen ismét intettek a térítvények aláírására, de siker nélkül; majd maga az érsek jött ki hozzájuk s így szólt: „imé jelen van az idő, hogy az ítéletet meghallgassátok. Atyai intéseimnek engedelmeskedni vonakodtatok, holott ügyeteket jóra fordithattátok volna. Már most hiában minden. A ti vezéreitek és fejeitek megtették ezt, ti pedig nem akarjátok megcselekedni ugyanazt. Vajjon jobbak, jelesebbek vagy tudósabbak vagytok-e azoknál, mint a milyenek a bazini, szentgyörgyi, modori, besztercebányai, körmöci, selmeci predikátorok és sok mások? Mit akartok tehát cselekedni? A mint gyakran mondtam: irgalmasságot akarok és nem áldozatot; de már a fejsze a fáknak gyökereire vettetett!“ Ezután kijött a kamaraelnök, ki még azelőtt sohasem beszélt a predikátorokkal s miután az aláírást sürgette s ajánlotta, azt nyilvánítá: hogy igazságot szolgáltatnak részökre. Azután kijött *Heissler* az ügyész s felolvassván mindkétféle térítvényt, azt mondá, hogy másfél órai idő engedtetik a gondolkozásra; de alig telt el negyedóra, ismét kijött s a törvényszék parancsára elébb németül, azután latinul

igy szólott: a kik az országból ki akarnak menni, *jobbra*, a kik bent akarnak maradni, *balra* álljanak, a ki pedig bármelyiket is ezek közül vonakodnék megtenni, s a hozott végítéletet hallani akarná: az maradjon hátra mindkét részről, mire mindnyájan hátramaradtak. Erre a nem várt esetre a törvényszék tagjai, kik őket nyitva levő ajtójakon keresztül mind láthatták, annyira megzavarodtak, hogy darab ideig egy szót sem szólhatván egymásnak, csak az asztalra néztek merően, végre az érsek így szólott: „meg akartuk menteni Babilont, de nem sikerült! Magadban hordozod végveszélyed óh Izráel!“ Erre a korlátnok így szólott: „ezek az emberek vagy merő vakok, vagy oktan barmok, nem látják át saját romlásukat!“ Miután csaknem két egész óráig ott állottak, mint a bárányok a mézsárszék előtt, végre behivattak a törvényszék eleibe, hol a halálos ítélet a királyi ügyész vádjainak alapján kimondatott, mely igazságtalan és semmi szabályszerű tanubizonyságtételen nem alapult ítélet summája az volt, hogy minden javaiktól megfosztassanak, kezök-lábok elvágattassék s vagy elevenen megégettessenek vagy halálra köveztessenek. Ez ítélet azonban, noha a királyi ügyész annak gyors végrehajtásával fenyegette őket s azzal, hogy addig is vasra veretnek s szoros őrizet alá vettetnek, nem hajtatott mindjárt végre, csupán 4 előkelő református lelkész vettetett börtönbe, a többiek szabad fogságban voltak egész május végeig, mely idő alatt szabadon jártak-keltek a városban s a jezsuiták titokban ösztönözték őket, hogy szökjenek el, de azt nem cselekedték. Folyvást sürgettettek a térítvények aláírására még akkor is, midőn a halálos ítélet felettök már kimondatott. Részint a végítélet kimondásának, részint az unalomig vitt sürgetéseknek lőn annyi eredménye, hogy május 10-én 135-en írtak alá a térítvényeknek, 92 a hazában maradás előnyeért a hivataláról lemondásra, 43 pedig a hazából

kivándorlásra kötelező térítvényt írta alá. Május 29-én száz és néhány ágostai hitvallású lelkész kiválasztatott s az érsek udvarába hivatott, ment velök két református is, kik a térítvényt alá nem írókkal együtt még az nap börtönbe vették. A legnagyobb rész aláírt, mert csak 46 és a két református maradt meg állhatatosan, kik néhány órára a város börtönébe zárattak el, honnan azonban délutáni 3 órakor még azon napon felbocsáttatván és a május 5-ik napja óta fogságban szenvedő 4 előkelő református lelkész, u. m.: *Sellyei, Bátorkeszi, Miskolci és Czeglédi Péter* is hozzájuk csatoltatván, némelyek hajókra szállítottak a Dunán, mások kocsikra helyeztetek és a siránkozó sokaság s ott maradt társaik jelenlétében, kikre ugyanazon sors várakozott, ezek rettentésére a városból kivetettek és az ország különböző erősségeibe szállítottak, mindössze 52-ten.

A kik még Pozsonyban maradtak, t. i. 41 református predikátor, május 30-án megidéztek. Miután közülök huszan tömlőcbe zárattak s onnan, még azon napon délután 2 órakor ismét kibocsáttattak volna: szekerekre rakattak, oly formán, hogy a kocsikból ki ne lássanak s a város utcáin keresztül, férfiak és nők csoportozása közt, különböző erősségekbe elszállítottak. E második szállítvány után is maradtak még hátra 21-en, kik mielőtt más helyekre vitettek volna, hét napig a pozsonyi börtönökben tartattak, június 6-án aztán elszállítottak Leopoldvárba.

NEG-YEDIK SZAKASZ.

A hazai börtönökben sanyargattatás.

Jóllehet a törvényszéki tárgyalás kezdetén még számosan voltak a megjelent predikátorok közt olyanok, kik a téritvények aláírásának ellentmondottak s készeknek nyilvánították magokat a halálra is: mindazáltal a sok fenyegetés, nyomás, sürgetés következtében számuk naponként kezdett apadni, mignem végre május 29-én annyira leolvadtt, hogy fogságra hurcoltatásukkor már csak 93-an voltak. Ezek képezték mintegy magvát a protestantismus iránti hűségnek a megidézett 735, s az idézésre megjelent 336 predikátor közül, ezekre tökéletesen alkalmazható a Jehovának ama nyilatkozata, melyet Királyok II-ik könyve 19-ik részének 18-ik versében Illyés prófétához intézett vala! Fájdalom! hogy a későbbben bekövetkezett szenvedések miatt rajtok is be kellett teljesedni Krisztus ama mondásának, melyet János evangylioma 13-ik részének 10 — 11-ik versében tanítványaihoz intézett!

Az első szállitmányt, melyet 52-en képeztek, a törvényszék következő felosztással hurcoltatta fogságra: *Komáromba* vitetett 20-at, kik között tizenkilenc ágostai, egy pedig helvét hitvallásu volt; *Sárvárra* 8-at, *Berencsre* 5-öt, t. i. egy ágostai hitvallásut és azon négy előkelő református lelkészt, kik május 5 óta vasra verve, tömlőcöztettek; végre *Leopoldvárra* 19-et, kik közül tizennyolc ágostai, egy pedig helvét hitvallásu volt. Azokat, kik Lepoldvárba vitettek, hóhér kísérte, utközben kivégzés-sel fenyegetvén őket.

A második szállítmányból, melyet 20-an alkottak, mielőtt a törvényszék különböző várakba, fogságra vetetés végett elosztotta volna, *Szelepcsényi* kiválasztott magának hatot, hogy ő azokat „jó emberekké“ fogja majd képezni, s e kiválasztott 6 foglyot saját várában *Eberhárdon* vettette fogságra, 7 pedig *Kapuvárra*, 7 ismét *Sárvárra* kísértetett fegyveres katonák által, hol börtönbe vettette, súlyos bilincsekbe veretve, szigorú őrizet alá vettettek és naponként megszámlálhatatlan sanyargatásoknak voltak kitéve.

A harmadik szállítmány, melynek tagjai 21-en voltak, Leopoldvárra vitetett, s egy sorsa lőn azokkal, kik első ízben vitettek oda; kik közül azonban már ekkor négyen, 3 ágostai és egy helvét hitvallású, eltántorodtak, hittől szakadtak s ez okból a többiektől elkülönítették; tehát Leopoldvárra már, az oda hurcolt 40-ből 36 maradt állhatatos és hű, még a szenvedések dacára is!

A rabpredikátorok következőképen voltak a börtönökben elhelyezve:

I. Berencsi börtön.

1. Séllyei István reform.
2. Miskolci B. Mihály ref.
3. Bátorkeszi István ref.
4. Czeglédi Péter ref.
5. Láni György ág. hitv.

II. Kapuvári börtön.

1. Beregszászi István ref.
2. Kállai István ref.
3. Rimaszombati K. János r.
4. Szalai János ref.
5. Szendrei György ref.
6. Szendrei Márton ref.
7. P. Tatai Sámuel ref.

III. Eberhárdi börtön.

1. Farkasdi Dániel ref.
2. Némethi István ref.
3. Némethi György ref.
4. Gömöri K. Pál ref.
5. Szathmári István ref.
6. Veresmarti Tamás ref.

IV. Sárvári börtön.

1. Czabányi L. János ág. h.
2. Csutka János ág. h.
3. Csúzi Cs. Jakab ref.
4. Gömöri János ref.
5. Glogovius János ág. h.
6. Ladmaczi István ref.

7. Mensatoris István ág. h.
8. Raphaides János ág. h.
9. Rohácsi János ág. h.
10. Szentkirályi András ref.
11. M. Szentpétery Istv. ref.
12. Ifj. Szentpétery Istv. ref.
13. Sziviczki András ág. h.
14. Tököli István ref.
15. Johannides Fülöp ág. h.

V. Komáromi börtön.

1. Bartholomaeides Ján. á. h.
2. Bugány Miklós ág. h.
3. Czabányi Illyés ág. h.
4. Fridicius István ág. h.
5. Huszár Sebestyén ág. h.
6. Institoris György ág. h.
7. Kapitó Pál ág. h.
8. Kaurinszki János ág. h.
9. Köpeczi H. Balázs ref.
10. Lovcsány György ág. h.
11. Lupi György ág. h.
12. Missovics János ág. h.
13. Petermann György ág. h.
14. Risius János ág. h.
15. Simonides Jakab ág. h.
16. Strba György ág. h.
17. Zabojuik György ág. h.
18. Zedényi István ág. h.
19. Zimáni Simon ág. h.
20. Johannides János ág. h.
4. Borhidai Miklós ág. h.
5. Földvári András ref.
6. Füleki István ref.
7. Gócs Mihály ág. h.
8. Hadik János ág. h.
9. Harsányi M. István ref.
10. Héli v. Illyés Gergely ág.
11. Huszti Mihály ref.
12. Kaposi István ref.
13. Kocsi Cs. Bálint ref.
14. Kóródi János ref.
15. Kálnai Péter ref.
16. Karasznai Mihály ref.
17. Komáromi S. István ref.
18. Körmendi György ref.
19. Leporini Miklós ág. h.
20. Masnitius Tóbiás ág. h.
21. Mazári Dániel ág. h.
22. Nikléczi Boldizsár ág. h.
23. Nikléczi Sámuel ág. h.
24. Otrokocsi F. Ferenc ref.
25. Paulovics Mihály ág. h.
26. Simoni Péter ref.
27. Simonides János ág. h.
28. Sajó-Szentpéteri Márt. ref.
29. Steller Tamás ág. h.
30. Szalóci Mihály ref.
31. Szecsei János ref.
32. Szentmiklósi János ref.
33. Szilvási István ref.
34. Szodói B. András ref.
35. Szomodi János ref.
36. Trivkovics János ág. h.
37. Turóczi V. András ág. h.
38. Urbanovics András ág. h.
39. Ujvári János ref.
40. Jabloncai János ref.

VI. Leopoldvári börtön.

1. Alistali K. György ref
2. Babil Lőrinc ág. h.
3. Blasius András ág. h.

E rabpredikátorok sorsa felette szánalmas volt. Kibeszélhetetlen faggatásoknak, bántalmaknak voltak kitéve, megmotóztattak pénzökért tetőtől talpig, megvizsgálták a felügyelők még a börtönök hasadékait is, hogy nem rejtették-e el azokba pénzöket a foglyok. Midőn egy felügyelő humánusabb bánásmódot tanusított volna irántok, s a főfelügyelőnek esedezett érettök: a kapitány megparancsolta, hogy egy fillért se hagyjanak nálok. A kapitány e részben csak a Kollonics akaratát hajtá végre. A fosztogatásnak vége levén, az tüzetett elébök, hogy ha 3 hét alatt a pápista vallást fel nem veszik, hajok, szakállók és bajuszok azonnal levágattatik s így csufosan a várból kidobatnak, de a mi még is itt még nem történt meg velök. Junius 8-án vasbilincsek hozatván elő, vasma verettek, s kényszermunkára hajtattak. Külön helyek jelöltettek ki legalább az első napokban a két hitvallásuak részére, hogy elkülönítve dolgozzanak, de ez nem használván semmit, végre mindnyájokat együvé hajták. Most uj börtönt kellett ásniok a föld alatt a magok számára, majd árnyékszékeket, csatornákat és más undok helyeket tisztítottak, szemetet hordtak, mély és széles árkokat ástak, magas töltéseket hánytak, épületekhez követ, homokot és sárt hordtak talicskákon, majd az utcák és hidak szemetjeit kellett eltakarítaniok, ismét máskor fát vágtak, s fát és vizet hordtak. Napfeljöttől naplementéig, télen, nyáron, hóban, esőben egyaránt kellett dolgozniok, mert Kellió azt mondotta nekik, hogy ha a nyári hévség nem eszközölhette azt, hogy katolikusokká legyenek, majd a tél hidege megkeményedett sziveiket megtöri! Ha már nem tudtak mit adni dolgozni a szegény rabpredikátoroknak felügyelőik, azt cselekedték, hogy a már egyszer elkészített töltéseket széthányatták vagy elhordatták velök más helyre, csakhogy minél inkább kinozzák őket, elannyira, hogy egy percnyi nyu-

godalmuk ne lehessen. Munka közben kegyetlen veréseket szenvedtek, különösen a Kellió segédje Sánta Bene János szívtelenül kínozta őket, főleg akkor, ha körmenetek alkalmával le nem térdepeltek s az ugynevezett oltári szentséget tisztelettel nem illették. Beszélni velök senkinek meg nem engedtetett, annyival kevésbé a levelezés. Az írószerek elvételük tőlök s volt eset, hogy ezek hiányában saját vérereiket metszették fel s tenta gyanánt vérökkel irtak. Sőt azt is megtiltotta nekik Kellió, hogy a császáráért imádkozzanak, azt mondván, *hogy a császárnak nincs szüksége kutyaugatásra*. Eledelök naponként egy font száraz, penészes kenyér volt, melyben mindenféle bogarak és férgek nyüzsögtek. A környékben levő jólelkű emberek gyakran akarták őket élelmi szerekkel segíteni, de hasztalan, mert a mit számukra küldöttek, azt is a rabló katonák lakmározták el. Ide járult a börtönök szűk volta s kényelmetlensége, melyekbe éjjelenként bezárattak. A sánc oldalában egy elhagyott s mindennap beomlással fenyegető kalyiba volt, melyből, mihelyt záporosó volt, a víz beszívárgott a börtönbe: az ablakon és a rozsz tetőn beömlő víztől megnedvedtek a foglyok. Ágyok rothadt szalmából állott. Midőn pedig senki a romlásnak indult börtönről nem gondoskodott, magok hordtak a tetőzetre fövenyes földet, de a melyet részint a víz lemosott, részint a szelek elhordtak, nagy mennyiségben felhalmozása pedig veszélyes volt, mert a különben is roskadt börtön összeomlását csak elősegítette volna. A tér csekély volta miatt, melyen összezsufoltattak, a kigőzölgés s a nedves falak miatt a börtönben megromlott a lég s a fekvők körül tisztátalanság terült el. A falakban levő lyukakból brekegtek a békák, előfutottak az egerek és csuszkáltak a kigyók és az aluvók testét össze-vissza mászkálták. Síralmas helyzetüket hiven rajzolja egyik *Berencsben* szen-

vedő fogoly *Bátorkeszi István* által „*Hogy Jeruzsálemnek . . .*“ dallamára 1674. július hó elején készített következő ének:

„Óh Sion leánya! keserves anyám! . . .
Gyászban buritkozott szerelmes dajkám!
Mihelt tenéked ez panaszod hallám:
Mindjárt így szólék: Rákhel édes anyám!

Mi az oka, hogy mast te árváidat,
Ez világ nem szánja juhocskáidat?
Üldözés szele fujja szent zászlódat, —
Majd elburítja kicsiny hajócskádat.

Talám az Istennek ez ő tetszése,
Az fenevad felől jövőndölése
Kit megpöcséltle az Pathmus szigete,
Hogy mast telnék be az Ur ítélete.

Ne nézz ez inségben az te erődre,
Nyujtsd panaszodat Isten eleibe,
Ki rátekinte Izráel népére, —
Tengert burita Pharaó fejére.

Verjed hátra mast is az Pharaókat,
Buritsd szégyenbe az vérszopókat,
Ejtsd hálóban az nyomorgatókat
Ne hagyd pusztulni szent ecelésiádat!

Az kik azt állitják, hogy kedves dolgot
Tesznek Fölségednek szent áldozatot:
Magok fejére hoznak kemény átkot, —
Mert fogva tartják az szent igazságot.

Sírás, keserűség és nagy óhajtás
Vagyon szolgáládon *kemény vasazás*,
Égyiptombeli sok talicska tolás,
Megemészt bennünket pervata tisztítás.

Idegen népek közt az Magyarország
Sirván juta eszünkbe az szép társaság,

Az templombeli isteni buzgóság
Mind az regveli, estvéli imádság.

Nem felejthetjük el mi cselédeinket,
Mellettünk forgódó szép gyermekinket,
Mondván: ha Isten még egyszer ezeket
Meghagyná látnunk, — hogy nevelnénk őket.

Akkor vidulna meg elbágyadt lölkünk,
Sirástól megszűnnék könnyező szemünk,
Hogyha megszánna végre mi istenünk,
Kinek mint mastan, mindenkor könyörgünk.

Noha azt állítja mi ellenségünk:
Hogy nem szán bennünket mi jó Istenünk,
Azért huzták le rólunk öltözetünk,
Nem hagynak nálunk csak egy pénzköltségünk.

Utcákrul-utcákra az nagy hévségben
Hurcolnak bennünket *német köntösben*;
Csak meg nem halunk az mészkeverésben,
Belincsben vetnek estve az tömlőben.

Ott is az tömlőben nincs nyugodalmunk,
Nem jön az nagy büzben szemünkre álmunk,
Az sok raboktól való szorultságunk, —
Sokan étszaka csak mind talpon állunk.

Másnapra virradva az oficérek
Visznek, — kezeinken a vasbelincsek,
Hosszu napestig sok pálcautések
Esnek hátunkon, keserves verések.

Elaléltunk immár az nagy éhségben,
Hárman mi közzülünk az nagy inségben,
Kik megholtanak vason az tömlőben,
Mastan az lelkők mennyben dicsőségben.

Vagyunk még számszerint ötvenkilencen
Kik távul egymástul, idegen helyben,
Fogva tartatunk, hol hárman, hol többen,
Melynek az okát ha kérded: mi legyen:

Erre azt felelik az idegenek,
*Colonic*s és *fiscus*, érsek, arbiterek,
 Nem ülnek hárman csak törvényhez ezek,
 Jesuiták, papok itt az *főperesek*.

Kik megadták bérünk idegeneknek,
 Egynehány millió pénzeket ezek
 Nagy ajándékokkal terheltettenek,
 Hogy ugyan bennünket elveszeshessenek.

Nem kértek bennünket igen olesóra
 Mint az rómaiak, csak egy siklusra
 Szegény zsidókat adták az fogságra:
 Hanem számtalan sok ezer aranyra.

Noha mi testünkben eladattattunk:
 Ur Jézus Christustól de megváltattunk;
 Ha ez inségben meg köll is mind halnunk, —
 De néma bálványnak mi fejet nem hajtunk!

Alig várnánk immár: jönne az óra,
 Melyben szegény fejünk szabadulásra,
 Vagy halál által mennénk amaz jóra
 Hol az bárány — Christus, gazdag végvacsora.

Akkor mi is együtt több martyrokkal
 Mennyben énekölünk teli torokkal;
 Csak azt imáduánk az szent angyalokkal:
 Ki megkoronáz örök boldogsággal.

— Irám ezerhatszáz és hetvennégyben,
 Szent-Jakab havának első hetében,
 Berencs várának nagy-mély tömlöcében . . .
 Az ki olvasod: légy hű mindvégiglen!"

Ámen. Finis.

De nem csak a *berencsi*, hanem a többi tömlöcökben is:

„A Jézus tanui iszonyu inségben
 Vannak, keseregnek békókban s bilincsen,
 Ugyan elbágyadtak immáron lelkekben,
 A Jézus bélyegét hordozván szivekben.

Némelyek csak nyögnek a bűdös tömlőben
 Miként Jerémiás a sáros veremben,
 Nincsen Ebedmélek szerecsen ez helyben,
 Ki őket jó szívvél látná az inségben.

Némelyek közülök rabotás munkával
 Óh mint terheltetnek szörnyű szolgálattal!
 Kik sűrű sirással, Istenhez nagy szóval
 Kiáltnak, hogy számot vessen Babilonnal!

Némelyek vitetnek az ítélő székre,
 Némelyek közülök az három ifjakkal
 Kiket kényszerítnek oly éktelenségre:
 Többé ne szólának a Jézus nevébe!

De ezek nagy bátran nekik így felelnek:
 Jobb nekünk mindenben engednünk Istennek,
 Inkább is akarunk kedveznie ennek,
 Hogy sem mint mulandó világi embernek!

Némelyek közülök az három ifjakkal
 Bátran így felelnek Sidrákkal, Mízákkkal,
 Bár nyomorgattassunk tűzzel, vízzel, vassal,
 De Bált nem tisztelünk soha térdhajtással.

Azért imé mostan kezetekben vagyunk,
 Lássátok; Krisztustól de mi el nem válunk,
 Semmit vallásunkban mi hátra nem hagyunk,
 Soha néma Bálnak mi térdet nem hajtunk!“(*)

A *kapuvári* börtönben sialő rabpredikátorok a következő ének 11-dik versét énekelték s azzal vigasztalták magokat: „*A szerencsének állhatatlan voltáról*, e sententiának betüiből állván: *ferendum et sperandum*. Incerto Authore.“

„Forog a Szerencse, Mit bizunk ő benne?”

Semmiben nem állandó,

Csak ideig kedvez, tündöklő üveghez

Mindenekben hasonló.

Ki minthogy eltörik: Így ő is változik

Állapotja romlandó.

*) Lásd bővebben: Protestánsok üldöztetéséről: „Az Isten anyaszentegyházának nyomoruságos sorsán és keserves állapotján való siralom“ 58–65-ik lapokon. Az itt idézett szakasz annak 22–28. verseit képezi.

E világi sok kincs, Melyben semmi jó nincs
 Mulhatik szerencsétől;
 Tündöklő uraság Tisztbéli méltóság
 Függ ennek erejétől.
 Ha megszűnik kedve, küld idején földre
 Régi lakó helyétől.

Rólam vehet ebből Mint egy szép tükörből
 Magának minden példát,
 Mert a mint rám osztá, Tőlem úgy elfosztá
 Szerencse adományát.
 Ki kedvemre éltem, Kell immár szenvednem
 Számkivetésnek kinnyát.

E rosz csalárd világ Ki merő hamisság,
 Engemet jaj, mint veszte;
 Mint halat horogra Ugy csala sok bura
 Hízkelkedő beszéde.
 Étkével táplála Melyben rejtve vala
 Iszonyu csalárd mérge.

Nem is kerülöm el Szentséges erkölccsel
 Hízkelkedő poharát,
 Nem jutván eszemben, Hogy Isten mindenben
 Jelenti igazságát.
 A mint sok jóm után Érzem innmár nyilván
 Istenemnek ostorát.

De miért csudálom, Isten dolga tudom
 Hogy gonosz jóra fordul;
 Vétünköt eltűri, De reánk is küldi
 Büntetését ostorul:
 Segítségét tőlünk Rántja, ha nem térünk
 Régi gonoszságinkbul.

Ugy én bűneimért Istenem engem sért
 Elhagyott és megutált;
 Hatalmas emberek Mindenütt üldöznek,
 Ellenségem rám kiált.
 Lesben megállanak, Fejemnek akarnak
 Szerzeni szörnyű halált.

Mindentől megváltam Egyedül maradtam,
 Barátim elhagytanak:
 Iszonyu kősziklák, erdők széles puszták
 Fejemet lappangtatják;
 Idegen emberek, Engem elkerülnek
 Magok hozzám sem adják.

Éljek-e nem tudom: mert késik halálom,
 S kinaim nevednek;
 Kétségbe essem-é Halált szerezzek-é
 Nyomorodott fejemnek.
 Azt nem mivelhetem: mert elveszti lelkem
 Haragja Istenemnek.

Tünnöm hát jobb léssen Mert még elől vészen
 Istenem szent fiáért,
 Bűnöm elfelejti, Pokolra sem veti
 Lelkem, ki hozzá megtért.
 Noha kereszt által Keservesen próbál
 Fertelmes életemért.

Szenvedem békével, Magamat is ezzel
 Biztatom mindenekben:
 Többet én Megváltóm Szenvedett jól tudom,
 Idvességemért testben;
 Nem egyedül vagyok Földön ki nyomorgok
 Szenvedik ezt is többen.

Példáját sokaknak Iggyefogyottaknak
 Látom árva fejemen;
 Mert szerencsésekben Számkivetésekben
 Részes vagyok sokképen.
 Kedves lakóhelyem Távol levén tőlem
 Jut eszembe keserven.

Éktelen kősziklák, Mint fészkek úgy állnak
 Hazája Ulyssesnek
 Hosszu életével Jó szerencséjével
 Tetszik még is kedvesnek.
 Midőn azt óhajtja Hogy csak füstöt lássa
 Régi lakóhelyének.

Repülő madarak Ősszel ha távoznak
 Megjönnek ismét nyárban,
 Ugy félelmes vadak Messze hogyha futnak
 Térnek szokott barlangba.
 Csak egyedül nékem Nem szabad megtérnem
 Örömöm hajlékába.

A tél mikor mulik Vig tavasz érkezik
 Föld mindenestől ujjul.
 Levelekkel erdő Örvend a sik mező
 Virágokkal béborul.
 Csak én szegény lélek Sirok és kesergek
 Mert örömöm nem ujjul.

Nyughatatlan sok gond Imé annyira ront
 Hogy nem soká megemészt.
 Ha nem szánja lelkem Teremtő Istenem,
 Sok bú siralom elveszt.
 Sőt én ellenségem Csudálja hogy engem
 A föld is el nem súlyjeszt.

De meg szán Istenem, S ennyi sok siralmim
 Tudom jómra fordulnak,
 Mulnak óhajtásim, Noha most könnyeim
 Szemeimből csordulnak.
 Mint nap eső után, Igy bánatim után
 Öröim megujjulnak.

Véget ér eihitem, Az időben minden
 Bánatnak vége szakad,
 Nagy erős kősziklák, Idővel romlanak
 Idővel tenger apad.
 Igy sok inségimnek Számkivetésemnek
 Idővel vége szakad.

Mikor a madarak Fákon fészket raknak
 Tavasszal zöld erdőben,
 Bejárván sok földet Bujdosó fejemet
 Megnyugotám egy völgyben.
 Ezeket úgy szerzém, Igyemet kesergém
 Az ezerhatszáznégyben!“ *)

*) Lásd a következő című könyv 192—197. lapjait: „A néhai tekintetes Nagyságos Vitéz Urnak Gyarmati Balassa Bálintnak és ama jó emlékezetű

A „*Historia Diplomatica*“ szerzője a 78-dik lapon azt mondja a szegény rabpredikátorok nyomorairól s szenvedéseiről, hogy azok oly *rettenetesek*, hogy a késő kor aligha találja *hitelve méltóknak*. „*Innumerae certe concatenataeque calamitates fuerunt, quas captivi incredibili robore ex alto instructi fortissime sustinuerunt; quarumque apud posteritatem fides propemodum laborabit*“. A mint siralmas helyzetüket a foglyok 1674. dec. havában, összesen 71-en (mert 4 *Leopoldvárbán*, 17 *Komáromban* hittölszakadt, 1 pedig t. i. Szendrei Márton *Kapuváron* meghalt) a császárhoz benyújtott folyamodványukban keservesen panaszzolják: a rendkívüli törvényszék vádjait költötteknek, hamisaknak s ítéletét igazságtalannak mondják. Előadják hallatlan kizsákmányukat, hogy tudniillik békák, kigyók, tetvek s egyéb undok férgekkel teljes helyre hányattak, nyakukon, kezökön, lábaikon nehéz láncok vannak, melyek által bizonyos cölöphöz vagy a tömlőc oldalához voltak kötözve. Mindenökből kifosztatnak, feleségeiket, gyermekeiket, jóakaróikat még csak hozzájuk sem bocsátják, verettetnek, a legiszonyubb s legundokabb munkákra, istállók s árnyékszék tisztítására hajtattak. Térítvények aláírására kényszerítettnek, sőt Kellió azzal fenyegeti őket, hogy eladja 100 tallérért személyenként őket. Végül ügyök megvizsgáltatásáért esedeznek.

A hazai börtönökben kettő halt el a foglyok közül, egyik *Szendrei Márton* református lelkész a kapuvári, másik *Sziviczki András* ágostai hitvallásu lelkész a sárvári börtönben, kiket fogolytársaik, a LXXXVIII-dik Zsoltár éneklése közben eltakarítottak.

---

nóhai nemzeti Rimai Jánosnak, igaz Hazafinak és a magyar nyelv két ékességének Istene Éneki. Most ujjabban e kis formában kibocsáttattak, Debrecenben. Vincze György által. 1702-dik esztendőben.“

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A hazából kihurcoltatás, börtön és gályarabság.

Azon 69 foglyot, kik különböző börtönökben sílődvé, még életben voltak, elleneik arra kárhoztatták, hogy a hazából kihurcolván, a nápolyi és sziciliai gályákra eladják, holtigtartó rabszolgaságra. A törvényszék által kimondott halálos ítélet mellőzésével, egyesek önkénye határozott a rabpredikátorok sorsa felett. Szelepcsényi, Kollonics és Kellió úgy gondolkozáván: netalán majd császári megkegyelmezés útján szabadságukat visszanyerik az elítéltek s akkor tervök füstbe megyen: tehát idejekorán el kell tenni őket láb alól, azaz: eladni őket a gályákra, a hol okvetlenül el fognak veszni. Így történt, hogy 1675. március 18-án az első szállítmány megindított Nápoly felé. Ez állott 42 rabpredikátor s iskolatanitóból, kik között volt a berencsi 5 fogoly, a komáromi 3 állhatatos, kik később Leopoldvárbá vitettek, továbbá Leopoldvárból 34, mert jóllehet a 4 apostata elkülönítettén tőlők, még 36-an maradtak, de ezek közül kettő u. m. *Kaposi István* és *Szentmiklósi János* erőtlen agg voltuk miatt hátrahagyattak a börtönben. A 42 fogoly elébb kocsikon vitetett, azután gyalog hajtatott, *Gemmaner* kapitány felügyelete alatt s Morva és osztrák földön éjjelenként kerülgetéssel szállittattak tova. A berencsi 5 fogoly elébb vitetvén el, Schottwienben 14 napot kellett tölteniök, s szurok-sötét tömlőcben szenvedniök. Schottwienből, megérkezvén oda a komáromi és leopoldvári foglyok, együttesen hajtatnak, nehéz vasakkal kezökön s lábaikon, Triesztbe, hova midőn megérkeztek, egy nagy

takarítatlan ólba zárattak. Itt *Gemanner* kapitány, kinek Kollonics a fogolylelkészeket általadta, katona ruhába akarta öltöztetni őket, de azok nem engedvén, a szennyes ólba záratva, három napig kinoztattak éhséggel és szomszussággal. Ez épen egy héttel történt Virágvasárnap előtt s itt kellett sanyarogniok Husvét második napjáig, összesen mintegy 18 napig nyomorogtak Triesztben. Itt írta *Bátorkeszi István* a következő éneket, melyben ő maga, *Sellyei* és *Komáromi*, tisztársaiktól, hallgatóiktól és hozzátartozóiktól elbucsuznak:

„Panaszolkodhatunk, bizony méltán sirunk,
Mast utolsó *válé*-t nemzetünknek irunk,
Mert oly sententiát kértek mi ellenünk,
Mely ellen már tovább nem vitézkedhetünk.

Édes nemzetségünk, vallásunknak rendi
Kik között úgy félnink, mint égneek csillagi,
Sok eccleziáknak hűséges pásztori
Valánk, de most látjuk, vagyunk söpredéki.

Tápláltuk még eddig egymást reménységgel:
Hosszu rabság után valaha, idővel
Eccleziáinkat édes cselédinkkel
Megörvendeztetjük magunk személyével.

Reánk oly hertelen jöve sententia —
Mint égen villámás láttatik gyakorta,
Mert császár levele nekünk azt mutatja,
Melyet egyen-egyen olvasunk oly sirva:

„Ugy nyisd föl szemedet Kollonics, fiscussal,
Hogy engem azután ne öljenek búval;
Megmentem én magam Cancelláriussal, —
Mert az Erdélyország fenyeget nagy haddal.

Csak titkon egy éjjel, hogy senki ne tudja,
Mikor megérkezik Trigintum városa,
— Hiszem közel oda már a nagy Ádria —
Hányjátok mind bele, — pápa parancsolja!”

Ez parancsolatot nagy könyhullatással
 Várjuk minden órán szomorú orcával,
 Sir, kesereg lölkünk, beszélünk egymással,
 Hogy sok árvát hagyunk gyászban az anyjokkal.

Mi, magunkra nézve, eddig is halálra
 Bizony kiszek voltunk az mátyómságra,
 Noha jut eszünkbe cselédünk zokogva,
 Nem tehetünk róla, — Isten decretuma!

Már régen kezünket az eke szarvára
 Vetettük, nem lehet, hogy mi nézzünk hátra:
 Mert ugy alkalmas Isten országára
 Nem lehetnénk méltók elröjtött mannára.

Rövid idő múlván amaz nemes harcot,
 Elvégezzük immár pályafutásunkat,
 Nem gyötrik sokáig bágyadt tagjainkat, —
 Azért renddel kezdjük el bucsuzásinkat:

Pápa városának hűséges angyala
 Az Krisztus nyájjának fő lölkipásztora,
 Ugyanazonoknak valék alumnusa
 Isten ígéjének hangas trombitája.

Nemesek, vitézek, közönséges rendek:
 Én *Séllyei István*, megváltam tőletek,
 Azt hagyom tinektek, hogy Istent féljitek,
 Az megismért hűtben erősek legyetek.

Néked is peniglen, édes szolgatársam
Vörösmarty Mihály, ki valál barátom,
 Többé én már veled az ígát nem vonom
 Az Krisztus nyájjára jól vigyázz azt hagyom.

Régen árván maradt édes feleségem
 Sokszor keservesen ki sirtál érettem:
 Tudom, ha lehetne meghalnál érettem, —
 Többé ez világon nem beszélsz én vélem!

Azt hagyom tenéked, hogy ne gyötörd magad;
 Jól tudod, hogy mennyben vagy az te urad.
 Csak Isten ígétét igen gyakoroljad,
 Szegény árváidat *scholában* jártassad.

Téged is édesem, nem sok idő mulván
 Megszán az Ur-Isten, az árva táborban
 Nem hágy sok ideig az keserves gyászban
 Vélem együtt vigadsz Isten országában.

Nagy-Győr városának kisebbik serege
 Ki régen gyászban jár, mert nincsen vezére:
 Sörkenjen föl ő is, legyen benne hire,
 Mert lölkipásztora bucsuzik ő tüle.

Én lölki-atyátok, *Komáromi István*,
 Mig köztetek valék amaz kettős strázsán,
 Ettem meg obédem, vacsorámat sirván, —
 Keserőség nélkül feküdtem le ritkán.

Végre következék ez nagy irigységből
 Engem kiűzének Krisztus nyája közül,
 Bujdosóvá tének engem cselédestül,
 Rabságba ejtének, elválám ezektül.

Én testamentomba győri ecclésia
 Tenéked azt hagyom: szemed legyen nyitva,
 Hogy Krisztus nyájjának ne legyen egy hijja, —
 Mert sok éh-farkasok lesik azt mindenha.

Maradj meg mindvégig Krisztus vallásában,
 Az melyet tanultál, ne állj hátra abban,
 Ne gondold, bár kárt vallj minden jószágodban, . . .
 Hidjed, együtt leszünk Isten országában!

Nem tudok ezeknél egyebet mit hagyni:
 Mert közel az óra, nem hagynak szólani,
 Sok jótéteméntek nem tom megköszönni . . .
 Mint Isten végezte, mind úgy köll meglenni.

Tégedet peniglen édes feleségem
 Én csak azon kérlek, hogy ne sirass engem;
 Tudod mint szerettem egy Istók gyermekem,
 Azt szintén úgy őrizd, mintha látnál engem.

Vajha érettetek mastan az én szivem
 Mint megkeseredett, látnád belső részem;
 Az nagy éhség miatt mint elbágyadt testem:
 Nem hiszem, hogy mindjárt megismernél engem!

Az tenger halai, jól tudom, testemet
 Megeszik, de hiszem, hogy Isten lölkömet
 Megnyugosztja; mindjárt az régi szenteket
 Meglátom végnélkül az én Istenemet.

Vitéz Veszprim vára, magyarok végháza,
 Nagyobb részről penig az Kristusnak nyájja,
Bátorkeszi István, ki valék pásztora —
 Mastan elbucsuzom tőletek én sirva.

Fizesse meg Isten az ti hűségteket,
 Sokszor rabságomban küldött pénzeteket,
 Nem szolgállok többé immár benneteket,
 Irja föl az Isten mennyben neveteket!

Az keresztyénségtől bocsületre méltó
 Sok ecclézsiákra sörényen vigyázó
Jó Losonczy János, ki veled őrálló
 Valék, mastan tőled vagyok illy bucsuzó:

Kérlek édes Uram, ha tudatlanságbul
 Valaha vétettem testi gyarlóságbul,
 Mivel már végképen megváltunk egymástul,
 Bocsánatot kérek, mind ecclesiastul!

Árvaságra jutott édes feleségem
 Véled együtt penig két édes gyermekem:
 Megbocsáss már te is másokkal énnekem;
 Megváltál én tülem, nem látsz többé engem.

Én mindenek fölött arra kérlek téged
 Az több árvák között: az Ur Istent féljed,
 Szegény gyermekimet az jóban neveljed
 Világi hívságot csak semminek véljed.

Nem nyujtom már tovább hozzád beszédemet,
 Mert nagy keserőség fogta bé szívemet;
 Hanem azon kérem az én Istenemet :
 Az több árvák között ne hagyjon titeket!

Negyvenkét rab közül, mi hárman versekben
 Trigyentum várának nagy mély tömlőcében
 Esztendő — számszerint hetvenötödikben —
 Adja Isten, egymást láthassuk mennyégben!(*)

1675. Husvét második napján hajókra rakatván a fogoly predikátorok, szállíttattak az adriai tengeren keresztül Peskaráig, de már 41-en, mert *Urbanovics András* apostata lett Triesztben. Peskaránál szárazra szállíttatván, ápril 23-án gyalog hajtottak Theáte városáig. Ezek utközben felette igen sok gyötrelmet állottak ki, részint az által, hogy az uton is kényszerítették a térítvények aláírására és hitvallásuk megváltoztatására, részint az által, hogy csufságra és gyalázatra tétettek ki azon országok népei előtt, a melyeken keresztülvitettek. A 41 közül hat, mivelhogy tovább menni képtelen volt, hátrahagyatott a theátei börtönben; e hat fogoly kibeszélhetetlen kinokat szenvedett 1675. ápril végétől december 18-dik napjáig, a mikor kettő, kik életben maradtak, elvitettek Nápolyba, a már akkor ott szenvedő rabtársaikhoz, négyen pedig iszonyu kinok s fájdalmak között bevégezték földi pályájokat, a theátei börtönben.

A theátei börtön.

1. Harsányi Móric István
2. Czeglédi Péter
3. Miskolczy Mihály †

4. Huszti Mihály †
5. Kóródi János †
6. Szecsei János †

*) Lásd: „Adalékok a Thököly- és Rákóczy-kor irodalomtörténetéhez
 Thaly Kálmántól I. kötet. Pest. 1872.” a 66–71. lapjait.

Theátéből elindulva tehát már csak 35-en voltak a foglyok, ezekből kettő, *Gócs Mihály* és *Héli Gergely* utközben meghaltak, Aversánál és Kápra-Kottánál pedig 3, u. m. *Láni György*, *Simonides János* és *Masnitiüs Tóbiás* megszökött, így Nápolyba csak 30 jutott el, kik is, megérkezésük utáni napon május 8-án eladattak holtig való gályarabságra személyenként 50 darab aranyon s szétoztattak különböző nevű, mint pl. *Szent-Januárius*, *Szűz-Mária* stb. gályákra,*) melyeken szokatlan és súlyos munkák teljesítésére kényszerítették, a minőket a szerecsen rabszolgák és török foglyok szoktak végezni; e mellett a jezsuiták a gályákon sem szüntek meg ostromlásaikkal s térítési kísérleteikkel. De ki tudná előbeszélni azon szenvedéseket, melyeket elviselniök kellett a gályákon? E szenvedések hallattára:

„Myrmidonum, Pelopumve et duri miles Ulyssis
Temperet à lachrymis?! — — — — —“

A gályákon szenvedők közül heten, u. m. *Bátorkeszi*, *Karaszalai*, *Köpeczi*, *Mazári*, *Trivkovics*, *Zedényi* és *Jablonczai*, kik közül 3 reformált, 4 pedig ágostai hitvallású, elvitettek Sziciliába a franciák ellen. Közülök kettő u. m. *Mazári* és *Trivkovics* elhalt és így a gályákon szenvedő rabpredikátorok száma 28-ra olvadt le.

*) A gálya 130—140 lábnyi hosszú és 16—20 lábnyi széles hadi hajó, mindegyik oldalán 22—26 evezővel, mely evező-padokról vagy álta-deszkákról 5 - 5 egyén által hajtattott. Közönségesen két alacsony árboca volt, háromszögű vitorlával és kevés alattsággal. A kik az evezőket kezelték az ilyen járművön: gályaraboknak neveztettek. A törökök e célra rendszeren fogolykereszttyéneket használtak, a közép-tenger melléki álladalmak u. m. Francia- és Olaszország gonosztevőket alkalmaztak. A gályarabság a legkeményebb büntetések egyike, és a beltartományokban megfelel a várfogságnak. (Lásd: *Fabó A.* „Rajzok“ 121—122. lapjait). Ez időben keletkezhetett ama, köznépünknel ma is használt, bűnhődést célzó kifejezés: *egy meg vagy vigye el a gálya* stb.

Tényleg a gályákon raboskodtak.

1. Alistali K. György ref. 2. Bátorkeszi István ref. 3. Borhidai Miklós ág. † 4. Bugány Miklós ág. 5. Füleki István ref. † 6. Kálnai Péter ref. 7. Karasznai Mihály ref. 8. Komáromi István ref. 9. Kocsi Csergő Bálint ref. 10. Köpeczi H. Balázs ref. 11. Körmendi György ref. 12. Leporini Miklós ág. 13. Mazári Dániel ág. † 14. Nikléczi Boldizsár ág.	15. Nikléczi Sámuel ág. 16. Otrokocsi F. Ferenc ref. 17. Paulovics Mihály ág. † 18. Séllyei István ref. 19. Sajószentpéteri Márton ref. 20. Szalóczi Mihály ref. 21. Szilvási István ref. † 22. M. Steller Tamás ág. 23. Szodói B. András ref. 24. Szomodi János ref. 25. Simoni Péter ref. 26. Trivkovics János ág. † 27. Turóczi András ág. † 28. Ujvári János ref. 29. Zedényi István ág. 30. Jabloncai János ref.

E 28-ból Nápolyban ismét 4 (*Borhidai, Füleki, Paulovics és Szilvási*), 1 pedig (*Turóczi Végh András*) a kiszabadulás után halt el. Megkeresték nyomorúságok színhelyéről e szenvedők, mind a hazában, mind külföldön levő hitrokonaikat és fejedelmeket leveleik által. Irtak 1676. január 18-án a genfi egyházhoz s annak vezetőihez, megköszönték a kegyesség nyilvánítását, a collectát, melyet még nem kaptak meg. Sokat működtek ezek ügyében *Weltz György* és *Weltz Fülöp* nápolyi lakosok, kik mindent elkövettek a végre, hogy e méltatlanul szenvedőket megszabadítsák. A belga- és hollandszövetség Bécsben székelő nagy követe *Bruininx Hamel* egy emlékiratot adott be Leopold császárhoz 1675-ben, melyben a protestáns lelkészek ártatlanságát kimutatta, közbelépett ügyökben a szászválasztó fejedelem és az angol király a császárnál, ki ezek következtében 1676. januárban ügyöket újból megvizsgáltatta. Történt a közben, hogy *Ruyter Adorján Mihály* holland tengernagy a spanyolok

segítségére küldetett Sziciliába, s ez a nyomorult szenvedőket megszabadította 1676. február 11-én, 24-et a gályákról, mert ennyien voltak már akkor a gályarabok közül életben, kettőt pedig u. m. Harsányit és Ceglédit, a börtönből és a maga költségén Velencébe szállíttatta őket. Érdekes megemlíteni, hogy midőn a megszabadított gályarab papok, a gályákról, csolnakokba helyezve, átszállíttattak a hollandok hajójára: evezés közben a tenger hátán lelkesedve énekelték a XLVI. CXXIV. és CXXV. zsoltárokat; midőn pedig vacsora után, buzgó könyörgeésben hálákat adtak Istennek a szabadításért, a *Ruyter* hajóján, a CXVI. zsoltárt énekelték. (Lásd: „A magyarországi ref. egyház közönséges énekeskönyvéről. Debrecen. 1866. Irta: Révész Imre“ 29-dik lapot.)

A második szállítmányt, mely a kapuvári 6 és sárvári 14 fogolyból állott, mert az eberhardi hat fogoly megszökött, 1675 július 2-án indította el a vadtermészetű *Kövér Gábor*, *Kollonics* szolgálékú satellese. Mint említi *Láni*, Kaprakottánál történt megszökése utáni bolyongása közben találkozott e második szállítmánybeli rabtársaival, épen akkor, midőn a magyar határokra ért. Hosszu és véres fogságuk után vitettek Grätzbe és Triesztbe, hogy onnan Nápoly felé hajtassanak. Utközben egy elszökvén közülök, emiatt a többiek számtalan és kegyetlen verést szenvedtek, noha az elszökött harmadnapra visszavitetett. Ezeket nem sikerült Nápolyig szállítani, mert a hajó, melyre Triesztben ültek, ámbár katonákkal volt megterhelve, a velenceiektől visszanyomatva, kénytelen volt visszaevezni Triesztbe. Itt a foglyokért 1000 aranyat ígértek, s 500-at azonnal lefizettek; a kapitány meg is ígérte a foglyok szabadon bocsáttatását, t. i. 5-öt 1100 tallérért, 15-öt pedig 1500 tallérért, sőt *Csúzi Cseh Jakabot* az 5 fogoly váltságdíja megszerzése végett Bécsbe küldötte, *Beregszászi Istvánt* pedig

Velencébe, ki a kívánt összeg felét megszerezvén, a kapitány által Csuzi Cs. Jakabbal együtt Triesztből szabadon bocsáttatott; mit megtudván Kollonics, hogy minden effélének, a mire a kapitány hajlandó lett volna, elejét vegye, szigorúan megparancsolta, hogy a foglyokat Buccariba vigyék s az ottani várparancsnoknak adják át. Ez meg is történt, mert a foglyok csakugyan elvitettek Buccariba, egy tengerparti várba, hol fogságra vettettek s hallatlanul kinoztattak, nyakuknál fogva összeláncoltattak, s így egymást huzva, voltak kénytelenek szűk és koromsötét börtönükbe ki- s bemászni. Ezek annyira kinoztattak egy oly börtönben, mely 50 esztendő óta soha nem tisztított, hogy 15 napig egy darab kenyeret sem kaptak és 80 napig oly helyzetben voltak, hogy sem ülni sem állani nem lehetett. Itt szenvedtek 1675. október 12-től 1676. május 2-ik napjáig, összesen 18-an.

A bukkarii börtön.

1. Czabányi János ág.	10. Rohácsi János ág.
2. Csutka János ág.	11. Szalai János ref.
3. Glogovius János ág.	12. Szendrei György ref. †
4. Gömöri János ref.	13. Szentkirályi András ref. †
5. Kállai István ref. †	14. M. Szentpéteri István ref.
6. Ladmaczi István ref.	15. Ifj. Szentpéteri István ref.
7. Mensatoris István ág.	16. P. Tatai Sámuel ref.
8. Rafaides János ág.	17. Tőköli István ref. †
9. Rimaszombati K. János ref.	18. Johannides Fülöp ág.

Sokat munkálkodott ezeknek és gályákon szenvedő társaiknak ügyében *Zaffius Miklós*, velencei orvos, ki nek ez ügyben folytatott levelezése olvasható: „*Frid. Adolph Lampe: Historia Ecclesiae reformatae in Hungaria et Transsylvania*. 447–466. lapokon. *Fonten és Berger* kereskedők szinte Velencéből levelet irtak Genfbe, jelentvén, hogy várják a kollektát a szegény papok szá-

mára. De bármennyire igyekeztek is jóakaróik nyomorait enyhíteni s őket vigasztalni: mindazáltal a kegyetlen bánásmódnak áldozatául esett 3, tiz pedig t. i. hét ágostai és 3 helvéthitvallásu, pápistává lett 1675. december 27-én. Ezeknek ugyan irtak a nápolyi gályarabok levelet 1676. február 9-én, a leghathatósabb szavakkal buzdítván őket a kitartásra és állhatatosságra, de hasztalan, mert hittől szakadtak, elébb mint sem e levél kezökhöz juthatott volna. Az életben levők s kik állhatatosak maradtak, 1676. május 2-ig kinoztattak a fogságban, a mikor megérkezvén ügyvédök, a derék *Szalontay István* császári parancscsal, szabadon bocsáttattak. Öten tehát mintegy félholtan kihuzattak a tömlöcből s az ügyvédnek átadattak, de egy ezek közül, nevezetesen *Kálai István* Velencében elhalt, kit egy tenger-szigetben el is temettek. A hittől szakadtak főleg Szászországban vonták meg magokat, a nápolyi gályákról megszabadult 24, a theátei, utóbb nápolyi börtönben sinlett 2 és a Buccariból szabadon bocsátott s életben maradt 4 *predikátor* Velencében összezsatlakozván, az ott levő *Beregsszászival* együtt, tehát összesen 31-en az Álpeseken keresztül, hol azonban egy közülök, t. i. *Turóci Végh András*, utközben elhalt, Helvétíába, Zürichbe mentek, hol őket a lelkészek és tanárok a szentírás eme szavaival fogadták: „*Ezek azok, kik jöttek a nagy nyomoruságból és megmosták és megfehérítették ruháikat a Báránynak vérében!*” (Jelen. 7, 14.). Itt a tanárok és papok, egymás közt megosztván elszállásolák őket. Zürichben mintegy másfél évig tartózkodtak, 1676. május 19-től 1677. október 20-ik napjáig. Közülök 29-en, Séllyeit kivéve, a *Lavater János* felszólítására életök főbb eseményeit, különösen szenvedéseiket feljegyezték, 15-en pedig, kik közt Séllyei az első, emlékjegyzeteket irtak *Kaegius Jánosnak*, a biltensei reformált egyház lelkészének. *Hospinianus Rudolf*

Séllyei István arcképét lefestette Mayer Konrád által, szinte levétettek egy vászonra ketten, *Séllyei* és *Harsányi*, s arcképeik alatt e mindkettőjüket jellemző vers olvasható:

„Itt két István van, méltó testvérek az Urban,
Séllyei, Harsányi: Krisztus igaz tanui;
A tudomány mezején s a nyomorviselésben egyenlők,
Ifjan a muzsáknál, agg korban a vértanúságnál“.

Áttekintése a *gályarabságból*, a *theatei*, *trieszti* és *buccarii* börtönből megszabadult predikátorok neveinek:

I. A gályarabságból megszabadultak s hazatértek.

1. Alistali K. György ref. l.
2. Bátorkeszi István ref. l.
3. Bugány Miklós ág. l.
4. Csergő K. Bálint ref. tanár
5. Kálnai Péter ref. lelkész.
6. Karasznai Mihály ref. l.
7. Köpeczi H. Balázs ref. l.
8. Körmendi György ref. l.
9. Komáromi István ref. l.
10. Leporini Miklós ág. lel.
11. Nikléczi Boldizsár ág. l.

12. Nikléczi Sámuel ág. lel.
13. Otrokocsi F. Ferenc ref. l.
14. Sajószentpéteri Márt. ref. l.
15. Séllyei István ref. lel.
16. Steller Tamás ág. lelk.
17. Simoni Péter ref. rektor.
18. Szalóczi Mihály ref. lelk.
19. Szodói B. András ref. l.
20. Szomodi János ref. lelk.
21. Ujvári János ref. lelk.
22. Zedényi István ág. lelk.
23. Jabloneczai János ref. l.

II. A theatei börtönből Nápolyba vitt s onnan megszabadultak:

1. Czeglédi Péter ref. lelkész.
2. Harsányi M. István ref. lelk.

III. A trieszti börtönből váltságdíjért szabadon bocsáttattak:

1. Beregszászi István ref. lelk.
2. Csúzi Cs. Jakab ref. lelk.

IV. A buccarii börtönből megszabadultak:

1. Ladmaczi István ref. lelk.
3. Mangó-Szentpéteri István ref. l.
2. Rimaszombathi K. János ref. l.
4. P. Tatai Sámuel ref. lelk.

HATODIK SZAKASZ.

A megidézettek ártatlanságának. bebizonyítása.

Mielőtt e feladat megoldásához kezdenénk: nézzük meg, hogy mi volt tulajdonképeni oka e nagy üldöztetésnek? Minden kétségen túl van, hogy ha bár politikai színezete van is a dolognak: az ok a római katolikus főpapságnak a protestantizmus iránti ellenséges indulatában rejlik. Szomorúak voltak ekkor az idők és viszonyok, politikai tekintetben Magyarországra nézve. Három részre volt tépve az ország. A Vesselényi-féle összeesküvés elnyomatott, fejei elvérzettek; a rendkívüli törvényszékek által annak minden részesei kinyomoztattak és elítéltettek; 1671. júliusában Drabicius Miklós kivégeztetésével az egész processus befejeztetett. S imé 1672-től fogva megkezdődött a protestánsok rendszeres üldöztetése, mely előbb kis mértékben és csak fanatizmusból, későbbben nagy mérvben és már úgy folytattott, hogy az egész ügy politikai színezetet öltött. E vallásgyűlöletből eredő üldöztetést ugyanis azzal akarták indokolni a római katolikus főpapság tagjai, hogy a Vesselényi-féle összeesküvésnek tulajdonképeni kezdeményezői a protestáns lelkészek és tanítók: tehát semmiképen sem lehet ezeknek érintetlenül maradni, sőt először is ezeket kellett volna inquisitio alá venni s törvényszék elé állítani, elítélni és megbüntetni. Így történt, hogy 1674-ben megkezdődött a protestánsok egyetemes üldöztetése. A királyi ügyész vádjai és a tanúk vallomásai inkább vallási sérelmekre, mint politikai bűntényekre vagy épen felségsértésre vonatkoznak, de ha szinte ez

utóbbiakat célzók lettek volna is: minden bebizonyítás nélkül szükölködtek. A vértörvényszék tagjai egy személyben mint vádlók, tanúk és bírák szerepeltek. Ha megengedjük azt, hogy a királyi ügyész a megidézettek ellen mégis bizonyított valamit: az egyedül abban áll, hogy előmutatott Vitnyédi Istvánnak két állítólagos levelét, melyek közül egyiket *Bethlen Miklóshoz*, a másikat pedig *Ketzer Ambrushoz* írta volna. Vegyük bonckés alá a két levelet, melyek közül az egyik így hangzik:

„Generoso Domino-Domino Nicolao Bethlen, Domino et fratri mihi confidentissimo.

„Ma májusnak 10-én Kelmed levelét Eperjest vettem. El vagyon szentül végezve, hogy szabadságunkat vérrünkkel oltalmazzuk. Török császárnak adózunk. Erdélyországgal egy szívek leszünk. Francia király megadgya az adót. Francia követ által offerálta. Hogy ha nem adná, magunk is megh adgyuk, csak készen legyen minden. Lobkovich bolond szavaitul nem kell tartani, se hamis Montekukullitul, hanem igen jó volna, hogy ha erdélyországi szent Corona titkos levelet írna a predikátoroknak minden felé. Jól disponálnák az községet az adóra, hogy fegyvert fogjon, mikor jel adatik. Evangelicus status jól elrendelte. Dunántul való földet soproni és kőszegi főpredikátorokra biztuk, Bányavárosokat, Pozsonyt, Kassát, Eperjest, Lőcsét, Trencsint, Árvát, Lipót, Turócot és a többit oda való püspökök és a széniorok készentartyák. Mi mindnyájan pro Deo, ecclesia et libertate pugnaturi et morituri és az pápista ebeket megh tanítjuk, csak kegyelmetek ne mulasson a hajdu-városokkal és hódoltsággal. Rákóczi Ferencet megh kell ijeszteni, de biztatni is kell. Isten velünk, ki ellenünk?

Kelt: Eperjesen, május 10-én. 1669.

Muzsai Vitnyédi István“.

E levél Lapsánszky törvényszéki titoknak szerint

titkos jegyekkel iratott, így van felvéve a törvényszék jegyzőkönyvébe is, kísérve magyar értelmező szöveggel és latin fordítással. Gyanussá teszi e levél igaz eredetűségét azon körülmény, hogy nem mutatták meg a vádlottaknak.

Az igazeredetűség és hitelesség ellen szólanak következő okok:

1. E levél 1669. május 10-én Eperjesen kél, mégis összeütközésbe jő, az ugyanazon évben decemberben, *Ketzer Ambrushoz* írott levéllel; a mennyiben ez utóbbiban „a dunántul a Vitnyédi gondja,“ a *Bethlenhez* írottban pedig *a dunántuli földet a soproni és kőszegi fő predikátorokra bízták.*

2. A bányavárosok, Kassa, Eperjes, Lőcse stb. a helyek szuperintendenseire és sénioraira bizatnak, holott a Ketzerhez írott levél szerint ezek mozgatása ő reá bizatott.

3. A soproni lelkészek, mint izgatók emlittetnek, s ennek dacára mégis bántatlanul maradtak; holott Vitnyédivel, ki Sopronban lakott, épen ezek érintkezhetek vala legjobban.

4. Holott a mozgalom kezdeményezői, fejei mindnyájan római katolikusok voltak, s *Klein* szerint Vitnyédi, *Zrinyi* bánnak *benső tanács adója*, *Bethlen* szerint *igen kedves embere*, *Nádasdi* országbírónak pedig a *Historia diplomatica* írója szerint *titoknoka* volt: hogy használhattott levelében ily aljas, emberietlen, a közérzületet sértő kifejezést: „a pápista ebeket majd megtanítjuk!“. Valóban ez is elárulja a levélkoholó idétlen gondolkozásmódját.

5. *Bethlen Miklós* nem a hajduknak és hódoltságnak, hanem a székelyeknek volt főkapitánya, a mit Vitnyédi bizonyosan jól tudott.

6. *Bethlennek* s általában az erdélyieknek Rákóczy Ferencsel semmi egybeköttetése nem volt.

7. *Vitnyédi* 1668. június 19-én Bethlenhez oly levelet irt, mely köztük éles meghasonlást idézett elő: már mi módon irhatott volna néhány hónap múlva ahoz titkos ügyben levelet s megfordítva?

8. Maga *Bethlen* bizonyoságot tesz róla, megesküdvén *a szentháromságra*, hogy amaz 1668. június 19-ki gunyos levél után *Vitnyéditől levelet soha többé nem kapott*, s ő sem irt.

9. Ha már az evangelicus status jól intézte el a dolgot, s Magyar- és Erdélyország egyet ért: mi szükség lett volna ez ügyben Bethlenhez írni? Erre ugyan ő helyesen jegyzi meg: *a hazugnak jó emlékező tehetséggel kell birnia*. De vajjon, hát a nem evangelicus status miként szervezkedett?! . . .

10. Épen 1669-ben, midőn e levél kél, jelen voltak Eperjesen Erdély törvényes követei, mégpedig olyanok, kik több év óta ismerték a magyarországi tervezéseket, tanácskozásokat; épenugy, mint *Bethlen* és a kik *Vitnyédinek* igen jó barátai voltak; ha tehát ekkor Eperjesen volt *Vitnyédi*: nem önthette-e titkát meghitt barátainak keblébe? vagy ha már irt: nem bízhatta-e levelét biztosabb kezekre, mint a minőkre állítólag bizta?!

11. Ugyde *Vitnyédi* azon időben, midőn e levél keltezve van: a leghitelesebb forrás szerint nem is volt Eperjesen. (*Bethlen Miklós* levele az elítélt rabpredikátorokhoz, január 4-én 1675.)

12. De mi szükség is lett volna a lelkészek általi izgatásra: nem százszorta inkább megtették volna-e azt a nemesség és tisztviselők?

13. Az is különös, hogy épen Pozsony és más oly városok a lázítás színhelyei, melyek bizonyynyal még azon mozgalom első évében is, midőn a Rákóczy-zászlók alá tömegesen tódult a magyar nép, csendben és békében

voltak, sőt utoljára császári őrséggel lettek megrakva, s most ezek volnának a szerepvivők?

14. De vajjon *eredetiben* vagy *másolatban* jött-e e levél napfényre? Ha *eredetiben* jött: ugy az soha Bethlen kezéhez nem jutott, tehát a benne foglalt utasítások soha ténynyé nem váltak; ha pedig csak pusztá *másolatban*, vajjon elég-e az, az Isten és az egész keresztyén világ előtt arra, hogy annak alapján a protestáns felekezet üldözése, kiirtása foganatba vétessék? Sőt -- így szól Bethlen -- ha *Vitnyédi* és *Keczer Ambrus* ma élnének és ha ő maga is, t. i. Bethlen az evangelicus lelkészetet ily váddal gyanusitná: elég ok volna-e arra, hogy egyik vagy másik eszélytelensége vagy gonoszsága miatt az összes protestáns felekezet üldöztessék?

15. Ha pedig csakugyan pusztá másolat találtatott s vétetett vádalapul: ugy az eredetinek Bethlenhez kellett mennie. „De én -- ugymond Bethlen a rabpredikátorokhoz intézett levelében -- soha ne lássam meg az Isten kegyelmes orcáját, ha ilyes valamit láttam! és ha százszor láttam volna is: bizonynyal inkább arra intetem volna mind a lelkészeket, mind a magyar urakat, hogy amazok ilyen tisztökön kívül eső dolgokba ne avatkozzanak, ezek pedig olyanokat ne bizzanak az egyház szolgálaira, melyekből az egyházak tönkrejutása származnék!”

16. E levél napfényre jöveteléről szóló különböző előadások szinte azt mutatják, hogy nem igaz eredetü. Ugyanis Erdélyben az volt hire, hogy a Vitnyédi fiai közül egy római katholikussá levén, ez, atyja szekrényében megtalálván e levelet, szolgáltatatta a királyi ügyész kezeibe. *Katona* pedig azt írja *Wagner* után: (Historia critica Reg. Hung. Stirp. Austr. 1804. Tomus: XV. pag. 167.), hogy egy a *Bethlen* szolgálatában állott ifju lopta el a levelet urától 1674-ben. *Lapsánszky* pedig (Extrac-

tus brevis et verus etc. II. §.) azt mondja, hogy egy Erdélyből Magyarhonba visszatérő ifju, ki egy protesztáns lelkész fia volt, a törvényszék előtt kijelenté, hogy ő a leveleket, melyek ura birtokában vannak, előhozza; s ezer császári arany ígértetvén, 100 pedig azonnal átadatván neki, Vitnyédinek mindkét levelét előhozta eredetiben, melyek közül a titkos jegyekkel irottat — néhány ivre terjedő magyarázat után, — az Isten csudálatos módon kinyilatkoztatta gróf Nádasdinak egy benső barátja által, ki a császárral már ki volt engesztelődve. Arról azonban nem szól Lapsánszky, hogy a Kecerhez irt levél miképen és mikor került a Bethlen birtokába?

17. Hogyha csakugyan kapott volna Bethlen ily tartalmu levelet Vitnyéditől 1669-ben, lehetetlen, hogy a mozgalom elfojtása után azt meg ne semmisítette volna.

18. A mi mindezeknél fontosabb ok: Bethlen bizonyágtétele szerint 1669-ben Vitnyédi már *nem is élt*. (1675. január 4-én irott levele a rabpredikátorokhoz, mely kelt Szent-Miklóson; továbbá: Geschichte der evangelischen Kirche in Ungarn von Anfang der Reformation bis 1850. Berlin. 1854. 225-ik lap). „De a mint a koholónak tetszik — mond Bethlen idézett levelében — te énnékem, jóllehet távollétedben, jóllehet *halott létedre*, mint egy második *Theseus*, a pokolból felidézttetve, felelsz és irsz stb.“

A másik levél, mely Kecer Ambrushoz iratott, következőleg hangzik:

„Generoso Domino D. Ambrosio Ketzer D. ac. fratri mihi semper colendissimo. Cito, cito, cito, citissime. Generose Domine et frater mihi semper colendissime! Valamennyire rosszul érzem magamat, de még hív embereim irásával tudtára adom kegyelmednek, hogy én visszajövet X † (³ szemben voltam zólnai, raytzi, liptai, turóci főpásztorokkal, magánosan mindenütt conferáltuk a dolgot. Szuperintendens uraimék is mindenütt igen

nagy titokban az egész ekklezsiákat voltaképen disponálták. Bányavárosokban bölcs és tudós széniorokat F. Z. megh intettük, hogy mihelyt kegyelmed embere avagy S. eljönnének, készen legyen az egész Népség. Sleziai, morvai, csehországi igaz atyafiak zólnai predikátor uramhoz az oda való határokkal; ausztriai penég és morvai fejrhegytő Szeniczeihez és Szobotisnyaihoz tartanak. Az felső austria is mindenképpen vigyázásban vagyon. Thuróci tartományt, a hol igen jó gyalogság léssen, ugyanoda való predikátor uram a több Correspondensivel és egybenesküdt népséggel megindítja. Az pozsoniak ide való szabad városokkal immár is el vagnak rendelve. Trencsinre vigyázzon kegyelmed Árva tartományaival egyetemben, és a mint coram conferral-tuk, úgy kívántatik, hogy praedikatiókban, de igen okosan, insinuáltassék a dologh, ugyancsak publikumra és szabadságra nézve legyen a beszéd. Soproniak és kőszegiek igen tartnak lelki directoroktól, oda fordítják a hová akarják, azok immár megh vannak csinálva. Dunán tul való tartomány az én gondom. Pápán, Győrött, Komáromban, Veszprimben oda való superintendens uram eljár a maga tisztiben a mint M. N. bőviben írja, vettek is levelet a felföldi helvetica ecclesiától mindenfelé. Mivel pedig a község lelki tanítótul dependeal, és Arca Domini praecedebat, azok legyenek mindenütt optimis modis et formis indítók. Illi verbo, nos opere et gladio. Isten megh segét bennünket. Hogy az Cambium Boroszlóra és Danczkára nagy summába küldetett, mindenfelé megh irhatja kegyelmed. A kakas későn indul, bár csak tollait küldözze. Azomba mi ne mulassunk, Kassát, Eperjest, Lőcsét, lublóí tartománynyal indécsa kegyelmed. Itten én nem aluszom. Isten kegyelmeddel. Pozsonba. Die 30. dec. ao. 1669. Kegyelmednek igaz Attyafia szolgálja Stephanus Vitnyédi de Muzsaly“.

E levél igaz eredetiségét és hitelességét megdöntik a következő okok:

1. Midőn a pozsonyi lelkészek elüzettek, a soproniak s mások nyugton hagyattak, holott ellenkezőleg bűnhődni kellett volna azoknak is, mert e levél szerint részesek voltak az izgatásban, már pedig egy ugyanazon bűntény, egy ugyanazon büntetéssel sujtandó, hasonló körülmények közt.

2. Hol volt e levél 1669. december 30-ik napjától fogva 1674. elejéig? Miért lappangott annyi ideig titokban? Ki tudta hollétét oly biztosan, hogy a Vitnyédi halála után több mint 4 év múlva eredetiben előkerítette?

3. Alig találhatni protestáns lelkészt, a ki előtt Vitnyédi vagy Kecser csak névleg is ismeretes lett volna. Katona idézi Wagnertől, hogy a vádlott predikátorok s tanítók a levél felolvasása után így nyilatkoztak: „sem Vitnyédiről, sem a törökökről nincs tudomásunk, semmi bűnnek részesi nem vagyunk, hanem egyedüli bűnünk az, hogy katolikusokká nem leszünk“.

4. Vitnyédi, ki ágostai hitvallású volt, a reformátusokat különösen gyűlölte, nem hogy velők ily nagy fontosságu s titoktartást igénylő ügyben érintkezett volna.

5. Vagy Lapsánszky állit valótlan dolgot, vagy e levél nem igaz eredetű; mert Lapsánszky szerint (Extractus brevis et verus etc. II. §. 12. lap.) Árvában Ladiver Illyés, zsolnai lelkész szította a lázadás tüzét, a Kecserhez írott levélben pedig Árva Trencsinnel együtt az ő figyelmébe ajánltatik.

6. Az áll e levélben többek közt, hogy „a felföldi helvetica ecclésiától mindenfelé vettek levelet,“ ha tehát *csak ezek* voltak a lázadás részesei, miért idéztettek meg a más részeken lakók is? s ha *csak a helvét hitvallású* egyház mozgolódt: miért hogy háborgattatott *az ágostai hitvallású* is, mely nem levelezett az összeesküvőkkel?

7. Ha már a helyek szuperintendensei eleget tesznek, s ha a lelkiigazgatók tetszésök szerint kormányozzák a népet, mi szükség volt Kassát, Eperjest stb. Kecerre bizni, ki nem lelki igazgató?

8. E levél szerzője korlátolt körültekintésű, gondatlan sőt együgyű ember lehetett, ki a nyomorult turóciakat, ezen igen jámbor embereket említi, hogy azok gyalogsága legjobb, holott Magyarország más vidékén sokkal derekabb lakosokat nevezhetett volna.

9. A Vitnyédi-féle levelek előkerítőjének 1000 tallér ígértetett, és száz azonnal ki is fizettetett: ki nem látja által azt, hogy ily díjazás mellett nagyon találkozott levélkölölő?

10. Mikor *Heiszler Ferdinánd*, a predikátorok egyik ügyvéde, tizenegy súlyos erősséggel mutogatta ez állevelek koholt voltát, miért nem lépett fel ellenében cáfolattal a királyi ügyész, s miért nem felelt többet e nevetséges beszédnél: „jaj, igen bent szántaszsz; félek, hogy ki nem huzhatd az ekédet!”

11. *Kresztyánszky Jób* azt mondja, hogy mindazok, kiknek a Vitnyédi-féle levelek megmutattattak, egy szívvél lélekkel felkiáltottak: „mi ezekben részesek nem vagyunk!” (Monumenta Evang. Aug. Conf. in Hungaria historica. II. kötet. 237. l.)

12. Még a tulbuzgó *Biró Márton* veszprémi püspök is így kiált föl, midőn *Enchyridiona* 197–199-ik lapjain e leveleket tárgyalja: „felettébb szégyenlem s tartózkodom ezeket előadni!” Költötnék tartja e levelet *Lányi Károly*, római katolikus író: „Magyar föld egyháztörténetei”. II. kötet. 130-ik lapján.

13. *Schmal András* így nyilatkozik: „a ki tehát a *Vitnyédiféle leveleket* igaz eredetűeknek, hiteleseknek tartja, az vagy *tudatlanabb* még a *tudatlannál is az evangéliumi egyház dolgaiban*, vagy pedig hitetlen gonosz-

ságnál fogva bolond. Mert ez minden mivelte ember egyező véleménye: *örjöngő az, a ki az igazat bevallani nem akarja!* (Lásd Monumenta Aug. Conf. in Hung. hist. II. k. 239).

14. *Vitnyédi István*, ki már 1669-ik év május havában nincs életben: miképen írhat levelet ugyanazon év december hava 30-án?

De feltéve, jóllehet meg nem engedve, hogy e levelek igaz eredetűek, hitelesek: még akkor is valjon minő lelkiismerettel s az örök igazság kiszolgáltatás felőli minő hittel lehetett, e levelek alapján száműzetésre vagy halálra ítélni 735 protestáns lelkészt és tanítót, kik közül a nagyobb rész, sőt mindannyija, hű fia, hasznos polgára volt a hazának, holott:

a) *régi és örök igazság* az, hogy ítélelehozásnál bűnügyben egy tanu nem elégséges; egy ember szava érvénytelen mind *isteni*, (5. Móz. 19, 15 és Mát. 18, 16), mind *emberi* (Jus tripartitum II. Rész. 27. 28. és 29. címei) törvények szerint;

b) mert *Vitnyédi* már 1674-ben a megidéztetéskor nem élt, sőt öt évvel az előtt elhalt, mit Lapsánszky törvényszéki titoknak is bizonyít, így irván „Extractus brevis et verus etc“. II. §-ban: „*Vitnyedius* in animo male sibi conscio tantopere coepit angi: ut *mortem repente* turpiterque *obiverit*;“ szinte nem élt *Kecer* sem 1671-en tul: már pedig a Jus tripartitum II. rész. 23-ik címe szerint: „*valamint megholt emberre* hivatkozni *nem lehet*: úgy annak tanubizonyságával, nyilvános törvényszéken élni nem szabad, mivel itt határozottan szem- és fülltanuk érvényesek.“

Most már lássuk azon *tényeket* és *okmányokat*, melyek azt igazolják, hogy a protestáns predikátorok és iskolatanítók nem voltak részesei a Vesselényi-féle összeesküvésnek, hanem ártatlanul és csak azért üldöztek s ítéltettek el, mert protestánsok voltak:

1. Az összeesküvés fejei római katolikusok valának, kik közül többen mint pl. *Nádasdy*, kegyetlenül üldözték a protestánsokat, a mit pedig ez esetben teljességgel nem kellett volna tenniök, sokkal inkább részökre kellett vala megnyerniök azokat.

2. *Lapsánszky* törvényszéki titoknak szerint csak 1674-ben kerültek elő a Vitnyédi-féle levelek, melyekből derítette ki a királyi ügyész a protestáns predikátorok bűnrészességét. Miért történt tehát 1670. óta az, a mitől fogva osztrák katonaság dult fel s alá a török által meghódítva nem levő részein az országnak, hogy az érsekek, püspökök és jezsuiták a grassáló katonasághoz adván magokat, azok segélyével és kíséretében mindenütt foglalták a templomokat s iskolákat, a lelkipásztorokat elűzték, tömlőcre hányták, a protestáns népet a római katolikus szertartásokra erőszakkal hajtották, a mit bizonyít Győr, Komárom, Óvár, Nagy-Szombat, Patak, Tokaj, Ecsed, Selmec, Breznóbánya, Uj-Zólyom, Kézsmárk, Eperjes stb. példája?

3. *Spankau*, kassai generális a borsodmegyei protestáns papokat az idézésen megjelenés alól felmentette, a mit, ha azok csakugyan vétkesek lettek volna, teljességgel nem cselekedett volna.

4. Az erdélyi s tiszántuli részeken lakó predikátorok nem háborgattattak, sőt a megidézettek közül számosan az erdélyi fejedelem hatósága alá menekültek: holott ha a Vitnyédi-féle levelek szerint minden protestáns lelkész részes volt az összeesküvésben, melynek egyik célja az *I. Rákóczy Ferenc* erdélyi fejedelemségre jutásával *Apaffy* fejedelem megbuktatása volt; bizonynyal a többiek sem maradhattak volna bántatlanul s mint a lázadás részeseit, *Apaffy* sem pártfogolta volna őket.

5. *Apaffy Mihály* erdélyi fejedelem a megidézett predikátorok ügyében igen kemény hangú levelet írt

Szelepcsényi érsekhez s tiltakozott azok kinoztatása ellen: a mit bizonynyal nem tett volna, ha felségsértők lettek volna.

6. Ha a Vitnyédi-féle levelekből derült ki a protestáns papok bűnrészessége s ha azok csak 1674-ben jöttek napfényre: miért történt az 1672. és 1673-iki idézés?

7. A megidézettek ártatlanságát bizonyítja a törvényszéknek, az államellenes vagy felségsértési bűnügyekben szokásos eljárástól, a törvényszéki gyakorlattól való eltérése. A megidézett predikátorok és iskolatanítók egy nyomorult térítvény aláírásával megmenthették vala életüket, a minthogy sokan meg is mentették. Tehették-e ezt Zrinyi, Nádasdy, Frangepán, Bónis, Drabicius és mások?

8. A megidézettektől magoktól csikarták ki az ellenök bizonyító okmányt. Azt írja *Lapsánszky*, hogy 236 predikátor, kik közt Otrókoci szerint *csak két református* volt, irta alá azon bizonyítványt, melyben az foglaltatik, hogy mind az ágostai, mind a helvét hitvallásu lelkészek bűnösök s részesek minden alattok álló káplánokkal és iskolarektorokkal együtt a lázadásban, (s hogy ennyin irtak alá, a királyi kamaránál Pozsonyban eredetiben megnézheti, a ki akarja), ő azonban elégnek tart két név aláírást közölni, u. m. *Dimiakovics Péter* simonii lelkész, és *Nikolaides Márton* nemes-magasi lelkész aláírását, aláíratott a nevezett bizonyítvány 1674. március 13-án Pozsonyban, tehát akkor, midőn még jelen sem voltak mindnyájan a megidézettek, pl. *Szomodi János* szendi református lelkésznek az idézvény csak március 15-én kézbesítettett, *Ceglédi Péter* lévai református lelkész megjelent március 15-én, *Fabloncai János* március 17-én, *Zedényi István* március 30-án, *Sajó-Szentpéteri Márton* pedig ápril 2-án stb., így többen ki sem hallgatva, magokat nem menthetve, bűnösöknek nyilvánítottak, s midőn a törvényszék igazságtalan eljárása ellen felszólalva, ellenök bizonyítékokat kértek, melyek bűnös-

ségöket igazolják, az volt a törvényszék válasza: „*a kik aldirtak, azok bizonyitnak ti ellenetek!*“

9. Hogy a *religio*, nem pedig a *rebellio* volt elítél-tetésök oka, bizonyítja *Szécsényi György* kalocsai érsek e nyilatkozata: „most oly hurkot készítettünk a magyar-honi protestánsok ellen, melyet ha sikerül nyakokba vetni: soha többé az evangyeliomi vallás Magyarországon lábára nem áll!“

10. *Forgách Ádám* és *Zichy István*, törvényszéki tagok úgy nyilatkoztak, miszerint ők nem hiszik, hogy a megidézettek részesek volnának azon bűnökben, melyekkel vádoltatnak.

11. *Bethlen Miklós* 1675. január 4-én egy terjedelmes levelet intézett Szent-Miklósról a rabpredikátorokhoz, melyben a Vitnyédi-féle levelek ál-voltát kimutatja s a predikátorok ártatlanságát igazolja, egyszersmind a császárhoz is intézve szavait, hivatkozik Pompéjusra, Caesárra, V-ik Károlyra és II-ik Miksa példájára, mely utóbbinak e nyilatkozatát idézi: „*a legóriásibb bűn a lelkiismereten uralkodni akarni, annyi, mint az eget egét ostromolni!*“ (Serranus in Henrico III. fol. 564.) Levelét bezárja 1. Pét. 5, 6—II. verseinek idézésével, vigasztalni akarván a rabpredikátorokat.

12. Ártatlanságukat igazolja a belga és holland szövetséges rendek Bécsben székelt nagy követe *Bruininx Hamel*, magához a császárhoz beadott emlékiratában, melynek címe következő: „*Onschuld der evangelische Leeraaren aan, de rebellie in Hungariën, uit last van de Heeren Staaten General, der Vereenigde Neederlander, ver-toont aan den Roomschen Keiser Leopoldus de I. Door der selver Resident de Hr. Hamel Bruininx. In den Jaare 1675. Tot Weenen.*“ E mű, mely a Poot Ábrahám művéhez csatolva, nyomtatásban is megjelent 1684-ben, a következő négy tételt tárgyalja:

a) *A szövetséges belga rendek barátságos közbelépése az ártatlan magyar predikátorok ügyében, a királyi jognak nem derogál;*

b) *hogy a vallásüldözés Magyarhonban, főként az örökös tartományokra, de általában az egész keresztyén világra nézve kárhozatos, veszélyes, keresztyén emberre nézve mindig bántó és az örök üdvre nézve ártalmas;*

c) *hogy a pozsonyi törvényszék processusa nem a rebelliónak, hanem az evangyeliomi vallásnak, nem a rebeliseknek, hanem a predikátoroknak szörnyű üldöztetése;*

d) *nem bizonyítékokkal, hanem egészen ártatlanul íteltettek el a magyarhoni evangyeliomi predikátorok, a kik ártatlanságuk mentségére és védelmére a pozsonyi törvényszék előtt, a megidézésre megjelentek, és hogy ott a térítvények aláírására a legilletlenebbül sürgettettek.*

13. Igazolja ártatlanságukat következő okmány: „*Apologia ministrorum evangelicorum Hungariae, ad innocentiam suam, orbi Christiani declarandam opposita iudicio tribunalis posoniensis, a quo perduellionis crimine contra regiam Majestatem iniquissime accusati et condemnati, non modo toto regno proscripti sunt, sed exemplo a pietate et mansuetudine christiana prorsus alieno, magnam partem ad tiremes hispanicas damnati. Anno Patientiae Sanctorum. 1677.*“

14. Bizonytságot tesznek ártatlanságukról magok a gályákról megszabadult s Zürichben tartózkodott predikátorok azon hivatalos okmányban, melyet a Genfben székelt angol követhet, annak kívánatára, benyújtottak s melynek címe következő: „*Instructio brevis et vera de statu afflictissimo Ecclesiarum Hungaricarum per Ministros earundem hoc tempore Exules consignata, et ad Generosissimum atque Nobilissimum Virum Anglum, Equitem auratum Genevae commorantem directa. Tigur. Helvet. 1676. Die 17. Augusti. Novo style.*“

15. Bizonyítja ártatlanságukat több külföldi fejedelmeknek, nyomorult ügyökben történt fellépése és azon tény, hogy *Ruyter Adorján Mihály*, dicső emlékü holand tengernagy mint méltatlan üldözés tárgyait szabadítá meg a gályarabokat.

16. Végre reá nyomta ártatlanságuk okmányára a pecsétet a Magyar országgyűlés, 1681-ben Sopronban, midőn a 25-ik törvénycikket megalkotta, mely magyar fordításban — Majláth János szerint — következőleg hangzik:

XXV. TÖRVÉNYCIKK:

„És mivel a béke javáért és az ország köznyugalmaért a vallás dolgában is Ő Felsége kegyelmesen leírni méltóztatott: ezért ezen leíratot az ország cikkei közé a karok és rendek beigtatják:

„1. §. És mindenek előtt ugyan, mivel a vallás szabad gyakorlata, mely már 1606-ban a bécsi béke által megadatott, e mozgalmak alatt némelyek által háborgattatott: tehát azon békekötés 1-ső cikke itt megerősítettvén, azon gyakorlat mindnyájának mindenhol az országban, (a földes urak jogát azonban épségben tartván) az 1608. Koronázás előtti 1-ső cikk szerint szabadon hagyatik.“

„2. §. És a hitszónokoknak, iskolatanítóknak, kik vagy számüzettek, vagy bizonyos kötelezvény miatt hivataluk foglalatosságát nem végezhetik, az országba szabad visszajövetel, vallásuk szabad nyilvánítása s gyakorlata, (megsemmisítettvén ennyiben kötelezvényeik) megengedtetik.“

„3. §. És semmi honlakos vallásának szabad gyakorlatában ezentul bármi módon nem háborgattatik.“

„4. §. Sem pedig vallásukkal ellenkező szertartásokra az ágostai s helvét vallástételűek ne kényszerítenek!“

HETEDIK SZAKASZ.

A pozsonyi vértörvényszék igazolhatlansága.

E mű befejezéseül azon kérdés megoldását tűztük ki, a mit ugyan a szives olvasó, az eddig mondottak alapján önmaga is megfejtethet, hogy valjon igazolható-e a vértörvényszék létrejövele avagy nem?

A *Szelepcsényi György* érsek elnöklete alatt 1674-ben Pozsonyban összeült vértörvényszék felállítása azzal indokoltatott s indokoltatik mind e mai napig, hogy az a Vesselényi-féle összeesküvés kezdeményezőinek kipuhatolása s elítélése végett hozatott létre. De valjon döntetlenül áll-e ez igazolás? Vegyük figyelembe, hogy az összeesküvés fejei, tehát kezdeményezői mindnyájan római katolikusok voltak, az elhalt *Lippai érsek*, *Vesselényi nádor*, *Zrinyi*, *Nádasdi*, *Frangepán* és *I. Rákóczy Ferenc*, kik közül a két első az összeesküvés felfedeztetése előtt elhalt, az utóbbi kegyelmet nyert, *Zrinyi* és *Frangepán* Bécsujhelyben, *Nádasdi* pedig Bécsben, 1671. ápril 30-án lefejeztettek, nem különben a többiek is, kik kisebb-nagyobb mértékben az összeesküvés részesei voltak, ugyanazon év nyarán mindnyájan elvérzettek a hóhér bárd alatt. Hogy eshetett tehát az, hogy a szomoru tragoedia vége után, midőn a valódi szereplők már le-tűntek a cselekvés mezejéről: évek multával kellett nyomozni azokat, kik állítólag az összeesküvés kezdeményezői valának? S ez esetben miért végeztettek ki azon előszámlált s főfő méltóságú emberek, mint az összeesküvés fejei?! Pedig kivégeztettek, jóllehet római katolikusok voltak, minden irgalom nélkül. Ezenkívül, miután

kétségtelen bizonyosságu tény, hogy a protestáns lelkészek s tanítók ellen megindított inquisitio semmi felség-sértési bűnrészesség komolyan kiderítését nem eredményezte, a mint az egész processus lefolyása világosan mutatja: látnivaló, hogy a vértörvényszékre semmi szükség sem volt s azért az, a mondott alapon teljességgel nem igazolható. Már pedig minden intézményt az azt létrehívó vagy fenforgó szükség igazol egy felől, másfelől az annak működését koronázó várt eredmény; de mivel, mint a kiderített tényállás mutatja, az összeesküvést nem protestánsok, hanem katolikusok kezdték, kik valósággal meg is lakoltak érette: a protestánsok ellen ez okból megindított inquisitio az igazsággal merőben ellenkező tett volt. Önkénytelenül eszébe ötlík bárkinek is, ki a vértörvényszék eljárását vizsgálja, Aesopus azon meséje, mely a folyóviz partján álló farkasról és bárányról szól. Semmi kétséget nem szenved, mert *Forgács* és *Zichy* törvényszéki tagok is igen jól tudták, hogy a célba vett üldöztetés sajátképi alapja a jezsuiták s a római katolikus klerus protestánsok elleni engesztelhetetlen gyűlölsége volt, (lásd *Ribini*: Memorabilia. 1789. Sectio VIII. 41. lapját) s a rebellio csak ürügyül használtatott a religio üldözésére (lásd Cserei Mihály históriája 54-ik lapját).

Mivelhogy már a vértörvényszék létrejövele az állam érdekének szempontjából nem igazolható, nem hogy nyert volna általa valamit sőt inkább megsirathatatlan kára származott belőle. Ugyanis az összeesküvés elnyomását követte az ország alkotmányának felfüggesztése. Midőn valamely nemzet szabad fejlődésében meggátol-tatik, annak kebelében sem anyagi, sem szellemi előhaladás nincs, mert a szabadság, a nemzetek éltető levegője, hiányzik. Ha van valami, a mi az elnyomott nemzet megsemmisülésének bekövetkezését feltartóztatja, az elpu-

hulás ellen megóvjá s lassu, de biztos módon eljuttatja a körülményeket az idők folyamán a megérés azon fokára, mely által a szabadság új korszaka ismét felderül reá: az nem más, mint az összetartás szelleme s ebből kifolyólag az egyesült erőknek egy közös célra irányzott együttes működése. Minthogy azonban a vértörvényszék felállítása által még jobban fel lőn zaklatva az országnak az összeesküvés elfojtása után némileg már helyreálláshoz közeledő nyugalma: ebből a hazára nem jólét és béke, de háborúság és zürzavar következett. Mert a protestánsoknak papjaik s tanítók megidéztetése kesztyűdobás volt, mely őket a római katolikus honfiakkal szemben ellenséges állásba szolitá. Így állott elő a kedélyek felizgatása és zaklatása folytán azon két ellenséges, és egymás ellen kegyetlenkedő párt, melyek egyike *kuruc*, másika *labban* nevet viselt s melyek egymással huzalkodván, miattok az ország felette igen sokat szenvedett. A mely ország pedig önmagában meghasonlik, az elébb-utóbb végpusztulásra jut. Hogy elébb *Thököly Imre*, később *II. Rákóczy Ferenc* a forrongók élére állott, ennek egyik oka, mint ez utóbbi proclamációja 16-ik pontjában mondja, épen a protestánsok üldöztetése volt: „kicsoda az — ugymond — a ki előtt titok volna a Religiónak megháborításának színes fogatása, melyet mind az ország, mind az imperiumi törvények helybenhagytanak, hogy azzal a megrontatott haza szabadságát csufolják személyválogatás nélkül, megnyomorított csehek példájával, régi szokott dolga az ausztriaiaknak, a közmondás szerint eloszlatnak a vizek s patakokká lesznek, és eképen szélylyel szakgatván a haza nagy rendeinek elméjüket, a midőn a vallás színe alatt az egyenletlenségnek magvát hintik alattomban, ereje elfogyattatván, tapasztaljuk az országnak romlását. Bizonyságok erre a magok idegen nyelven szóló papjaik

ellen parancsoló sok praedicáló székek, és a kívül valóknak az 1681. esztendei 27-ik articulus ellen engedtetett gazdag oltárok, kiket midőn csak a pompás jövedelemre vágnak, a magyar nemzetnek lelki építése nélkül elfoglalt a hanyatt fekvő tunyaság.”

De a protestáns lelkészek és tanítók üldöztetése által nemcsak a haza sorsa jutott bonyodalmas állapotra, hanem szenvedtek általa az egyház és iskolák ügyei, szenvedtek a tudomány érdekei, a mennyiben a gyülekezetek és iskolák zilált helyzetbe jutottak, az egyházak tagjai és iskolák növendékei pásztor nélkül való juhokként széledeztek, a tanítás és nevelés ügye szánandó állapotra jutott; a tudományokkal foglalkozó predikátorok és tanítók művei pedig az üldöztetés alatt könyvtáraikkal együtt vandal-módra elpusztítottak, írói munkásságukat a szünetnélküli háborgattatások, zaklatások idején nem folytathatták, az üldözésben segélyül használt zsoldos hadcsapatok fegyverzörgései elnémiták a tudományok szelid muzsáit. Ide járult az üldözés azon szomorító eredménye, mely szerint valamint Franciaországban is a protestánsok üldözése kivándorlást szült, mely által száz meg százezer szorgalmas polgárt, nagy gazdagságot s erkölcsi jellemét veszté el Franciaország: úgy a magyar hazát is tömegesen hagyták el a protestáns papok és tanítók, kiknek pedig a hazai nyelv, irodalom s egyéb tudományok fejlesztése körül elvitáztatlan érdemök van. Mert hogy a haza népei a műveltség azon fokára jutottak, melyen jelenleg állanak: e kedvező jelenség a protestantismusnak nem csekély mértékben köszönhető, melynek elve s rendeltetése nem a stagnatio, hanem a folytonos haladás.

Szinte nem vált hasznára a római katolika egyháznak sem a pozsonyi vértörvényszék létesülése s működése, mert ha sikerült is a megidézett predikátorok

s tanítók közül nehányat a sok kinoztatás által arra birni, hogy hitvallásukat megváltoztatván, áttérjenek a római katolika egyház kebelébe: mi hasznot tett az ily beerőszakolt tag az egyháznak? Bizonyynal semmit; mert a ki külföldre menekülhetett, az ott ismét elébbi hitvallását vette fel; a ki pedig bent maradt a hazában, az 1681-ik évi soproni országgyűlés után, mely minden térítvény érvényességét eltörölte, az, törvény által szabadított fel kötelezettsége alól s jogosított arra, hogy újra a protestáns egyházba lépjen. E mellett különösen sajnálandó azon körülmény, hogy a római katolika egyház, a pozsonyi vértörvényszék vérengző eljárása folytán, a protestánsok előtt még gyűlöletesebbé lett, és megrendült a római katolikus honpolgárok iránti közbizodalom a protestáns hazafiak szívében, mit igazol ama közmondás, mely e szomorú időben keletkezett, s melyet teljességgel nem jó kedvünkből, hanem csupán a történeti igazság szempontjából említünk meg: „*nehigyj neki, mert pápista!*“

De ha már sem az *államnak*, sem a *római katolika egyháznak* nem volt semmi haszna a pozsonyi vértörvényszék felállításában: valjon kire nézve volt tehát annak mégis némi hasznos következménye, ha ugyan volt ilyen? Az nem lehetett senki másra nézve, mint egyedül az üldözött *protestantismusra* nézve, mely az üldöztetések között életképességét megbizonyította. Rekeszszük bé azért e két század előtti szomorú események előadását a testvéreivel kiengesztelődött Józsefnek ama szavaival: „*Ti gondoltatok vala én ellenem gonoszt, de Isten gondolta azt jóra fordítani!*“ (I. Móz. 50, 20.)

Előfizetők névsora.

Várady József ref. lelkész, Izsnyéte, 2 példány. Melczer Gyula evang. lelkész, Acsa, 1 példány. Rácz János reform. lelkész, Gyorok, 1 péld. Lakatos Ferenc földmives, Gyorok, 1 péld. Dr. Kaufmann Lipót orvos, Budapest, 1 p. Timkó János evang. lyceumi tanár, Selmec, 1 p. Horváth János ref. esperes, Nagy-Rákos, 2 p. Dr. Böhl Eduárd ref. tanár, Bécs, 3 p. Ujfalussy Zoltán jegyző, Bánfalva, 1 p. Dr. Kerkápoly Gyula orvos, Budapest, 1 p. Főt. Geduly Lajos evang. szuperintendens, Pozsony, 1 p. Ambrózy Gyula evang. lelkész, Antalfalva, 1 p. Lindenmayer Károly római kath. lelkész, Bánfalva, 1. péld. Hegedüs József uradalmi ispán, Nagy-Szénás, 1 p. Csomor János ref. lelkész, Nagy-Harsány, 1 p. Vinczy Gyula ref. segédlelkész, Bélye, 1 p. Filó Lajos ref. lelkész, Nagy-Körös, 6 p. Epstein János birtokos, Bánfalva, 1 p. Dániel Móric kereskedő, Bánfalva, 1 p. Hoffer Vilmos kereskedő, Bánfalva, 1 p. Báró Prónay Gábor egyet. főfelügyelő, Acsa, 1 p. Dr. Micsinay Ferenc orvos, Acsa, 1 p. Schmiedt Károly evang. lyceumi tanár, Sopron, 1 p. Nagytiszt. Pápay Imre esperes, Hajdu-Böszörmény, 6 p. Várady Károly urad. kasznár, Gy.-Királyság, 1 p. Szalay József evang. tanító, Bánfalva, 1 p. Besenyei Lajos asztalos mester Nagy-Várad, 3 p. Ribianszky Miklós uradalmi ispán, Pálmater, 2 p. Székács József földbirtokos, Szt.-Tornya, 1 p. Harsányi István tanító, Szt.-Tornya, 1 p. Hajnal József urad. kasznár, Szt.-Tornya, 1 p. Richter József postamester, Bánfalva, 1 p. Gulyás Lajos ref. lelkész, Nagy-Bánya, 1 p. Balogh Endre ref. lelkész, Kőte-Gyán, 1 p.

Baross Károly evang. lelkész gyűjtőivén: Baross Károly evang. lelkész, Bánfalva, 1 p. A csabai algimnázium, Csaba, 1 p. Petrovics Soma ev. tanár, Csaba, 1 p. Szarvas-csabai papi értekezlet, M.-Berény, 1 p. Draskóczy Lajos evang. lelkész, H.-M.-Vásárhely, 1 p. Haan Lajos evang. lelkész, Csaba, 1 p. Győry Vilmos evang. lelkész, Orosháza, 1 p. Jeszenszky Károly evang. lelkész, M.-Berény, 1 p. Csermák Kálmán ev. lelkész, T.-Komlós, 1 p. Schulcz Jenő ev. lelkész, Gyoma, 1 p. Nyácsik Endre ev. lelkész, Szemlak, 1 p. Szeberényi Andor ev. lelkész, Nagy-Lakon, 1 p. Horváth Sámuel ev. lelkész, T.-Komlós, 1 p. Nagytiszt. Sárkány János ev. esperes, Szarvas, 1 p. Kovács Károly gazdálkodó, Orosháza, 1 p.

T. Kovács Imre kasznár ur gyűjtőivén: Kovács Imre uradalmi kasznár, Lajos-Szénás, 2 p. Illés Lajos urad. tisztartó, N.-Mágócs, 1 p. Vlaka János intéző, N.-Mágócs, 1 p. Jurenák Gyula uradalmi ispán, Szendrei-Major, 1 p. Demjén Lajos urad. ispán, Lajos-tanya, 1 p. Potyondi Béla urad. ispán Lászlótelek, 1 p. Kas József urad. számvevő, Nagy-Mágócs, 1 p. Baky István, urad. ispán, Zoltántér, 1 p. Mihály Ágoston uradalmi kasznár, Árpádhalm, 1 p. Tamásfy Béla uradalmi ispán, Lajos-Hegy, 1 p. Szilágyi Mihály juhászgazda Lajos-Szénás, 1 p. Dr. Töncs Ferenc orvos, Lajos-Szállás, 1 p.

Sántha Gábor földmives gyűjtőivén: Sántha János presbyter, B.-Gyula, 2 p. Sántha Gábor presbyter, B.-Gyula, 2 p. Kovács Gusztáv ref. rektor, B.-Gyula, 1 p. Kincses Dániel ref. tanító, B.-Gyula, 1 p. Biró Pál presbyter, B.-Gyula, 1 p. Nagy Sz. János presbyter, B.-Gyula, 1 p. Fábrián János presbyter, B.-Gyula, 1 p. Nagy György rézöntő, B.-Gyula, 1.

Balogh Ferenc hittanszakí tanár lvén a debreceni főiskolában: Balogh Ferenc hittanár, Debrecen, 1 p. Tóth Sámuel hittanár, Debrecen, 1 p. Szegedi Sándor gimn. tanár, Debrecen, 1 p. Márk Pál gimn. tanár, Debrecen, 1 p. Tüdös János gimn. tanár, Debrecen, 1 p. Somogyi Pál képezdei tanár, Debrecen, 1 p. Pápay Pál senior, Debrecen, 1 p. Oláh Imre contrascriba, Debrecen, 1 p. Mózes András hittanvégzett, Debrecen, 1 p. Osváth Ferenc hittanvégzett, Debrecen, 1 p. Tóth Lajos hittanvégzett, Debrecen, 1 p. Zöld József hittanvégzett, Debrecen, 1 p. Rózsa Sándor hittanvégzett, Debrecen, 1 p. Felsőbb tanulók olvasó-egylete, Debrecen, 1 p. Elekes Ferenc IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Orosz István IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Bethlendi Endre IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Méhész Lajos IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Szabó László IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Tukacs Lajos IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Ladányi Gyula IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Erdős Károly IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Ludman Pál IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Gacsai János IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Nyikos Sándor IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Beér János IV. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Nagy József III. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Csák János III. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Pap Antal III. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Kovács Ferenc III. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Kádár Antal III. éves hittanhallgató, Debrecen, 1 p. Rácz Lajos III. h. h., Debrecen, 1 p. Matéka József III. éves h. h., Debrecen, 1 p. Dombi Lajos III. éves h. h., Debrecen, 1 p. Kiss Lajos III. éves h. h., Debrecen, 1 p. Percze János, III. éves h. h. Debrecen, 1 p. Kiss Pál III. éves h. h., Debrecen, 1 p. Sipos János III. éves h. h., 1 p. Márkusovszky Samu II. éves h. h., 1 p. Szombathy János I. éves h. h., 1 példány.

Miklovicz Bálint ref. lelkész gyűjtőivén, H.-M.-Vásárhelyt: Miklovicz Bálint ref. lelkész, 1 p. Ceglédi Sándor ref. segédlelkész, 1 p. Szeremlei Samu ref. lelkész, 1 p. Karancsy Dániel ref. lelkész, 1 p. T. Szabó Mihály ügyvéd, 1 p. T. Török Bálint ügyvéd, 1 p. T. Kovács Ferenc ügyvéd, 1 p. T. Verbőczy József ügyvéd, 1 p. Ifj. Dobossy Lajos megyei pénztárnok, 1 p. Szomor Imre törvényszéki bíró, 1 p. Dr. Dékány Soma orvos, 1 p. Ember István birtokos, 1 p. Nagy András János birtokos, 1 p. Nagy András István birtokos, 1 p. Bereck Pál birtokos, 1 p. Özv. Kotormán Istvánné, 1 p. Horémusz János tanár, 1 p. Borsy Géza tanító, 1 p. Könyves István tanító, 1 p. Hódy József presbyter, 1 p. Szücs Pál István presbyter, 1 p. A ref. tanítói könyvtár, 1 p.

Szöllősi Antal ref. lelkész gyűjtőivén Makón: Szöllősi Antal ref. lelkész, Makó, 1 p. Deák György ref. lelkész, 1 p. Jakó Balázs, 1 p. Halász János, 1 p. Molnár Albert tanár, 1 p. Barssi Bálint, 4 p. Komáromi Mihály, 1 p. Szalzer Nándor, 1 p. Galamb Péter, 1 p. Harsányi Dániel, 1 p. Papp József, 1 p. Jó Dániel, 1 p. Háló Sándor, 1 p. Csikos András, 1 p. Molnár István, 1 p. Nagy György József, 1 p. Özv. Nagy Józsefné, 1 p. Özv. Bakó Jánosné, 1 p. Koczás János, 1 p. Kristó István, 1 p. Szemes Péter, 1 p. Gyüge Sándor, 1 p.

Barta György, 1 p. Földesi József, 1 p. Borbás József, 1 p. Kristó Károly, 1 p. Fazekas Ferenc, 1 p. Hös János, 1 p. Varga István, 1 p. Hajdu János, 1 p. Erdei András, 1 p. Kis András, 1 p. Szabó Ferenc, 1 p. Erdei Ferenc, 1 p. Erdei Mihály, 1 p. Cseh Mihály 1 p. Kocsis György, 1 p. Kocsis János, 1 p. Szirbik Ferenc, 1 p. Erdei Sámuel, 1 p. Kőrösi Sámuel, 1 p. Boros Ferenc, 1 p. Balogi István, 1 p. Baranyi Mihály, 1 p. Nagy György István, 1 p. Kardos István, 1 p. Özv. Szénási Jánosné, 1 p. Biró János, 1 p. Csávás György, 1 p. Biró Ferenc, 1 p. Kocsis Sámuel, 1 p. Erdei József, 1 p. Dobsa Sámuel, 1 p. Juhász Béla, 1 p. Biró István, 1 p. Biró János, 1 p. Nagy György András, 1 p. Oláh Mihály, 1 p. Börcsök Sámuel, 1 p. Molnár János, 1 p. Balogh András, 1 p. Szilágyi József, 1 p. Barta Antal egyházfi, 1 p. Kovács István tanító, 1 p.

T. Kovács Lajos polgármester ur gyűjtőivén Debrecenben: Kovács Lajos polgármester, Debrecen, 1 p. Pap Ferenc főjegyző, 1 p. Csurka János aljegyző, 1 p. Farkas Ferenc aljegyző, 1 p. Öry Samu aljegyző, 1 p. Boczkó Soma tb. aljegyző, főispáni titkár, 1 p. Kovács Sándor tiszti ügyész, 1 p. Szathmáry Sándor főszámvevő, 1 p. Poroszlai László tanácsnok, 1 p. Szabó Bálint árvaszéki elnök, 1 p. Csáky Gergely tanácsnok, 1 p. Lakó Lajos közlevéltárnok, 1 p. Vértessy István alkapitány, 1 p. Konti Lajos magánlevéltári segéd, 1 p. Tóth János házi pénztárnok, 1 p. Barcza Lajos alapítványi pénztárnok, 1 p. Szűcs Mihály város gazda, 1 p. Kecskés János levéltárrendező, 1 p. Vértessy Lajos polgár, 1 p. Kapros Lajos irnok, 1 p.

Rácz János gyoroki református lelkész gyűjtőivén: Varga Ferenc római kath. lelkész, Gyorok, 1 p. Gróf Nádasdy Ferenc, Gyorok, 1 p. Dr. Hesch Márton kerületi orvos, Radna, 1 p. Bodnár Gábor jegyző, Solymos, 1 p. Kocsis Antal adóhivatali tisztt, Radna, 1 p. Pekete Márton egyházigazgató, Gyorok, 1 p. Rimanóczy János kereskedő, Gyorok, 1 p. Füzes Imre birtokos, Gyorok, 1 p.

Egyes előfizetők: Harsányi Sándor lelkésztanár, Orosháza, 1 p. Török Károly evang. lelkész, Orosháza, 1 p. Török Imre urad. tiszttartó, Szt.-Tornya, 1 p. Bánfalvai olvasóköri, 1 p. Antalfi János hités ügyvéd, jogtanár, Sárospatak, 1 p. Bihari Imre tanár, Sárospatak, 1 p.

